STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 07124

GRINE FELDER

Peretz Hirschbein

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פרץ הירשביין

גרינע פעלדער

טרילאָגיע

1. גרינע פעלדער
2. צוויי שטעט
3. לוי יצחק

ווילנע — 1929

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

PRINTED IN POLAND

Perec Hirszbejn — „Grine Fełder"

Drukarnia „Wydawnictwo Wileńskie" B. Kleckina, Wilno

גרינע פעלדער.

פערזאָנען:

דוד־נח
רחל
הערש־בער ⎫
צינע ⎬ זייערע קינדער
אברהם־יעקב ⎭
אלקנה
גיטל
סטערע, זייער טאָכטער
לוי־יצחק

ערשטער אקט.

אויפן ישוב ביי דוד-נחן. אנהייב פרילינג. ארום האלבן טאג. רעכטס — א דארפיש שטיבל. לינקס — א שטאל. אין הינטער-גרונט — א גארטן. עטלעכע פרוכט-ביימער גרינען. ביים צוים פון גארטן — א ברונען.

רחל

זיצט פארן שטוב, צעשניידט קארטאפל אויף צווייען.

דוד-נחן

קומט אן פון גארטן.

רחל

וואס, שוין איינגאנצן פארזעצט אזוי גיך?

דוד-נחן

כע, סטערע איז געקומען: פלייסן זיך, ווער פריער וועט קאנטשען.

רחל

סטערע? א בעלנות געווען.

דוד-נחן

א וואזשנע מויד. מער בריה פון ציגען.

רחל

וועלן מיר נאך זען טאקע, ווער ס'וועט א בעסערן שידוך טאן.

דוד-נחן

הארעוועט, ווי אן אייזל. איך וואלט נישט סדאנזשען אזא זאך צו דזשוויגען אויף די פלייצעס.

ר ח ל

קיין עין הרע בלוט און מילך. וואָס מיינסטו, טאַקע אַ גרויסע הילף פאַר אלקנהן.

ד ו ד - נ ח

דאָס זאָג איך דאָך. און אַז זי קומט אַהער צוקריכן אַזוי אָפטער, מוז דאָך עפּעס באַטייטן.

ר ח ל

אלקנה וואָלט חשק האָבן.

ד ו ד - נ ח

כע-כע, דו מיינסט טאַקע?

ר ח ל

אלקנה, מיינסטו, וואָלט נישט וועלן הערש-בערן פאַר אַן איידעם? ער וואָלט שוין אפשר ערגעץ נדן אויך אויסגעקראַצט... כלעבן, זיי גייען אַהער!

א ל ק נ ה און ג י ט ל

קומען אַן.

סקאָצל קומט.

ד ו ד - נ ח

וואוהין פאָרסטו, אלקנה?

א ל ק נ ה

אַ גאַט העלף, כ׳ווייס, געוואָר ווערן, וואָס מען הערט עפּעס אין דער וועלט. כ׳ווייס, אַ ביסל זיך דורכפאָרן אין די דערפער.

ר ח ל

וואָס מאַכט עפּעס די בהמה, הינקט נאָך אַלץ?

ג י ט ל

ווען נאָר דאָס אַליין וואָלט געווען, וואָלט שוין נישט אויסגעמאַכט.

ר ח ל

וואָרעם וואָס חלילה?

ג י ט ל

שמעקט איר נישט דאָס עסן.

דוד=נח

דאָס איז נישט גוט.

גיטל

כ'האָב געזאָגט נאָך פאַר פסח, אַז מען זאָל זי פאַרקויפן; כ'האָב פיינט, אַז מען באַדאַרף אַ בהמה געבן אונטער דער נאָז — נו, האָט ער מיר נישט געפאָלגט. האָט זי אָנגעהויבן צו הינקען; אַ צולאָג צו די צרות.

אלקנה

וועסט צו איר נישט צוליגן דער באָבעס ירושה.

גיטל

ווי זאָגט מיין מאַמע: אַז גאָט זיצט אויבן — איז זאָל איך מיר ליגן אין דרערד אַריין?

אלקנה

אַז מיין יידענע וואַרפט אַן אום=חן אויף אַ זאַך, איז שוין נישט איבערצומאַכן.

רחל

איך בין אויך אַזוי; זאָל מיך גאָט נישט שטראָפן פאַר די רייד.

גיטל

וואָס האָב איך מיר דאָ צו לייקענען?

אלקנה

זי האָט אויפן מלמד אויך געוואָרפן אַן אום=חן, האָב איך אים געמוזט דורכטרייבן. גייען טאַקע די קינדער אַרום פּוסט און פּאַס.

רחל

האָט איר דאָ אייער סטערען געזען?

אלקנה

וואָס, גאָר דאָ איז זי?

גיטל

זי האָט געזאָגט, אַז זי וועט גיין ציגען אַ ביסל העלפן ביי די

קאַרטאָפל, דערפאַר וועט הערש־בער אַמאָל עפעס אלקנהן צו־העלפן.

ר ח ל

מיר האָבן טאַקע נאָר־וואָס גערעדט פון איר.

ג י ט ל

צי ווייסט איר גאָר, וואָס פאַר אַ גאָלדן קינד דאָס איז? ווען צינע זאָל זי נאָר נישט צעלאָזן.

ר ח ל

וואָס הייסט?

א ל ק נ ה

כאַ־כאַ — צינע איז אַ גרויסע שטיפערקע.

ר ח ל

איר זאָלט אַזוינס זאָגן...

ד ו ד ־ נ ח

איך האָב אויך געזאָגט דאָס אייגענע. האָסט זי צופיל צעלאָזן טאַקע אַ בת־יחידה, אָבער וואָס הייסט — ציטריק?

ר ח ל

אַי, גיי, ווייסט שוין אפילו נישט וואָס דו רעדסט. ווי פאַלט איר גאָר אויס. גישלשו, אַזעלכעס צו זאָגן?..

ג י ט ל

איך האָב דאָך גאָר נישט געמיינט.

ר ח ל

כ'ווייס נאָך נישט, ווער ס'וועט אַ שענערן שידוך טאָן.

א ל ק נ ה

כאַ־כאַ־כאַ, ווייבער; ווי קוואָקעס זיינען זיי מיט זייערע קינדער מיינע — דיינע; דיינע — מיינע.

ד ו ד ־ נ ח

פאַר־האַן וואָס צו הערן, וואָס זיי באַלאַבאָטשען דאָרטן.

ג י ט ל

אָט איז סטערע געקומען איר העלפן — וואָס זאָל מען זיך נאַרן: צינע וואָלט עס נישט געטאָן.

ד ו ד = נ ח

טע=טע — דאָס זעסטו, אלקנה, רעדט שוין דיין יידענע נאַריש=קייטן. דוד=נחס אַ קינד איז טאַקע — דוד=נחס אַ קינד.

ר ח ל

דעריבער האָט עס טאַקע מיר אַ שטאָך געטאָן אין הארצן.

א ל ק נ ה

קום, יידענע. ווערסט נאָך לענגער בלייבן, וועסטו נאָך מער נאַריש=קייטן רעדן. וואָס נישט, דוד=נח?

ג י ט ל

איך האָב חלילה גאָרנישט געמיינט. אַזעלכע קינדער, ווי צינע, הלוואַי, רבונו=של=עולם, זאָל זיין ביי אַלע יידן. אַ גוטן טאָג.

א ל ק נ ה

וואָלט איך שוין אַזאַ זאָרג האָבן מיט דער בהמה, ווי איך האָב שוין אַ זאָרג מיט דיין צינען. עך, וואָלט איך נאָר אַ גרויסן זון געהאַט... קום שוין, יידענע, קום, אַ גוטן טאָג. גייען ביידע אַוועק.

ד ו ד = נ ח

ווייסט, מיין ווייב, וואָס איך וועל דיר זאָגן? אַז דו האָסט אַ לאַנ=גע צונג.

ר ח ל

זע נאָר, איך בעט דיך, איך גאָר האָב אַ לאַנגע צונג?

ד ו ד = נ ח

נו, האָט זי אַ לאַנגע צונג; וואָס איז די נפקא מינה?

ר ח ל

איך ווייס דאָך, אַז דיר אַרט נישט, אַז מען זאָל רעדן אויף דיינע קינדער וואָס איז דער קאָרט.

ד ו ד = נ ח

איך וויל מיט אים נישט איינרייסן.

ר ח ל

וואָס האָט זי צו זאָגן, אַז צינע צעלאָזט איר סטערען? באַדאַרף=

נאָך האלטן פאַר אַ גרויסן כבוד, וואָס צינע חברט זיך מיט איר טאָכטער.

דוד־נח

מען וואָלט אָן איר, מעלד איך דיר, אויך פאַרזעצט די קאַרטאָפל.

רחל

דאָס ברענט דאָך מיר ווי אַ פייער. זי באַדאַרף עס מיר אין די אויגן נישט רעדן קיין שלעכטס אויף מיין קינד. זי ווייסט, אַז סטערע איז נישט געקומען העלפן צינען, נאָר עפּעס אַנדערש.

דוד־נח

כ׳ווייס נישט, וואָס דו רעדסט היינט.

רחל

סטערע איז געקומען, ווייל הערש־בער איז אין גאָרטן. נו, פאַרשטייסטו שוין?

דוד־נח

טאַקע, מיינסט מיט אַן אמת?

רחל

וואָס דען?

דוד־נח

זי מיינט הערש־בערן?

רחל

וואָרעם וואָס, ער האָט דאָך אַ גילדערנע האַרץ.

דוד־נח

זע נאָר, און מיר איז גאָר נישט איינגעפאַלן... אָבער וואָלט דאָך אלקנה רעדן מיט מיר.

רחל

ער מ׳נאָך רעדן. האָסט דאָך געזען, ווי ער האָט געשוויגן די גאַנצע צייט. אַניט מיינסטו וואָלט מען זי געלאָזן גיין אַהער.

דוד־נח

אויב אַזוי איז דאָך טאַקע אַן עוולה, וואָס זי האָט אַזעלכעס געזאָגט אויף צינען.

רחל

וועלן מיר טאַקע זען. אַז עס וועט קומען צו עפּעס — וועל איך נישט וועלן... ס'דו דיר זען...

דודי־נח

כע—כע—כ'האָב גאָרנישט געוואוסט, אַז דו קענסט אַזוי ווערן אין כּעס.

רחל

איך בין עס איר אַ בעלן צו פרעגן: ציניע! ציניע!

דודי־נח

אָט טשעפּע זי נישט: לאָז איר דאָרט קאָנטשען.

ציניע

באַווייזט זיך אויף דער אַנדער זייט צאַם.

האָסט מיך גערופן, מאַמע?

רחל

קום נאָר אַהער, מיין קינד.

ציניע

קלעטערט אַריבער דעם צאַם.

ווייסט, מיר זענען שוין באַלד פאַרטיק מיט דער אַרבעט.

רחל

איך קום אויך באַלד אונטער.

ציניע

וואָס באַדאַרפסטו מיך האָבן?

רחל

נעם דיר אַ שטיקל ברויט מיט פּוטער; ביסט דאָך אַוודאי הונגעריק.

ציניע

פאַרריכט מיר די סטענגע אין די האָר; מיינע הענט זענען אין בלאָטע אויסגעשמירט.

רחל

קושט זי פלעכטנדיק די רויטע סטענגע אין די האָר.

ד ו ד ־ נ ח

האָסט דאָך עפּעס געוואָלט פרעגן באַנ׳איר.

ר ח ל

אַז דו שטייסט דאַביי, קען איך נישט רעדן.

צ י נ ע

אוי, וואָס איז עס?

ר ח ל

גאָרנישט; כ׳האָב מיר נאַר־וואָס צעוואָרטלט מיט גיטלען.

צ י נ ע

פאַרוואָס?

ר ח ל

אַזוי; איבער דיר.

צ י נ ע

איבער מיר גאָר?

ר ח ל

גיי, דוד־נח, אין גאָרטן אַריין.

צ י נ ע

אוי, מאַמע, וואָס איז דאָס?

ר ח ל

גאָרנישט, מיין קינד? וואָס קוקסטו אַזוי מאָדנע? איך זאָג דאָך גאָרנישט.

ד ו ד ־ נ ח

כע־כע, פריער זיך צעוואָרטלט און איצטער האָט זי שוין חרטה.

גייט אַוועק.

ר ח ל

וואו איז הערש־בער?

צ י נ ע

ער העלפט זעצן.

רחל

וואָס האָסטו אַזוינס בערעדט מיט סטערען?

צינע

איך? גאָרנישט.

רחל

דו האָסט זי געבעטן, אַז זי זאָל דיר קומען העלפן? וואָס טוט זי איצטער?

צינע

זי זעצט קאַרטאָפל.

רחל

דו האָסט געבעטן אָדער הערש־בער?

צינע

איז אַליין געקומען. איך האָב איר געזאָגט, אַז איך וועל איר אויך העלפן. און, אַז זי איז געקומען העלפן הערש־בערן, טאָ וואָס־שע איז? לאַכט זיך פלוצלונג פונאַנדער.

רחל

וואָס לאַכסטו?

צינע

פאַלט דער מוטער אויפן האַלז; קושט זי און לאַכט.

רחל

אַבי איך באַדאַרף זיך פאַר דיר אָננעמען.

צינע

אַזוי גאָר, קוקסט זיך שוין אונטער צו אַזוינע זאַכן, וואָס מען באַדאַרף נישט?

רחל

אַ, גיי, טשעפּע זיך אָפּ פון מיר. וואָרעם גיטל איז טאַקע גע־רעכט, וואָס זי זאָגט, אַז דו צעלאָזט סטערען.

צינע

איך גאָר? אַ שאָה, וואָס איך בין דאָ נישט געווען. איך וואָלט

איר שוין וויסן, וואָס צו ענטפערן. זי מיינט טאַקע, אַז סטערע איז גאָר אַ הינדעלע. אָ-אָ, איך באַדאַרף נאָך ביי איר הייצן אין פעטשערע. לאַכט ווידער.

רחל

וואָס שוין ווידער?

ציני

איך לאַך, וואָס דו ביסט עפּעס ברוגז און פרעגסט זיך נאָך אויף אַזוינע מאָדנע זאַכן.

רחל

וואָס נישט? איך בין אַ מאַמע, דעריבער וויל איך וויסן.

ציני

איך האָב זי גערופן אהער, ווייל כ'האָב געוואוסט, אַז זי וויל עס.

רחל

אַבי איך האָב געמיינט, אַז זי איז אַליין געקומען.

דיני

וואָס איז דער חילוק? אַבי זי האָט אים געגעבן אַ קוש.

רחל

ווער?

דיני

זי האָט געמיינט, אַז איך זע נישט.

רחל

וואָס?

ציני

זיי זענען זיך ביידע געיועץ אַזוי איינגעבויגן אין דער בראָזנע זייט ביי זייט; כ'האָב מיך געמאַכט, אַז איך זע נישט.

רחל

נו, און ער?

ציני

ער האָט זיך פאַרשעמט; האָט זיך אומגעקערט, צי איך זע נישט.

ר ח ל

איך וואָלט עס אויף איר קיינמאָל נישט געגלויבט.

צ י נ ע

אָ=אָ, איך מעג זיך נאָך לערנען ביי איר!

ר ח ל

האָט עס חלילה אפשר אברהם=יעקב געזען?

צ י נ ע

ער איז נישט געווען אין גאָרטן.

ר ח ל

עס פעלט מיר נאָך, חלילה, אַז ער זאָל אַזוינע זאַכן זעען.

צ י נ ע

זאָג עס נישט דעם טאַטן, וואָרעם...

ס ט ע ר ע

קומט אָן.

וואָס האָסטו זיך באַהאַלטן, צינע, ווילסט, איך זאָל אַליין פאַר־זעצן דיין גאָרטן?

צ י נ ע

קום אַהער; סיוויי שוין באַלד נישטאָ וואָס צו זעצן.

ר ח ל

אַ שיינעם דאַנק דיר, סטערעלע, וואָס דו ביסט געקומען צוהעלפן אַ ביסל. אַז גאָט וועט געבן, מע וועט באַנ׳אייך קאָשען די היי, וועלן מיר אַלע אַרויסקומען אייך העלפן.

ס ט ע ר ע

איר ווייסט, איך בין אפשר באַלד אַזוי שטאַרק, ווי הערש=בער.

צ י נ ע

האָסט זיך געשטייערט מיט אים?

ס ט ע ר ע

איך האָב אַליין אַרויסגעקאַטשעט דעם גרויסן שטיין, וואָס איז געלעגן באַנ׳אייך אין דער בראַזנע.

ר ח ל

האָסט נישט באַדאַרפט דזשוויגען אַזאַ משא. טאָמער חלילה עפּעס, וועט שפּעטער די מאַמע האָבן צו מיר טענות.

ס ט ע ר ע

ס׳וועט מיר שוין גאָרנישט זיין.

ר ח ל

אָט דאָס ביסל קאַרטאָפל וועל איך שוין אַליין פאַרזעצן. פאַרנעמט אויפן פּלייצע אַ ביסל קאַרטאָפל אין זעקל און גייט אוועק.

צ י נ ע

קוק מיר נאָר אָן גלייך אין די אויגן, סטערעלע!

ס ט ע ר ע

וואָס?

צ י נ ע

וואָס ביסטו אַזוי רויט געוואָרן?

ס ט ע ר ע

וואָס?

צ י נ ע

אַי, סטערעלע, כ׳האָב אַלץ געזען.

ס ט ע ר ע

וואָס האָסטו געזען?

צ י נ ע

נעמט זי אַרום און קושט זי.

נאַר, ס׳מאַכט נישט אויס; כ׳האָב דער מאַמען אויך דערציילט.

ס ט ע ר ע

זאָל איך צער האָבן, אויב איך ווייס, וואָס דו רעדסט.

צ י נ ע

דו האָסט אַלעמען געזאָגט, אַז איך האָב דיך גערופן, דו זאָלסט מיר קומען העלפן.

ס ט ע ר ע

ווער האָט עס דיר געזאָגט? מיין מאַמע האָט מיר אַליין געהייסן גיין.

צ י נ ע

דיין מאַמע האָט זיך דאָ צעווערטלט מיט מיין מאַמען.

ס ט ע ר ע

וואָס דו זאָגסט!

צ י נ ע

האָסט זיך אַזוי דערשראָקן; וואָס אַרט דיר, אַז מיין מאַמע און דיין מאַמע וועלן זיין ברוגז?

ס ט ע ר ע

אָבער וואָס זאָגסטו, אַז דו האָסט אַלץ געזען?

צ י נ ע

כ'האָב טאַקע געזען, ווי דו האָסט געגעבן הערש־בערן אַ קוש.

ס ט ע ר ע

ס'איז נישט אמת!

צ י נ ע

נאַרעלע, איך האָב אַליין געזען. ווען דו האָסט אַזאַ גרויסן ברו־דער, וואָלט איך אפשר אויך געטאָן.

ס ט ע ר ע

זאָגסט אַ ליגן!

צ י נ ע

סטערעלע, נאַרעלע, וואָס ביסטו אַזוי צעשראָקן?

ס ט ע ר ע

דו ביסט אַ שלעכק, צינע, זאָג איך דיר.

צ י נ ע

נאַרעלע, ער איז דאָך מיין ברודער.

ס ט ע ר ע

איך וועל זיין מיט דיר דעם גאַנצן לעבן ברוגז.

צ י נ ע

איך קען רופן הערש־בערן און פרעגן.

ס ט ע ר ע

פרווו עס נאַר טאָן.

צ י נ ע

איך האָב אַפילו דער מאַמען אויך דערציילט.

ס ט ע ר ע

וועמעס מאַמען?

צ י נ ע

מיין מאַמען. וואָס מיינסטו, אַזאַ נאַר בין איך, וואָס כ׳וועל גיין דיין מאַמען דערציילן. איך האָב גאָרנישט דיין מאַמען אַזוי׳ שטאַרק ליב, איך זאָל איר אַזעלכע זאַכן דערציילן.

ס ט ע ר ע

ניין, דו זאָגסט אַ ליגן.

צ י נ ע

וואָס איז מיט דיר, סטערעלע? איך האָב דאָך אַליין געזען.

ס ט ע ר ע

ס׳איז אַ ליגן, אַז דו האָסט דער מאַמען דערציילט.

צ י נ ע

אויף מיינע נאמנות, איך האָב דערציילט.

ס ט ע ר ע

ווישט די טרערן.

דאָס גאַנצע לעבן וועל איך מיט דיר נישט רעדן.

צ י נ ע

סטערעלע, נאַרעלע, וואָס וויינסטו? כ׳האָב דאָך דיר אַזוי ליב. סטערע, וואָס וויינסטו? *נעמט זי ארום און ווישט איר מיטן שירץ די טרערן פון די באקן.*

ס ט ע ר ע

האָסט מיר נישט באַדאַרפט טאָן אַזאַ זאַך.

צ י נ ע

כ׳האָב נישט געטאָרט קוקן, ווי דו האָסט אים געגעבן אַ קוש? באשר ער איז אַ לעקיש און געוואָרט, אַז דו זאָלסט עס טאָן.

ס ט ע ר ע

שיסט אויס מיט אַ געלעכטער.

ער איז אַזוי רויט געוואָרן!

צ י נ ע

לאַכט אויך אויפן הויכן קול.

ס ט ע ר ע

באַר איך זאָג דיר פונדעסטוועגן, אַז די ביסט אַ שלעכץ און דו פאַרגינסט מיר נישט.

צ י נ ע

אַי, ווייס איך דאָרט, וואָס דו רעדסט.

ס ט ע ר ע

ווי טוסטו עס אַזאַ זאַך? איך וועל מיר שעמען די אויגן צו באַ- ווייזן פאַר דיין מאַמען.

צ י נ ע

איך האָב אפשר טאַקע נישט באַדאַרפט דערציילן.

ס ט ע ר ע

נו, זעסטו שוין.

צ י נ ע

קוק מיר נישט אַזוי אָן, סטערעלע. איך ווייס טאַקע נישט, וואָס כ׳האָב עס געטאָן. כ׳האָב געהערט, אַז דיין מאַמע האָט זיך עפּעס צעווערטלט מיט מיין מאַמען, האָב איך געוואָלט... אַי, כ׳ווייס אַליין נישט פאַרוואָס כ׳האָב עס געטאָן. ביסט מיר מוחל, סטע- רעלע?

ס ט ע ר ע

איך בין אין כעס.

צ י נ ע

באַרעלע, פריער אָדער שפּעטער.

ס ט ע ר ע

לאכט און וויינט

מיר וואָלט נישט געאַרט, ווען ער וואָלט עס געטאָן... ניין, איך באַדאַרף מיט דיר זיין ברוגז אויף שטענדיק. אויף שטענדיק.

צ י נ ע

ווען דו האָסט אַ גרויסן ברודער, וואָלט איך געמאַכט, אַז די גאַנצע וועלט זאָל וויסן, אַז איך האָב אים ליב. וואָס איז זיך דאָ פאַרהאַן פאַרוואָס צו שעמען?

ס ט ע ר ע

ניין, צינעלע, אַז קיינער ווייסט נישט איז בעסער. מיר וואָלט געווען אַזוי גוט, ווען קיינער ווייסט נישט. איך וועל זיך איצטער שעמען אַפילו פאַר אים אַליין.

צ י נ ע

איך וועל אים דערציילן, וואָס דו האָסט מיר געזאָגט.

ס ט ע ר ע

עס מיר נישט אויס מיין האַרץ, צינעלע.

צ י נ ע

איך וועל אים זאָגן, אַז ער איז אַ גרויסער לעקיש און גאַר.

ס ט ע ר ע

איך וועל מיר אפשר אין וואַסער אַריינוואַרפן, אויב דו טוסט עס. קיינער האָט נישט געטאָרט וויסן.

צ י נ ע

איך האָב עס גאָרנישט געגלויבט אויף דיר.

ס ט ע ר ע

וויינט אין דער שטיל.

צ י נ ע

אפשר האָב איך זיך טאַקע באַנאַרישט. ווייסט, סטערעלע?

ס ט ע ר ע

מיר וואָלט נישט געאַרט די גאַנצע זאַך, ווען דיין מאַמע וואָלט מיר באַר נישט פיינט האָבן.

צ י נ ע

דאָס זאָגסטו נישט גוט.

ס ט ע ר ע

איך ווייס, אַז דיין מאַמע קען מיר נישט אָנזעען.

צ י נ ע

גיי שוין גיי. ווייסט, אַז איך בין דיר מקנא. וואָס אַרט מיר, וואָס דו ווייגסט? אַבי דיר איז טאַקע גוט.

ס ט ע ר ע

לאַכט דורך טרערן.

אוי, כ׳וועל מיר אַזוי שעמען.

צ י נ ע

שאַ, זע נאָר, ווער פירט עס אַהער אברהם־יעקב? זע, אין גאָרטן.

ס ט ע ר ע

וואָס, אַ פרעמדער מענטש? איך וועל אַנטלויפן.

צ י נ ע

זע נאָר, גאָר אַ פרעמדער...

פון גאָרטן קומען אַן און דערנעענטערן זיך אברהם־יעקב און אַ יונגער־מאַן, פרום געקליידט און מיט אַ פרום פנים. טראָגט אַ פעקל אויפן פלייצע. קלאַפערט אומגעשיקט אַריבער דעם פליט.

צ י נ ע

האַלט זיך איין נישט צו לאַכן.

ס ט ע ר ע

שיסט אויס מיט אַ אָפּגעהאַקטן געלעכטער.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

אָט דאָס איז די שטוב.

פ ר ע מ ד ע ר

אַ גאָט העלף.

א ב ר ה ם = י ע ק ב

די מאַמע האָט געזאָגט, אַז זיי זאָלן אַרייַנגיין אין שטוב. קומט אַרייַן. גייען ביידע אין שטוב.

צ י נ ע און ס ט ע ר ע

כאַפּן זיך אַרום און שטיקן זיך פון געלעכטער.

ס ט ע ר ע

ס'איז אפשר אַן עבירה, וואָס מיר לאַכן אַזוי פון אַ פרעמדן מענטשן.

צ י נ ע

ווער קען עס זיין? ער האָט אַפילו קיין קוק נישט געגעבן אויף אונז.

ס ט ע ר ע

האָט זיך געשעמט.

צ י נ ע

ס'אַר אַ בלייך פנים ער האָט!

ס ט ע ר ע

מוז אַרומגיין איבער דער וועלט.

צ י נ ע

בעטן נדבות מיינסטו?

ס ט ע ר ע

כ'בין אַ בעלן אַ קוק טאָן אין פענסטער. פאַרגנבעט זיך צום פענסטער.

צ י נ ע

נו?

ס ט ע ר ע

ער האָט אַראָפּגעוואָרפן דעם פעקל.

צ י נ ע

ער רעדט מיט אברהם = יעקבן!

ס ט ע ר ע

ער קוקט זיך אַרום.

צ י נ ע

דו שטיי אַזוי און איך וועל זיך פאַרגנבֿענען הינטער דיר.

ס ט ע ר ע

זעסט אים. קוק, ווי אברהם-יעקב האָט גאָר פאַר אים קיין מורא נישט.

ר ח ל

קומט אָן.

וואָס שטייט איר הינטערן פענסטער?

צ י נ ע

ווער איז עס, מאַמע?

ר ח ל

אַ פרעמדער מענטש. בעט זיך אין שטוב אַריין אויף נאַכט-לעגער.

ס ט ע ר ע

הערסט?

ר ח ל

זעט אויס, ווי נאָך היינט נישט געגעסן.

צ י נ ע

לאַכט

ר ח ל

ווי פאַלסטו עס אויס צו לאַכן פון אַ פרעמדן מענטשן?

צ י נ ע

ער זעט אויס אַזוי מאָדנע. איז נאָך גאָר אַ יינגל. איך שעם זיך אַריינצוגיין אין שטוב.

ד ו ד - נ ח

קומט אָן.

וואו איז ער דער מענטש?

ר ח ל

איז אין שטוב.

ד ו ד = נ ח

נעם אים אויף ווי ס׳באַדאַרף צו זיין. אפֿשר מאַכן אים אַן עסן
גייט צריין אין שטוב.

צ י נ ע

מאָדנע מענטשן דאָ אויף דער וועלט. זעען גאָר אויס אַנדערש,
ווי מיר. ער האָט שוואַרצע האָר, אמת?

ס ט ע ר ע

און שוואַרצע אויגן אויך.

צ י נ ע

ער האָט געהאַלטן די אויגן אַראָפּגעלאָזן.

ס ט ע ר ע

מסתמא האָט ער שוואַרצע אויגן.

צ י נ ע

און אַזאַ בלייך פּנים.

ס ט ע ר ע

ס׳אי אַן איידעלער פּנים. אַ שטאָטיקער מענטש איז שוין אַזוי.

צ י נ ע

און גייט אום צופֿוס איבער דער וועלט.

ס ט ע ר ע

אפשר איז עס גאָרנישט קיין אָרעמאַן? אפשר איז ער גאָר... וואָס
האָסטו זיך אַזוי פֿאַרטראַכט, ציבע?

צ י נ ע

ווער קען ער טאַקע זיין דער מענטש? אפשר האָט ער געהערט,
אַז איך האָב געלאַכט?

ס ט ע ר ע

אַוודאי האָט ער געהערט. נאָר ער ט׳דאָך נישט פֿאַרשטיין, אַז פֿון
אים האָבן מיר עס געלאַכט.

ה ע ר ש = ב ע ר

קומט אַן.

ס ט ע ר ע

איך בעט דיר, צינעלע, זאָג אים גאָרנישט!

צ י נ ע

האָסט געזען דעם פרעמדן מענטשן?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

דאָס גיי איך טאַקע אַ קוק געבן.

ס ט ע ר ע

איך בין אויף דיר אין כעס.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

ווּעסט זיך מיט מיר איבערבעטן.

צ י נ ע

הערש־בער, דו ביסט אַ לעקיש.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

וואָס בין איך?

ס ט ע ר ע

געדענק, צינע.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

דו ווּעסט באַלד ביי מיר כאַפּן. *ער יאָגט נאָך צינען אין שטוב. זי אַנטלויפט.*

צ י נ ע

דו ביסט אַ לעקיש!

ס ט ע ר ע

איך וועל העלפן זי כאַפּן; אָט אַזוי פאַרלויף צום ברונעם!

צ י נ ע

שפּרינגט אַריבער דעם צוים און פאַרשווינדט.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

זי וועט שוין ביי מיר אירס קריגן. זאָג, וואָס האָט זי געמיינט?

ס ט ע ר ע

איך ווייס שוין, וואָס זי האָט געמיינט.

ה ע ר ש - ב ע ר

דיין טאַטע וועט נאָך היינט דאָ זיין?

ס ט ע ר ע

איך ווייס נישט. אויב דו ווילסט אים זעען, קענסטו אַריבערקומען צו אונז.

ה ע ר ש - ב ע ר

דיין טאַטע האָט פליגן אין נאָז, פאַרשטייסט? ער קען נאָך אַמאָל זאָגן, אַז עס שטייט אים נישט אָן.

ס ט ע ר ע

וואָס מיינסטו?

ה ע ר ש - ב ע ר

איך מיין שוין, וואָס איך מיין. וואָס באַדאַרף איך אַרומגיין פוסט-און-פּאַס און דו אויך, אַז די אויגן זאָלן אַרויסקריכן פון קאָפּ?

ס ט ע ר ע

מיינסט טאַקע, אַז איך וויל דיך פאַר אַ חתן? דאָס, באַשר דו האָסט זיך מיר אַרונטערגעבויגן אונטער דער טאַטע נאָז — טאָ וואָס האָב איך געקענט מאַכן?

ה ע ר ש - ב ע ר

מען ווייסט שוין. אָט קום נאָר צוהער.

ס ט ע ר ע

ציפּע האָט זיך ווידער געמוזט ערגעץ פאַרגנבענען און הערט זיך איין. זי האָט פריער אויך געזען און האָט דערציילט דער מאַמען.

ה ע ר ש - ב ע ר

אָט, נאָך עפּעס.

ס ט ע ר ע

אויף מיינע נאמנות! זי האָט מיר אַליין דערציילט.

ה ע ר ש - ב ע ר

אָט, דורע נישט דעם קאָפּ; זי האָט דיר אָפּגענאַרט, קענסט זי נאָך נישט.

ס ט ע ר ע

וועסטו הייַנט אַרייַנקומען צו אונז?

ה ע ר ש = ב ע ר

דיר שטייט נישט אָן, זאָגסטו דאָך.

ס ט ע ר ע

גיי נאָר אַ ביסעלע אַוועק פון אַנטקעגן פענסטער, אָט אַזוי... זי וואַרפט זיך אים אויפן האַלז.

צ י נ ע

איר שטימע פון הינטערן צוים:

הערש=בער, דו ביסט אַ לעקיש!

ס ט ע ר ע

ציִנעלע, איך בין שוין אויף שטענדיק מיט דיר ברוגז... פאַרשעמט, צעטומלט, שפרינגט איבער דעם צאַם און אַנטלויפט.

צ י נ ע

קומט אָן.

ה ע ר ש = ב ע ר

וואָס האָסטו עפעס אונטערצוקוקן?

צ י נ ע

שעם זיך טאַקע. זי האָט דיך אַזוי ליב און דו מאַכסט זי ווי אַ לעקיש. וואָלסט שוין וואַרטן, איך זאָל דיר געבן אַ קוש. ווען דאָס איז אויף מיר, וואָלסטו מיר שוין נאָכגעלאָפן — וואָס אַרט דיר!

ה ע ר ש = ב ע ר

זע נאָר, שוין לאַנג ביסטו אַזאַ חכמה!

צ י נ ע

איך האָב דערציילט דער מאַמען, אַז דו האָסט זי אַ קוש געטאָן.

ה ע ר ש = ב ע ר

זי האָט דאָך עס מיר גאָר געטאָן.

צ י נ ע

זעסטו שוין, אַז דו ביסט אַ לעקיש.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

אָבער, וואָס האָסטו אומצוטראָגן ליגנס?

צ י נ ע

דו ווייסט דאָך, אַז ס׳איז אַן אמת.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

אויב ס׳איז טאַקע אמת, אַז דו האָסט דערציילט דער מאַמען, וועל איך דיר מאַכן, ווי אַ ביטערן עפּל.

צ י נ ע

וועלן מיר טאַקע זעען.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

דו האָסט מיר נישט, וואָס אונטערצוקוקן.

צ י נ ע

קענסט מיר נישט פאַרווערן... אַז דו מאַכסט אַזוי, אַז זי זאָל דיר נאָכלויפן און וויינען, ווען דו ליבסט זיך מיט איר, ביסטו נישט אַ לעקיש?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

ווער וויינט?

צ י נ ע

לאַכט זיך פונאַנדער אויפן הויכן קול.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

ביסט אַ משוגענע און ס׳איז נישטאָ, וואָס צו רעדן מיט דיר.

ר ח ל

קומט ארויס פון שטוב.

אַי, סאַר אַ מענטש דאָס איז! נאָך גאָר אַ קינד, וואָלסטו דיר זען, פּערל שיטן זיך פון זיין מויל.

צ י נ ע

טאַקע... כ׳וויל אריינגיין אין שטוב.

רחל

אַז דו וועסט זיך האַלטן ווי אַ מענטש, קענסט זיך נאָך פונאַנדער־לאָכן.

צינע

איך זאָג דיר צו, מאַמע. איך וועל אַזוי נאָר דורכגיין אין דער אַנדערער שטוב. גייט צריין אין שטוב, פאַרגנבענענדיק זיך.

רחל

וו..ס שטייסטו אַזוי, הערש־בער?

הערש־בער

איר גליק, וואָס דו ביסט אַרויסגעקומען. איך האָב איר שוין גע־וואָלט גוט מכבד זיין.

רחל

וואו איז סטערע?

הערש־בער

מסתמא אַהיים געגאַנגען.

רחל

ס׳אי טאַקע אמת, וואָס צינע דערציילט?

הערש־בער

צעטומלט.

וואָס?

רחל

מסתמא האָט זי אויסגעטראַכט.

הערש־בער

וואָס אויסגעטראַכט?

רחל

האָ? כ׳האָב גאָרנישט געמיינט.

הערש־בער

טאָ וואָס־זשע רעדסטו, און מען קען מיינען כ׳ווייס וואָס?

אברהם־יעקב

קומט ארויס.

ווייסט, מאמע, ווי אַזוי מען רופט אים? לוי־יצחק.

רחל

טאקע אַ שיינער נאָמען.

אברהם־יעקב

דער טאטע האָט אים געפרעגט, ווי אַזוי מען רופט אים — האָט ער געזאָגט.

דוד־נח

קומט ארויס.

וואו ביסטו, רחל? הערסט, וואָס איך וויל דיר זאָגן — אַז דער מענטש געפעלט מיר.

רחל

נאָך די מילך אים אויף די ליפּן.

דוד־נח

איך האָב מיט אים גערעדט. ער וואָלט זיך דאָ אָפּשטעלן.

רחל

וואָס ט׳ער דאָ טאָן?

דוד־נח

ווייסט וואָס? — אַ וואוילגעלערנטער. די קינדער וועלן פון אים עפּעס כאַפּן. האָסט געמעגט הערן, ווי ער רעדט.

הערש־בער

איך וועל שוין אַזוי אויך מיין שטעטל באַשטיין.

אברהם־יעקב

איך וועל ביי אים לערנען.

הערש־בער

מסתמא אַזאַ לעקיש, ווי דער אַמאָליקער מלמד, וואָס האָט נישט געקענט אַ פערד דעם עק פאַרבינדן.

דוד־נח

ווען דו וואָלסט נישט האָבן אַזאַ פאַרשטאָפּטן קאָפּ, האָט נאָך יענער מלמד אויך געקענט זיין פאַר דיר גענוג.

ר ח ל

טאָ וואָס־זשע טוט מען?

ד ו ד ־ נ ח

מע וועט אים אָפּשטעלן איף איבער נאַכט דערוויילע.

אַ ב ר ה ם ־ י ע ק ב

טאַקע, מאַמע, זאָל ער בלייבן ביי אונז.

א ל ק נ ה

קומט אַן.

אַ גאָט העלף! וואָס שטייט איר עפּעס אַזוי?

ד ו ד ־ נ ח

אַ מענטש איז דאָ דורכגעגאַנגען. רעדט ווי עפּעס רעכטס, ממש דער קאָפּ ברענט אויף אים. מען שמועסט דאָ, אפשר אים אָפּ־שטעלן פאַר אַ מלמד.

א ל ק נ ה

וואו איז ער? איך גיב צושטייער!

ד ו ד ־ נ ח

אַ בחיר — אַ מענטש.

א ל ק נ ה

איך גיב צושטייער!

ל ו י ־ י צ ח ק

קומט אַרויס.

א ל ק נ ה

אָט דאָס איז ער? גאָך גאָר אַ שנעק.

ר ח ל

ממש די שכינה רוט אויף אים.

א ל ק נ ה

זייט־זשע מוחל, שלום־עליכם.

ל ו י ־ י צ ח ק

עליכם שלום.

א ל ק נ ה

פון ווייט?

ל ו י - י צ ח ק

נישט פון גאָר נאָענט.

ד ו ד - נ ח

דאָס דערקענט מען.

א ל ק נ ה

וואוהין גייט מען עפּעס?

ל ו י - י צ ח ק

אַזוי גיי איך מיר איבער דער וועלט. אָנקומען אין אַ שטאָט פון שיינע יידן וועל איך מיר אָפּשטעלן.

א ל ק נ ה

אפשר דאָ אויפן ישוב זיך אָפּשטעלן?

ד ו ד - נ ח

דאָס זאָג איך דאָך.

ל ו י - י צ ח ק

וואָס וועל איך דאָ טאָן אויפן ישוב?

ד ו ד - נ ח

קיין עין הרע נאָך יידן פאַרהאַן אין דער געגנט. מיר האָבן אַ מנין אַלע שבת.

א ל ק נ ה

פיינע יידן דאָ פאַרהאַנען. ט׳לערנען מיט מיינע קינדער; מיט אַט דעם יידנס קינדער. מע ט׳דיך האַלטן בכבוד. פיין אויסקליידן; געבן צו עסן און סוף זמן — נאָך אַ ביסל מזומן אויך.

ר ח ל

צו עסן, געלויבט איז דער אייבערשטער, פעלט נישט ביי מיר.

א ל ק נ ה

וואו פעלט עס אויפן ישוב צו עסן? קינדער, וואוילע קינדער, נאָר ס׳האָט זיך נישט געמאַכט עפּעס אַ מלמד — אַ מענטש.

דוד־נח

לייג זיך איבער. אָט, דער זון מיינער, כאָטש שוין אַ גרויסער בחור, פונדעסטוועגן האָט ער נישקשה פון אַ קעפּל. אַז ער ט׳וועלן, קען ער נאָך עפּעס דערגרייכן.

לוי־יצחק

די קינדער זיינען גרויסע און איך...

דוד־נח

אַז מען איז אַ מענטש, מאַכט נישט אויס. ווען אַ מלמד צוריק נישט אָפּגעבן. וועסט האָבן דרך־ארץ פאַרן רבין, האַ, אברהם־יעקב?

רחל

האָסט זיך דען פאַרגעסן, אַז ער האָט שטענדיק געוואָלט לערנען?

אלקנה

זאָלן זיך די מיידלעך לערנען דאַווענען.

לוי־יצחק

פאַר זיי האָב איך נישט קיין תורה.

רחל

זינדיקע ווייבער, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין.

אלקנה

איכ׳ל דיר געבן די בייטש, און אַז מיין חברה וועלן נישט פאָלגן, וועסטו כוואַשטשען די ביינער און שוין. כאַ־כאַ־כאַ.

הערש־בער

איך וואָלט שוין געגעבן אַ כוואַטשען.

אברהם־יעקב

צו מיר ט׳מען נישט באַדאַרפן קיין בייטש.

לוי־יצחק

זיינען נאָך יידן פאַרהאַנען אין דער געגנט?

דוד־נח

ווייסט, ווי דען? וואו זיינען עס נישטאָ קיין יידן?

א ל ק נ ה

ערנטלעכע יידן. שבת — אַ פיינער מנין.

ד ו ד ־ נ ח

עסן איז פאַרהאַנען צו זאַט אויפן ישוב; מילך, פוטער, קעז.

א ל ק נ ה

מיט אַ קאַרטאָפל קען מען זיך אויך נישט סמען.

ר ח ל

וואָס מען וואַרפט אַרויס ביי מיר, קען נאָך אַ מענטש לעבן.

א ל ק נ ה

מיין יידענע וועט וועלן, ער זאָל זיין ביי מיר שבתים.

ד ו ד ־ נ ח

זעסטו, פון שבת לאָז איך אים נישט אָפּ.

ל ו י ־ י צ ח ק

איך וואָלט וועלן האָבן צייט פאַר זיך אַליין אויך צום לערנען.

א ל ק נ ה

כ׳קען שווערן, אַז דאָס וועט נאָך זיין אַמאָל אַ רב אויך!

ד ו ד ־ נ ח

דער טאָג איז גרויס. װן מען פוילט זיך נישט אויפצושטיין אַ ביסל באַגינען — קען מען אַלצדינג סדאָנזשען. אָט, האָבן שוין די קינדער אַ גאָרטן קאַרטאָפל פאַרזעצט און ס׳איז נאָך קוים האַלבער טאָג.

א ל ק נ ה

אָט וואָס, איך גיי אַהיים און אין אָוונט וועל איך אַהער אַריבערברענגען מיינע חברה, זאָל ער זיי פאַרהערן. וועסט שוין אַליין איבעררעדן מיט אים. וויפל מע באַדאַרף — גיב איך צושטייער. אַ גוטן טאָג! גייט אוועק.

ד ו ד ־ נ ח

עסט, רחל, גיין מאַכן אַן עסן. אפשר וועט ער עפּעס איבערכאַפּן.

לוי־יצחק

קוקט זיך צרוס.

אַ שיינער טאָג דאָ באַנ׳אייך.

דוד־נח

ווייסט ווי דען? קיין עין־הרע פיינע יידן אויפן ישוב.

הערש־בער

איך וויל טאַקע עסן. פון רעדן ווערט גאָרנישט אַרויסקומען.

אברהם־יעקב

צו לוי־יצחקן.

אירווילט זעען דעם גאָרטן מיט קאַרטאָפּל, וואָס מיר האָבן היינט פאַרזעצט?

רחל

גיי, ס׳טו ווייזן דעם רבין די קעלבעלעך אין שטאַל. גייט אין שטוב

הערש־בער

שוין צום שטוב גייענדיק, צו דער מוטער.

ס׳וועט לאַנג נעמען ביז דו, מאַמע, וועסט אים אָפּפּאַשען.

רחל

וואָס, כ׳וועל אים זשאַלעווען עסן? גייען צריין אין שטוב.

לוי־יצחק

ווער איז געווען דיין מלמד ביז אַהער?

אברהם־יעקב

שוין לאַנג דאָ נישט געווען קיין רבי.

לוי־יצחק

אָבער ווער איז געווען דער לעצטער?

אברהם־יעקב

אַן אַלטער ייד.

לוי־יצחק

בישט געהאַט פאַר אים קיין דרך־ארץ?

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

יעמאָלט געווען נאָך קליינע קינדער. נישט געהאַט קיין שכל.

ל ו י ־ י צ ח ק

דו געפעלסט מיר.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

קומט, מיר וועלן זעען די קעלבלעך, דערנאָך וועלן מיר גיין עסן. קומט. גייען ביידע אוועק אין שטאַל.

צ י נ ע

קומט אַרויס. פאַרגנבעט זיך צום שטאַל, קוקט דורך א שפּאַלט.

ל ו י ־ י צ ח ק

קומט אַרויס פון שטאַל, נאָך אים א ב ר ה ם ־ י ע ק ב.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

מיר האָבן נאָך אַ קעלבל, אַ גרעסערס, איז עס אויפן לאָנקע.

ל ו י ־ י צ ח ק

אַ שיינער טאָג באַנ'אייך.

מערקט נישט צינען, וואָס האָט זיך באַהאַלטן הינטערן שטאַל, ווען זיי גייען פאַרביי אין שטוב אַריין.

צ י נ ע

קומט אַרויס, רופט שטיל.

אברהם־יעקב! אברהם־יעקב!

יענער הערט נישט, זי בלייבט אַליין. טוט זיך אַ ריס פון אָרט, ווי זי וואָלט וועלן לויפן אין שטוב אַריין; שוין ביים שוועל בלייבט זי שטיין אַ ווײלע, פאַרטראַכט זיך. נעמט אַן אין אַ קאַשעק קאַרטאָפל און גייט אַוועק אין גאָרטן.

ר ח ל

איר שטימע הערט זיך פון שטוב רופן:

צינע — צי־נע...

צווייטער אַקט.

ביי דודי-נחן אין שטוב. אנהייב זומער. צרום האַלבן טאָג.

לוי-יצחק

יצט ביי א ספר פאַרטראַכט. הייבט זיך אויף פון אָרט, גייט אום אויף און אָפּ.

אברהם-יעקב

קומט אריין.

אָט בין איך. געמיינט, אַז היינט וועלן מיר נישט לערנען.

לוי-יצחק

מיט וואָס איז היינט אַנדערש, ווי שטענדיק?

אברהם-יעקב

היינט קאָשעט מען די היי.

לוי-יצחק

טוען עס דאָך די גוים.

אברהם-יעקב

ס'אי אָבער גוט צו זיין אויפן לאָנקע. פאַרוואָס טוט איר זיך קיין מאָל נישט אויס באָרוועס?

לוי-יצחק

אויף אַלץ איז פאַרהאַן אַ צייט.

אברהם-יעקב

וועלן מיר טאַקע היינט לערנען?

לוי-יצחק

אויב דער טאַטע וועט גאָרנישט זאָגן, און דו ווילסט נישט.

אברהם־יעקב

דער טאַטע ווייסט גאָרנישט.

לוי־יצחק

איך ווייס אויך, אַז דרויסן איז שיין; מיינסט, איך ווייס נישט?

אברהם־יעקב

מירן נישט לערנען. מירן אַזוי עפּעס רעדן. רעדט מיט מיר עפּעס, רבי.

לוי־יצחק

רוף מיך ביים נאָמען. ביסט דאָך גרעסער פון מיר... דברים־בטלים ווילסטו זאָל איך מיט דיר רעדן?

אברהם־יעקב

איר ווילט ווערן אַ רב. ס'אי טאַטע גוט צו ווערן אַ רב, ס'אי עפּעס שווער?

לוי־יצחק

ווי פאַר וועמען.

אברהם־יעקב

איך וואָלט געקענט ווערן אַ רב?

לוי־יצחק

ס'איז פאַר קיינעם נישט שווער. נאָר דו האָסט דאָך ליב בעסער צו זיין אין פעלד; איז אַזוי אויך גוט.

אברהם־יעקב

נישט—איך האָב ליב; באשר ס'איז זומער איז שווער צו זיין אין שטוב, אַז דאָרט איז אַזוי גוט. איר זענט שוין ווי אַן אַלטער ייד.

לוי־יצחק

אַז מע וויל ווערן אַ רב, באַדאַרף מען אָפּקערן דעם געדאַנק דער־פון, ווייל ס'איז מבטל דעם געדאַנק.

אברהם־יעקב

רעדט מיט מיר פון גאָט.

לוי־יצחק

וואָס הייסט? ווייסט דען נישט, אַז גאָט איז אומעטום?

אברהם־יעקב

יאָ, ער איז אין הימל און אויף דר׳ערד. איך מיין, אַז ס׳וואָלט געווען שלעכט אָן גאָט. ער מאַכט דאָך, אַז די גראָזן זאָלן וואַקסן. ס׳איז זייער גוט, וואָס אַ גאָט איז פאַרהאַנען אויף דער וועלט. מענטשן וואָלטן אפשר געווען גזלנים, ווען נישט גאָט.

לוי־יצחק

ווי ווילדע חיות.

אברהם־יעקב

איר האָט אַמאָל געזען אַ וואָלף?

לוי־יצחק

ס׳איז געשריבן: „זאב טורף"; אַ וואָלף פאַרצוקט.

אברהם־יעקב

פאַראַיאָרן האָט אַ וואָלף ביי אונז צעריסן אַ פערד.

לוי־יצחק

אַזוי, אַ פערד צעריסן!

אברהם־יעקב

ער איז אומגעגאַנגען אויפן לאָנקע געפּענטעט. ס׳איז געווען ביי־נאַכט. אויף מאָרגנס האָט מען אים געפונען אַ טויטן; זיין האַלז געווען אויסגעגעסן. מען האָט דערקענט דעם וואָלפס צייבער.

לוי־יצחק

אָט זעסטו שוין.

אברהם־יעקב

וועלף ווייסן נישט, אַז אַ גאָט איז פאַרהאַנען; אַ מענטש איז טאַקע אַ קלוגע באַשעפעניש.

לוי־יצחק

דאָך געשריבן: „כי בצלם אלהים נברא האדם" — אין פורעם

פון גאָט איז באַשאַפן געוואָרן דער מענטש. גאָט האָט פון זיין גרויסקייט צום מענטשן איבערגעגעבן.

אברהם-יעקב

אָבער אַ מענטש וואָלט ניט געקענט באַשאַפן די וועלט.

לוי-יצחק

דערפאַר קען אַ מענטש חרוב מאַכן אַ וועלט.

אברהם-יעקב

אַזוי!

לוי-יצחק

ווייסט, אברהם-יעקב, אַז כ'וועל מיר אפשר שוין לאָזן פון דאַנען.

אברהם-יעקב

אייך איז דען שלעכט ביי אונז?

לוי-יצחק

ס'איז נישט קיין תכלית. כ'האָב דאָ נישט קיין ספרים. דאָ פעלט מיר אַלצדינג. דאָ פעלט מיר דער קול פון די לומדי-תורה יעדן באַגינען אין בית-מדרש. פעלט מיר דער תואר-פנים פון די שיינע יידן, צוליב וועמעס זכות די וועלט האָט אַ קיום.

אברהם-יעקב

איך וואָלט אַזוי וועלן מיטגיין מיט אייך; איך וועל אויך אויפשטיין פאַרטאָג לערנען.

לוי-יצחק

האָסטו דאָך נאָר וואָס געזאָגט, אַז דיך ציט אין פעלד אַריין.

אברהם-יעקב

ס'אי טאַקע אמת; נאָר מיר דאַכט זיך אויס, אַז אויף דער וועלט איז עפּעס מאָדנע. אַמאָל טראַכט, אַז סע פאָרט דורך אַ ייד אַ פרעמדער, זעט ער אויס אַזוי אַנדערש. פאַראַיאָרן איז דאָ דורכגעפאָרן עפּעס אַ רב, האָט ער געהאַט אַזאַ לאַנגע, ווייסע באָרד! כ'האָב אויפן דאָרף קיין מאָל אַזאַ יידן נישט געזען, אַ פולע שול מיט אַזוינע יידן מוז טאַקע זיין זייער שיין.

לוי-יצחק

אַוודאי איז עס שיין.

אברהם=יעקב

לערנט מיר אויס אָנצושרייבן מיין נאָמען.

לוי=יצחק

דערצו באַדאַרף מען פריער קענען אָנשרייבן דעם אלף=בית.

אברהם=יעקב

כ'וועל אַריינברענגען אַ ברעטל מיט אַ שטיקל קרייט און איר ט'מיר מאַכן, ווייזן ווי אַזוי. לויפט ארויס.

לוי=יצחק

פאַרקוקט זיך אין פענסטער, ווי ער וואָלט עמעצן באמערקן; ער איילט צום טיש, גראָבט איין די אויגן אין ספר.

ציבע

קומט אריין, בארוועס. ס'קליידל פארשטעקט ביים זיים. אריינקומענדיק פארריכט זי עס. פארנעמט זיך אָנלייגן אַ פייער אויפן קוימען. ווענדט זיך צו אים:

די מאַמע האָט געפרעגט, אויב איר ווילט עסן.

לוי=יצחק

ס'איז רעכט אַזוי אויך.

ציבע

איר ווילט פאַסטן?

לוי=יצחק

אַ מענטש באַדאַרף זיך נישט געוואוינען אַזוי צו דער אכילה.

ציבע

אַז איר וואָלט עסן אַזוי פיל ווי איך, וואָלט איר האָבן מער כוח.

לוי=יצחק

צוליב וואָס באַדאַרף מען עס האָבן כוח?

ציבע

נישט גוט, אַז מען האָט נישט קיין כוח. איר וואָלט זיך נישט געקענט שטייערן מיט הערש=בערן.

לוי־יצחק

אַ ייד באַדאַרף זיך נישט שטייערן.

ציבע

פאַרוואָס נישט? אַ ייד באַדאַרף זיין אַזוי שטאַרק ווי אַ גוי. *זי וויל איבערברעכן אַ צווייג אויסן קני; זי קען נישט. ווענדט זיך צו אים.* ס'איז צו לאַנג, פאַלט אַראָפּ פון קוימען, אפשר ט'איר עס קענען איבערברעכן?

לוי־יצחק

נאָך וואָס ברעכן אויף דער קני, אַז מען קען עס טאָן מיט אַ האַק?

ציבע

אַז מען זאָל טאָן אַלץ ווי מען באַדאַרף... איך בין נישט קיין שטאָטשע.

לוי־יצחק

אויפן דאָרף באַדאַרף מען אויך זיין אַ מענטש.

ציבע

אַ ביסל פאַרשעמט.

מיין מאַמע זאָגט טאַקע, אַז איך בין צופיל צעלאָזן. סטערע איז טאַקע בעסער פון מיר.

לוי־יצחק

ווער?

ציבע

סטערע. אלקנהס מיידל. זי האָט מיר געזאָגט, אַז זי האָט גערעדט מיט אייך. מיין ברודער וויל זי פאַר אַ כלה.

לוי־יצחק

וואָס פאַר אַ ברודער?

ציבע

דער עלטערער; הערש־בער.

לוי־יצחק

טאַטע־מאַמע שוין דורכגעקומען צווישן זיך?

צ י נ ע

וואָרעם וואָס, זי געפעלט אייך?

ל ו י - י צ ח ק

האַ?

צ י נ ע

סטערע געפעלט אייך?

ל ו י - י צ ח ק

נישט שיין צו פרעגן אַזאַ זאַך?

צ י נ ע

פאַרוואָס איז נישט שיין. איך פאַרשטיי נישט, פאַרוואָס ס'איז נישט שיין.

ל ו י - י צ ח ק

איך קלער גאָר אַוועקצוגיין פון דאַנעז.

צ י נ ע

אייך איז נישט גוט ביי אונז.

ל ו י - י צ ח ק

מיר איז דאָ וואויל, נאָר איך ברענג נישט קיין נוצן מיט מיין זיין. די קינדער ווילן נישט לערנען.

צ י נ ע

לערנט מיט מיר, איך וועל זיך לערנען ווי אַ יינגל.

ל ו י - י צ ח ק

ס'איז נישט רעכט. ווייבער זיינען פטור פון צו לערנען תורה. פאַר זיי לערנט שוין דער מאַן.

צ י נ ע

וואָס?

ל ו י - י צ ח ק

האַ?

צ י נ ע

איך זאָג דאָך אייך, לערנט מיט מיר, אַז קיינער זאָל נישט וויסן. אַוודאי, קיינער באַדאַרף נישט וויסן. איר ט'זען ווי ס'וועט זיין גוט.

לוי־יצחק

נישט רעכט.

צינע

פארוואָס נישט רעכט? מיין ברודער מיט סטערען מעגן?

לוי־יצחק

וואָס, ער לערנט מיט איר?

צינע

ניין; זיי האָבן זיך ליב. זיי האָבן זיך זייער ליב. ס׳איז זייער שיין, אַז מען האָט זיך ליב... קיינער ט׳נישט וויסן, ווען איר וועט מיט מיר לערנען. מיר קענען זיך באהאַלטן אין פעלד, אָדער גאָר אויפן בוידים.

לוי־יצחק

כ׳וועל נאָך אפשר היינט פון דאנען אוועק.

צינע

איכל נישט לאָזן.

לוי־יצחק

מען קען מיך נישט האַלטן מיט געוואַלד.

צינע

אדרבא, זאָגט, פאַרוואָס אייך איז נישט גוט ביי אונז? אפשר האָט איר אַ שלעכטן געלעגער — האַ, זאָגט, אפשר? געפעלט אייך מיין שלאָפבאַנק, וועל איך אייך אָפּטרעטן. זאָגט, פאַרוואָס ווילט איר פון אונז אַוועק?

לוי־יצחק

דאָס וועל איך דעם טאַטן זאָגן. ער האָט מיך דאָ אָפּגעשטעלט.

צינע

אָבער איך בעט אייך, אַז איר זאָלט נישט אַוועק פון אונז. איך בעט אייך זייער...

לוי־יצחק

דו לערנסט דאָך סיי ווי נישט, טאָ וואָס איז די נפקא מינה?

צ י נ ע

אָ, ווען איך וואָלט עס געקענט מאַכן אַזוי, אַז אייך זאָל זיין גוט ביי אונז! ווייסט איר גאָר וואָס, אַז איר וועט אָפּעסן, ט'איר אַרויסקומען אין פעלד און איר ט'זען, ווי אַזוי איך שאַר צונויף די היי. איך נעם אָן אַזאַ גרויסן בונט היי אויפן קאָפּ, אַז מען זעט נאָר די פיס אַרויס. זאָגט מיר, וואָס איר האָט ליב צו עסן?

ל ו י - י צ ח ק

שמייכלט אין פאַרלעגנהייט.

צ י נ ע

זאָל זיך אייך אויסדאַכטן, אַז איר זענט מיין מאַן און איך אייער ווייב און איך האָב אייך זייער ליב און איך וויל, איר זאָלט מיר זאָגן, וואָס ס'איז געשמאַק.

ל ו י - י צ ח ק

ס'אי דאָך אָבער נישט אַזוי.

צ י נ ע

וואָס, נישט אַזוי? זאָל זיך אייך אויסדאַכטן, מיר זענען אַ פּאָר-פֿאָלק, איך שטיי ביים קוימען און וויל וויסן, וואָס מיין מאַן האָט ליב... אוי, דאָס איז אַזוי שיין... אוי, איך רעד נאַרישקייטן. איך זע, אַז איר שעמט זיך פון מיינע רייד. זייט ביי אונז. איך בעט אייך.

א ב ר ה ם - י ע ק ב

קומט אַריין.

אָט האָב איך אַ ברעטל מיט אַ שטיקל קרייט; דער רבי וועט מיר לערנען, ווי אַזוי אויפצושרייבן מיין נאָמען.

צ י נ ע

איך וויל אויך, רבי; שרייבט אָן מיין נאָמען. איך וויל זען, ווי אַזוי מיין נאָמען קוקט אויס אָנגעשריבן.

ל ו י - י צ ח ק

שרייבט אָן מיט גרויסע אותיות „אברהם-יעקב".

צ י נ ע

ס'איז מיין נאָמען אַזוי לאַנג?

ל ו י - י צ ח ק

דאָס מאַכט — אברהם-יעקב.

צ י נ ע

איך בעט אייך, שרייבט אָן מיין נאָמען — צינע.

ל ו י - י צ ח ק

שרייבט.

צ י נ ע

אוי, מאַמעלען! אָט וועל איך אָפּמעקן און איר שרייבט אָן נאָך אַמאָל.

א ב ר ה ם - י ע ק ב

ביסט אַ משוגענע.

צ י נ ע

שרייבט, איך בעט אייך.

ל ו י - י צ ח ק

שרייבט אָן.

צ י נ ע

מעקט ווידער אָפּ.

איצטער נאָך אַמאָל: כ'האָב אַזוי ליב צו זעען, ווי איר שרייבט.

ל ו י - י צ ח ק

מאַכט זיך נאַריש.

צ י נ ע

איך זע שוין, אַז איר וועט נישט אָפּמעקן, איך...

א ל ק נ ה

קומט אריין.

אַ גאָט העלף, רבי. איך בין געקומען דיך צונעמען צו מיר אַהיים.

צ י נ ע

פאַרוואָס?

א ל ק נ ה

ס׳אי שוין מיין עסק.

ל ו י ־ י צ ח ק

איך היל איינגאַנצן אַוועק פון ישוב.

א ל ק נ ה

מיינע קינדער גייען אום פוסט און פּאַס. איך קען דיך נישט אוועקלאָזן.

ל ו י ־ י צ ח ק

פאָלגן נישט אַן עלטערן.

א ל ק נ ה

איך וועל זיין דערביי און כ׳וועל זיי מיט דער בייטש מכבד זיין טאָמער פאָלגן זיי נישט... וואָס קען איך מאַכן? מע איז שטענ־דיק פאַריאָגט און ס׳איז נישטאָ קיין צייט, ווען אפילו אָפּצושמייסן אַ קינד.

ל ו י ־ י צ ח ק

שמייסן קינדער איז נישט גייטיק.

א ל ק נ ה

דאָס, זעסטו, בין איך שוין נישט מסכים. מע האָט מיך אויך גע־שמיסן; אַניט איז טאַקע געוועזן שלעכט.

צ י נ ע

זאָגט עפּעס אין דער שטיל אברהם־יעקבן, ער גייט צרויס. הערט זיך אומרויק צו צום שמועס.

ל ו י ־ י צ ח ק

איר באַדאַרפט האָבן צו די קינדער אַן עלטערן מענטשן. ווע‌לן די האָבן פאַר אים דרך־ארץ.

א ל ק נ ה

אָבער געזונט זאָלסטו זיין — דו געפעלסט מיר — ווי זאָגט מיין יידענע, וואָס האָב איך מיר צו נאַרן? אויפן ישוב פּראָסטע, אָבער אָרנטלעכע יידן; קענסט דאָ קריגן אַ כלה — אַ פיינע יידישע טאָכטער. כאַ־כאַ־כאַ, אויפן ישוב ווערט מען נישט פאַר־

פאַלן. שאַ, וואָס אי׳ דאָס אויפן ברעטל? לערנסט דעם ייִנגל שרייבן; אַליין געשריבן וואָס? *באַטראַכט דאָס ברעטל.* אַ שאָד, וואָס כ׳האָב נישט מיינע ברילן.

צ י נ ע

קוקט פון דער זייט ביז צו אים.

א ל ק נ ה

וואַזשנע אותיות; קוקן פשוט פון ברעטל אַראָפּ.

ד ו ד ־ נ ח

קומט אַריין.

צ י נ ע

טאַטע, ווייסט, אַז...

א ל ק נ ה

אַ גאָט העלף, דוד־נח; כ׳וויל דעם מענטשן פון דאַנען צונעמען.

ד ו ד ־ נ ח

דער ייִנגל האָט מיר שוין געזאָגט. וואָס הייסט?

א ל ק נ ה

אַזוי גיך געלאָפן אָנזאָגן.

ד ו ד ־ נ ח

וואָס פעלט אים דען ביי מיר אין שטוב? אַ שלעכטער געלעגער? צי דער עסן? אַפשר קאַרג צו עסן? און דאָס, וואָס כ׳האָב צוגעזאָגט, קען מען מיר טרויען. צו יום־טובים דערציען — וואָס הייסט?

א ל ק נ ה

אָבער דו פאַרשטייסט נישט פון וואָס דאָ איז די רייד. איך זאָג, אַז ס׳אי גלייכער, ער זאָל זיין ביי מיר.

ד ו ד ־ נ ח

דאָס מיין איך דאָך, אַז איך וועל אים נישט אָפּלאָזן.

א ל ק נ ה

מיינע קינדער זענען שקצים און אַז דער מלמד וועט זיין דערביי, וועלן זיי מער אָפּשיי האָבן.

דוד-נח

ווייסט — אפשיי האָבן? ווי האָט מען עס נישט קיין אפשיי?

אברהם-יעקב

קומט אַריין.

דוד-נח

צו אברהם-יעקבן

זאָג מיר נאָר, צוליב דיר גייט עס אַ מענטש אַוועק? איך וועל נעמען אַ שטעקן און דיר צעברעכן די ביינער!

לוי-יצחק

ניין, נישט צוליב אים. הלוואי וואָלטן אַלע קינדער זיין ווי ער.

רחל

קומט אַריין.

ווי איז מיר, דער רבי גייט אַוועק?

דוד-נח

הערסט דאָך, אלקנה וויל אים נעמען צו זיך.

רחל

איר טאָרט נישט טאָן אַזאַ זאַך.

אלקנה

לאָמיר פרעגן אַ מענטשן: וואָס זאָגסטו, רבי?

לוי-יצחק

איך טראַכט, אַז גלייכער גיין אַהין, וואו כ'האָב באַדאַרפט. בין אָפּגעווען אַ חודש, אפשר שוין מער ווי אַ חודש צייט—גענוג.

רחל

פּטייטש, וואָס הייסט?

לוי-יצחק

איך וועל שיקן אַן עלטערן מענטשן צו אייך.

דוד-נח

דיך ווילן מיר. מען רעדט פון דיר אין דער גאַנצער געגנט.

אלקנה

דאָס זאָג איך דאָך אויך.

רחל

גיי צו, אַברהם־יעקב, בעט דעם רבין, ער זאָל דאָ בלייבן מיט אונז.

דוד־נח

עס, נאַרישקייטן, אַז כע האָט זיך שוין געמאַכט אַזוי; מע נעמט נישט און מע פאַרשעמט אַ דאָרפישן מענטשן.

רחל

מישטיינס געזאָגט, אויפן דאָרף פאַרגעסט מען אין גאָט און אין זיין געבאָט. כ׳בין געווען אין זיבעטן הימל, וואָס ביי מיר אין מיין שטוב — כ׳ווייס דאָרט וואָס.

דוד־נח

זעסטו דאָך, האָסט אַ מענטשן געגעבן שלעכט צו עסן, גייט ער אַוועק.

רחל

כ׳ווייס דאָרט, וואָס דו רעדסט; כ׳האָב דען פאַר זיך פריער גענומען? אָדער אפשר פריער די קינדער געגעבן?

אלקנה

דאָס טענה איך דאָך, זאָל ער גיין צו מיר, אויב דאָ געפעלט אים נישט.

דוד־נח

דאָס, אלקנה, טוסטו אַן עוולה.

רחל

אלקנה וויל זיך קריגן מיט אונז — זאָל זיין אַזוי.

לוי־יצחק

קריגט זיך נישט, יידן, איבער מיר. מיר פעלט באַנ׳אייך גאָרנישט. מיר איז דאָ צו גוט. איך עס און טרינק נישט פאַרדינטערהייט. איך וויל נישט אַזוי.

דוד־נח

אָט לאָז געמאַך. פאַרשעמסט אַ דאָרף־מענטשן. ווען כ׳וואָלט געוואוינט אין שטאָט, האָט מען נאָך אַמאָל אַ זכיה אַ לערנער

בײַ זיך אין שטוב צו האַלטן. כ'וואָלט געגאַנגען אין בית-מדרש אַרײַן און געזוכט, ווי איר זעט מיך לעבן. אויבן דאָרף, אַז אַ ייִד וויל זײַן אַ ייִד — קען ער נישט. כ'האָב דעם גרעסערן געשטאָפּט אין קאָפּ אַרײַן און ס'איז נישט געקראָכן.

אלקנה

כאַ-כאַ-כאַ, אין קאָפּ ליגט פערד, שעטשקע, קאַרטאָפּליעס.

רחל

וואָס איז איצטער? אפשר אַרום יום-טובים...

אלקנה

כ'האָב נישט קיין צײַט — וואָס בלײַבט?

דוד-נח

מע טאָר נישט אַ מאַך טאָן מיטן האַנט אויף אַ דאָרף-מענטשן. אָט גיי אַ ביסל אַרויס אויפֿן לאָנקע, זע, וואָס דאָרפֿישע מענטשן טוען. גייען נישט אַרום ליידיק. לערנען נישט קיין תורה, אָבער גייען נישט אַרום פּוסט און פּאַס. גיי, אברהם-יעקב, פֿיר דעם רבין אַרויס אויפֿן לאָנקע.

רחל

גיי, מײַן קינד.

אברהם-יעקב

ווּעט איר גיין, רבי?

לוי-יצחק

מע קען גיין אַ ביסל. *גייען ביידע אַרויס.*

רחל

שרייט נאָך.

באַווײַז אים, מײַן קינד, ווי שיין קאָרן וואַקסט!

אלקנה

וואָס שווײַגסטו אַזוי עפּעס, ציניע? האָסט געזען סטערען?

ציניע

ביין.

א ל ק נ ה

זיינען ביידע פיינע סחורות.

צ י נ ע

אַבי מיין מאַמען געפעל איך.

א ל ק נ ה

הערסט, דוד נח? ווי ס'לערנט זיך צו ענטפערן אַן עלטערן מענטשן. ווען סטערע זאָל מיר אַזוי ענטפערן, וואָלט זי שוין ביי מיר געכאַפּט אַ חלק. הייַנטיקע קינדער... קום, דוד-נח. ער און דוד-נח גייען ארויס.

צ י נ ע

קוקט אין פענסטער, מיט אַ זייט אַפּגעוועגדט פון דער מוטער און ווישט די טרערן.

ר ח ל

איך האָב געמיינט, אַז אים איז גוט ביי אונז, ווי איז מיר, צום סוף — נאַ-דיר... זע נאָר, וואָס וויינסטו?

צ י נ ע

כליפּעט.

ר ח ל

וואָס וויינסטו, שטיק נאַר? הערסט זיך איין, וואָס אלקנה זאָגט? באשר כ'האָב מיר איינגעהאַלטן. עפּעס איז ער מיר גאָרנישט דער אייגענער אל נה די לעצטע צייט. געוואָרן אַזאַ מין נישט-פאַרגינער. כ'וואָלט מיר נאָך געוואונטשן צו זיין אין זיין שטאַנד.

צ י נ ע

זיצט ביים פענסטער, אראָפּגעלאָזן דעם קאָפּ און ווישט די טרערן.

ר ח ל

איך פאַרשטיי דאָך גאָרנישט, וואָס דו וויינסט. זע נאָר, כ'בעט דיר, וואָס איז די מעשה?

צ י נ ע

האָסט נישט געהערט, וואָס אלקנה האָט דאָ גערעדט.

ר ח ל

טאָ וואו ביסטו געווען אין דער וועלט? האָסט נישט קיין מויל? האָסט אים געקענט ענטפערן צוריק, אַז ער זאָל שוין האָבן צו געדענקען.

צ י נ ע

לאָז אים נישט אָפּוועקפאָרן.

ר ח ל

טאָ דעריבער באַדאַרף מען היינען? ס'איז מיר אַ שאָד צוליב אברהם־יעקבן.

צ י נ ע

באהאלט איר קאָפּ ביי דער מוטער אויפן שויס.

איך וויל, ער זאָל בלייבן ביי אונז. ער איז, מאַמע, אַזאַ פיינער מענטש.

ר ח ל

האָסט דאָך געלאַכט פון אים.

צ י נ ע

כ'האָב נישט פאַרשטאַנען.

ר ח ל

טאָ וואָס קען איך טאָן; וואָס קען איך מאַכן?

צ י נ ע

אַז דו פאַרשטייסט נישט, מאַמע.

ר ח ל

וואָס האָב איך דען צו פאַרשטיין?

צ י נ ע

אַז ער רעדט, קען איך אפשר אויסגיין.

ר ח ל

אָט דאָס מיינסטו גאָר, מיין קינד?..

צ י נ ע

איך בין שוין נישט קיין קינד. איך פאַרשטיי שוין אַלצדינג. איך האָב קיין מאָל אַזאַ מענטשן נישט געזען.

רחל

כ׳האָב גאָר מורא צו טראַכטן אַזוי הויך.

ציני

טאָ וואָס וועט זיין? וואָס וועט זיין!

רחל

דער מענטש וועט נאָך זיין ערגעץ אַ רב; און וואָס זיינען מיר, מישטיינס געוואָגט, ווערט אויף דער וועלט!

ציני

טאָ פאַרוואָס קען איך נישט ז ן זיין ווייב?

רחל

האַ?

ציני

כ׳וועל אפשר אויסגיין, אויב ער וועט אַוועק פון אונזער שטוב.

רחל

קינד מיינס, ס׳ציטערט מיר אַזש אין הארצן. איך הער, וואָס דו רעדסט, ווי איז מיר.

ציני

בין איך נישט ווערט צו האָבן אַזאַ מאַן?

רחל

ניין, נישט דאָס. ווי איז מיר, וואָס איז אַ דאָרפישער מענטש?

ציני

און, אַז כ׳בין אַ דאָרפישע, טאָ וואָס איז? וואָס מע וועט מיר הייסן, וועל איך טאָן. אַז מע וועט מיר זאָגן, ווי אַזוי מע באַדאַרף זיין פרום — וועל איך.

רחל

אין שטאָט קען אַ יידישע טאָכטער דאַווענען, גאָט בעטן און דאָ — מישטיינס געוואָגט.

ציני

טאָ וועל איך אויך קענען. כ׳האָב געוואָלט, ער זאָל מיט מיר רעדן, האָב איך אים אָנגעריסן וויינפּערלעך, האָב איך זיך גע-

שעמט אים צו געבן. כ׳האָב אים געפרעגט, וואָס ער האָט ליב, וועל איך אים קאָכן.

ר ח ל

אָט זעסטו — דאָס איז די מעשה! איצטער פאַרשטיי איך שוין, פאַרוואָס ער וויל פון אונז אַוועקפאָרן. ווי פאַלסטו עס אויס צו טאָן? ביסט אַזוי באַרוועס צו אים געגאַנגען, ווי איז מיר.

צ י נ ע

פאַרוואָס קען איך צו אים נישט זיין אַזוי, ווי סטערע איז צו הערש־בערן?

ר ח ל

יידן טוען נישט אַזוי. איך קען גאַנצענע נעכט מיט אַן אויג נישט צומאַכן זינד דו האָסט מיר דערציילט. איך האָב דעם טאַטן אין די אויגן נישט אָנגעזען ביז פאַר דער חתונה.

צ י נ ע

כליפּעט, ווישט די טרערן.

ר ח ל

וויי איז מיר, דער קאָפּ האָט זיך מיר אַזש פאַרדרייט. אפשר זאָל איך עס דערציילן דעם טאַטן; אפשר ט׳ער וויסן, ווי אַזוי צו רעדן מיט אים.

צ י נ ע

ניין, נישט דעם טאַטן. כ׳האָב מורא ער זאָל דערפון וויסן. כ׳וועל אפשר נישט אויסהאַלטן, אויב ער וועט אַוועק.

ר ח ל

פריער פאַר אַלץ, מיין קינד, זאָלסטו נישט אַרומגיין באָרוועס פאַר אים אין די אויגן, מען טאָר נישט אַזאַ זאַך.

צ י נ ע

אפשר אָנטאָן אַן אַנדער קליידל?

ר ח ל

ב׳וויס, אפשר.

צ י נ ע

פריילעך.

איך ווייס שוין, וואָס צו טאָ טאָקע; איך ווייס...

ר ח ל

וואָס אי מיט דיר? וואָס איז מיט אַמאָל די שמחה אויף דיר?

צ י נ ע

איך ווייס שוין אַלץ, וואָס צו טאָן.

ר ח ל

אַז דו וועסט זיין פאַרשייט, וועט ער אפילו נישט וועלן זיך אומ־קוקן אויף דיר.

צ י נ ע

גיי, מאַמע, זע, וואו זיי זענען אַלע; איך וועל אַליין קענען אָפּ־קאָכן דעם וואַרימעס.

ר ח ל

זאָל איך דעם טאַטן גאָרנישט זאָגן?

צ י נ ע

ניין, מאַמע, איך בעט דיר.

ר ח ל

ווישט אָפּ אַ טרער; גייט צו צינען, גיט איר אַ קוש און בלאָזט איר דריי מאָל אָפּ. גייט אַוועק.

צ י נ ע

וואַשט דעם פּנים און פלעכט איבער די האָר. טוט אָן אַ טיכל אויפן קאָפּ אַזוי, אַז מען זאָל די האָר נישט אַרויסזען — און קוקט אַריין אין עמער וואַסער צו זען דאָרט איר געזיכט. נעמט אַראָפּ דאָס טיכל און שפּיגלט זיך ווידער אין עמער. פאַרדרייט די צעפּ אויף הינטן און שפּיגלט זיך. דאָך בלייבט ביי איר — מאַכן פון ביידע צעפּ איינעם; וויקלט אים אַרום קאָפּ און באַלד אָבער בלייבט ביי איר, אַז זי זאָל אים לאָזן פאַלן פון איר פּלייצע אַראָפּ. טוט אָן שיך און זאָקן. ווישט די טרערן.

הערש־בער

קומט אריין.

פארטיק עסן?

ציגע

באלד וועט זיין פארטיק.

הערש־בער

כ'האב נישט קיין צייט צו ווארטן.

ציגע

וואס טוסטו?

הערש־בער

כ'האב געגוג וואס צו טאן; מיינסט, כ'דריי זיך ארום פוסט און פאס?

ציגע

ביסט א שלעכטער ברודער.

הערש־בער

וועל איך אריינקומען שפעטער.

ציגע

כ'האב דיר טאקע עפעס צו דערציילן.

הערש־בער

כ'וויים שוין דיינע מעשיות.

ציגע

ווייסט שוין טאקע נישט. וועסט זיך שוין בעטן ביי מיר, איך זאל דערציילן.

הערש־בער

איז נישט; מיין באבעס דאגה.

ציגע

דו האסט טאקע געכטן סטערען נישט געזעען.

הערש־בער

דו האסט זי געזען?

צ י נ ע

כ'האָב גערעדט מיט איר.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

זי האָט עפּעס געזאָגט?

צ י נ ע

נעמט אַרום זיין האַלז און קוקט אים אין די אויגן.

זי וויינט, זי קלאָגט; זי קען אָן דיר נישט לעבן.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

כאַ־כאַ, אַ מיידעלע!

צ י נ ע

זי זאָגט, אַז זי וועט אפשר משוגע ווערן.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

דאָס זאָגסטו אַ ליגן. ווי אַזוי האָסטו זי נעכטן געזעען?

צ י נ ע

אַוודאי; כ'בין דאָרט געווען.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

זאָגסט אַ ליגן; זי האָט מיר ביינאַכט נעכטן געפּרעגט, וואָס דו בלאָזט זיך עפּעס אויף איר.

צ י נ ע

כ'האָב טאַקע מיט איר נישט גערעדט.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

כאַ־כאַ, זעסטו, אַז דו ווילסט מיר פּאַרדרייען אַ קאָפּ.

צ י נ ע

האָב טאַקע חתונה מיט סטערען; דיר וועט זיין גוט.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

ווילסט זיין אַ ייִדכנסטע? דיר וועט דערפון גאָרנישט אַרויסקומען.

צ י נ ע

ביסט דאָך מיינער אַ ברודער.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

טאָ גיי רעד מיט איר, וואָס רעדסטו מיט מיר?

צינע

זי גייט דאָך אויס פאַר דיר.

הערש־בער

שוין באַדאַרפט צו זיין. האָט זיך אָנגעהויבן צו בלאָזן.

צינע

מסתמא האָט זיך איר טאַטע אַריינגעמישט.

הערש־בער

זאָג, פון וואַנען ווייסטו?

צינע

איך ווייס שוין.

הערש־בער

וואָס רעדסטו היינט עפּעס אַזוי? האָסט עפּעס אָפּגעמאַכט מיט־סטערען? זאָג. — וועסט מיר קריכן אין וועג אַריין, זאָג איך דיר, אַז ס'וועט דיר מער נישט פעלן.

צינע

שטיק נאַר; וואָס דו רעדסט. ביסט דאָך מיין ברודער—בין איך דיר אַ שונא?

הערש־בער

איך ווייס, אַז דו ביסט מיר נישט קיין שונא. דעריבער פרעג איך דאָך — פאַרוואָס זי בלאָזט זיך? איך זאָג איר, אַז מע וועט אָפּ־קאָשען די היי, וועלן מיר פאָרן אין שטאָט אַריין און וועל איר אָננעמען אויף אַ קלייד — האָט זי אויסגעגלאָצט אויף מיר אַזאַ פּאָר אויגן, פונקט ווי זי וואָלט מיך גאָרנישט קענען. און דו זאָגסט, אַז דו האָסט גערעדט מיט איר.

צינע

כ'האָב געוואָלט, אַז דיר זאָל טאָן הנאה.

הערש־בער

איז נישט. זי מיינט, אַז כ'וועל איר טאַקע נאָכלויפן. פעלן גאָר מיידן אויפן דאָרף.

צ י נ ע

אָבער אזאַ בריה ווי סטערע...

ה ע ר ש ־ ב ע ר

עך מיר אַ בריה!

צ י נ ע

האָסט געזען, ווי זי וואַשט גרעט? אַז זי פּראַטשעט די גרעט ביים טייך, הערט מען אַזש ביי אונז. באַשר איצטער שעמט זי זיך. אָבער אַז זי וועט זיין דיין ווייב, וועט זי דיר קריכן אונטער די נעגל. איז אפשר נאָך אַמאָל אַזוי שטאַרק ווי איך. האָסט געזען אירע הענט? זיינען אפשר נאָך אַמאָל אַזוי גראָב ווי מיינע.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

אויב דו ביסט אַזאַ גוטע שוועסטער, טאָ רעד מיט איר.

צ י נ ע

איך זאָל מיט איר רעדן? שעמען זאָלסטו זיך. וואָס ליגסטו דאָ אין שטוב אָפּ יעדן אָוונט? קענסט נישט אָפּעסן קיין וועטשערע און גיין צוהין? וואָס באַדאַרף זי זיצן אַליין און אויסקוקן די אויגן נישט געשטויגן און נישט געפלויגן?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

זע, פון וואַנען ווייסטו עס אַלץ?

צ י נ ע

פון וואַנען איך ווייס? איך פאַרשטיי!

ה ע ר ש ־ ב ע ר

ביכט אַ פיינע חברהטע. איך וועל איר דערציילן, וואָס דו האָסט מיר געהייסן טאָן.

צ י נ ע

באַדאַרפסט זיך שעמען איר צוזינס צו דערציילן. זי באַדאַרף וויסן, אַז איך האָב דיר געהייסן גיין צו איר?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

זי איז אַ מויד אַ פייער; איך ווייס עס.

צ י נ ע

רעד אָפּ מיט איר, אַז זי זאָל ארויסקומען היינט ביינאַכט אין אונזערע היי.

ה ע ר ש - ב ע ר

דו וועסט אויך אַרויסקומען?

צ י נ ע

נאָך וואָס באַדאַרפסטו מיך?

ה ע ר ש - ב ע ר

זי וועט נישט וועלן אַרויסקומען, אַז דו ס'נישט זיין.

צ י נ ע

זאָלסטו איר זאָגן, אַז איך וועל אויך זיין.

ה ע ר ש - ב ע ר

אָבער דו וועסט קומען?

צ י נ ע

איך וועל אפשר נישט קומען. דו וועסט מיר אַלץ אָפּרעדן. מע קען ווינטער פּראַווען אַ חתונה.

ה ע ר ש - ב ע ר

אויף מיינע נאמנות, דו ביסט אַ כוואַט. אַפי כ'האָב געמיינט, אַז דו קריכסט מיר אין וועג אריין. דערפאַר, אַז כ'וועל פאָרן אויפן יריד, ברענג איך דיר פּאַטשערקעס.

צ י נ ע

ברענג בעסער פאַר איר.

ה ע ר ש - ב ע ר

פאַר איר האָב איך צייט. וואָס האָב איך צו ברענגען גלאַט אַזוי? כ'וועל ברענגען, אַז מע וועט באַדאַרפן.

צ י נ ע

זאָג איר, זי זאָל נישט פאָלגן איר טאַטן, טאָמער מישט ער זיך אריין.

ה ע ר ש - ב ע ר

כאַ-כאַ, דו לערנסט מיר טאַקע שיינע זאַכן.

צ י נ ע

טאָ זאָלסט איר זאָגן, זי זאָל אַרויסקומען אין אונזערע היי... שאַ
אַט איז זי!

ס ט ע ר ע

קומט אַריין.

אַ גאָט העלף; מיין טאַטע איז דאָ נישטאָ?

צ י נ ע

געווען און אַוועקגעגאַנגען.

ס ט ע ר ע

שוין לאַנג?

צ י נ ע

באַדאַרפסט אים טאַקע אַזוי נייטיק האָבן?

ס ט ע ר ע

כ׳האָב געזען, ווי אברהם־יעקב גייט אום מיטן רבין אויפן לאָנקע.

צ י נ ע

ער געפעלט דיר?

ס ט ע ר ע

כ׳האָב אויף אים נישט געקוקט.

צ י נ ע

שווער זיך.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

אָ־אָ, ווי זי איז רויט געוואָרן! ער כאַפּט זי צרום, זי רייסט זיך אַרויס
פון אים.

צ י נ ע

לאָז מיר נאָר, איך וועל זי כאַפּן.

ס ט ע ר ע

לאָזט זיך נישט.

פאַרוואָס ווילסטו מיר כאַפּן?

צ י נ ע

קום אהער, הערש־בער, לאָז איר זיך נישט אַרויסרייסן!

ס ט ע ר ע

וועלן מיר שוין טאַקע זען. רייסט זיך ארויס. מיט א קלינגענדיקן גע־לעכטער לויפט זי ארויס פון שטוב.

צ י נ ע

ביסט אַ לעקיש. גיי אַרויס, זאָג איר, אַז זי זאָל אַרויסקומען אין די היי.

ס ט ע ר ע

איך באַדאַרף זי נישט. זי איז אַ שלעכץ. איך זאָג דיר, אַז זי איז אַ שלעכץ. גיב מיר בעסער עסן, ט׳גלייכער זיין.

ד ו ד ־ נ ח, ר ח ל

קומען אריין.

צ י נ ע

שוין פאַרטיק אָנבייסן.

ד ו ד ־ נ ח

ער איז דאָך טאַקע גאָר קיין נאַר נישט.

צ י נ ע

וועמען מיינסטו, טאַטע?

ר ח ל

ער מיינט אלקנהן.

צ י נ ע

וואָס אי, מאַמע? כ׳בעט דיר.

ר ח ל

אַי, טשעפּע זיך אָפּ פון מיר. וואָס האָט דאָ געטאָן די מיידל?

צ י נ ע

זי איז געקומען פרעגן אויף איר טאַטן.

ד ו ד ־ נ ח

האָסט איר געקענט זאָגן, אַז ער איז שוין אַוועק אַהיים. אַזאַ

זאַך... זעסטו, דאָס איז שוין אַן עוולה. כ'האָב געמיינט, אַז ער איז מיר אַ גוטער פריינד.

רחל

ער האָט מער שכל פון דיר.

צינע

וואָס איז עס, מאַמע? פון וואָס רעדט איר?

רחל

ס'זיין רעכט, אַז דו וועסט עס נישט וויסן.

דוד־נח

וועסט פאַר אים מאַכן היינט אַן אַנדער געלעגער. שטאָפּ אָן דעם זאַק מיט פרישע היי. זאָל ער האָבן אַ ווייכערן געלעגער.

צינע

אפשר גאָר מיין בעט זאָל ער נעמען?

דוד־נח

דאָס וואָלט אפשר געווען נישט קרום. וועסט נאָר אַריינלייגן פרישע היי.

צינע

וואו ל'איך שלאָפן? איכ'ל אפשר גיין צוריק שלאָפן מיט דער מאַמען.

הערש־בער

זע נאָר, ס'אַר אַ ווארע זיי מאַכן פאַר אים.

דוד־נח

האָסט אַ פוילערשן קאָפּ און ווייסט אפילו נישט, וואָס פאַר אַ זכיה מיר האָבן.

הערש־בער

וואָס קאָכסטו דאָרט?

צינע

רעטשענע קאַשע מיט מילך.

דוד־נח

זע, רחל, צי ס'איז גענוג מילך אין טעפּל.

צ י נ ע

גענוג, גענוג. כ׳וויס שוין אַליין.

ר ח ל

האָסט אָנגעטאָן שיך? גוט האָסטו געטאָן, מיין קינד.

צ י נ ע

איך וועל דערלאַנגען צום טיש.

ל ו י ־ י צ ח ק און א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

קומען אַריין.

ר ח ל

מע קען זיך שוין גיין וואַשן. גרייט צום טיש. דערלאַנגט שתּ״ך און ווייס ברויט.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

דער רבי זאָגט, אַז אים געפעלט ביי אונז.

ר ח ל

געלויבט איז דער אייבערשטער.

ל ו י ־ י צ ח ק

אַז מען וויל אַזוי שטאַרק, נו, וועל איך שוין בלייבן ביז איבער יום־טובים.

ד ו ד ־ נ ח

ס׳וועט דיר נישט באַנג טאָן.

דער עולם וואַשט זיך. גייט צום טיש, מאַכט אַ מוציא און קייט דאָס ברויט.

ר ח ל

גיסט אַן פאַר יעדן אַ פּאַליון שיסערע קרופּניק.

צ י נ ע

דערלאַנגט מיט אַ באַזונדערע כּוונה.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

מע האָט זיך צוזאַמגעזעצט אַרום טיש פּונקט ווי שבת.

ר ח ל

גלויבט איז דער אויבערשטער.

זי גיסט אָן אַ שיסעלע פאַר לוי־יצחקן. ווען צינע איז שוין מיט דעם אין העלפט וועג, רופט זי איר צוריק מיט אַ חאָונק און גיסט אַריין אין שיסל נאָך אַ ביסל מילך.

צ י נ ע

האַלטנדיק די שיסעלע אַזוי, כוויגט זי זיך צו דער מוטער און גיט איר אַ קוש. גייט פאַרזיכטיק, מיט יראת־הכבוד צום טיש.

דריטער אַקט.

ביי דוד־נחן פארן שטוב. סוף זומער. פארנאכט. פון שטוב דערטראָגט זיך לוי־יצחקס שטימע; ער לערנט.

ציני

זיצט פארן שוועל און שלאָגט פּוטער. בלייבט אלע ווײַלע שטיל און הערט זיך איין צום געזאנג, וואָס ציט פון שטוב. זי דערמאָנט זיך אין עפּעס און לויפט אין גאָרטן אריין.

לוי־יצחק

קומט ארויס. באטראכט די פּוטער־קאָלטשוקע; פּרוּווט אַ צי טאָן דעם שטעקן; זעט, ווי ארום שטעקן זענען שטיקלעך פּוטער אָנגעקלעפּט. ס׳דערהערט זיך פון גאָרטן ציניס אימרוּיִקער אויסגעשריי און אַ גערויש צווישן די צווייגן פון אַ בוים. ער בלייבט אַ רגע דערשראָקן; מאַכט עטלעכע טריט צום גאָרטן, קלעטערט שנעל אריבער אַהין און באַלד איילט ער צוריק אין שטוב אריין.

ציני

באַווייזט זיך אַ בלאַסע און האַלט זיך ביים זייט. זי קלעטערט אריבער דעם צאַם און דערנענטערט זיך צו איר פריערדיקן פּלאַץ. ביים שוועל. באַטראַכט אַ בלוט־צייכן אויפן אָרעם.

לוי־יצחק

קומט ארויס, טראָגט אַ קוואָרט וואַסער.

כ׳טראָג דיר אַ טרונק וואַסער. האָסט זיך צעשלאָגן?

ציני

נעמט פון זיין האַנט און טרינקט.

לוי־יצחק

איך האָב זיך דערשראָקן צוליב דיר.

ציניע

איך בין אַראָפּגעפאַלן פון שפּיץ בוים.

לוי־יצחק

באַדאַרפן בענטשן גומל.

ציניע

איך האָב זיך דערשראָקן און אַראָפּגעפאַלן.

לוי־יצחק

אָט איז בלוט אויפן האַנט.

ציניע

עס קלאַפּט מיר אַזוי דאָס האַרץ.

לוי־יצחק

נאַכסאָל באַדאַרף מען קלעטערן אויף אַ בוים?

ציניע

כ׳האָב געהערט, ווי איר לערנט, בין איך געגאַנגען אײַך אָנרייסן עפּל.

לוי־יצחק

פאַר וועמעס וועגן?

ציניע

פאַר אײַערט וועגן. מיינט איר, כ׳האָב נישט אָנגעריסן? באַקומט פון איר שירץ צוויי רויטע עפּל. איר זעט, ווי שמחת־תורה־עפּל. צוליב אײַך בין איך אַראָפּגעפאַלן פון בוים; כ׳האָב געקענט גע־הרגעט ווערן.

לוי־יצחק

זאָל גאָט אויסהיטן.

ציניע

וואָס אַרט אײַך, אַז כ׳וואָלט געהרגעט געוואָרן?

לוי־יצחק

כ׳האָב דאָך אַ יידיש האַרץ.

צ י נ ע

נאַט אייך די צוויי עפּל.

ל ו י ־ י צ ח ק

פאַר ראש־השנה אַ ברכה מאַכן — נישט רעכט.

צ י נ ע

און אַז מע וויל אַ עפּל און מע קען זיך נישט איינהאַלטן?

ל ו י ־ י צ ח ק

מע באַדאַרף קענען גובר זיין דעם יצר־הרע.

צ י נ ע

די עפּל וואַקסן זומער; קען מען זיך דען אַזוי לאַנג איינהאַלטן? איך עס אויף אַלע טאָג אפשר צען עפּל, און גאָרנישט. כ'האָב גאָרנישט געוואוסט, אַז מע טאָר נישט.

ל ו י ־ י צ ח ק

אָט זאָג איך, אַז מען טאָר נישט.

צ י נ ע

ווער איז ער, דער יצר־הרע?

ל ו י ־ י צ ח ק

ער זיצט אין מענטשן. אָט האָט ער דיך געשיקט אויפן הויכן בוים רייסן עפּל און טאַקע באַלד באַשטראָפט געוואָרן.

צ י נ ע

אַ, איר ווייסט נישט פאַרוואָס כ'בין אַראָפּגעפאַלן פון בוים.

ל ו י ־ י צ ח ק

פאַרוואָס ווייס איך עס עפּעס נישט?

צ י נ ע

איר ווייסט נישט. איר ווייסט שוין טאַקע גאָרנישט. ווען איר ווייסט, ווי איך בין געוואָרן גאָר אַן אַנדער ציִנע... נו, פאַרוואָס בין איך אַראָפּגעפאַלן פון בוים?

ל ו י ־ י צ ח ק

אַוודאי נישט אין מישנע. אין מישנע צעבלוטיקט מען זיך נישט קיין האַנט.

צ י נ ע

כ׳וויל אייך עפעס ווייזן. לויפט אין שטוב אריין.

ל ו י ־ י צ ח ק

באטראכט די צוויי עפל, וואס זענען געבליבן ליגן אויף דר׳ערד. שמעקט זיי.

צ י נ ע

קומט ארויס. ברענגט א ברעטל, אויף דעם איז אנגעשריבן מיט קרייט אותיות.

ל ו י ־ י צ ח ק

וואס איז עס?

צ י נ ע

לייענט איבער, וואס דא איז אנגעשריבן.

ל ו י ־ י צ ח ק

ס׳איז דאך נישט אברהם־יעקבס כתב.

צ י נ ע

מיינער...

ל ו י ־ י צ ח ק

קוקט פארוואונדערט צו די אותיות, לייענט.

„צינע בת ר׳ נח"...

צ י נ ע

נו, ווער האט עס געשריבן?

ל ו י ־ י צ ח ק

יישט אברהם־יעקב.

צ י נ ע

מעקט עס אפ.

ל ו י ־ י צ ח ק

גאכסאל זאל איך עס טאן? נישט גוט א נאמען אפצומעקן.

צ י נ ע

איך בעט אייך, מעקט עס אפ; ווישט אפ, אט אזוי...

לוי־יצחק

כע־כע, מאכט זיך קינדיש. נו, אָט האָב איך שוין אָפּגעמעקט.

צינע

איצטער פאַרמאַכט די אויגן.

לוי־יצחק

טוט עס.

צינע

באַקומט פון קעשענע אַ שטיקל קרייט און שרייבט.

לוי־יצחק

שוין?

צינע

נאָך איין ביסעלע האַלטס פאַרמאַכט. אָט שוין. נו, וואָס איז געשריבן?

לוי־יצחק

מיין נאָמען... לוי־יצחק... ווער האָט עס געשריבן?

צינע

איך.

לוי־יצחק

ס'קען נישט זיין געמאָלט.

צינע

ס'האָט שוין יאָ געקענט זיין געמאָלט.

לוי־יצחק

איך וועל עס אָפּמעקן און שרייב עס נאָך אַמאָל.

צינע

טאָ פאַרמאַכט ווידער די אויגן.

לוי־יצחק

פאַרמאַכט די אויגן.

צינע

שרייבט ווידער מיט גרויסע אותיות אויף זיין נאָמען, און ווען ער האַלט אַזוי פאַרמאַכט די אויגן, פאַרגנבעט זי זיך שטיל צו אים און גיט אים אַ קוש. אַנטלויפט אין שטוב אַריין.

לוי=יצחק

איבערראַשט פון דעם, וואָס ס'איז געשען. ער וויל אַריינגיין אין שטוב, נאָר שוין ביים שוועל כאַפּט ער זיך, אַז ער באַדאַרף אין שטוב אַריין נישט גיין. ער נעמט דאָס ברעטל, ווישט אָפּ זיין נאַמען און שלײַדערט עס אַוועק. בלייבט זיצן אויף דעם אייגענעם בענקל, וואו זי איז פריער געזעסן. דער קאָפּ אַראָפּגעלאָזן, פאַרטראַכט.

אלקנה

קומט אָן.

גאָט העלף, רבי; גאָר אַליין?

לוי=יצחק

קוקט אים אָן צעשטרייט.

אלקנה

וואָס אי דאָס? פאַרשפּאַרט אין דער היים זאָלסט פוטער שלאָגן— אַ שיינער תּכלית.

לוי=יצחק

קוקט אים אָן ניט פאַרשטייענדיק.

אלקנה

דאָס שלאָגסטו די פוטער?

לוי=יצחק

איך מעג אויך שלאָגן פוטער, מה רעש?

אלקנה

איך בין געקומען דיך פרעגן אַ שאלה.

לוי=יצחק

איך טאָר נישט פּסקענען קיין שאלות.

אלקנה

וואָס איז די נפקא מינה? אַבי מע ווייסט. אַזאַ שאלה קענסטו מיר אויך פּסקענען.

לוי=יצחק

למשל?

אלקנה

וואָס טוט מען, אַז אַ טאָכטער פאָלגט נישט אַ טאַטן?

לוי־יצחק

האַ?

אלקנה

די עלטערע האָט זיך עפּעס אַרייַנגענומען אין קאָפּ — כאָטש שרייַ חי וקים.

לוי־יצחק

אפשר איז זי גערעכט.

אלקנה

וואָס הייסט — אַ קינד גערעכט, ווען דער טאַטע זאָגט — נישט?

לוי־יצחק

עס טרעפט אַמאָל, אַז אַן עלטערער איז אויך אומגערעכט.

אלקנה

אָבער אַנטקעגן אַ טאַטן, אַז מע האָט אַ העזה? אָט דאָס פרעג איך.

לוי־יצחק

אַמאָל באַדאַרפן טאַטע־מאַמע אויסהערן, וואָס אַן עלטער קינד רעדט.

אלקנה

ניין, דאָס בין איך נישט מסכים. אין דער תורה שטייט געשריבן, אַז מען באַדאַרף האַלטן ערלעך טאַטע־מאַמע — אמת, שטייט אַזוי געשריבן?

לוי־יצחק

ווער ווייסט עס דען נישט?

אלקנה

דעריבער זאָג איך דאָך, אַז אַ מויד באַדאַרף פאָלגן דעם טאַטן. וואָס, דוד־נח איז נישטאָ?

לוי־יצחק

נישטאָ.

אלקנה

כ׳האָב פיינט אַן עם-הארץ; וואָס האָב איך מיר דאָ צו נאַרן? כאָטש איך בין אַליין נישט געלערנט, פֿון דעסטוועגן ווייס איך, וואָס הייסט אַ מענטש און וואָס הייסט — אַ דבר-אחר.

לוי-יצחק

מען טאָר אַזוי אויף אַ יידן נישט רעדן.

אלקנה

וואָס איז זיך דאָ פאַרהאַן צו שעמען? דוד-נח איז אַ גאָרנישט און זיין זון איז אַ גאָרנישט.

לוי-יצחק

פיינע יידן; איך האָב צו זיי גאָרנישט.

אלקנה

איך רעד עס טאַקע מכוח דיר; האַלטן דיך נישט מיט געַנוג כבוד. נישט אַזוי האַלט מען אַ פרעמדן מענטשן.

לוי-יצחק

זיי טוען מיר נישט אָן חלילה קיין אומכבוד.

אלקנה

דאָס יינגל איז טאַקע נישט אין אים געראָטן; אברהם-יעקבן מיין איך. אָבער ער אַליין איז אַ גאָרנישט. האָט די טאָכטער צע-לאָזן. ביי מיר וואָלט זי נישט אומגעגאַנגען אַזוי פאַרשייט.

לוי-יצחק

דאָס איז מיר נישט נוגע צו וויסן; ס׳הייסט לשון-הרע.

אלקנה

ביסט טאַקע אַ למדן, אַ פרומער, אָבער זעסט נישט, וואָס זיי טוען מיט דיר.

לוי-יצחק

וואָס זאָל איך דען זען? יידן. אַלע יידן גלייך.

אלקנה

טאָ וואָס זאָל איך טאָן, אז מיין טאָכטער האָט זיך איינגעקלאַפּט

אין זיין זון, דעם בורילע? כ׳האָב זי געשלאָגן, ענטפערט זי אָנט־קעגן, דאָס בין איך געקומען איבערשמועסן.

לוי־יצחק

ער איז אַן ערלעכער בחור. וועט זיין אַ פרומער ייד.

אלקנה

כאַ־כאַ, איך האָב טאַקע געוואָלט, אַז דו זאָלסט זיין ביי מיר אין שטוב. מע וואָלט דיך ביי מיר בעסער צוגעזען. אפשר וואָלטן זיך די קינדער עפּעס אָפּגעלערנט. נו, זענען זיי דיר פאַרלאָפן דעם וועג. אַלץ אַ מזל־זאַך.

לוי־יצחק

איר זענט אין כּעס, ר׳ אלקנה, און איר רעדט לשון־הרע. איר זענט אַ שיינער ייד. דוד־נח איז אייך נישט קיין שונא, און די קינדער לעבן בשלום — טאָ פאַרוואָס טוט איר אַזאַ זאַך?

אלקנה

ביסט אפשר גערעכט. אַ ייד באַדאַרף אַזוי נישט זיין. וואָס זאָל איך מאַכן? סע ברענט אין האַרצן. און טאַקע ווייל כ׳בין אַ ייד אַן עם־הארץ. די זין—וועט שוין קיין לייט פון זיי נישט זיין; טאָ פאַרוואָס זאָל איך עפּעס נישט קריגן פאַר דער טאָכטער אַזוי איינעם פון דער פרעמד, וואָס זאָל באַשיינען אַ שטוב? עס מאַכט זיך אַ יום־טוב; סע מאַכט זיך אַ שבת; און טאַקע, אַז מע קומט אין שטאָט אַריין אויף ימים־נוראים; וואָס אי דאָ שייך? איך וואָלט מיר ביז דער לעצטער העמד געלאָזט קאָסטן.

לוי־יצחק

אין וואָס געוועגדט זיך דען? מע פאָרט אין שטאָט אַריין, מען פרעגט זיך נאָך. אין שטאָט פאַרהאַנען שיינע יונגעלייט.

אלקנה

ווער ווייסט דעם וועג?.. ווער קען עס באַווייזן? וועמען איז עס גאָר אין קאָפּ געלעגן? דאָ ערשט האָבן זיך מיר די אויגן געעפנט.

לוי־יצחק

הא?..

א ל ק נ ה

פאַרשטייסט נישט, וואָס כ׳מיין? איך זאָג, מיין סטערע, די על־טערע: מיט אַ כשר הארץ. כ׳האָב זי היינט געוואָלט שלאָגן, נאָר ס׳האָט מיר פאַרדראָסן, ס׳אי אפילו נישט מיין גערדאַנק—ס׳אי מיין יידענע. זי האָט מיך אַהער אַריבערגעשיקט. וואָס האָב איך צו לייקענען, כאַ־כאַ. ווען דו זאָגסט מיר, וואו דיין טאַטע־מאַמע וואוינען, וואָלט איך גיי ען אַ בעלן שפּאַנען אַ פערד און זיך אַריבערכאַפּן צו זיי... קענסט מיר אפשר זאָגן, אַוואו זיי וואוינען?

ל ו י ־ י צ ח ק

זענען שוין אויפן עולם־האמת.

א ל ק נ ה

וואָס איך הער!

ל ו י ־ י צ ח ק

אויפן עולם־האמת: שוין לאַנג.

א ל ק נ ה

אַ קיילעכדיקער יתום, עפּעס אַ קליינקייט! און ס׳וועט זיין אַן עוולה, אַז כ׳וועל דיך איינלאָזן.

ד ו ד ־ נ ח

קומט אָן.

אַ גאַט העלף, אלקנה, וואָס טוט מען עפּעס איצטער דאָ?

א ל ק נ ה

אָט אַזוי, מע שמועסט.

ד ו ד ־ נ ח

ווער שלאָגט עס פּוטער? מיין יידענע אין דער היים, זע איך.

א ל ק נ ה

כ׳האָב געמיינט, אַז מע האָט ביי דיר מכבד געווען דעם רבין, שלאָגן פּוטער.

ד ו ד ־ נ ח

כע־כע, מיין יידענע ווייסט נאָך, ווי אַזוי אַ מענטשן בכבוד צו האַלטן.

ל ו י ־ י צ ח ק

גייט אַוועק הינטערן שטוב.

ד ו ד ־ נ ח

איז גאָר קיינער נישטאָ אין שטוב? כ'בין אַ בעלן צו זעען. ער קוקט אין פענסטער.

א ל ק נ ה

דאַכט זיך, די מיידל איז אין שטוב.

ד ו ד ־ נ ח

קום אַריין אין שטוב; וואָס ס'טו שטיין דרויסן?

א ל ק נ ה

כ'קלייב מיר שוין אַוועקצוגיין.

ד ו ד ־ נ ח

וואוהין ביסטו דען געגאַנגען?

א ל ק נ ה

טאַקע אַהער. כ'האָב געוואָלט מיטן מלמד זיך דורכרעדן.

ד ו ד ־ נ ח

תאָרעם וואָס, די קינדער פאָלגן אים טאַקע נישט?

א ל ק נ ה

געטראַכט רעדן מכוח עפּעס אַנדערש, הערסט, ער איז דאָך אַ קיילעכדיקער יתום. נו, זאָג — באַ װאָרף מען גאָר האָבן טאַטע־מאַמע?

ד ו ד ־ נ ח

אין שטאָט קען מען אַלצדינג דערוויסן.

א ל ק נ ה

ער קען מיינען, אַז כ'האָב גערעדט אויף דיר לשון־הרע...

ד ו ד ־ נ ח

וואָס האָט ער עפּעס צו מיינען?

א ל ק נ ה

וואו איז ער אוועקגעגאנגען? ער איז אַ גרויסער נאַר. כ׳האָב דאָ גערעדט מיט אים און ער האָט מסתמא נישט פאַרשטאַנען.

ר ח ל

קומט אַן.

אַ גאַסט. שוין באַלד אַ האַלבע צייט נישט געזען. וואָס מאַכט עפּעס גיטל?

א ל ק נ ה

קרעכצט צוביסלעך.

ר ח ל

טוט איר נאָך אַלץ וויי אין אַ זייט? באַדאַרפט פרעגן ביי עמעצן אין דאָרף. האָרעוועט איבער די כוחות.

ג י ט ל

קומט אַן.

ר ח ל

אָט אַ גאַסט. מיר רעדן דאָ איצטער פון אייך.

ג י ט ל

ווי זאָגט מיין מאַמע: אַז גאָט איז אין הימל, זאָל איך מיך לייגן אין דר׳ערד אַריין? כ׳האָב עס געהאַט אַ שווארץ יאָר פון מיין טאָכטער...

ר ח ל

וואָס אי דען חלילה?

ג י ט ל

וואָס אי דען...

א ל ק נ ה

אַ שאָד, וואָס איך בין אַוועק פון שטוב; זי וואָלט שוין פון מיר גוט געכאַפּט.

ר ח ל

אַזאַ יאָר מיר, וואָס פאַר אַ קינד עס איז.

ג י ט ל

איך ווייס, אַז זי געפעלט אייך.

ר ח ל

אַוודאי געפעלט זי מיר. וואָס וואָלט מיר געפעלט ביי גאָט, ווען איך האָב צו צינען כאָטש נאָך אַ דריי טעכטער, ווי סטערע...

ג י ט ל

דו הערסט, אלקנה?

ד ו ד ־ נ ח

אַ בריה אַ מיידל; וואָס קען מען דען האָבן צו איר? מיט אַיאָר יינגער פון צינען און, קיין עין־הרע, נאָך אַמאָל אַזוי גרויס ווי זי.

ג י ט ל

צו אלקנהן.

וואָס האָסטו מורא צו זאָגן? כ׳ווייס נישט, פאַרוואָס דו האָסט דאָ מורא צו האָבן. איך האָב אײַנגערעלאָזן די שטוב און געקומען אַהער. וואָרעם איך וויל עס נישט אַוועקלאָזן אין דער לאַנגער באַנק אַריין.

ר ח ל

איך פאַרשטיי דאָ גאָרנישט, גיטל, וואָס איר רעדט.

ג י ט ל

כ׳וויל, אַז הערש־בער זאָל זיך פון איר אָפּטשעפּען.

ד ו ד ־ נ ח

וואָס טשעפּען זיך?.. וואָס האָסטו צו אים, צו הערש־בערן, מיין איך?

א ל ק נ ה

כ׳האָב צו אים גאָרנישט. ער איז דיר דיינער אַ זון. דיר גע־פעלט ער און מיר — נישט.

ר ח ל

און מיר אַרט נישט, אַז ער געפעלט אייך נישט. געזעען אַמאָל!

ג י ט ל

טאָ זאָל ער אָבער סטערען נישט פאַרדרייען דעם קאָפּ.

דוד-נח

וואָס, אלקנה, סע שטייט דיר נישט אָן צו זיין מיין מחותן!

אלקנה

מיר שטייט נישט אָן, אַז דיין זון זאָל זיין מיין איידעם.

דוד-נח

טאָ וואָס ביסטו געקומען מיר עס צו זאָגן? איך ווייס פון גאָר-נישט. קענסט הערש-בערן צו זיך אין שטוב נישט אַריינלאָזן. ס'אי דיר דיינע אַ זאַך.

רחל

איך זע נאָך נישט, אַז ער זאָל איר אַזוי נאָכלויפן. איך ווייס נישט, וואָס איר האָט צו מיין קינד.

אלקנה

איך וועל רעדן קלאָרע דבורים.

גיטל

וואָס האָסטו זיך צו שעמען.

אלקנה

איך וויל דעם פֿרעמדן יונגנמאַן, דעם מלמד פון די קינדער-פאַרשטייסט, ער פּאַסט פאַר סטערען.

גיטל

און איר האָט אים אַריינגעכאַפּט צו זיך אין שטוב!

אלקנה

דיין טאָכטער מאַכט אים קאַליע.

דוד-נח

וואָס מיינסטו?

אלקנה

כ'האָב אים געטראָפן זיצן דרויסן.

רחל

וואָס דרויסן? ווען דרויסן?. וואָס מיר האָט זיך געחלומט די נאַכט און יענע נאַכט... וואָס ווילט איר דאָ? וואָס זענט איר געקומען רעדן רישעות אויף מיינע קינדער?

דוד-נח

שאַ, שריי נישט. מע קען דאָך מיט גוטן, ווי מענטשן, זיך דורכ־רעדן. איך פאַרשטיי דאָך נישט די גאַנצע מעשה דאָ. ער רעדט דאָך פון הערש־בערן גאָר — נישט פון דער מיידל. וואָס קען ער גאָר האָבן צו דער מיידל?

רחל

הערסט דאָך, וואָס מע רעדט צו דיר... איך בין זי אַ בעלן אי־פרעגן... צינעלע? קום גאָר אַרויס אויף אַ מינוט!

צינע

קומט אַרויס; אַ ביסל צעטומלט.

אלקנה

אַי, וואָס דרייט איר אַ קאָפּ? גיי אין שטוב אַריין, צינע. ס'וועט דיר נישט שאַטן, אַז כ'האָב עפּעס חלילה אויסגערעדט אויף דיר, די מאַמע וויל עס נישט ליידן.

צינע

וואָס באַדאַרף מען מיר?

רחל

וואו ביסטו געוועזן, ווען אלקנה איז געקומען?

צינע

אין שטוב.

רחל

איך האָב עס אויף אייך נישט געגלויבט, אלקנה.

גיטל

איז נישט; בין איך בדלות.

דוד-נח

אָבער וואָס איז זיך דאָ פאַרהאַן צו קריגן? איך זאָג, אַז מע באַדאַרף פרעגן די קינדער.

אלקנה

איך האָב נישט וואָס צו פרעגן ביי קינעם. מיין טאָכטער וועט טאָן דאָ, וואָס איך וועל הייסן.

דוד־נח

זאָל זיין אַזוי.

רחל

גיי, מיין קינד, אין שטוב אַריין.

צינע

וואָס האָט איר מיך באַדאַרפט?

גיטל

זאָג מיר נאָר צינע, וואָס רעדט מיט דיר סטערע?

צינע

זי רעדט מיט מיר — אַלץ רעדט זי מיט מיר. כ׳קען דען אָנגעדענקען וואָס?

אלקנה

הערסט, מיין ווייב, ווי קלוג ס׳איז ביי לייטן! אָט ווער עס פירט אַראָפּ דער קליינער מיינער פון וועג, זי וועט שוין ביי מיר וויסן, ווי אַזוי צו גיין אַהער! איך גיי אַהיים און וועל צו איר אויסלאָזן אַלע בייזע חלומות. לאָזט זיך גיין.

דוד־נח

אַן עוולה, אלקנה. כ׳האָב דיך געהאַלטן פאַר אַ בעסערן טאַטן. וואוהין איז ער אַנטלאָפן?

צינע

גייט בעסער אַהיים, גיטל; זעט ער זאָל זי נישט טשעפּען, וואָרעם זי איז גאָרנישט שולדיק.

גיטל

איך וויל דיר, צינעלע, גאָרנישט זאָגן, באשר די מאַמע שטייט דערביי... ווייטער...

רחל

גייט זיך געזונטערהייט פון דאַנען. כ׳האָב נישט געשיקט נאָך אייך. כ׳האָב געמיינט טאָקע, אַז איר זענט מיר גוטע פריינד.

קום אין שטוב אַריין, דוד־נח, כ׳האָב נישט וואָס צו רעדן מיט איר. גייען ביידע אין שטוב אַריין.

גיטל

הער זיך איין, צינע, דיין מאַמע מיינט, אַז איך ווינטש איר שלעכטס; איך בין דיר נישט קיין שונא. איך וויל דיר זאָגן, די מאַמע זאָל נישט הערן, אַז איך ווייס אַלץ, וואָס דו האָסט גערעדט מיט סטערען.

צינע

כ׳האָב נישט קיין מורא. כ׳האָב נישט גערעדט אַזעלכע זאַכן, וואָס כ׳זאָל מיר באַדאַרפן שרעקן.

גיטל

אָט גייט טאַקע הערש־בער; כ׳וויל מיט אים רעדן פּראָסטע דיבורים.

הערש־בער

קומט אָן.

וואָס איז עפּעס אלקנה ברוגז? כ׳האָב אים גערופן, האָט ער זיך נישט אומגעקוקט.

גיטל

ער ווייס, פאַרוואָס ער איז ברוגז.

הערש־בער

און וואָס בלאָזט איר זיך אויף מיר? איך האָב אייך קיין שטיי־נער אין גאָרטן נישט געוואָרפן.

גיטל

דו וואַרפסט שוין יאָ שטיינער, זאָל איך מיר דיר זאָגן.

הערש־בער

וואָס דרייט איר אַ קאָפּ, פרעג איך אייך? איר האָט אַ בעסערן חתן פאַר סטערען? וואָס האָט איר אָנגעהויבן קריכן אין וועג אַריין? וואָס ווילט איר, איך זאָל אייך צוצאָלן פאַר סטערען? איך באַדאַרף אפשר פאָרן אויף אַ יריד, אַז איך האָב ליב סטע־

רען און סטערע האָט מיך ליב... וואָס מישט איר זיך, פרעג איך אייך?

גיטל

אַזוי גאָר; אַזוי ווייט האַלט עס שוין?

צינע

יאָ, אַוודאי.

גיטל

קוקט זיי נאָר אָן; וואָס איז דאָס פאַר אַן אָנשיקעניש אויף מיר, בעט איך אייך?

הערש-בער

איר ווילט נישט — איז נישט. איז ווי איר ווילט זיך. און זאָגט אלקנהן, אַז טאָמער הייבט ער אויף אַ האַנט אויף איר, וועל איך אים ווייזן, ווי אַזוי אַ טאַטע צו זיין.

גיטל

הערט נאָר, הערט נאָר, כ'בעט אייך.

הערש-בער

טאָ הערט נישט, אויב איר ווילט נישט. קום אין שטוב אַריין, צינע. גייט אריין אין שטוב.

גיטל

איך גלויב די מיינע אויערן נישט. איך גיי עס דערציילן אלקנהן... גייט אוועק.

אברהם-יעקב

קומט אָן.

צינע

גוט, אברהם-יעקבל, וואָס דו גייסט. כ'האָב שוין די אויגן אויס-געקוקט נאָך דיר. אָט נאַ דיר אַ קוש און זאָג נישט דעם רבין, אַז דו האָסט מיר אויסגעלערנט אָנצושרייבן זיין נאָמען און מיין נאָמען.

א ב ר ה ם - י ע ק ב

הא, וואָס זאָגסטו?

צ י נ ע

איך בעט דיך, אַט, נאַ דיר נאָך אַ קוש, גוט? אָט גייט ער, זאָג אים גאָרנישט. לויפט אַריין אין שטוב.

ל ו י - י צ ח ק

קומט אָן.

וואו ביסטו געווען, אברהם-יעקב?

א ב ר ה ם - י ע ק ב

כ'בין געגאַנגען זען, צי דער פערד איז נישט פאַרקראָכן ערגעץ אין אַ בלאָטע.

ל ו י - י צ ח ק

פאַרוואָס האָט זיך די שוועסטער אויסגעלערנט אָנצושרייבן מיין נאָמען?

א ב ר ה ם - י ע ק ב

כי-כי — זי האָט מיר געזאָגט, אַז זי איז מקנא, וואָס איך לערן ביי אייך. זי וויל אויך לערנען, זאָגט זי.

ל ו י - י צ ח ק

האָסטו, הייסט עס, איר אויסגעלערנט

א ב ר ה ם - י ע ק ב

כ'האָב נישט געטאָרט? זי האָט געוואָלט, אַז איך זאָל איר לער-נען דאַווענען — האָב איך מורא. אפשר טאָר מען נישט.

ל ו י - י צ ח ק

דאַווענען מעגן ווייבער לערנען. ווייבער באַדאַרפן אויך קענען דאַווענען.

א ב ר ה ם - י ע ק ב

כ'וועל איר גיין זאָגן.

ל ו י - י צ ח ק

וואַרט נאָר אַ ביסל.

א ב ר ה ם - י ע ק ב

זי וועט זיך זייער פרייען. לויפט אין שטוב אריין.

ה ע ר ש - ב ע ר

קומט ארויס.

גוט, וואָס איר זענט דאָ, רבי; איך וויל אייך עפּעס פרעגן. האָט נישט קיין פאַריבל.

ל ו י - י צ ח ק

פאַרוואָס נישט?

ה ע ר ש - ב ע ר

איר קענט דאָך עפּעס די תורה, זאָגט מיר, ווי איז דער דין, אַז איך האָב מיר אויסגעקליבן אַ ווייב און אירע טאַטע-מאַמע האָבן זיך עפּעס אַריינגענומען אין קאָפּ און ווילן נישט?

ל ו י - י צ ח ק

וואָס הייסט, זיי ווילן נישט — ס׳מוז דאָך זיין פאַרוואָס?

ה ע ר ש - ב ע ר

ווילן נישט — און שוין. גייט מאַכט מיט זיי.

ל ו י - י צ ח ק

באַדאַרף מען מאַכן אַזוי, אַז זיי זאָלן זיין צופרידן.

ה ע ר ש - ב ע ר

זיי האָט פאַרדרייט דער קאָלטן אין קאָפּ און — גיי מאַך מיט זיי.

ל ו י - י צ ח ק

יידן קענען זיך דורכשמועסן. מסתמא איז דאָך פאַראַן אַ שכל דערביי.

ה ע ר ש - ב ע ר

וואָס פאַר אַ שכל? קיין שום שכל נישטאָ. איר טאַטע איז אַן עקשן

און די מאַמע אַ בהמה און גאָר... נישטאָ קיין שום שכל. האָבן זיך איינגעעקשנט.

ל ו י ־ י צ ח ק

מע באַדאַרף מיט זיי רעדן מיט גוטן. געבן זיי צו פאַרשטיין.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

דאָס זענט איר אפשר גערעכט. אפשר האָב איך טאַקע גערעדט אַ ביסל נישט גוט. נאָר גיי ווייס, וואָס דו טוסט. אפשר ט׳איר זיך, רבי, אַריינמישן; אפשר ט׳ער האָבן אָפּשיי פאַר אייך, רבי. כ׳מיין אלקנהן. איך וויל נעמען זיין טאָכטער פאַר אַ ווייב. האָט ער פאַרדרייט דעם קאָפּ.

ל ו י ־ י צ ח ק

וואָס קען איך דאָ העלפן?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

ער וועט האָבן אָפּשיי. איר קענט דאָך זי. איר האָט דאָך זי געזען. אויפגעוואַקסן אינאיינעם. איך וויל זי נעמען, ווי זי שטייט און גייט. — היינט גיי און מאַך מיט זיי.

ל ו י ־ י צ ח ק

אַליין איז די גלייכסטע זאַך. מע באַדאַרף רעדן אַליין, מיט גוטן, מיט אַ שכל.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

מיט אים וואָלט איך שוין אויסגעקומען. נאָר די מאַמע אירע האָט פאַרדרייט די נאָז.

ל ו י ־ י צ ח ק

זאָל דיין מאַמע רעדן מיט איר.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

די מאַמעס האָבן זיך צעקריגט.

ל ו י ־ י צ ח ק

וואַרט ביז ראש־השנה; זיי וועלן זיך איבערבעטן. עשרת ימי־תשובה, מען האָט חרטה, טאָמער טוט מען אַ קרומע זאַך.

הערש־בער

איר רעדט, רבי, ווי אַ צדיק. אָבער איך קען נישט וואַרטן אַזוי לאַנג. איך וויל גיין צו זיי אין שטוב און זיי האָבן אָ־געזאָגט, אַז כ׳זאָל נישט. איך ווייס פֿאַרוואָס, רבי; ס׳איז אַזוי, נאָר איך קען עס אייך נישט זאָגן. ס׳מאַכט נישט אויס, אַז איר ט׳נישט וויסן.

לוי־יצחק

וואָס קען איך דען וויסן?

הערש־בער

איך ווייס, רבי, אַז איר ווייסט פֿון גאָרנישט. דעריבער זאָג איך דאָך. זי ווייסט אויך פֿון גאָרנישט. דאָס דרייען זיי איר אַ קאָפּ־זי וויל נישט הערן דערפֿון. איר קענט זיך אַריינלייגן אין דעם.

לוי־יצחק

איך פֿאַרשטיי דווקא נישט, פֿאַרוואָס איך קען דאָ העלפֿן.

הערש־בער

איך וואָלט נישט וועלן, אַז דער טאַטע זאָל עס הערן; איר פֿאַרשטייט — ער וויל אייך פֿאַר אַן איידעם.

לוי־יצחק

וועמען?

הערש־בער

אלקנה וויל אייך פֿאַר אַן איידעם

לוי־יצחק

וואָס הייסט?

הערש־בער

ער האָט דאָך אַ מיידל, סטערע; איר קענט זי, רבי.

לוי־יצחק

איך פֿאַרשטיי עס נישט.

הערש־בער

פֿאַרשטייט איר נישט. ער דרייט זיך אום דאָ אַרום אייך. וואָס

קומט ער צונ'איך דווקא ווען קיינער איז נישטאָ? דאָס איז די גאַנצע מעשה.

ל ו י ־ י צ ח ק

נישט דאָס מיינט ער מסתמא.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

איר זאָגט אים, אַז אירווילט נישט זיין טאָכטער.

ל ו י ־ י צ ח ק

מיר איז אַ חידוש די גאַנצע זאַך.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

כ'האָב געזאָגט דעם טאַטן און דער מאַמען, אַז איר ווייסט נישט פון וואָס צו זאָגן.

ל ו י ־ י צ ח ק

ס'איז מיר אַ גרויסער פּלא.

צ י נ ע

באַווייזט זיך אין טיר, הערט זיך אין דער שטיל איין, וואָס מע רעדט.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

איך זאָג אייך, אַז אַ טאַטע־מאַמע זאָל מען אַזאַ זאַך נישט טאָן: אָבער וואָס קומט אַרויס? גיי מאַך מיט זיי.

ל ו י ־ י צ ח ק

מיר איז עס אַ גרויסער פּלא.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

נעמט נישט פאַר אומגוט, רבי...

ד ו ד ־ נ ח

קומט אַרויס. כאַפּט צינען ביים אונטערהערן זיך; זי ווערט פאַרשעמט, באַהאַלט זיך הינטער דער טיר.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

וואָלט נאָך עפּעס וועלן זאָגן, טוט אַ מאַך מיט דער האַנט, גייט אַוועק אין שטוב.

דוד־נח

אַן עקשן אָט דער אלקנה. אַ ייד זאָל זיין אזאַ עקשן. אַסך מאָל מיט אים זיך געקריגט. די ווייבער — אויך דאָס אייגענע. ווען נישט יום־כיפּור, וואָלט מען שטענדיק אַרומגעגאַנגען ברוגז. כ'פרעג: פאַרוואָס? קען מען דען נישט לעבן אין שלום? פאַרוואָס זאָלן זיך יידן גלאַט קריגן? וואָס זאָגט איר, רבי?

לוי־יצחק

נאָר אויף אחדות און שלום שטייט די וועלט.

דוד־נח

כ'האָב עס געהערט אַמאָל; דער רב פון שטאָט האָט עס געזאָגט אין אַ דרשה. נאָר מיר, ברוך־השם, באַדאַרף מען עס נישט דער־מאָנען. איך בין מיר אַ ייד, וואָס ווייס, אַז קיין וועדרע אויף דער וועלט האָט מען נישט. מיין יידענע וואָלט זיך יאָ אַ־מאָל וועלן אַרויסכאַפּן פון די האָלאָבליעס, נאָר איך דערלאָז נישט. אַז מען לעבט פאַרוואָרפן אויפן דאָרף, וויפיל פעלט, אַז מען זאָל ווערן חלילה ווי גוים? גוים קריגן זיך און יידן—קריגן... כ'האָב מיר מיין שכל.

לוי־יצחק

אַזוינע יידן, ווי איר, מעגן זיין אין דער שטאָט אויך.

דוד־נח

כע־כע, מע ווערט אַ ביסל פאַרגרעבט אויפן ישוב; אָבער, אַז עס קומט צו אַן עוולה טאָן — כאַפּט מען זיך. מען ווייסט, געלויבט איז דער אויבערשטער, פון דאַנען אַהין. כאָטש אין שטאָט גיט מען דעם ישובניק נישט אָפּ דעם גרויסן כבוד. מילא, מע קען דאָך זיך נישט גלייכן צו אַ שטאָט־מענטשן. אַ שטאָט־ייד איז טאַקע אַ ייד. רעדט אויס אַ וואָרט מיט אַ רב; הערט אַ קדושה אין דער צייט און קען געבן אַ נדבה, אַז דער, וואָס אי־ז אין הימל העלפט.

לוי־יצחק

איר זענט אַ פיינער ייד; נישטאָ זיך וואָס צו שעמען מיט אַזוינע יידן.

דוד־נח

מיין טאטע, זאָל זיין אין גן־עדן, אויך אַ דאָרף־מענטש געווען. נישט געוואוסט, ווי אַזוי די קינדער מדריך צו זיין. וואָס ט׳מען געקענט מאַכן? אַבי ווי עברי אויסגעלערנט. ביי מיר אין שטוב טאַקע איז ער געשטאָרבן. כ׳האָב אים געפירט אין שטאָט אריין און ס׳האָט זיך שוין פון שטאָט נישט געוואָלט אוועקפאָרן. נו, מסתמא וויל אַזוי דער, וואָס אין הימל, אַז לעבן זאָל מען ווייט פון יידן און צו קבר־ישראל כאָטש קומען צווישן יידן. נישטאָ וואָס צו מאַכן. מילא דער עלטערער, שוין אַזוי אָפּגעלאָזן די לייטשעס; אָבער דער יינגערער האָט געקענט זיין אַ מענטש. כ׳האָב געטראַכט, ווען אלקנה זאָל וועלן געבן צו שטייער; נו, הער איך דאָך, אַז זיינע יינגלעך קריכן אין די אויגן אריין. כ׳וואָלט דיר פונדעסטוועגן זאָגן: אָט פאָר שוין נישט אַוועק. זאָל שוין זיין, ווי ס׳איז.

לוי־יצחק

איך פאָר נישט אַוועק, רב דוד־נח. איך קלייב אייך זאָגן, אַז איר זאָלט זיך מיישב זיין אפשר...

דוד־נח

וואָס אי דאָ פאַרהאַן צו רעדן. אויב נישט אלקנה, וועל איך אַליין — מיט אַלע מיינע כוחות. וואָס הייסט?

לוי־יצחק

כ׳מיין, איר זאָלט זיך פריער מיישב זיין.

דוד־נח

כ׳האָב מיר גאָרנישט וואָס צו מיישב זיין.

לוי־יצחק

כ׳מיין, אַז איר זאָלט מיך נעמען פאַר אַן איידעם. דאָס מיין איך.

דוד־נח

א ביסל צעטומלט.

האַ... וואַ...

ל ו י ־ י צ ח ק

מיין טאַטע־מאַמע זענען אויפן עולם־האמת; אַניט וואָלט איך זיי געשיקט רעדן פאַר מיר.

ד ו ד ־ נ ח

יאָ, צינע, מיין קינד...

ל ו י ־ י צ ח ק

איר פאַרשטייט... אַז אויב... איר באַדאַרפט מסכים זיין.

ד ו ד ־ נ ח

מסכים, מסכים. ביי איר באַדאַרף מען גאָרנישט פרעגן.

ל ו י ־ י צ ח ק

מע באַדאַרף ביי דער מוטער פרעגן.

ד ו ד ־ נ ח

איך מיין, פרעגן דער מוטער, כע... כע... מיין קינד, מיין איך, וועט פאָלגן, אַ כשר קינד... רחל! רחל! קום נאָר אַרויס אויף אַ ווײַלע!

ל ו י ־ י צ ח ק

פונדעסטוועגן...

ד ו ד ־ נ ח

רופט.

רחל, רחל, זיי־זשע מוחל.

ר ח ל

קומט אַרויס.

מיר האָבן אַ גאַט אין הימל, וואָס?

ד ו ד ־ נ ח

אָט איז די מאַמע; צי דו ביסט מסכים, פרעגט ער.

ר ח ל

גאָט אין הימל, וואָס נאָך קען איך פאַרלאַנגען פאַר מיין קינד?
ווישט די טרערן.

ד ו ד ־ נ ח

דו פאַרשטייסט דאָך גאָרנישט פון וואָס צו זאָגן...

ר ח ל

ווייסט, איך ווייס נישט? ווי ווייסט עס נישט אַ מאַמע? אַלץ ווייס איך... *נעמט אַרום לוי־יצחקן און קושט אים.* איך וועל דיר זיין, ווי אַ מאַמע. וואָס נאָך קען איך אויסבעטן ביי דעם, וואָס אין הימל. ווי זאָגט מען עס איר אָן? מאַמעלעך, זי וועט עס אפשר נישט אויסהאַלטן.

א ל ק נ ה, ג י ט ל, ס ט ע ר ע

קומען אָן.

א ל ק נ ה

וואו איז דיין זון, דוד־נח?

ד ו ד ־ נ ח

איך בעט דיך, אלקנה, קריג זיך נישט איצטער מיט מיר.

א ל ק נ ה

וואו איז דיין זון? כ׳וויל, אַז סטערע זאָל אים פאַר מיר אין די אויגן זאָגן, אַז זי וויל אים נישט קענען.

ס ט ע ר ע

מיט פאַרווייטע אויגן.

זאָל איך צער האָבן, אויב איך ווייס, וואָס מע וויל פון מיר האָבן.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

קומט אַריין.

ג י ט ל

אָט איז ער אַליין.

ר ח ל

פאַרשטערט מיר נישט מיין שמחה, גיטלשו.

ג י ט ל

באַב׳איך איז אַ שמחה און מיר איז פינסטער און ביטער.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

סטערע, גוט, וואָס דו ביסט געקומען — זאָג דעם אמת!

א ל ק נ ה

זי האָט נישט וואָס צו זאָגן.

הערש־בער

פֿאַר דער גאַנצער וועלט זאָג דעם אמת, סטערע! איך האָב נישט קיין מורא!

רחל

שאַ, שריי נישט אַזוי, מיין קינד.

הערש־בער

איך בין שוין אין כּעס! סטערע איז מיט מיר אין דאָרף גע־וואַקסן. אין איין פֿעלד אויסגעוואַקסן און זי איז מיינע! זאָג, סטערע; זאָג, האָב קיין מורא נישט.

אלקנה

וואָס זאָגסטו צו זיין קאָפּ, גיטל? ער האָט דאָך נישט געקענט צוויי מיט צוויי איבערציילן, זע נאָר סאַר אַ צונג! ווי ער קען זיך עס אויסטענהן, כאַ־כאַ־כאַ.

הערש־בער

איך ווייס נישט, צי איך רעד גי, צי—שלעכט. איך האָב געפֿרעגט דעם רבין; כ׳האָב געזאָגט, אַז כ׳וויל זיך נישט שטעלן טאַטע־מאַמען אַנטקעגן. דער רבי האָט געהייסן—מיט גוטן. כ׳האָב גע־וואָלט עס טאָן היינט ביינאַכט, טאָ וואָס זענט איר אַראָפּגעקומען, זי געבראַכט צו שלעפּן מיט פֿאַרוויינטע אויגן? וואָס האָט איר זי צו מאַכן וויינען אומזיסט און אומנישט?!

רחל

אַזאַ יאָר אויף מיר, ווי ער איז גערעכט.

הערש־בער

די טרערן וואַרגן אים.

איר האָט נישט פֿאַרוואָס איר צו פֿאַרביטערן די יאָרן. איך קען נישט זען, אַז זי וויינט...

סטערע

צעוויינס זיך אויפֿן הויכן קול.

גיטל

שאַ, שטיק־נאַר; ער האָט זיך צערעדט און זי...

אלקנה

כאַ־כאַ־כאַ... איך שטיי און איך הער... וואָס אי דאָס מיט דיר, אלקנה?

הערש־בער

אין איין פעלד זענען מיר אויסגעוואַקסן — וואָס קריכסט איר אין וועג אַריין? האַ? כ'נעם זי, ווי זי שטייט און גייט. וואָס ווילט איר נאָך? אַ סוף מיט אַן עק זאָל עס נעמען!

אלקנה

איך גיב דיר גדן אויך, הערש־בער. אַז דו רעדסט אַזוי, האָב איך דיך ליב. כ'האָב געמיינט אפשר... נו איז נישטאָ וואָס צו רעדן. עסט שאַנעווען מיין טאָכטער... נו שוין... ווייַן נישט. ווען זאָל עס אין קאָפּ אַריין, אַז הערש־בער זאָל קענען אַ טרער לאָזן... ס'האָט מיר אַזש אַליין... צלע ווישן די אויגן. גיב אַ האַנט. דוד־נח.

נעמען זיך אַרום, כליפּען, די ווייבער ווײנען אויפן הויכן קול.

צינע און אברהם־יעקב

קומען אַרויס, קיקן פאַרוואונדערט; הייבן אויך אָן ווישן די אויגן.

רחל

נעמט אַרום צינען, קושט זי.

קינד מיינס. ביסט דאָך אַ כלה געוואָרן.

צינע און סטערע

כאַפּן זיך אַרום און קושן און האַלזן זיך לאַנג.

אלקנה

גייט צו לוויצקען, נעמט זיין האַנט.

זאָל זיין מיט מזל. וועסט האָבן אַ כשרע יידישע טאָכטער. כאָטש צווישן גוים געוואַקסן, אין מיטן פעלד...

ג י ט ל

מען זעט דאָך, אַז אַפילו אויפן דאָרף פאַרלאָזט אויך נישט דער וואָס אין הימל...

פאַלט רחלען אויפן האַלז.

ס ו ף.

1916.

צווײ שטעט

פערזאָנען פון דער ערשטער שטאָט:

ר' לוי־יצחק
ציגע, זיין ווייב
חיים
גנענדל
טייבעלע
(חיים, גנענדל, טייבעלע — זייערע קינדער)
אַלטע, א דינסט
הענאַך־יואל, גבאי
עוזר
זאַוויל
(עוזר, זאַוויל — קצבים)
איטשע
מרדכי
משה
כוועדער, שבת־גוי
פאַוועטינע, שטאָט־משוגענער
אן עולם, מענער, פרויען, אלטע, יונגע.

פערזאָנען פון דער צווייטער שטאָט:

נחמן, גבאי
בנימין
זלמן
ציבולע, שבת־גוי
חנה
לייזער
אברהם־יעקב
אַלטע לייט. אן עולם, מענער, פרויען און קינדער

ערשטער אַקט.

ביי לוי־יצחקן. אַ גרויסער בית־הרב. פּאָליצעס ספרים אַרום די ווענט. ארון־קודש און עמוד אין מזרח־וואַנט. איין טיר פירט דרויסן, די אַנדערע — צו די אינעווייניקסטע חדרים.

אַרום שבועות. וואַרים און זוניק. די פענסטער אָפן, פון וואַנען עס טראָגט זיך דער גערויש פון מאַרק.

משה פּאָוועטינע

קומט אריין, שמעקט פארגאפט די לופט און קראַצט זיין צעשויבערטע באָרד.

אַלטע

קומט אריין פון דער אנדערער טיר.

וואָס ווערסטו עפּעס זאָגן גוטס, ר׳ משה?

פּאָוועטינע

איך הער אַ ראָסל־פלייש קאָכט זיך.

אַלטע

אַ חוש־הריח!

פּאָוועטינע

איבערן גאַנצן מאַרק צעטראָגט זיך דער ריח. וועט מיר אַלטע געבן דעם טעפּל?

אַלטע

שפּעטער, אַז מען וועט אָפּעסן, וועל איך דיר דעם טעפּל אַרויס־שטעלן הינטער דער טיר.

פּאָוועטינע

באַדאַרפן קומען פריער פונם הונט.

אַ ל ט ע

איך מאַך חוזק, וועסט אַרײַנקומען אין קיך, וועל איך דיר אָנגיסן אין אַ שיסל. וועסט נאָך ברויט אויך קריגן דערצו.

פֿ אַ ו ע ט י נ ע

איך דערשמעק, אַז די קאַרטאָפֿל זענען געוועז אַ ביסל צוגעפּראָרן.

אַ ל ט ע

וואָס פֿאַר אַ קאַרטאָפֿל?

פֿ אַ ו ע ט י נ ע

וואָס דו קאָכסט איצטער.

אַ ל ט ע

ביסט דערבײַ געווען, ווען זיי זענען געפֿראָרן?

פֿ אַ ו ע ט י נ ע

אַי, דער עסיק, אַי, ווי עס שמעקט!

אַ ל ט ע

וועסט דערשמעקן דעם מלאך־המוות, אַז ער וועט באַדאַרפֿן קומען?

פֿ אַ ו ע ט י נ ע

איך דערשמעק אים, ווי נאָר ער קומט אין שטאָט אַרײַן. אַז איך הענג אין פֿאַוועטינע, דערציילן עס מיר די שפּינען.

אַ ל ט ע

וואו ביסטו געשלאָפֿן הײַנטיקע נאַכט?

פֿ אַ ו ע ט י נ ע

אין שול אויפֿן בוידעם, אין אַ וויגעלע פֿון פֿאַוועטינע.

אַ ל ט ע

אַז אָך און וויי צו אונזערע זינדיקע נשמות.

פֿ אַ ו ע ט י נ ע

ווייסט ווי דען, ווער נאָך קען זיך אויפֿהאַלטן אין דער פֿאַווע־טינע? איך טאַקע, און די שפּין, כאַ־כאַ־כאַ־כי.

כוועדער

קומט אריין.

אַ גאָט העלף, אַלטע!

אַלטע

אַ גוט יאָר, כוועדער. וואָס וועסטו עפּעס זאָגן גוטס?

כוועדער

איך הײַנט געזעען ציבולע, ער זאָגט: איך גיין אין זיין שטאָט. ער גיין אין מיין שטאָט.

פּאוועטינע

איך דערשמעק, זיין מחלוקות.

כוועדער

דו שוין דערשמעק, דו ניש קיינעם זאָג. שטאָט מיר ניש לאָזן, ניש באַצאָל, וואָס קומט.

אַלטע

גיי שוין, גיי, כוועדער. שטאָט איז אַזוי צוגעווײַנט צו דיר.

כוועדער

דאָרטן טאַקע יידן באַקן ווייסע חלה. גיבן גרויסע שטיקער. דיינע יידן, קאַרגע יידן. דאָרטן גיט ווײַן אויך. דאָ, זיי זאָג כוועדער ניש טאָר טרינק יידיש ווײַן.

אַלטע

דו טרינקסט דאָך נישט קיין ווײַן.

כוועדער

יידיש ווײַן איך טאַקע טרינק. יידן מעג — כוועדער מעג.

היים

קומט אריין. שטעלט זיך אויפן טיש און זוכט צווישן די איבערעטע פּאַליצעס ספרים.

כוועדער

דו חיים שוין אויסגעלערנט אַלע קנישקעס אונטן, דו שוין זוכסט אויבן.

צ י נ ע

קומט אריין.

אַ גאָט העלף, ר׳ משה, וואָס מאַכט איר עפּעס?

פּ אָ וו ע ט י נ ע

איך דערשמעק, אַז מאָרגן וועט גיין אַ רעגן.

צ י נ ע

אַלץ דערשמעקסטו... וואָס זוכסטו דאָרטן אַזוי, מיין קינד?

פּ אָ וו ע ט י נ ע

איך דערשמעק, אַז ער וועט וואַקסן זייער הויך.

צ י נ ע

הלוואי זאָל זיין, ווי דו זאָגסט.

ח י י ם

אַזוי, אַזוי, משה ווייסט, וואָס פון מיר וועט ווערן.

צ י נ ע

וואָס איז דער חילוק? ווער סע זאָל מיר ניט זאָגן גוטס אויף מיין קינד, איז מיר ליב און ניחה.

אַ ל ט ע

גישט איינמאָל איז מקויים געוואָרן וואָס ער האָט געזאָגט. כ׳פלעג אַמאָל פשוט מורא האָבן פאַר אים.

כ וו ע ד ע ר

ער בילט שלעכטע זאַכן, זיין נאָז פון הונט, דעריבער ער גוט שמעק.

ח י י ם

נו, וואָס, משה, איז אמת, וואָס כוועדער זאָגט אויף דיר?

ה ע נ אַ ך - י ו א ל

קומט אריין.

אַ גאָט העלף.

צ י נ ע

אַ גוט יאָר, ר׳ הענאַך-יואל. וואָס הערט מען עפּעס אין שטאָט?

העניך־יואל

אין שטאָט שמועסט מען... עס ווילט זיך גאָרנישט גלויבן.

ציניע

וואָס, חלילה עפּעס?

העניך־יואל

דאָס בין איך געקומען. געוואָלט זיך דורכרעדן מיטן רב.

ציניע

כוועדער זאָגט, אַז ער גייט אַוועק פון שטאָט.

העניך־יואל

דאָס וועט שוין זיין די גרעסטע דאגה. זאָל ער גיין.

ציניע

ווי אַזוי וועט עס גאָר די שטאָט קענען אויסקומען אָן אים?

כוועדער

איך נאָך ניש גיי. איך נאָך באַדאַרף טראַכטן.

חיים

וואָס הערט מען עפּעס אין שול?

העניך־יואל

די שול בענקט נאָך דיר. ס'איז דאָרט איצטער שטיל און אומעטיק געוואָרן. וואָלט געווען אַ יושר, אַז דו זאָלסט זיך צוריק אומקערן אין שול אַריין.

ציניע

זינט ער האָט אָנגעהויבן צו לערנען אין דער היים, איז גאָר אין שטוב ליכטיקער געוואָרן.

העניך־יואל

מען טאָר אַ שול נישט פאַרשעמען. די ווענט פון אַ שול בענקען נאָך דעם קול פון לומדי־תורה.

ר' לוי־יצחק

קומט אַריין.

הענאך־יואל

א גאָט העלף, רבי.

ר׳ לוי־יצחק

א גאָט העלף, אַ גוט יאָר.

הענאַך־יואל

וואָס מאַכט דער רבי?

צינע

געלויבט איז דער אייבערשטער.

כוועדער

גייט אוועק און ציט פארן ארבל פאוועטינען מיט זיך.

ר׳ לוי־יצחק

אָט דער משה, געקענט זיין אַ גרויסער און אפשר אַ שיינער ייד.

צינע

אז דער וואָס אין הימל שיקט עפּעס אָן אויף אַ מענטשן.

הענאַך־יואל

אז עמעצן איז באַשערט צו זיין משוגע, העלפן נישט קיין טענות און מענות.

ר׳ לוי־יצחק

די וועלט האָט זיך אירע וועגן און הינטערוועגן, הייסט דער וואָס אין הימל איינעם גיין מיטן גלייכן וועג און דעם אַנדערן מיטן הינטערוועג.

חיים

פון הינטערוועגן ווערן אַמאָל וועגן.

הענאַך־יואל

כאַ־כאַ־כאַ, שאַרף געזאָגט.

ר׳ לוי־יצחק

און גרויסע וועגן ווערן אַמאָל פאַרוואַקסן מיט גראָז. אָבער די וועגן פון דער וועלט איז אַמאָל שווער משיג צו זיין. קומט דער

רצון פון גאָט און טוט זיך זיינס. און אַזוי גייט זיך אַ מענטש
אַראָפּ פון זינען. *א ווײַלע שטיל.*

צינע

איך האָב געהערט, אַז געסט קומען היינט צו אונז, לוי־יצחק.

ר' לוי־יצחק

געסט?

הענאָך־יואל

הייסט עס, אַז דאָ ווייסט מען פון דעם?

ר' לוי־יצחק

וואָס איז דער מער? איך פאַרשטיי נישט.

חיים

מה רעש, צוויי שטעט וועלן האָבן אַ סיכסוך.

ר' לוי־יצחק

אַ סיכסוך הינטער מיינע פּלייצעס?

הענאָך־יואל

מען שמועסט אין שול, אַז חיים זאָל האָבן אַ האַנט אין דעם און
דעריבער האָט ער אונז אַוועקגעוואָרפן.

ר' לוי־יצחק

איך האָב אויך ליב געהאַט יחידות אין זיינע יאָרן.

הענאָך־יואל

אמת, רבי, יחידות איז אַ גרויסע זאַך, אָבער אַז מען איז גורם
אַ שטאָט זאָל האָבן עגמת־נפש — אַ גאַנצע שטאָט, רבי, האָט
עגמת־נפש.

ר' לוי־יצחק

איך פאַרשטיי דאָך גאָרנישט פון וואָס דער שמועס איז. בין איך
חלילה דער, וואָס איז גורם עגמת־נפש דער שטאָט?

גנענדל און טייבעלע

קומען אריין.

טייבעלע

אוי, עס איז אַזוי גוט, וואָס מיר פאָרן אַרויס פון דאַנען.

גנענדל

טאַקע אמת?

ציניע

וואו האָט איר עס, קינדערלעך, געהערט?

טייבעלע

כוועדער האָט געזאָגט.

ר׳ לוי־יצחק

באָר אַזוי, כוועדער ווייסט, וואָס עס גייט געשען מיט לוי־יצחקן.

הענאָך־יואל

די שול קאָכט מיט דעם.

ר׳ לוי־יצחק

נו, איז וואָס, קאַרג שיינע רבנים, שיינע יידן פאַרהאַנען? אַ שפּיצל ווילן מען אָפּטאָן לוי־יצחקן, כאַ־כאַ־כאַ.

הענאָך־יואל

אַ שטאָט איז אַ שטאָט. אפשר ווינציק שכירות, וועט מען רופן אַן אסיפה און זעען, וואָס צו טאָן. דער בית־הרב קליין—שמועסט מען דאָך, אַז די שטאָט וועט בויען אַ גרעסערן.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס הייסט, אַלע ווייסן און איך, בבחינת ילד—וואָס הייסט?

חיים

משנה מקום — משנה מזל.

ציניע

מיר פּעלט דאָ חלילה גאָרנישט.

ר׳ לוי־יצחק

און ווי איז, אַז לוי־יצחק וועט זיך נישט לאָזן?

חיים

אויב אַ שטאָט האָט אַ גרויסן כּוח, נעמט זי מיט גוואַלד.

ר׳ לוי־יצחק

און מחלוקת אַוודאי. און עגמת־נפש אַוודאי. קומט מיט מיר, ר׳ הענאָך־יואל, איך בין אַ בעלן אַריבערצוגיין אין בית־מדרש אַריין. גייט אַרויס מיט הענאָך־יואלן.

טייבעלע

איך וועל מיר עס אָנטאָן לכּבוד דעם אין אַ נייער קלייד.

גנענדל

וואָס דיר ליגט אין זינען.

צינע

וואָס זאָגסטו, חיימל, מיין קינד, איז טאַקע אמת, וואָס מען זאָגט?

חיים

אויב נישט איצטער, קען עס זיין מאָרגן. אַ שטאָט וועט רופן. און אַ שטאָט רופט, באַדאַרף מען גיין.

גנענדל

יאָ, חיימל, איך זאָג אויך, אַז אַן אַנדער שטאָט איז בעסער.

צינע

זיין נאָמען גייט דאָך אַרום, ווי דער שמעקעדיקער בוימל. אפשר פאַרשטיי איך נישט. אפשר באַדאַרף איך זיך נישט מישן. נאָר ווען מען פרעגט מיך, וואָלט איך געזאָגט, אַז שטאַרבן באַדאַרף מען דאָרט, וואו מען האָט קינדער געבוירן.

טייבעלע

האָסט געזען, גנענדל, אַז דער טאַטע וויל נישט. ווען ער וואָלט ביי מיר פרעגן, טראַכט איך, אַז כ׳וואָלט אים זאָגן — איך ווייס טאַקע נישט, וואָס אים צו זאָגן.

גנענדל

איך וואָלט אים זאָגן: טאַטע, לאָמיר פֿאָרן אין אַ נייער שטאָט. כי־כי־כאַ־כאַ.

חיים

צי דען איז נאָר איין וועג פֿאַרהאַנען? פֿאַרהאַנען ברייטע וועגן, פֿאַרהאַנען זייטיקע וועגן — אַלע זענען גלייך פֿאַר דעם, וואָס זוכט דעם גלייכן וועג. איך האָב געוואוסט, אַז אַזוי וועט עס זיין.

ציני

עס קען זיך חלילה אַ גרויסע מחלוקת צעפֿלאַקערן.

גנענדל

פֿאַרוואָס מחלוקת? אַבי מ׳וועט פֿאָרן אין אַן אַנדער שטאָט, איז דאָך גוט אַזוי.

ציני

זי איז אין מיר געראָטן. איך אין אירע יאָרן בין געזעסן אין דאָרף און דאָס האַרץ האָט געצויגן אין ערגעץ. געמאָלקן די קו און געקוקט ערגעץ ווייט.

טייבעלע

און מיר אויך, אַז איך פֿאַרמאַך די אויגן, דאַכט זיך מיר, אַז ערגעץ ווייט איז בעסער ווי דאָ.

ציני

גיי, מיין זון, אויכעט צו אין בית־מדרש אַריין און זע, וואָס איז דאָרט אַזוינס זי גייט ארויס.

חיים

וואָס האָט זיך נאָך אַלץ געגריבלט צווישן די ספרים, קוקט זיך אום.

מאַמע, דו ביסט אַוועקגעגאַנגען?

טייבעלע

ווייסט, חיימל, איך וויל אַזוי, אַז מיר זאָלן ערגעץ פֿאָרן! דו קענסט דאָך מאַכן, אַז מיר זאָלן פֿאָרן.

ח י י ם

דאָס איז נישט מיין זאַך.

ג נ ע נ ד ל

האָסט דאָך פריער געזאָגט.

ח י י ם

פאַרשטייסט נישט, וואָס איך האָב פריער געזאָגט.

ט י י ב ע ל ע

איך פאַרשטיי שוין גאָר גוט.

ח י י ם

גייט ארויס.

ט י י ב ע ל ע

ווייסט, גנענדל, איך טראַכט, אַז מען וועט אָפּפאָרן איין שעה באַרג־אַרויף און דערנאָך אַ שעה באַרג־אַראָפּ, און דערנאָך אַ שעה מיטן גלייכן וועג — קומט מען אַרויס צום אָרט וואו דער הימל ליגט שוין אויף ד׳ערד.

ג נ ע נ ד ל

און מען וועט אפשר באַדאַרפן אַרויספאָרן אויף דער אַנדערער זייט הימל.

ט י י ב ע ל ע

מען וועט אויפהייבן דעם ברעג און דורכפאָרן.

ג נ ע נ ד ל

מיר רעדן נאַרישקייטן.

ט י י ב ע ל ע

אפשר איז אין דער אַנדערער שטאָט דיין חתן?

ג נ ע נ ד ל

איך ווייס ניט, צי איך האָב גאָר ערגעץ אַ חתן.

ט י י ב ע ל ע

אַ מיידל האָט שוין ערגעץ אַ חתן. ווייל יעדערער האָט אַ באַשערטן.

ג נ ע נ ד ל

ווי דערוויסט ער זיך, וואו זיין באַשערטע איז?

ט י י ב ע ל ע

אַ ווינטל טוט אים אַ בלאָז אין אויער און רוימט אים איין אַ סוד וואו זי איז. אוי, ס'איז אפשר נישט שיין פאַר ר' לוי־יצחקס אַ טאָכטער צו ריידן אַזוינע רייד.

ג נ ע נ ד ל

טאַקע נישט שיין.

ט י י ב ע ל ע

מיר בלאָזט שוין אַ ווינטעלע אין אויער.

ג נ ע נ ד ל

וואָס זאָגט ער דיר?

ט י י ב ע ל ע

ער שעפּטשעט, שעפּטשעט. איך פאַרשטיי נאָך נישט אַזוי גוט. וואָס ער מיינט, אָבער דאָס האַרץ קלאַפּט, קלאַפּט.

ג נ ע נ ד ל

אָ, דו, און מיר זאָגסטו גאָרנישט.

ט י י ב ע ל ע

און דיר בלאָזט נישט דער ווינט אין אויער אַריין?

ג נ ע נ ד ל

פופצן יאָר אַלט.

ט י י ב ע ל ע

און איך איינגאַנצן זעכצן.

ג נ ע נ ד ל

אָבער איבער־יאָר איז שוין זיבעצן.

ט י י ב ע ל ע

אפשר צוליב אונז וויל מען דעם טאַטן צונעמען.

ג נ ע נ ד ל

וואָס רעדסטו?

טײבעלע

טרעפט נישט, אַז די כלה באַדאַרף קומען צו איר חתן? די מאַמע דערציילט, אַז דער טאַטע איז צו איר געקומען אין דאָרף אַרײַן.

גנענדל

װײסט, אַז חיים טראַכט שױן אױך פֿון עפּעס. אַז ער זיצט בײַ דער גמרא, פֿאַרטראַכט ער זיך אַמאָל אַזױ און איך װײס פֿון װאָס ער קען טראַכטן.

טײבעלע

ער טראַכט גאָר, װי אַזױ ער װעט װערן אַ רבֿ. װײסט דאָך, אַז ער װעט זײַן אַ גרױסער רבֿ.

ציפּע

איר שטימע פֿון דער אַנדערער שטוב.

קינדער, װוּ זענט איר?

גנענדל

דערצײל נישט דער מאַמען װאָס מיר האָבן גערעדט.

עוזר און זאַװל

קומען אַרײַן.

עוזר

דער רבי נישטאָ?

גנענדל

ער װעט אפֿשר באַלד אַרײַנקומען. די מײדלעך גײען אַרױס.

זאַװל

װאָס זאָגסטו צו דעם?

עוזר

אַז עס װעט קומען צו עפּעס, װעל איך נישט שװײַגן.

זאַװל

אַז אַ שטאָט קריכט אין װעג אַרײַן — מײנסט, אַז אַ גאַנצע שטאָט מעג? מען קען נאָך אַ שטאָט אױך אָנלערנען. דו װעסט זען, װאָס דאָ װעט זיך טאָן.

עוזר

ווער ווייסט, אפשר איז דאָס גאָר אַ פאַלשער קלאַנג.

ר' לוי־יצחק

קומט אריין.

אַ גאָט העלף, עוזר, אַ גאָט העלף, זאַוול.

עוזר

אַ גאָט העלף, רבי.

זאַוול

וואָס מאַכט דער רבי?

ר' לוי־יצחק

נו, וואָס, אַ כשרע וואָך? נישט געזעהן זיך, מסתמא אַלץ כשורה.

זאַוול

וואָס האָט עס ביי מיר פאַר אַ ווערדע? ווען אפילו צוואַנציק אָקסן ווערן מיר טריפה, וואָלט עס מיר אַזוי נישט אַרן ווי די נייס, וואָס איך האָב נאָר־וואָס געהערט.

עוזר

ווייסט, הייסט, אַזאַ זאַך זאָל אין אונזער שטאָט פאַרלויפן.

זאַוול

מיר שמועסן מכוח דעם, וואָס אַן אַנדער שטאָט וויל אייך צונעמען פון אונז.

ר' לוי־יצחק

אָט דאָס איז אינגאַנצן? נו, וואָס איז? גרעסערע רבנים פאַר מיר זיצן און וואַרטן אויף אַ כסא־הרבנות.

עוזר

אונזער רבי איז אַ עָניו, אָבער מיר באַדאַרף מען קיין פינגער אין מויל ניט אַריינלייגן.

זאַוול

אונזער שטאָט שֵׁמט אין דער וועלט און דאָס איז נישט צוליב מיין זכות אָדער צוליב עוזרס זכות, מעלד איך מיר אייך, רבי.

ר׳ לוי־יצחק

יעדער ייד האָט פאַרדינט, אַז צוליב אים זאָל די וועלט האָבן אַ קיום. איך בין מיר אויך נישט מער ווי אַ ייד צווישן יידן.

עוזר

הייסט עס, אַז מען ווייסט שוין פון דעם.

ר׳ לוי־יצחק

יאָ, מען ווייסט שוין.

זאַוול

וואָס מיינט דער רבי צו טאָן?

ר׳ לוי־יצחק

ווי דער וואָס אין הימל וועט זיין רצון.

העניאָך־יואל

קומט אַריין.

עוזר

דער רבי ווייסט שוין פון דעם!

העניאָך־יואל

עס איז נאָך ביי גאָט אין די הענט.

ר׳ לוי־יצחק

הייסט עס, צוויי שטעט ווילן זיך קריגן איבער לוי־יצחקן, טשיקאַווע.

עוזר

די קעפ זענען זיי נישט אויסגעדאַרט.

דריי יידן

קומען אַריין איינגערעגט, מיט אַ „גאָט העלף".

ר׳ לוי־יצחק

וואָס מאַכט עפּעס איטשע? וואָס מאַכט עפּעס ר׳ מרדכי און משה?

איטשע

טאַקע אמת, רבי, וואָס מען זאָגט?

העגאָך־יואל

אמת, אמת.

מרדכי

איר לאָזט אונז איבער אויף הפקר.

ר׳ לוי־יצחק

מה רעש?

משה

דאָס קען נישט געמאָלט זיין.

איטשע

בלוט וועט זיך גיסן!

זאַוול

דאָס זאָג איך דאָך, אַז בלוט וועט זיך גיסן.

ר׳ לוי־יצחק

יידן טאָרן אַזוי נישט רעדן. יידן באַדאַרפן זיך צוהערן צום שכל, צום האַרצן.

איטשע

אונזער שטאָט קען חלילה אומקומען.

עוזר

ס׳איז רעכט, אַז יעדע שחיטה זאָל ווערן טריפה.

ר׳ לוי־יצחק

הייסט עס, אַז איך מאַך פון טריפה כשר?

זאַוול

נישט דאָס, רבי, האָט ער געמיינט.

עוזר

אַז איר זאָגט, כשר איז — כשר. אין אַלע הימלען איז מען מסכים אויף דעם.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס, צו קליינע קינדערלעך זענט איר געגליכן? צי דען בין איך דען וואָס טראָגט אייך אויף זיינע פּלייצעס? צוליב יעדן יידן באַזונדער איז כדאי געווען, אַז די תורה זאָל געגעבן ווערן.

איטשע

נישט צוליב אַזעלכע יידן ווי איך.

עוזר

און נישט צוליב אַזעלכע יידן ווי איך.

מרדכי

אַז אַ שטאָט האָט נישט קיין מורה־דרך, איז עס אַ שטאָט אָן אַ קאָפּ.

ר׳ לוי־יצחק

איך האָב ביי זיך אין האַרצן גוט בודק געווען, געוואויגן מיינע מעשים און געלייגט אויף דער אַנדערער וואָגשאָל די מעשים פון דער קהילה. דערווײַלע איז עס מיר אַ חידוש. אַוודאי בין איך גאָרנישט ראוי צו דעם. פאַרוואָס דווקא מיך?

מרדכי

וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו רעדן, רבי — די שטאָט האָט אויפגע־ציטערט ספקות. אין אַנדערע הייזער הערט מען געוויין. מיין טאַטע האָט זיך אַליין געלאָזט גיין אַהער, האָט ער נעבעך מער ווי פון שטוב נישט געקענט אַרויסגיין.

ר׳ לוי־יצחק

גרויסט מיך נישט אַזוי. דערהויבט מיך נישט. איך ווייס גאָרנישט דערפון לעת־עתה. מסתמא איז דאָך פאַרהאַנען אַ שטאָט און איך ווייס גאָרנישט פון איר. מסתמא פאַרהאַנען דאָרט אַ רב און מען וויל מחלוקת. איך וועל אויף דעם נישט איינגיין. כאַ־כאַ־כאַ, ס׳איז פלאי־פלאים.

צינע און מיט איר צוויי אַלטע ווייבער, הינדע און פעשע, באַווייזן זיך אין טיר.

הינדע

איך זע די שטאָט איז שוין דאָ. ווישט די טרערן.

פעשע

וואָס וועט חלילה ווערן פון אונז?

צ י נ ע

עס איז נאָך נישט באַוואוסט. זיי זשע מוחל, לוי־יצחק, זיי האָבן דיך געוואָלט עפּעס פרעגן.

ה ע נ אָ ך ־ י ו א ל

גייט, ווייבער, איר האָט דאָ ניט וואָס צו טאָן, גייט בעסער רודערט אויף די שטאָט.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

פלאַי־פּלאַים, איך הער אַ שטורעם אַרום און ווייס נישט פון וואַנען ער קומט. קענט איר מיר אפשר זאָגן, וואָס פאַר אַ שטאָט עס וויל מיך אַריינשלעפּן אין מחלוקת.

ה ע נ אָ ך ־ י ו א ל

נישטאָ וואָס אויסצובאַהאַלטן. מען קען דערציילן. האָראָטשין איז עס.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

נו, און ר׳ מרדכי?

ה ע נ אָ ך ־ י ו א ל

איר ווייסט דאָך, רבי, ער גייט אַוועק פון זיי.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

געלויבט איז דער אייבערשטער, וואָס היט מיך אויס פון מחלוקת, פון ריב און מדון. גייט אום אויף און אָפּ, ווי ער האַלט זיך איבערלייגן.

א י ט ש ע

אין דער שטיל צו עוזרן.

זעט אויס, אַז ער וויל אונז לאָזן.

ע ו ז ר

אַ גרעסערע קהילה דאָרטן.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

סודעט זיך נישט, יידן. עס באַדאַרף נישט זיין קיין סודות ביי לוי־יצחקן אין הויז. איך וועל מיר נישט באַאיילן. אויב אַזוי איז דער רצון פון דעם וואָס לעבט אייביק, אַז איך זאָל מיין דירה מעתיק זיין, נו, ווער קען זיך שטעלן אַנטקעגן?

ה י נ ד ע

לאָזט אַרויס אַ געוויין.

ה ע נ אָ ך - י ו א ל

גייט אייך, ווייבער, געזונטערהייט.

צ י נ ע

קומט, זייט מוחל, אין דער אַנדערער שטוב. צינע און די ווייבער גייען אַרויס.

א י ט ש ע

וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו שטיין מיט פאַרלייגטע הענט? זאָל מען רופן אַן אַסיפה, זעען וואָס מען זאָל טאָן.

אַ י י ד

רייסט זיך אַריין.

אַן עוולה, רשעים! אַפּולע שטאָט רשעים. גוים טוען אַזוי, אָבער נישט קיין יידן, וואָס האָבן אַזאַ צדיק!

ר׳ ל ו י - י צ ח ק

וואָס איז דער מער? ממש די ערד האָט זיך אָנגעהויבן צו וויגן. ווער זייט איר, ר׳ ייד? שלום-עליכם!

י י ד

איך בין בינעם פון האָראָטשין, געקומען אַהער מיט נאָך יידן, געוואָלט זעען דעם רב, האָט מען מיר פאַרשטעלט דעם וועג. שוין אפשר צוויי שעה, אַז איך וויל מיר אַהער דערשלאָגן.

ע ו ז ר

דיין טריפהנער גליק, וואָס איך בין נישט געווען, כ׳וואָלט דיר שוין באַוויזן ווי צו קומען אַהער.

י י ד

אַ ביזיון אַזעלכע רייד צו הערן ביים רב אין שטוב.

ה ע נ אָ ך - י ו א ל

עוזר, מיט אַ ביסל דרך-ארץ. מען טאָר נישט אַזוי.

ר׳ ל ו י - י צ ח ק

איך בעט אייך, יידן, זייט נישט קיין מהרהרי ריב.

י י ד

איך בין געקומען אַ הער מיט מיינעם אַ שותּף גאָר האָבן אַ דין־תּורה, מער גאָרנישט. איז מען מיר באַפאַלן גלייך ווי איך וואָלט וועלן די שטאָט באַגנבענען.

א י ט ש ע

מען ווייסט, צוליב וואָס איר זייט אַהער געקומען. און מען וועט נישט שווייגן. אָבער איך זאָג, מען זאָל דעם רב העכערן שכירות און בויען אַ נייעם בית־הרב. איך גיי עס מודיע זיין שטאָט.

י י ד

רבי, איך בין געקומען אַהער האָבן אַ דין־תּורה. זאָלן זיי צולאָזן מיין שותּף אַהער. מיין פערד און וואָגן האָבן זיי צוגענומען און ס'פערד וועט פון הונגער פאַלן.

ר' ל ו י ־ י צ ח ק

יידן וועלן דאָך אַזאַ זאַך נישט טאָן. מכתּמא אין שפּאַס אַ שפּיצל אָפּגעטאָן.

י י ד

דאָס שריי איך דאָך, אַז ס'איז אַ ביזיון.

ז א ו ו ל

איך וועל זעען, אַז מען זאָל דיר פערד און וואָגן אַרויסגעבן באָר בתּנאי — דו זאָלסט זיך אויפזעצן מיט דיין שותּף און פאָרן גע־זונטערהייט אַהיים.

ר' ל ו י ־ י צ ח ק

זאָגט גאָרנישט און גייט אַרויס.

י י ד

אַ ביזיון אַזעלכעס צו ריידן אין די ד' אמות פון רב. אין האָראָ־פּשין וואָלט אַזאַ זאַך נישט געקאָנט פּאַרלויפן.

א י ט ש ע

מען וועט דיר דיינע ביינער צעברעכן. פאָר אַהיים און זאָג, דו ועסט שוין וויסן וואָס דאַרט צו זאָגן.

ז אַ ו ו ל

זאָג דאָרט, אַז האָראַטשין וועט מיטן פייער אַוועקגיין, אויב זיי חעלן זיך מיט כאַטשעווער יידן אָנהייבן.

י י ד

עס איז גאָר אַן אומכבוד פאַר דער תורה, אַז ר׳ לוי־יצחק איז ביי אייך רב.

ע ו ז ר

איך ווייס, אַז אין דעם שטעקן קצבישע קעפּ, אָבער איך בין גרייט אויף אַלצדינג צו גיין און האָראַטשין וועט עס נישט דערלעבן.

א י ט ש ע

קומט, יידן, אין בית־מדרש אַריין. קומט, יידן, לאָמיר זעען וואָס עס איז פאַרהאַן צו טאָן. *גייט אַרויס אינאיינעם מיט מרדכין און משהן.*

ח י י ם

קומט אַריין.

ה ע נ אַ ך ־ י ו א ל

אַט איז חיים — וואָס הערט מען עפּעס?

ח י י ם

יידן שלאָגן זיך איבער דער תורה און די תורה איז אין ארון־קודש.

י י ד

גייט, יידן, הייסט, מען זאָל אַרויסגעבן פערד און וואָגן.

ע ו ז ר

האָט קיין מורא נישט. ס׳פערד וועט נישט הונגערן. ביי סענדערן אין שטאַל איז נאָך דאָ פאַר אים געגוג צו עסן. כאַ־כאַ־כאַ, ס׳פערד איז נישט אַריינגעפאַלן צו רשעים.

ז אַ ו ו ל

ס׳פערד איז נישט שולדיק. אַ שטומע צונג, נישט געוואוסט, אַז ס׳פירט יידן מאַכן מחלוקת.

י י ד

מיט קיין עמי־הארצים וויל איך קיין מגע־ומשא נישט האָבן. *גייט אַרויס מיט כעס.*

זאוול

וואָס זאָגסטו צו זיין קאָפּ? קום, עוזר, לאָמיר האַלטן אַן אויג אויף אים. גייען בײדע ארויס.

הענאָך־יואל

נו, וואָס זאָגסטו, חיימל, איז דאָס אַ יושר, אַז מען זאָל אונזער שטאָט מבייש זיין? האַלטן מיר, חלילה, אונזער רב נישט מיט גענוג כבוד? עס וועט דאָך זיין חלילה סכנות נפשות.

חיים

אויב אַז אַן אַנדער שטאָט וויל דעם טאַטן פאַר אַ רב, ווער קען זיך דען שטעלן אין וועג? עס טרעפט דאָך, אַז אַ רב לאָזט איין שטאָט און גייט אין דער אַנדערער שטאָט. איך האַלט, אַז עס באַדאַרף אַזוי זיין.

הענאָך־יואל

מען שמועסט, אַז אונזער קהילה וועט פאַריתומט ווערן. ס׳איז אַ גרויסע בושה, אַ גרויסער בזיון פאַר כאַטשעווע. דרויסן אַ גערויש פון אַ גרויסן עולם, וואָס דערנענטערט זיך צום שטוב.

שטימען

הינטערן פענסטער

— קיינער וועט נישט האָבן קיין העזה דאָס צו טאָן!
— איבער מיין גוף וועט מען אַריבערגיין!
— ביי אונז וואָלט מען אייך פאַרשטיינט.
— מען קען עס טאָן דאָ אויך.
— ס׳איז נאָך פאַרהאַן אַ דין אויף דער וועלט.
— די וועלט וועט אונטערגיין!
— איך גיב מיין גאַנץ פאַרמעגן אַוועק.
— אַ דין־תורה זאָל מען האָבן.
— מען וועט מסרן!
— אין קייטן וועט מען אַוועקגיין.
— בלוט ווי וואַסער וועט זיך גיסן!
— איך וועל האַראַטשין מיטן פייער אַוועקלאָזן, ווען איך זאָל אפילו אין קייטן אַוועקגיין.

— גייט דער רב אַוועק, פאַרקויף איך מיין שטוב, אַלץ וואָס איך האָב און לאָז מיך פון דאַנען.

הענאָך־יואל

נו, וואָס זאָגט חיימל אויף דעם?

חיים

פאַרטראַכט. ענטפערט נישט.

הענאָך־יואל

סכנות־נפשות!

ר׳ לוי־יצחק

קומט אריין. אַ סך יידן באַווייזן זיך אין טיר. אַן עולם בלייבט אין דרויסן. מען שווייגט. מען קוקט אויף ר׳ לוי־יצחקן, ער זאָל עפּעס זאָגן. ערגייט אום אויף און אָפּ.

הענאָך־יואל

וואָס האָט דער רבי בדעה צו טאָן? וועלן מיר בלייבן כצאן בלא רועה?

ר׳ לוי־יצחק

יידן, רחמנים בני רחמנים, פאַרוואָס האָט איר פון אייער גרויס־קייט אויף איין מענטשן אַרויפגעלייגט און איצטער, אַז עס האַלט דערביי, איך זאָל משנה מקום זיין, איז גלייך ווי איך וואָלט פון אייער גרויסקייט אַוועקגענומען. אויב איך וועל מעתיק זיין מיין דירה, איז דאָס נישט אינגאַנצן מיין רצון. ס׳איז דער רצון פון יושב כרובים. איך וועל זיך אים נישט שטעלן אַנטקעגן.

איינער פון עולם

מיט טרערן אין זיין שטימע.

קהל וועט עס נישט אַריבערטראָגן.

אַ צווייטער

ס׳איז נאָך פאַרהאַן אַ דין, מיר וועלן נעמען דעם דין אין אונזערע אייגענע הענט.

ר׳ לוי־יצחק

אַזאַ דין בין איך נישט מצדיק.

הענאך=יואל

אַ כמאַרע ציט זיך איבער אונזערע קעפּ.

אין טיר באַווייזן זיך נאָך יידן. ווילן זיך אַריינשפּאַרן אין שטוב אַריין, נאָר מען לאָזט זיי נישט.

שטימען

— ווענען נישט ווערט די שוועל אַריבערצוטרעטן.
— לאָזט זיי נישט אַריין.
— איבערברעכן זיי די פיס.
— מיט אַזאַ חוצפּה שפּאַרן זיי זיך אַהער.
— ס׳איז שפּיכת=דמים.
— יידן, פאַרגעסט זיך נישט.
— יידן, זייט נישט מבייש קיין יידן.
— אַ חרפּה, אַ בושה.
— כדום!
— מאַכט זיי צו ס׳מויל!

ר׳ לוי=יצחק

וואָס איז געשטאַנען מיטן פּנים אין די פּאַליצעס ספרים איינגעגראָבן, ווענדט זיך פלוצלונג צום עולם. מיט אַ ציטער אין דער שטימע.

יידן, זייט מכניסי=אורחים, זייט נישט מבייש יידן פון אַן אַנדער שטאָט. לאָזט זיי דורך. לאָזט מיר מקבל=פּנים=זיין יידן פון אַן אַנדער שטאָט — זייט זשע מוחל!

דער עולם אין טיר מאַכט אַן ווערטער אַ וועג צווישן זיך אין עטלעכע אומבאַקאַנטע בכבודיקע יידן קומען אַריין. אַזוי שווייגנדיק דערנענטערן זיי זיך צו ר׳ לוי=יצחקן און מיט גרויס דרך=ארץ גיבן זיי אים אַ שלום. דער עולם קוקט מיט אַ שטילן טרויער.

צווייטער אַקט.

אַ גרויסער, ליכטיקער בית־הרב אין אַ שפּאָגל־נייער שטוב. דער ארון־קודש אין מזרח־וואַנט. די פענסטער אָפן און דאָס ליכט שטראָמט אַריין פון דרויסן. זומער.

ציבולע

דער שטאָטישער שבת־גוי קומט אַריין מיט אַ ברעט אונטערן אָרעם און שטעלט זיך צושלאָגן צו דער שו־ה פּאָליצעס וואָס אַרום די ווענט.

אַ ייד

שטעקט אַריין דעם קאָפּ אין פענסטער.

ביסט שוין פאַרטיק, ציבולע?

ציבולע

די טשוועקעס טייוואָלים, גיש קריך אין האָלץ אַריין.

ייד

אפשר אַ שלעכטער האַמער?

ציבולע

טשוועקעס שלעכטע.

ייד

וועסט נאָך היינט נישט ווערן פאַרטיק מיט דעם.

ציבולע

איך היינט ניש געגעסן. ברענג ברויט מיט אַ ציבעלע, טשוועקעס גייען בעסער.

ייד

אַז מען טוט אַזאַ מלאכה, באַדאַרף מען פאַסטן, גוי דו איינער.

צ י ב ו ל ע

צו איך ניש עס, איך ניש האָב כות.

שטימען פון ק'נדער הינטערן פענסטער.

— אָט־אָ־דאָ וועט וואוינען דער רב.

— מיין טאַטע וועט גיין מיט מיר, ער זאָל מיך פאַרהערן.

— איך האָב מורא צו גיין צו אַ רב.

— באַלד וועט ער קומען צו פאָרן.

— מיין טאַטע איז טאַקע נישטאָ אין דער היים. ער וואָלט טאַקע געפאָרן אים באַגעגענען.

— דיין טאַטע קען נישט פאָרן באַגעגענען אַ רב. דיין טאַטע איז אַ שוסטער.

— מיין טאַטע איז אַ שיינער ייד. מיין טאַטע, אַבי ער גיט נדבות־

צ י ב ו ל ע

שרייט ארױס פון זיין ארבעט.

דיין טאַטע לייבל אַ גוטער ייד. ער שוסטער. ער בעסער אַלע האָראָטשינער יידן, דיין טאַטע.

ד י ק י נ ד ע ר

הינטערן פענסטער צעלאַכן זיך מיט אַ קלינגענדיקן געלעכטער.

צ י ב ו ל ע

אַ שוסטער גוט — אַ טייוול גוט. וואָס ניש, מאָטיע?

י י ד

כע־כע־כע, ביי דיר זענען אַלע גלייך. ווער עס גיט דיר אַ שטיק חלה, איז גוט.

צ י ב ו ל ע

ביי גאָט אויך אַלע גלייך.

א י י נ ג ל

הינטערן פענסטער שרייט אויס.

אוי, מען פאָרט!

ש ט י מ ע ן

— מען פאָרט! מען פאָרט!

— לאָמיר לויפן אַנטקעגן!

— קומט אַלע, לאָמיר לויפן אַנטקעגן.

י י ד

גיכער, אייל זיך צו, ציבולע. פארשווינדט.

צ י ב ו ל ע

איך זיך ניש דאַרף איילן. איך אים זאָג: דו ראַבין, איך — ציבולע. דו נאַר האָב קניזשקעס, איך שוין מאַך פּאַליצעס געגוג.

אַ פ ר ו י

שרייט הינטערן פענסטער מיט ווילדע, באַנומענע קולות.

איך וועל נישט לאָזן צעשניידן מיינע פּערענעס. מיינע פּעדערן ווילן זיי אַרויסלאָזן!

צ י ב ו ל ע

משוגענע בעסטיע מיט די פּעדערן. איך גיי נעם אַ שטעקן און איר טרייב פון שטאָט.

פ ר ו י

מיטן ווינט וועלן די פּעדערן אַוועקפליען. וואו וועל איך נעמען אַן אַנדער פּערענע!

צ י ב ו ל ע

דו בעסטיע, קיינער נישט טשעפּעט דיינע פּעדערן. היינט דו זייַ גוט. דו ניש זיי משוגע. דער ראַבין קומט. דו ניש זיי משוגע.

מען הערט, ווי הינטערן פענסטער רייַסן זיך די קינדער מיט דער משוגענער.

צ י ב ו ל ע

אָט אַזוי, טרייבט אַוועק. טרייבט אַרויס פון שטאָט. ניש שיין, דער ראַבין קומען.

צ ו ו י י אַ ל ט ע י י ד ן

שטעקן אַריין אין פענסטער די קעפּ. מיט לאַנגע גרויע בערד. באַטראַכטן דעם בית־הרב. שווייגנדיק טוט איינער אַ שמעק און אַזוי דער אַנדערער.

ע ר ש ט ע ר

וועט זיין אַ שיינער בית־הרב.

צ ו ו י י ט ע ר

אַ גרויסער בית־הרב.

ע ר ש ט ע ר

פיין, פיין. זאָל מען קיין ביזיונות כאָטש נישט האָבן.

צ ו ו י י ט ע ר

אַ גרויסער ייד. אַפילו נאָך נישט קיין באַ־בשנים.

ע ר ש ט ע ר

אַבי אָן מחלוקת.

צ ו ו י י ט ע ר

שטאָט וועט אים האַלטן בכבוד.

ע ר ש ט ע ר

זאָגן, אַז ער איז אַ חכם.

צ ו ו י י ט ע ר

וועט האָבן חיונה בהרחבה.

ע ר ש ט ע ר

איך וואָלט אָן ערל נישט געגעבן אַזאַ מלאכה.

צ י ב ו ל ע

איך מעג. איך ווייס דיינע קניושקעס גוט. ווייס, וואָס אַ ראַבין זאָגט. איך מעג הייצן אויוונס, מעג נעמען אַראָפּ לייכטער — מעג אַלץ. ציבולע גוט, אַ ייד גוט.

ע ר ש ט ע ר

אין אַלטן בית־הרב, מער יראה פאַרהאַן.

צ ו ו י י ט ע ר

האָבן אַ נייעם ארון־קודש געמאַכט. געקענט רעכט זיין דער אַלטער.

ע ר ש ט ע ר

האָבן בדעה דעם אַלטן ארון־קודש צו לאָזן אין אַלטן בית־הרב.

צ ו ו י י ט ע ר

נו, ווילן זיי אים אָנטאָן אַ בזיון־רוח. מה־רעש?

ע ר ש ט ע ר

מען וועט דעם אַלטן בית־הרב נישט פאַרלאָזן. וועט מען דאָרט אין מיטן דער וואָך אַ פּרק משניות לערנען.

עס דערטראָגט זיך פון ווייטן דאָס שפּילן פון אַ קאַפּעליע קלעזמער.

ערשטער

אַהאַ, זיי קומען!

צווייטער

אפילו קלעזמער נישט פאַרפעלט.

ערשטער

לאָמיר גיין מקבל־פּנים־זיין. פאַרשווינדן.

ציבולע

בלייבט מיטן האַמער אין איין האַנט און אַ טשוואַק אין דער אַנדערער. הערט זיך איין פאַרגאַפט צום שפּילן. קראַצט זיך אין קאָפּ פאַר תענוג. וואָלט וועלן צושלאָגן נאָך אַ ברעט, אָבער די הענט קלעפּן זיך ניט.

אַ מיידל

שרייט הינטערן פענסטער.

ציפּע! גיכער קום אַרויס! ציפּע! מען האָט די פערד אויסגעשפּאַנט און יידן האָבן זיך איינגעשפּאַנט, ציפּע! דיין טאַטע איז אין די האָלאָבליעס און מיין טאַטע אויך.

די מוזיק ווערט שטאַרקער. אַ שמחת־תורה־ניגון טיילט זיך אַרויס.

אַן אַלטע פרוי

באַווייזט זיך אין טיר. באַטראַכט די שטוב.

אָט־אָ־דאָ וועט עס די שכינה רוען. געלויבט איז גאָט און געלויבט איז זיין נאָמען.

ציבולע

ביש קען מער שלאָגן טשוועקעס. קלייבט אַ ביסל צו און גייט אַרויס.

אַלטע פרוי

קומט אַריין אינעווייניק, זעצט זיך אויף אַ זייטיקער באַנק און וואַרט שווייגנדיק. די מוזיק און געזאַנג ווערט נעענטער און נעענטער, שוין ביים סאַמע שטוב.

קינדער

לויפן אַריין און שטעלן זיך אויס ביי די ווענט מיט גרויס דרך־ארץ און דערוואַרטונג.

ר׳ לוי־יצחק

באַווייזט זיך אין טיר געפירט פון חשובע יידן. ער באַטראַכט אפילו ניט די שטוב ווי זי זעט אויס. יידן מיט שמחת־תורהדיקן געזאַנג רינגלען אים אַרום. הינטערן שטוב שפּילן נאָך די קלעזמער. ביסלעכווייז באַטייליקן זיך די יינגלעך אויך אין געזאַנג און פּאַטשן מיט די הענט.

א ייד

ברענגט אריין א ספר־תורה אריבערגעדעקט מיט א טלית און שטעלט זיך אוועק ביים זייט פון ר׳ לוי־יצחקן. מען טאנצט ארום זיי ביידן. ביסלעכווייז באַרויִקט מען זיך.

ר׳ לוי־יצחק

נעמט איבער די ספר־תורה פון יידן, קושט זי. יידן טוען אויך דאָס אייגענע און דערנאָך טראָגט ער די ספר־תורה אין ארון־קודש אריין.

א ייד

אַט אַזוי, מיטן רב איז צוגעקומען נאָך אַ ספר־תורה.

ר׳ לוי־יצחק

גאָר נישט נאָך מיינע כוחות נאָך. שווער אַזוי פיל כבוד צו פאַרטראָגן. כי לא ינום ולא יִישן שומר ישראל. עס דרעמלט נישט און עס שלאָפט נישט דער שומר ישראל — אָבער ווי קען איך אַזוינס ביישטיין?

יויבער

פירן אריין אונטער די הענט די רביצין. זי איז פארגאפט און דאָס פנים לייכט.

ר׳ לוי־יצחק

וואו איז מיין זון און מיינע טעכטער?

א ייד

זיי קומען מיט דער אַנדערער פור, מיט די ספרים. ס׳פערד האָט זיך אַ ביסל איינגעמידט.

נחמן

פּאַליצעס געווּג, וואָס איידער זאָל מען פון בית־מדרש אַריינברענגען ספרים. וואו איז גדליה דער שמש? זייט זשע מוחל, נעמט עטלעכע יינגלעך און גיט זיי ספרים פון בית־מדרש. זאָלן נישט שטיין ליידיקע פּאַליצעס.

ר׳ לוי־יצחק

מיינע ספרים וועלן דאָך מן־הסתם באַלד זיין.

נחמן

ביי ר׳ מרדכין זענען געשטאַנען די אייגענע ספרים.

גדליה

קומט, קונדייסים, קומט, שקצים. ער נעמט מיט זיך א פּאָר יינגלעך און גייט ארויס.

ר׳ לוי־יצחק

איז דאָ שלום ביי אייך? איז דאָ שלווה? וועל איך זיך קענען אָפּגעבן מיט משפּט־צדק? וועל איך דאָ רויִק קענען לערנען די תורה?

אַ ייד

צדיקים אויף דער וועלט ווינציק פאַרהאַנען. יידן זאָלן זיין געזונט. פאַר אַ רב האָט מען אָפּשיי.

ר׳ לוי־יצחק

צדיקים... וואו זענען עס צדיקים גמורים פאַרהאַן? כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. יעדער ייד האָט אַ חלק לעולם הבא. מיינט דאָך עס, אַז אַ ייד פאַרדינט. מיינט דאָך עס, אַז אַ ייד איז עס ווערט. דער עיקר, אַז שנאת חינם זאָל אויסגעוואָרצלט ווערן.

צוויי יידן

אַ ביסל מגושמדיק קומען אריין, דערלאנגען דעם רב אַ שווערן שלום־עליכם.

ערשטער

דאָס איז אונזער רב? שלום־עליכם!

צווייטער

צופוס געקומען. ביי מיר ס׳פערד געפאַלן און נישט געהאַט פאַרוואָס צו קויפן אַן אַנדערס, כאָ־כאָ־כאָ!

ר׳ לוי־יצחק

ווי איז אייער נאָמען, זייט זשע מוחל?

ערשטער

מיין נאָמען איז ירחמיאל ליפּוטשער, און זיין נאָמען איז סענדער כאַרילאָוועקער, שכנישע דערפער. אין עולם רופט עס ארויס אַ צופריידענעם געלעכטער.

צווייטער

לאַכן יידן פון אַ דאָרפישן מענטשן.

ערשטער

שוין באַלד דריי חדשים און נישט עולה־לתורה־געווען, כאָ־כאָ־כאָ, מען איז פאַריאָגט, צום גוטן יאָר.

ר׳ לוי־יצחק

דאָרפישע יידן — ווייסן ווער זיי זענען. רייסן זיך נישט אָפּ פון שורש. געדענק, ווי איך האָב זיך אַמאָל אָפּגעשטעלט אויף אַ דאָרף ביי פיינע יידן, געלערנט מיט זייערע קינדער און דאָרט מיט באָטס חסד מיין זיווג געפונען. יידן ציט צו יידן. אַזוי גייט שוין די וועלט.

ציניע

שמייכלט מיט ליבע צו די ווייבער, וואָס האָבן זי אַרומגערינגלט.

אַ יינגל

הייבט אָן צו וויינען ערגעץ אין אַ ווינקל, דער עולם ווענדט זיך אין יענער זייט.

ר׳ לוי־יצחק

ווער וויינט עס?

נחמן

ס׳איז אַ יתום דאָ געבליבן, האָט ער אַ טבע צו וויינען דווקא דעמאָלט, ווען ס׳איז אַ שמחה. — אַרויס, דו יונגאַטש, דרויסן וועסטו וויינען!

ר׳ לוי־יצחק

קום צו מיר, מיין קינד, וואָס וויינסטו?

יינגל

כ׳וויל לערנען.

אַ געמורמל אין עולם. יינגלעך לאַכן זיך פונאַנדער.

ר׳ לוי־יצחק

נו, איז אין וואָס געוועןדט? ווינציק יידן פּאַרהאַנען, וואָס ווייסן די תורה?

יינגל

קיינער וויל מיט מיר נישט לערנען, באשר איך בין אַ יתום.

ר׳ לוי־יצחק

ווי אַלט ביסטו, מיין קינד?

יינגל

איך בין שוין אַלט צוועלף יאָר און קיינער וויל מיט מיר נישט לערנען.

ר׳ לוי־יצחק

אַ וואו עסטו?

נחמן

עס פעלט אים נישט צו עסן.

אַ ייד

ער קומט צו מיר אויך אַריין. קיין עין־הרע, אַ גרויסער פרעסער.

ירחמיאל

ווי איך בין אַ ייד, איך נעם אים צו זיך אויפן דאָרף, ער וועט ביי מיר ווערן אַ לייט.

סענדער

איך וואָלט אים אויך געגעבן צו עסן, זאָל מען מיר אים נאָר אָפּגעבן.

נחמן

נעם זיך אים.

יינגל

איך וויל נישט, איך וויל לערנען.

סענדער

וואָס זאָגסטו צו אים? אַ געשטעל פון אַ יתום.

ר׳ לוי־יצחק

וויין נישט, מיין קינד. איך וועל מיט דיר לערנען תורה.

נחמן

זעץ דיך אַנידער אין אַ ווינקל צווישן די קינדער. וויין נישט.

גדליה

און הינטער אים יינגלעך קומען אריין. יעדער איינער טראָגט אַ פּרעמיע־ספרים. שטעלן די ספרים אין די פּאָליצעס אריין.

ר׳ לוי־יצחק

איך באַגער צו זעען דעם בית־מדרש.

נחמן

גייט, זאָגט אָן, אַז מען גייט אין שול אַריין.

ר׳ לוי־יצחק

און וואָס פעלט מיר דען? אומעטום יידן. און אין דער ריכטיקער

שעה טוען זיי זיך אַרויס פון חיי שעה. איז רעכט, אַז חדווה און שמחה זאָלן איבערוועגן די וואָגשאָל. יאָ, איך באַגער צו זעען דעם בית־מדרש. *ער לאָזט זיך צום טיר. דער עילם מאַכט אַ וואַרע. ער גייט אַרויס און אַלע נאָך אים, אויסער ציַנע און נאָך אַ פּאָר ווייבער, וואָס בלייבן איבער.*

ע ר ש ט ע פ ר ו י

אַז מען איז ווערט ביי גאָט, שיקט ער שוין צו נחת מיט דער פּולער האַנט.

צ ו ו י י ט ע

געלויבט איז דער אייבערשטער, וואָס איך האָב דאָס זוכה געווען צו זעען.

צ י נ ע

מיין האַרץ פאַלט מיר שיר נישט אַרויס פאַר שמחה. איך האָב געמיינט, אַז איך וועל דאָס גאָרנישט אַריבערטראָגן. *צו דער ערשטער פרוי.* ווי רופט מען אייך, זייט זשע מוחל?

ע ר ש ט ע

דאָבע־חנה, אַן אלמנה. מיין מאַן איז געווען אַ לערנער. האָט דער וואָס אין הימל נישט געוואָלט, אַז מיין לעבן זאָל מיר זיין ליכטיק.

צ ו ו י י ט ע

איך בין דאָ אין שטאָט געבאָרן געוואָרן. איך געדענק, ווי ר׳ מרדכי איז דאָ אָנגעקומען פאַר אַ רב. מיר האָבן שוין אַזאַ מזל, אַלע שיינע יידן אָדער שטאַרבן דאָ אויס, אָדער גייען אַוועק.

ע ר ש ט ע

גאָט איז מיט דיר, זעלדע, וואָס דו רעדסט! מען קען טאַקע, חלילה, מיינען ווייס איך דאַרט וואָס.

צ י נ ע

געווען אַ יונגערמאַן, דער פריערדיקער רב?

ע ר ש ט ע

געהאַט שוין אויסגעגעבענע קינדער.

צ י נ ע

ווייִ איז מיר, ווי עס ציטערט אין מיר מיין האַרץ.

ב נ י מ י ן ־ ש מ ש ו ן

קומט אַריין צעדודערט מיט דער בייטש אין האַנט.

אַ גאָט העלף! אַוואו זענען אַלע מאַנסבילן?

צ י נ ע

דאַכט מיר, איר האָט געפירט מיינע קינדער, וואו זענען זיי?

ב נ י מ י ן ־ ש מ ש ו ן

שרעקט זיך נישט, רביצין, ס'האָט גאָרנישט געטראָפן. איך באַדאַרף האָבן די מאַנסבילן, וואו זענען זיי?

ע ר ש ט ע

וואָס זייט איר, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין, אַזוי צעטראָגן?

צ י נ ע

עפּעס זאָגט מיר דאָס האַרץ, אַז ס'האָט חלילה...

ב נ י מ י ן ־ ש מ ש ו ן

גאָרנישט, גאָרנישט, רביצין. איך האָב געזאָגט, אַז מען זאָל צושפּאַנען נאָך אַ פערד. עס וואָלט אַזאַ זאַך נישט געטראָפן, ווען איך האָב נאָך דעם קאַשטאַנאָוואַטן אין שפּאַן.

צ י נ ע

ווי גאָט איז אייך ליב, וואו האָט איר אַהינגעטאָן די קינדער?

ז ע ל ד ע

אַ מאָדנער מענטש, וואָס האָסטו מורא צו רעדן?

ב נ י מ י ן ־ ש מ ש ו ן

אַוואו זענען די מאַנסבילן? ער ווילֹ אַרויסגיין. מען פאַרשטעלט אים דעם וועג.

צ י נ ע

וואָס אַנטלויפט איר? איר האָט דאָך מיינע קינדער געפירט?

ב נ י מ י ן ־ ש מ ש ו ן

האָבן זיך אַוועקגעיאָגט מיטן רב מיט די טייערע פערד און מיך

געלאָזן פון הינטן. נו, האָבן זיך די כאַטשעווער יידן אָנגעיאָגט ווי נאָר איר האָט זיך אַראָפּגעלאָזן פון באַרג.

צינע

און די קינדער?

בנימין־שמשון

דאָ, דאָ, שרעקט אייך נישט.

זעלדע

די האָר שטעלן זיך קאַפּויר.

בנימין־שמשו

נישטאָ זיך וואָס צו שרעקן, רביצין. איך באַדאַרף נאָר האָבן די מאַנסבילן. אַוואו זענען זיי? אַוודאי אין שול — דער רב זאָגט אַוודאי אַ דרשה, אָוואַ! איילט ארויס.

צינע

וויי איז מיר...

זעלדע

וויינט נישט, רביצין, די קינדער זענען געזונט. סאַר אַ מאָדנער נאָר ער איז, מען קען זיך ביי אים נישט דערוויסן.

גנענדל

און נאָך אַ פּאָר פרויען קומען אריין אויפגעבראַכטע.

צינע

אָט איז מיין טאָכטער! וואו איז חיים און טייבעלע?

גנענדל

זיי וועלן אפשר באַלד אויך קומען.

אַ פרוי

איך קוק, עפּעס אַ מיידל גייט און פרעגט: וואו וואוינט דער רב? פרעג איך: וואָס פאַר אַ רב? מאַכט זי: דער נייער רב — זאָל איך וויסן אַזאַ זאַך, ממש עס ווילט זיך נישט גלויבן.

גנענדל

אפשר אַ האַלבע שטאָט האָט זיך נאָכגעיאָגט. אוי, וואָס עס האָט

זיך אָפּגעטאָן! מען האָט אויסגעשפּאַנט אונזערע פערד און איינגעשפּאַנט אַנדערע.

צ י נ ע

טאָ וואו זענען די קינדער?

ג נ ע נ ד ל

איך זאָג דאָך דיר, כאָטשעוועך יידן האָבן אונז דעריאָגט, אויסגעשפּאַנט די פערד און איינגעשפּאַנט זייערע און פאַרקירעוועט צוריק.

אַ פ ר ו י

רשעים זענען זיי דאָך, נישט קיין יידן.

צ י נ ע

און היימל?

ג נ ע נ ד ל

ער האָט געשוויגן.

צ י נ ע

וויי איז מיר, וויי איז מיר.

ג נ ע נ ד ל

זיי האָבן דעם וואָגן ספרים אויך פאַרנומען מיט זיך.

צ י נ ע

די ספרים, וויי איז מיר.

ג נ ע נ ד ל

איטשע האָט געשריגן: ר' לוי־יצחק קען אָן די ספרים נישט קומען, לאָמיר די ספרים נעמען און די קינדער לאָזן. האָט לייבהערש געזאָגט: די ספרים זענען זיך ספרים און די קינדער זענען זיך קינדער, האָט ער געזאָגט.

צ י נ ע

טאָ ווי אַזוי קומסטו אַהער?

ג נ ע נ ד ל

אוי, מיך האָט מען אַראָפּגעכאַפּט און איך בין אַזוי געלאָפן! לאַכט.

צ י ב ו ל ע

לויפט ארײַן.

גוט, דו ניש שרעק. קאָניוכעס, קצבים זיך געזעצט רײַטנדיק, זיך אוועקגעיאָגט. זײ שוין קריגן. זײ שוין האָבן!

ע מ ע צ ע ר

שרײַט אַרײַן אין פענסטער:

מען פּאָרט, מען פּאָרט!

צ י נ ע

געלויבט איז דער אייבערשטער.

א געריוש פון אנגעקומענע פורן. ה ע נ אַ ך־י ו א ל, ע ו ז ר, ז אַ ו ו ל און נאָך יידן קומען אַרײַן.

ה ע נ אַ ך־י ו א ל

איך האָב געזאָגט, אַז אין שול זענען זײ. ער מוז זאָגן אַ דרשה. לאָז מען אַראָפּנעמען די ספרים.

ע ו ז ר

איך האָב געזאָגט, אַז עס וועט זײַן אַן עוולה.

צ י נ ע

וואָס האָט איר צו אונז?

ה ע נ אַ ך־י ו א ל

דאָס איז נישט מײַן שולד. איך וואָלט מיר אויף אַזוינס נישט געלאָזן. מילא, עס איז פאַרפאַלן.

ע ו ז ר

כ'האָב געשריגן, אַז ס'איז אַן עוולה.

ז אַ ו ו ל

מיר זענען נישט ווערט, האָב איך געזאָגט, און גיט זיך אונטער, האָב איך געזאָגט!

ע ו ז ר

איך האָב זיך נישט אונטערגעגעבן, אָבער די קינדער פאַרכאַפּן צוריק — האָב איך געזאָגט איז אַן עוולה.

ז אַ ו ו ל

זעסט אַ בית הרב! זעסט, וואָס דאָ טוט זיך? אונזער שטאָט האָט אויף דעם קיין שכל ניט געהאַט.

ה ע נ אַ ך - י ו א ל

גייט טראָגט אַראָפּ די ספרים.

אַ י י ד

מיר קלעפּן זיך נישט די הענט.

צ י נ ע

ווישט די טרערן.

ז אַ ו ו ל

צו א יידן

נו, וואָס, שמחה, פאַרקלעמט דאָס האַרץ, האַ?

ע ו ז ר

און איך, מייַנסטו, האָב נישט געוויינט, אַז כ'האָב געזעען, ווי די פורן רירן זיך?

אַ י י ד

וואָס איז אַ ווײַלע פריער ארויסגעגאַנגען, קומט אריין מיט אַ ברעמיע ספרים און שווייגנדיק צעשטעלט ער זיי אין די פאַליצעס. מענער טרויערדיק, שווייגנדיק. יעדערער עפנט אַ ספר, בלעטערט, לאָזט ארויס פון צייט צו צייט אַ זיפץ.

אַ צ ו ו י י ט ע ר

קומט אריין מיט אַ ברעמיע ספרים און צעשטעלט זיי אין די פאַליצעס.

ר' ל ו י - י צ ח ק

און נאָך אים אַ גרויסער עולם קומען אריין. אין עולם אַן אויפרעגונג. ביי אים אָבער רוט אויפן פּנים אַ גוטמוטיקער שמייכל. רעדט מיט ליבע.

נו, אוודאי אַזוי, עס וועלן דאָך צוליב לוי-יצחקן צוויי שטעט חלילה נישט חרוב ווערן. די ספרים מיר געבראַכט און די קינדער צוגענומען.

ה ע נ אַ ך - י ו א ל

איך האָב געזאָגט, אַז מען טאָר דעם רב אָן ספרים נישט לאָזן.

נחמן

הייסט עס, געמיינט, אַז לוי־יצחק האָט שוין קיין ספרים נישט אפילו?

ר׳ לוי־יצחק

און די קינדער ביי מיר צוגענומען. ווי יעקב אבינו, צוגענומען ביי אים בנימינען, אַז ער זאָל אַליין נאָכקומען. וואָס יידעלעך קען איינפאַלן צו טאָן!

עוזר

איך וועל מוזן ציען קיין האָראָטשין. כאַטשעווע איז פאַרפינסטערט געוואָרן.

נחמן

אדרבא, ציט אַהער, וועט האָראָטשין ווערן גרעסער. אדרבא, זאָל מען אַריינברענגען משקה און טרינקען לכבוד דעם רבין מיט די יידן פון כאַטשעווע. וואָס פּעסט איר זיך, כאַטשעווער יידן? אַזוי פיל יאָרן האָט איר זוכה געווען און איצטער איז עס אונזער זכיה.

ר׳ לוי־יצחק

קוקנדיק, ווי מ׳טראָגט די ספרים אין שטוב אריין.

כאַ־כאַ־כאַ, געבראַכט מיר די ספרים און צוגענומען די קינדער. ווי איז, אַז די ספרים קען איך אויסווייניק און די קינדער באַדאַרף איך אַלע ווײַלע אויף זיי קוקן, כדי איך זאָל שפּירן דעם תענוג פון גידול־בנים און דעם צער פון גידול־בנים?

עוזר

וואָס האָבן מיר געטאָן?

זאַוול

אַ גרויסע נאַרישקייט געווען.

הענאַך־יואל

פּשוט פון זינען אַראָפּ.

נחמן

ווער ווייסט, וואָס דאָרט וועט זיך אָפּטאָן אויב זיי וועלן זיי אָנויאָגן.

בינימין־שמשון

חעלן זיי נישט דעריאָגן. כ׳האָב באַטראַכט זייערע פערד — האָבן לייבן — נישט קיין פערד.

ציבולע

לויפט אריין.

יידן זיך שלאָג אין מאַרק!

נחמן

אַ חילול־השם! וואָס ווילן פון אונז די כאַטשעווער יידן?!

ר׳ לוי־יצחק

זעט שלום זאָל זיין.

נחמן

גייט, יידן, זעט, מ׳זאָל עס נישט דערלאָזן

עטלעכע יידן גייען ארויס.

ר׳ לוי־יצחק

אפשר האָב איך טאַקע געמאַכט אַ טעות. קען זיין נישט איבער־געלייגט זיך ווי געהעריק איז.

ציגע

אפשר, לוי־יצחק, זיינען מיר באַגאַנגען אַן עוולה אַנטקעגן כאַטשע־ווער יידן?

ר׳ לוי־יצחק

עס קען חלילה קומען צו שפיכת־דמים. כ׳וועל אויך אַרויסגיין.

אַ עלטערער

עס איז אַ פחיתת־הכבוד. זאָל דער רב בלייבן אין שטוב.

ר׳ לוי־יצחק

איך בעט אייך, יידן, ברענגט מיר נישט צו קיין נסיון.

אַ ייד

צעשויבערט, אויפגערעגט לויפט אריין מיט אַ געשריי.

ער איז אַ עוכר ישראל, אַ רשע מרושע, ער האָט געבראַכט מחלוקת אויף אונזער שטאָט. מ׳וועט איינער אויפן אַנדערן מלשין זיין!

נחמן

וואַרפט אים אַרויס, דעם עזות־פּנים!

שטימען

— וואַרפט אים אַרויס, דעם מנוול!
— ס'איז אַ חילול־השם!
— ער האָט פאַרשוועכט די תורה!
— אין חרם באַדאַרף מען אים אַריינוואַרפן!
— מלקות באַדאַרף מען אים געבן!

ייד

אָפּגעדאַרט וועט ווערן די האַנט, וואָס וועט מיך פּרוּוון אַרויסוואַרפן!

ר' לוי־יצחק

יידן, אָן רוגז. איך וויל אים אויסהערן, אפשר איז ער גערעכט.

שטימען

— ער איז אַן אַלטער עזות־פּנים!
— צעקאַטעווען זיין לייב באַדאַרף מען!
— ער האָט ר' מרדכין אויך ביזיונות אָנגעטאָן.
— ער איז שיכור.
— יאָ, ער האָט זיך אָנגעטרונקען.
— וואַרפט אים אַרויס!

פון צווישן די ווייבער דערהערט זיך אַ געוויין.

נחמן

טרייבט אים אַרויס פון דאַנען!

ר' לוי־יצחק

זייט כובש אייער כעס, יידן. לאָזט מיר, זייט מוחל, צו צו אים. אפשר איז ער גערעכט. ער קלייבט זיך דורך צום בעל־מחלוקת. שלום־עליכם, ווער זייט איר?

איינער

רבי, דאָס איז זלמן פעלץ — ווער ווייסט עס נישט?

ר׳ לוי־יצחק

הייסט עס, ר׳ זלמן איז אייער נאָמען. זייט זשע מוחל, ר׳ זלמן, איך וויל, איר זאָלט אַרויסלייגן אייערע טענות בפני כל עם ועדה. און זאָל קהל משפטן. אפשר בין איך אומגערעכט. אפשר בין איך ניט ווערט צו פאַרנעמען דעם כסא־הרבנות נאָך ר׳ מרדכין.

נחמן

וואָס רעדט איר, רבי? מיט וועמען אַ משפט האָבן? ס׳איז אַ חילול הקודש, איר זאָלט שטיין אין זיינע ד׳ אמות.

זלמן

מיט חוצפה.

ער איז אַ רשע מרושע! אַ עוכר ישראל!

שטימען

— לאָזט מיר נאָר צו צו אים.
— צעברעכן אים רוק און לענד!
— פאַרשפאַרן אים אין הקדש!
— זאָל ער זיך אויסניכטערן!
— מען באַדאַרף פון אים די פעל אַראָפּשינדן!

נחמן

איך זאָג אייך, וואַרפט אים אַרויס ווי אַ קרעציקן הונט פון דאַנען.

די כאַטשעווער יידן אין אַ בינטל שטייען אָן אַ זייט און סודען זיך. פון זייערע אויגן קוקט אַרויס גרויס עגמת־נפש.

ר׳ לוי־יצחק

יידן, הערט מיך אויס. עס האָט נאָך קיינער נישט געטאָן קיין שלעכטס מיט כוונה. געוויס איז אין דעם אַ סיבה פאַרהאַנען. ער איז דאָך אַ ייד און ווי איז דאָס גאָר שייך, ער זאָל בפני כל עם ועדה מיך מבייש זיין?

נחמן

קיין שום סיבה נישטאָ, רבי. מען האָט אים אָנגעשטעלט, ער זאָל עס טאָן. אָנגעשיכורט. כאַטשעווע איז שולדיק אין דעם.

הענאך־יואל

ס'איז אַ בילבול אויף כאַטשעווער קהילה, רבי, איר טאָרט עס נישט דערלאָזן.

ר' לוי־יצחק

הייסט עס, אַז עמעצער האָט עפּעס קעגן מיר — טאָ פאַרוואָס האָט מען עס באַהאַלטן פון מיר. איך האָב דאָך געפרעגט, צי איך וועל חלילה נישט גורם זיין קיין מחלוקת מיט מיין קומען אַהער.

נחמן

אַוואו איז נישט פאַרהאַן קיין מחלוקת, רבי? מחלוקת איז ווי טרוקן האָלץ. מען באַדאַרף נאָר אַ פייער אונטערלייגן — דער ווינט קומט שוין אַליין און צעבלאָזט.

ר' לוי־יצחק

הייסט עס, אַז איך בין דער ווינט, וואָס צעבלאָזט דעם פייער... שיין, פיין, לוי־יצחק. ער לאָזט זיך אַראָפּ אויף אַ שטול טרויעריק.

הענאך־יואל

פאָרט מיט אונז צוריק, רבי! עס וואַרטן אויף אייך פורן הינטערן באַרג. דאָ וועט איר האָבן נאָר מחלוקת.

ר' לוי־יצחק

באַדאַרף איך דאָ זיין, וועל איך זען, אַז שלום זאָל זיין. און אויב אַפילו די יסודות פון דער ערד הייבן אָן צו ציטערן פון אַלע זייטן: מזרח, מערב, צפון, דרום — ערשט דעמאָלט באַדאַרף מען דאָך שטאַרק זיין. די פיס גלייך און נישט געשטרויכלט ווערן.

שטימען

— אָט אַזוי, רבי.
— לאַנג לעבן זאָל ר' לוי־יצחק!
— אונזער כבוד און אונזער זכיה!
— דאָס האָבן זיי געטאָן!
— זאָלן זיי אַרויסגעבן, ווער עס האָט אים אָנגעשיכורט.

ר׳ לוי־יצחק

אָבער איך וויל זיך דורכשמועסן מיט ר׳ זלמנען, אפשר וועט ער מיר זאָגן וואָס ער האָט צו מיר. זייט זשע מוחל, ר׳ זלמן. יידן, לאָזט אים צו נעענטער צו מיר.

נחמן

רבי, דאָס איז אַ פּחיתת־הכבוד.

ר׳ לוי־יצחק

איך בין מוחל אויף מיין כּבוד. נישט אומזיסט האָט ער מיך אָנגערופן עוכר־ישראל.

זלמן

איך זאָג, דו זאָלסט זיך איינפּאַקן און פאָרן פון דאַנען. גיי דיר צוריק מיט די כאַטשעווער יידן!

ציפּע

אפשר, לוי־יצחק, זיי זיך מיישב. אפשר זאָלן מיר פאָרן צוריק, וואו מען האָט אונז געהאַלטן מיט כּבוד.

נחמן

אַ חרפּה, אַז אַזאַ זאַך זאָל ביי אונז פּאַסירן. וואַרפט אים אַרויס, דעם פּושע־ישראל! ער לאָזט זיך צו זלמנען, מיט אים נאָך אַ פּאָר יידן. מען וויל זלמנען אַרויסוואַרפן, נאָר ער כאַפּט זיך פאַרן עמוד.

ר׳ לוי־יצחק

יידן, דערלאָזט נישט צו קיין שפיכת־דמים!

נחמן

שלעפט אים אַוועק פון אָרון־קודש!

זלמן

ציט זיך צום אָרון־קודש.

שטימען

— לאָזט אים נישט!

— ער וועט די תורה מחלל זיין!

— זאָל מען אים בינדן!

— ס׳איז אַזאַ זאַך נישט געהערט געוואָרן אין דער גאַנצער וועלט!

— פּאַוואָליע, איר וועט אים ממיתן!

זלמן

אַלע קללות וועלן קומען אויף אייך! אַלע חרמות וועלן קומען אויף אייך מיט אים אינאיינעם! עס ווערט אַן אַלגעמיינער געטומל. מען לאָזט זיך צו זלמנען. ער ווערט זיך מיט אַלע כּוחות. כאַפּט זיך אָן אין עמוד און שלעפּט אים מיט זיך. זיינע הענט צעפּלוטיקט. פון דער ווייבערס זייט רייסט זיך אַרויס זיפצן און קרעכצן. מען וואַרפט אים אום אויף דר׳ערד און מען שלעפּט אים צום טיר.

ר׳ לוי-יצחק

ווייל פאַרשטעלן דעם וועג בעטנדיק.

יידן, וואָס טוט איר? באַטראַכט וואָס איר טוט — איר זייט דאָך שופך דמים! מען טראָגט זלמנען אַרויס פון שטוב. עס ווערט זיך איצטער כּמעט ניט.

אַ פרוי

הייבט אָן וויינען אויפן הויכן קול און אַזוי וויינענדיק גייט זי אַרויס פון שטוב.

ר׳ לוי-יצחק

מן השמים ווינקט מען צו מיר, אַז איך בין באַגאַנגען אַ קרומע זאַך.

אַ ייד

נישט אַנדערש אַ קליפּה האָט זיך אין אים אָנגעזעצט.

אַ צווייטער

ער איז בכלל אַ גאַנץ שטילער מענטש. וואָס איז מיט אים געשען? וואָס ער איז אַזוי פון די כּלים אַרויס?

אַ דריטער

ער איז דאָך גאָר געוועזן אויפן דאָרף, ווען איז ער אָנגעקומען?

ר׳ לוי-יצחק

וואָס איז זיין אומנות?

נחמן

אַ שוסטער, און אַ שלעכטער דערצו.

ר׳ לוי־יצחק

איז ער דאָך אַ יגיע־כפּים.

העגאָך־יואל

אין כּאַטשעווע איז אַזאַ זאַך נישט פאַרלאָפן. כּאַטשעווער יידן האָבן געוואוסט, ווען זיי האָבן געהאַט ביי זיך אין שטאָט.

עוזר

אוי, סאַר אַ ביזיון! אוי, סאַר אַ חרפּה!

ר׳ לוי־יצחק

איך בין דער חוטא, נישט ר׳ זלמן. ער איז געשיקט געוואָרן מיר צו וואָרנען. איך האָב צופיל גענומען אויף מיינע פּלייצעס. היני־טערן טיר ווערט אַ געררודער.

שטימען

— זלמן בעט, מען זאָל אים אריינלאָזן.

— ער וויל בעטן ביים רב מחילה.

— פאַרשפּאַרט די טיר!

— אַ ביזיון!

— ניין, לאָזט אים נישט אַריין!

— מען טאָר נישט פאַרשטעלן אַ יידן דעם וועג, אַז ער וויל זיין אַ ייד.

— ער וויל תשובה טאָן.

ר׳ לוי־יצחק

גייט צום טיר און מאַכט אַ וועג פאַר זלמנען.

זלמן

קומט אריין בלאַס. קוים וואָס ער האלט זיך אויף די פיס.

ר׳ לוי־יצחק

זייט מיר מוחל, ר׳ זלמן. אפשר בין איך באַגאַנגען אַן עוולה און דורך אייך באַדאַרף איך עונש אָפּקומען.

זלמן

שוואַך.

רבי, זייט מיר מוחל. איך האָב אייך מבייש געווען.

ר׳ לוי=יצחק

מוחל, מוחל במחילה גמורה.

זלמן

אַ שלעכטע מחשבה איז מיר אַריין אין קאָפּ, אַז איך זאָל אייך מבזה זיין.

ר׳ לוי=יצחק

זעט, יידן, אַ צדיק גמור איז צווישן אייך און איר האָט עס נישט געוואוסט.

נחמן

זיי צופרידן, זלמן, וואָס אַ גוטע מחשבה איז געקומען אין צייט.

שטימען

— פּאַסטן באַדאַרף ער!
— צדקה געבן!
— נעם אויף זיך אַ תשובה, זלמן.
— כאַ=כאַ=כאַ, זלמן, האָסט זיך געשפּילט מיט פייער!

ר׳ לוי=יצחק

איך בין דער בעל=ניסיון און דורך מיר איז אַן ערלעכער ייד פאַרשעמט געוואָרן. ער וויל נאָך עפּעס זאָגן, אָבער ער באַהאַלט זיין פּנים אין אַלמער ספרים.

ציפע

וואָס וועט זיין מיט די קינדער?

נחמן

כאַטשעווער יידן! פאַרוואָס שטייט איר מיט פאַרלייגטע הענט? פאַרוואָס זעט איר נישט, אַז די קינדער זאָלן אָנקומען? איר הערט? זאָל מען פאָרן און ברענגען די קינדער און דעם רב נישט גורם זיין קיין עגמת=נפש.

ר׳ לוי=יצחק

מאַכט מיטן האַנט אַ באַוועגונג, ווי בעטנדיק, אַז נחמן זאָל שווייגן. ער רעדט פריער שטילער און ביסלעכווייז גייט ער איבער אין התלהבות.

עס איז שיין צו זיין אַ ייד. וואויל צו זיין אַ ייד. באַשטראָף מיך אין צייט און לאָז נישט מיין האַרץ זאָל אַריינפאַלן אין יאוש

שלום באַדאַרף איך האָבן. שלווה באַדאַרף איך האָבן. שלום איז די יידישע קרוין. שלום איז זיין נאָמען. איינמאָל אין לעבן קומט מען צו אַ ניסיון. איינמאָל, איינמאָל... נו, וויל איך אים אַנטקעגן גיין. דער עולם הערט פארגאפט צו זיינע ווערטער. פון דרויסן דערטראגט זיך א געזאנג. אלע הערן זיך צו מיט א פארהאלטענעם אטעם.

אַ שטימע

פון דרויסן.

זאָגט אָן דעם רב, אַז די קינדער קומען!

ר׳ לוי־יצחק

שיין צו זיין אַ ייד. וואויל צו זיין אַ ייד.

אַ ייד

פון צווישן די כאטשעווער ביים טיר.

איך וועל אפשר אַהיים נישט דערפאָרן... כאפט זיך פארן הארצן און הייבט זיך אן ארויפלאזן. דאס געזאנג דערנעענטערט זיך.

דריטער אַקט.

שפּעטער אין דעם אייגענעם זומער. אָוונט. דער בית־הרב וואָס אין פריערדיקן אַקט. אַ הענגלאָמפּ און אַ וואַנט־לעמפּל באַלייכטן די שטוב.

ר׳ לוי־יצחק און חיים זיצן ביידע ביים טיש און לערנען, פאַרטיפט אין אַ ענין.

ציינע

טראָגט אַריין צוויי גלאָז טיי און שטעלט אַנידער לעבן די מענער, גאָר ניט זאָגנדיק. אַ ווײַלע קוקט זי זיי אָן און קלייבט זיך שוין אַוועקגיין.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס טוען די קינדער?

ציינע

זענען אַרויסגעגאַנגען שפּאַצירן. האָבן זיך שוין חברטעס אויסגעפונען.

ר׳ לוי־יצחק

פאַרטיפט זיך ווידער אין ספר, ברומענדיק אַ גמרא־ניגון. הייבט אויף די אויגן און באַמערקט, אַז ציינע שטייט און קוקט צו אים.

האָסט מיר עפּעס געוואָלט זאָגן, ציינע?

ציינע

אָט, גלאַט אַזוי, איך טראַכט פון די קינדער.

ר׳ לוי־יצחק

וואָרעם וואָס?

ציינע

געליבט איז דער אייבערשטער. איך דאגה נישט צוליב די קינדער. זי וויל אַוועקגיין.

ר׳ לוי־יצחק

זיי זשע מוחל, צינע.

צינע

האָסט געוואָלט מיט מיר עפּעס רעדן?

ר׳ לוי־יצחק

זיי זשע מוחל.

צינע

זעצט זיך.

ר׳ לוי־יצחק

איך וואָלט אפשר דיר עס נישט געדאַרפט זאָגן — איך האָב עגמת־נפש.

צינע

איך ווייס.

ר׳ לוי־יצחק

און וואָס וואָלסטו דערויף זאָגן?

צינע

איך מיין, אַז דו פאַרשטייסט בעסער.

חיים

איך וואָלט מסכּים געווען, ווען מען נעמט אונז אַרויס אין אַן אַנ־דער שטאָט.

ר׳ לוי־יצחק

דו ביסט, מיין זון, נישט משיג די גרויסע טירחה און די גרויסע אחריות. מען גייט נישט אַוועק פון אַ שטיק ערד ביסקל מען האָט נישט געמאַכט, אַז זי זאָל געבן אירע פּירות. וואָס האָב איך אויפ־געטאָן אין האָראָטשין וואָס איך זאָל שוין טראַכטן פון אַנדערע קהילות?

צינע

טאָ וואָס וועט זיין?

ר׳ לוי־יצחק

נישט קיין אַנדערע שטעט. דאָס דווקא נישט. איך וועל מיר אָפּ־זאָגן פון רבנות און זאָלן די אויגן פון דער וועלט נישט זיין גע־ווענדט מער צו לוי־יצחקן.

צ י נ ע

איך פאַרשטיי דאָס נישט, לוי־יצחק.

ח י י ם

אַוועקפאָרן אין דאָרף אַריין, טאָן וואָס דער פּעטער טוט, וואָ… דער זיידע טוט.

צ י נ ע

דאָס מיינט נישט דער טאַטע.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

און אפשר טאַקע דאָס. מה רעש? איך קען מער נישט סובל… זיין אַזאַ טירחה. יידעלעך קוקן צו מיר, אויף מיר זייערע דאגות… אָנגעלייגט.

צ י נ ע

דאָס איז דען געווענדט אין אונז?

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

כאַ־כאַ־כאַ, גערעכט. נישט געווענדט אין מיר. נישטאָ קיין בחירה. גיי זאָג יידעלעך, אַז דו קערסט זיך אָפּ פון זיי, אַז דו… ווענדסט זיך אָפּ פון זיי. פארטיפט זיך ווידער אין זיין ספר און זיין לערנען גייט איבער אויפן הויכן קול. חיים פון זיין זייט פאראייניקט זיך מיט אים און די גאנצע שטוב ווערט אנגעפילט מיט די קלאנגען פון גמרא־ניגון.

צ י נ ע

זיצט א פארגליווערטע און הערט זיך איין.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

קומט אריין אומבאמערקט פון די שטוב־לייט. א ווײלע בלייבט ער לעבן… טיר און מיט א באגייסטערט פנים הערט ער זיך איין.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

באמערקט אים.

צינע, זיי זשע מוחל, דאַכט מיר, זע נאָר.

צ י נ ע

מאַמעלעך מיינע, אברהם־יעקב!

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

יאָ, צינע, אברהם־יעקב, אַ גוטן אָוונט. פאלן איינס דאס אנדערע אויפן האלז.

ר׳ לוי־יצחק

גייט אים אנטקעגן.

שלום־עליכם, וואָס מאַכט עפּעס אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

און דאָרטן איז דאָך מסתמא חיים — וואָס מאַכט עפּעס חיים?

חיים

שלום־עליכם.

ציני

אַזוי לאַנג, אַזוי לאַנג, דאַכט, שוין באַלד צען יאָר, אַז מען האָט זיך נישט געזעען.

ר׳ לוי־יצחק

געזאָגט, אַז אברהם־יעקב וועט אויסוואַקסן אַ שיינער ייד. זיי זשע מוחל, פון וואַנען קומסטו איצטער?

אברהם־יעקב

אַזוי איז מען פאַרוואָרפן. קוים זיך דערשלאָגן אַהער. איך וואָלט פון גאָרנישט געוואוסט, פאָרט עפּעס דורך אַ ייד און בלייבט נעכ־טיקן. שמועסט מען. פרעג איך אים, וואָס הערט זיך עפּעס אויף דער וועלט? מאַכט ער: צוויי שטעט שלאָגן זיך איבער אַ רב. פרעג איך: וואָס פאַר אַ שטעט און וואָס פאַר אַ רב? מאַכט ער: אַז דער רב איז ר׳ לוי־יצחק און די שטעט זענען האָראָטשין און כאַטשעוועו. כאַ־כאַ־כאַ, טראַכט איך מיר, שוין אַזוי באַשערט, אַז מען זאָל זיך שלאָגן איבער לוי־יצחקן.

ציני

וואָס האָסטו עפּעס געהערט פון טאַטן?

אברהם־יעקב

אַנומלט האָט ער באַפוילן דורך אַ יידן, אַז אַלע זענען געזונט. אַפילו געהאַט בדעה זיך אַריבערכאַפּן צו אים. איך וועל עס אפשר באַווייזן צוריקפאָרנדיק.

ר׳ לוי־יצחק

האָסט מיר פאַרשאַפט אַ נחת־רוח.

צינע

און וואָס מאַכט דייַ דבורה?

אברהם-יעקב

שוין באַלד אַזוי גרויס ווי איך. האָב קיין עין-הרע נחת פון איר.

צינע

איז שוין אַלט, דאַכט מיר, זיבעצן יאָר.

אברהם-יעקב

געוואָרן חול-המועד פסח.

ר' לוי-יצחק

געלויבט איז דער אייבערשטער.

צינע

אפשר זאָל איך פאַר דיר מאַכן אַ עסן, אברהם-יעקב?

אברהם-יעקב

אפשר שפּעטער. אַוואו זענען די טעכטער, אַוודאי גרויסע אויסגעוואַקסן.

צינע

גאָט צו דאַנקען, שייַנען ווי די ליכטיקע זון.

ר' לוי-יצחק

בעטראַכט אברהם-יעקבן.

אַזוי, אַזוי, אַ שייַנער ייִד, כאָטש אויפן דאָרף. נאָר דאָרטן קען מען זייַן אַ שייַנער ייִד, מען קען זיך מיטן גאַנצן האַרצן איבערגעבן צו תורה און עבודה. איך בין מקנא אברהם-יעקבן.

אברהם-יעקב

וואָס איבער מיר שלאָגט מען זיך נישט?

ר' לוי-יצחק

אַ סך עגמת-נפש געהאַט. געקומען צו שפיכת-דמים. און איצטער זיץ איך און טראַכט, צי דאָס איז דער שכר פון דער תורה? איז עס אפשר אַ באַווייַז, אַז איך בין נישט ראוי צו זיצן אויף אַ כסא-הרבנות?

אברהם־יעקב

איך קען דאָס נישט באַגרייפן.

ר׳ לוי־יצחק

דו ביסט דער אייגענער אברהם־יעקב. כאָטש געעלטערט, אָבער דער אייגענער. און דער עול פרנסה מסתמא.

אברהם־יעקב

נישט דער אייגענער. האָב שוין אָנגעהויבן צו שמעקן טאַבאַק און ווי איך זע, שמעקסט איר אויך טאַבאַק. *נעמט ארויס זיין טאבאק־פושקעלע. ביידע פארציען און מען שווייגט א ווײלע.*

ר׳ לוי־יצחק

עס בענקט זיך נאָך יענע יאָרן, אַז איך קוק אויף דיר. יעמאָלט האָט מען געקענט דעם קאָפּ ווי אַ גרעזעלע איינבייגן און לאָזן, אַז דער שטורעם זאָל איבער דיר אַריבערגיין. די פעלדער זענען מסתמא נאָך פעלדער, האַ, וואָס?

צינע

נישט אומזיסט קלעמט מיר דאָס האַרץ, אַז איך דערמאָן זיך. אָבער וואָס קען מען דען מאַכן? איך וואָלט כאָטש דעם טאַטן געוואָלט זעען.

ר׳ לוי־יצחק

קערן זיך אום צוריק די אַמאָליקע יאָרן. טראַכט מען: עס קען דאָך געמאָלט זיין, אַז די בחירה איז דאָך יאָ פאַרהאַנען.

ר׳ לוי־יצחק

און חיים הערט זיך גאָרנישט צו צום שמועס אונזערן. אַפּנים, שווער אָפּצורייסן די אויגן פון ספר.

חיים

וואָס מאַכט עפּעס דער פעטער?

אברהם־יעקב

נישט אַזוי דאגת פרנסה, מען איז שוין נישט אויף דעם ריכטיקן אָרט. פאַרהאַוועט אין עולם־הזה, נאָר געלויבט איז דער אייבער־

שטער. לערנסט, ערגעץ־וואו וואַרט שוין אַ שטאָט אויף דיר. אפשר, ווען אַמאָל וואָלט מער שכל געווען.

ר׳ לוי־יצחק

נעמט אונטערן אָרעם אברהם־יעקבן און שפּאַצירט אום מיט אים איבערן שטוב.

דאָס איז נישט דווקא, אברהם־יעקב, כאַ־כאַ־כאַ. האָסט די קעל־בעלעך ליב געהאַט, נו מילא, אַ ייד איז דאָך אַ ייד. אפשר וואָלסטו עפּעס העכערס משיג געווען. אָבער אַזוי שאַדט דאָך אויך נישט. אַ שיינער, אַ שיינער ייד.

אברהם־יעקב

האָט עס אָבער יעמאָלט געצויגן אין גרינעם פעלד אַריין. גויים האָבן געקאָשעט די היי, און צי דער פערד איז געפּענטעט האָט מען אויך באַדאַרפט זעען. אַז מען לויפט אַרום באָרוועס, איז דאָך נישט שייך. איז דאָך שוין דער קאָפּ אויך מיט עפּעס אַנדערש פאַרנומען.

צינע

אוי, מאַמעלעך, אַז איך דערמאָן זיך, ווי אַזוי איך בין עס אַרום־געלאָפן באָרוועס — געווען אַזוי פאַרשייט.

ר׳ לוי־יצחק

טשיקאַווע, ווי עס קומט אויף אַ באַגער צו יענע יאָרן רעדנדיק מיט דיר. כאַ־כאַ־כאַ. ביסטו גאָרנישט הונגעריק? וואָלסט אים, צינע, מאַכן אַן עסן אפשר.

צינע

ווישט די טרערן.

געלויבט איז דער אייבערשטער פאַר דעם.

אברהם־יעקב

איז דאָס טאַקע אמת, וואָס איך האָב געהערט מכּות מחלוקת?

צינע

נאָך יענע וואָך אַריינגעפאַלן יידן אין בית־מדרש אַריין און נישט געלאָזט לייענען.

אברהם-יעקב

אַ וועלט איז דאָך נישט משוגע. און וואָס זאָגט עפּעס חיימל אויף דעם?

חיים

איך וועל נישט זיין קיין נוח-לבריות און איבער מיר וועט מען זיך נישט שלאָגן.

ר׳ לוי-יצחק

אַז די הצטרכות פון דער וועלט וועלן דיר ליגן אויפן קאָפּ, און זייערע דאגות אין האַרצן, וועסטו זיין אַ נוח-לבריות ווי דיין טאַטע.

חיים

איך בין דאָ אַריין אין אַ האַרבן ענין, טאַטע, זיי זשע מוחל.

ר׳ לוי-יצחק

אַזאַ חשובער אורח געקומען, עס וועט קיין עוולה ניט זיין, אַז דו וועסט מפסיק זיין.

חיים

פאַרגראָבט ווידער די אויגן אין ספר.

גנענדל און טייבעלע

קומען אַריין.

צינע

גוט, קינדערלעך, וואָס איר זייט געקומען. קוקט נאָר אָן ווער עס איז דאָ.

אברהם-יעקב

איך וואָלט געפּרוּווט טרעפן, אַז דאָס זענען דיינע קינדער.

טייבעלע

אוי, דאָס איז דאָך דער פעטער!

גנענדל

טאַקע דער פעטער. וואָס מאַכט איר, פעטער?

אברהם-יעקב

געלויבט איז דער אייבערשטער.

ג נ ע נ ד ל

וואָס מאַכט עפּעס דער זיידע?

א ב ר ה ם - י ע ק ב

געזונט, גאָט צו דאַנקען.

ט י י ב ע ל ע

וואָס מאַכט עפּעס דבורה? שוין אַ גרויסע?

א ב ר ה ם - י ע ק ב

גרעסער פון דיר, גרעסער פון גנענדלען אויך.

ט י י ב ע ל ע

אוי, דער פעטער וועט מיך נעמען מיט זיך!

ג נ ע נ ד ל

איך וויל אויך מיטפאָרן, וועסט אונז לאָזן פאָרן, מאַמע?

א ב ר ה ם - י ע ק ב

אדרבה ואדרבה, איר וועט זיין ביי מיר אָנגעלייגטע געסט. מען וועט זיך פרייען מיט אייך, פרעגט שוין גאָרנישט.

ר׳ ל ו י - י צ ח ק

ווי לאַנג קענסטו דאָ פאַרוויילן, אברהם-יעקב?

א ב ר ה ם - י ע ק ב

איך וועל שוין פאַרווילן ביז איבערן יריד.

ט י י ב ע ל ע

איך וויל מיטפאָרן! איך וויל זיין אין אַ דאָרף.

ג נ ע נ ד ל

זע גאָר אויף חיימען — דער פעטער איז געקומען און ער האָט אַפילו קיין צייט נישט אַ קוק טאָן אַהער. וועסט סיי ווי נישט קענען לערנען ווי דער טאַטע.

צ י נ ע

הער אויף, מיין קינד.

ט י י ב ע ל ע

אוודאי איז זי גערעכט. אַפילו די שטוב זאָל זיך איבערקערן, וועט

ער די אויגן פון דער גמרא נישט אַרויסנעמען. אַז מיר זענען געפאָרן אַהער, איז ער געזעסן אין וואָגן און געקוקט אין אַ ספר. עס איז געווען אַזוי שיין צו פאָרן און ער קוקט אין ספר — חיים! דער פעטער איז געקומען!

אברהם־יעקב

נישט אַזוי גרינג מסתמא אַ רב צו ווערן. איך געדענק דיין טאַטן אין זיינע יאָרן, געווען ביי אונז יעמאָלט, געבעטן זיך ביי אים: קומט אַרויס אַ ביסל אויף דער לאָנקע — האָט דער טאַטע געטאָן זיך זיינס. זעסט דאָך וואָס פון דעם איז אַרויסגעקומען.

ר׳ לוי־יצחק

אין בית־מדרש איז ליכטיק?

גנענדל

ליכטיק.

טייבעלע

אַרום בית־מדרש שטייען נאָך יידן און רעדן.

צינע

וואָרעם וואָס, דו וואָלסט נאָך איצטער אַהין געגאַנגען?

ר׳ לוי־יצחק

שווער צו טראָגן אויף די פלייצעס אַזאַ עול. און בכלל טאָר אַ מענטש נישט מאַכן אַזוי פיל געטומל אַרום זיך. דאָס איז אַ נעץ פון כבוד און שנאה, פון נחת־רוח און יסורים.

אברהם־יעקב

ווייסט, צינע, אַז דו האָסט זיך אַ ביסל אַראָפּגערוקט. מילא אַ רב צו זיין איז שווער, אָבער צו זיין אַ רביצין...

ר׳ לוי־יצחק

זי טראָגט דעם עול גלייך מיט מיר. הינטערן טיר אַ קריג צווישן צוויי מענטשן.

אַנשל און נאָטע

קומען אַריין. ביידע אויפגעבראַכט.

אַנשל

אויב אַ דין־תּורה, זאָל זיין אַ דין־תּורה!

נאָטע

איך וויל מיט דיר קיין דין־תּורה נישט האָבן, זאָל עס דער רב אַפילו הערן.

אַנשל

אַ גוט אָוונט, רבי. איך וויל האָבן אַ דין־תּורה מיט אים — ער האָט מיך געלאָזן ווי איך שטיי און גיי.

נאָטע

איך וויל מיט דיר נישט האָבן קיין דין־תּורה, וואָרעם דו וועסט דעם רב אויך פאַרדרייען דעם קאָפּ, ווי דו האָסט מיר פאַרדרייט

אַנשל

אַ ביזיון אַזוי צו רעדן ביים רב אין שטוב. אין חרם באַדאַרף מען דיך אַריינלייגן פאַר אַזאַ חילול־השם. רבי, איר האָט גע־הערט דיבורים?

ר׳ לוי־יצחק

איך האָב גאָרנישט געהערט און וויל גאָרנישט הערן. איך וועל מער קיין שאלות נישט פּסקענען, און וועל אויף קיין דין־תּורה נישט ענטפערן. זייט זשע מוחל, יידן.

ציניע

אַזוי ווי דו זעסט, אברהם־יעקב.

אברהם־יעקב

אַלץ דער אייגענער לוי־יצחק. שלום־עליכם, יידן, דאָס מאַכט ער חוזק מסתּמא.

אַנשל

אָבער וואָס האָט עס צו טאָן איינס מיטן אַנדערן?

חיים

הייבט אויף דעם קאָפּ פון ספר.

וואָס ווילט איר, יידן?

אַנשל

לאָמיר גאָר פרעגן ר׳ חיימלען.

חיים

עס טאָר קיין תּלמיד נישט פּסקענען אין די אויגן פון רבין.

נאָטע

רבי, ער האָט מיר געלאָזן ווי איך שטיי און גיי, כאַטש נעם וואַרף זיך אין וואַסער אַריין.

חיים

אויב יידן ווילן אַ דין־תּורה, באַדאַרף מען זיי אויסהערן.

ציני

קום, אברהם־יעקב, קומט, קינדער, אין דער אַנדערער שטוב אַריין.

גייען ארויס.

חיים

הייבט זיך אויף פון זיין אָרט און וויל אויך ארויסגיין.

ר׳ לוי־יצחק

בלייב דאָ, מיין זון. דיין קאָפּ איז קלערער פון מיינעם.

אַנשל

ווי ער זאָגט, האָב איך אים אין איין העמד געלאָזן. לאָמיר נאָר אַרויסלייגן מיינע טענות, וועט מען געפינען וואָס וועט זיין... אָרע ווערן וואָס און ווען. איר ווייסט נישט, רבי, די זאַך האָט זיך נאָך אָנגעהויבן פאַר ר׳ מרדכין. מיר האָבן געהאַנדלט שוין אינאיינעם ביי אַ יאָר פּופצן.

ר׳ לוי־יצחק

און געקומען צו ר׳ מרדכין האָבן דין־תּורהס?

אַנשל

יאָ, אַלע וואָך. איך האָב געוואָלט פון אים פּטור ווערן און ר׳ מרדכי האָט נישט דערלאָזן. געזאָגט, אַז יידן באַדאַרפן נישט אייגרייסן איינער מיטן אַנדערן.

ר׳ לוי־יצחק

זאָג איך אויך דאָס אייגענע — יידן באַדאַרפן נישט איינרייסן איינער מיטן אַנדערן, ווייל נאָר אויף שלום שטייט די וועלט.

אַנשל

אָבער וואָס האָט עס צו טאָן מיט אַ דין־תּורה?

ר׳ לוי־יצחק

לאָזט מיר גיין מיין וועג. איך קלער איבערגעבן שטאָט, אַז מען זאָל זיך זוכן אַן אַנדער מרא דאתרא.

נאָטע

דו האָסט געהערט, אַנשל? עס קען דאָך נישט געמאָלט זיין.

אַנשל

איך פאַרשטיי, אונזער רב זאָל לעבן וויל עס אַ שפּיצל אָפּטאָן, כּדי איך זאָל נאָטען נאָכגעבן. איז נישט, וועל איך אים שלעפּן אין אַן אַנדער שטאָט אַריין.

ר׳ לוי־יצחק

מסתּמא וועט איר צווישן זיך דורכקומען ווי אין די פופצן יאָר ביז איצטער.

אַנשל

אָבער דאָס וואַסער גרייכט שוין אָט דאָ ביזן האַלז, איך קען שוין נישט מער.

ר׳ לוי־יצחק

אָט דאָס טענה איך דאָך דאָס אייגענע — איך קען שוין אויך נישט מער. שווער סובל צו זיין. איך זע די מחלוקה ווי אַ גרויס פייער פאַרשפּרייט זיך פון שטאָט צו שטאָט און איך אַליין שטיי אין מיטן און מיט די פּאַלעס צעבלאָז איך דאָס פייער. זאָג איך דאָך אייך דעריבער: — איך וויל נישט זיין מער דער מרא דאתרא.

אַנשל

הערסט, נאָטע?

נאָטע

עס איז מיר אַזש קאַלט געוואָרן.

אַנשל

איך וואָלט וועלן נאָך אַמאָל איבערפרעגן, ווייל מיין מוח באַנעמט עס נישט.

נאָטע

וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

אנשל

אויב עס איז טאַקע אַן אמת — ווייס איך וואָס דאָרטן. מוחל, איך באַדאַרף נישט קיין דין־תורה! ווי זאָגט דער רבֿ: זאָל זיין ווי געווען. ווייס איך דאָרטן וואָס — קום, נאָטע.

נאָטע

און שטאָט הייבט גאָרנישט אָן צו וויסן. קום, אַנשל, לאָמיר נישט באַלאַמוטשען. גייען ביידע אַרויס.

ר׳ לוי־יצחק

מיט עקסטאַז.

כאַ־כאַ־כאַ, ווי גרויס איז דיין פאָלק ישראל! אַפילו אין דער רגע פון פּרוד־לבבות, אין משא ומתן, אפילו ווען געלט ליגט אויף דער וואָג־שאָל... כאַ־כאַ־כאַ, איך ליב דיך, רבונו־של־עולם! נו, און וואָס ווייסטו איצטער, מיין זון, זאָגן?

חיים

איך זאָג, אַז דער דין שטייט העכער. אַז צוויי יידן ווילן אַ דין־תורה, באַדאַרף מען זיי אויסהערן און געפינען דעם שולדיקן און אומגערעכטן.

ר׳ לוי־יצחק

נישטאָ קיין גערעכט און אומגערעכט. פאַרהאַן אַ יאָך, וואָס הענגט איבערן מענטשנס קאָפּ. נעמט איינער און שטעקט אַליין דעם קאָפּ אין יאָך אַריין און מאַכט זיך פאַרן אומגערעכטן. טייט מען אויף אים מיט די פינגער: אָט־גייט ער, דער אומגערעכטער. אָט איז ער דאָרט, דער רשע־מרושע.

חיים

איך האָב געזען, אַז אַנשל איז אומגערעכט.

ר׳ לוי־יצחק

און איך האָב געזען די גוטסקייט אין זיינע אויגן.

חיים

ער האָט זיין שותף באַגזולט. און אַ רבֿ באַדאַרף שטיין על משמר.

ווייל אַ ייד אַ דין־תּורה, מוז מען אים אויסהערן. איך זע, אַז ער האָט זיין שותּף באַגזלט.

ר' לוי־יצחק

איך זע, אַז זיין האַרץ איז גוט צו זיין שותּף, וואָס שוין גאַנצע פופצן יאָר איז ער מיט אים אינאיינעם און לאָזט זיך פון אים באַגנבענען און באַגזלענען. ניין, ער גנבעט נישט, ניין, ער גזלט נישט. זיי לעבן בשלום, בשלווה — טאָ באַדאַרף איך הערן זייערע טענות? באַדאַרף איך, לוי־יצחק, אַ שולדיקן זוכן?

חיים

דעריבער האָט מען אויף דיר תּרעומות, אַז דו מיידסט אויס אַרויסצוגעבן אַ פּסק.

ר' לוי־יצחק

וועט מען זאָגן, אַז לוי־יצחק ווייסט נישט. אַז לוי־יצחק קען קיין פּסק נישט אַרויסגעבן. איז דאָך גוט אַזוי. איז דאָך רעכט אַזוי — צינע, צינע! זיי זשע מוחל.

צינע און אברהם־יעקב

קומען אריין.

ר' לוי־יצחק

זיי זשע מוחל.

צינע

וואו זענען די יידן?

ר' לוי־יצחק

איך האָב געזאָגט, אַז איך פּסקן שוין נישט מער, האָבן זיי די טענות אָנגעוואָרן.

אברהם־יעקב

געמאַכט אַ שלום?

ר' לוי־יצחק

נאָך מער פון שלום. אין זיך אַליין פאַרגעסן. דאגת־הכּלל — עפּעס אַ קלייניקייט?

נחמן

און נאָך אַן עולם יידן לאָזן זיך אריין, צווישן זיי אויך אַנשל און נאָטע. מען גיט אָפּ אַ „גוטן אָוונט".

ר׳ לוי־יצחק

שטאָט איז נאָך אויף?

נחמן

מילא, מען שמועסט.

ר׳ לוי־יצחק

וואָרעם וואָס, עפּעס געטראָפן אין שטאָט?

נחמן

אָט איז אַנשל און נאָטע, זיי האָבן די שטאָט אויפגערודערט.

ר׳ לוי־יצחק

נאָך אַלץ זיך נישט אויסגעגלייכט?

אַנשל

מיר זענען פון קאָפּ אַרויס די טענות.

נאָטע

וואָרעם וואָס, איך באַדאַרף זאָרגן פאַר מיין ווייב און קינד? זענען שוין ברוך־השם פאַרזאָרגט.

ר׳ לוי־יצחק

טאָ וואָס באַדאַרפט איר נאָך מיך האָבן? צאָלן לוי־יצחקן שכירות און מאַכן, אַז צוויי שטעט זאָלן מחלקות פירן צווישן זיך?

נחמן

כאַ־כאַ־כאַ, אוי וואָס ווערט פון אונז ווערן?

ר׳ לוי־יצחק

נו, ר׳ אַנשל און ר׳ נאָטע, אָט איז אַן עדה יידן, אַלע שיינע יידן. איר האָט טענות איינער צום אַנדערן — זאָל שטאָט אויס־הערן און פסקענען.

אַנשל

איך האָב צו אים נישט קיין טענות.

נאָטע

מיר האָבן זיך אויפן וועג אויסגעגלייכט, רבי.

נ ח מ ן

איז דאָס אמת, וואָס זיי דערציילן, רבי?

ר׳ ל ו י = י צ ח ק

מסתמא איז אמת.

ש ט י מ ע ן

— מען קען דאָך נישט לאָזן אַ שטאָט אויף הפקר.
— מען קען חלילה ווערן ווי שאָף אָן אַ פּאַסטעך.
— און מחלוקת אָן אַ סוף.
— איך האָב נאָך לאַנג געהייסן העכערן דעם רב שכירות.
— מען גיט נישט אָפּ קיין גענוג כּבוד.
— וועט מען העכערן שכירות!
— און ווי וועט מען עס אויסקומען אָן אַ דין=תּורה?

ר׳ ל ו י = י צ ח ק

קוקט אָן דעם יידן, אַ שוואָגער מיינער, דער רביצינס אַ ברודער. פרעגט אים, צי האָט ער געהאַט מיט עמעצן אַ דין=תּורה אין לעבן.

דער עולם שווייגט אַ ווילע, גיט אָפּ אברהם-יעקבן שלום.

א ב ר ה ם = י ע ק ב

נישט אויסגעקומען. וואָלט געווען נאָענט אַ רב, וואָלט מען זיך אויך באַדאַרפט אַריבערכאַפּן. מען טוט אַמאָל אָן עוולה... וואָלט נישט שאָ־ן. נו, וואוינט מען אויפן דאָרף. קומט מען אויס, געלויבט דער אייבערשטער, אָן דעם.

ר׳ ל ו י = י צ ח ק

איר הערט, יידן? — קומט מען אויס אָן דעם. קומט מען אויס — אָט דאָס מיין איך דאָך.

נ ח מ ן

רבי, אפשר טאַקע צו ווינציק שכירות?

ר׳ ל ו י = י צ ח ק

צופיל כּבוד, אָבער נישט קיין קאַרגע שכירות.

אַ גערודער, אַ געטומל דרויסן. אָן עולם מענטשן שטופּן זיך אַריין. מען שלעפּט מיט גוואַלד כוועדערן און נאָך אַ יידן אַ צעשראָקענעם.

ש ט י מ ע ן

— יידן, מען האָט אונז געוואָלט אונטערצינדן!

— ס'איז אַזאַ זאַך נישט געהערט געוואָרן אין דער האַלבער וועלט!

— אַ שטאָט גאָר אונטערצינדן!

ר' ל ו י ־ י צ ח ק

זייט זשע מוחל, יידן, וועמען האָט איר עס דאָ, כוועדערן און ביינישן?

ב נ י מ י ן ־ ש מ ש ו ן

געוואָלט מאַכן בורא מאורי אש. געכאַפּטביים האַנט.

ר' ל ו י ־ י צ ח ק

פאַרוואָס און פאַרוועז?

ב נ י מ י ן ־ ש מ ש ו ן

דאָס זענען כאַטשעווער, מען פאַרשטייט די מעשה.

ש ט י מ ע ן

— דאָס טאָר נישט פאַרשוויגן ווערן!

— איבערגעבן צום משפט.

— משפטן דאָ אויף אַן אָרט.

— בינדן און אַריינוואַרפן אין הקדש אַריין!

— גאַנץ כאַטשעווע שטעקט אין דעם!

— זאָלן זיי זיך מודה זיין!

— מודה זיין! אַניט וועט מען אַרויספירן אויפן מאַרק און געבן מלקות.

— איינער איז אַ גוי, כאָטש ער רעדט יידיש.

ר' ל ו י ־ י צ ח ק

לאָזט צורו, יידן. עס קען דאָך נישט געמאָלט זיין.

ש ט י מ ע ן

— ברענגט אַהער דעם עלטסטן און זאָל מען זיי בינדן!

— איך זאָג, אַז מען זאָל די זאַך איבגאַנצן פאַרשטיקן.

— איך זאָג אויך, מען זאָל עס פאַרשטיקן.

— אַ הילול־השם!

בנימין-שמשון

דעם פייער פאַרשטיקט און זיי אָפּלאָזן? ניין, דאָס וועט נישט דערלאָזן ווערן! איך וועל מיין קאָפּ אַוועקגעבן און אַזאַ זאַך זאָל נישט פאַרשוויגן ווערן.

נחמן

לאָזט צו דעם רב נעענטער. זאָל דער רב אויספרעגן, וואָרעם איידער וואָס זאָל זיך דאָס נישט צעטראָגן גלאַט אין דער וועלט אַריין.

ר' לוי-יצחק

דערציילן, בייניש, ווי קומסטו אַהער? איז דאָס אמת, וואָס מען זאָגט אויף דיר?

כוועדער

אמת. איך, בייניש, געוואָלט צינדן.

שטימען

— האַ-האַ, זיך מודה געווען!

— ווען ווען האָבן זיי געוואָלט צינדן?

— וואָס איז די נפקא-מינה, שטאָט האָבן זיי געוואָלט מיטן פייער אַוועקלאָזן.

— אַזאַ חילול-השם!

נחמן

שווייגט, שטיל זאָל זיין! דערציילט, וואו האָט איר זיי געכאַפּט? עס קען דאָך נישט געמאָלט זיין, אַז איין שטאָט זאָל דער אַנדערער וועלן אַוועקלאָזן מיטן פייער. איך זאָג, אַז מען זאָל זיי דאָ אויף אָן אָרט זיי אָפּגעבן דעם פסק.

שטימען

— מלקות אַריינציילן!

— וואָס מיר מלקות, פאַר אַזאַ זאַך קומט תפיסה!

ר' לוי-יצחק

יידן, דערמאָנט אייך, אַז איר זענט יידן. איר זאָלט, חלילה, נישט גורם זיין צו אַ גרויס זינד. און ביזיונות איז אויך קיין קלייניקייט נישט.

כוועדער

כוועדער שולדיק. זיי אים געזאָגט: גיי, כוועדער, צינד האָראָטשין. איך זאָג: ייד מיט מיר גיי. זאָג בייניש: איך גיין, כוועדער. שטאָט פאַרברענט, ראַבין גיין צוריק.

נחמן

אָט דאָס איז דאָס. איר האָט געהערט, רבי?

א ייד

וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו דערציילן? איך גיי אַרויס אין דרויסן, זע איך עמעצער גנבעט זיך הינטער מיין שטאַל. טראַכט איך מיר, טאָמער גנבים. גיי איך אַוועק און רוף אַרויס אין דער שטיל סענדערן. קומען מיר שוין צו, אַז דער פייער האָט זיך שוין גענומען פאַרנעמען גאָר אויף אַ גרויסן אופן — די סטרעכע אונטערגעצונדן. פונקט געשטאַנען אַ פעסל וואַסער אונטערן סטרעכע, האָב איך אָנגעשעפּט און איינגעלאָשן.

נחמן

הייסט עס, זיי זענען עס די צינדערס.

ר׳ לוי־יצחק

איך קען נישט גלויבן אַזאַ זאַך אויף יידן.

שטימען

— דעריבער האָט מען דאָך אַן ערל מיטגענומען.
— אַוודאי האָט ער מורא געהאַט אַליין.
— געקענט די גאַנצע שטאָט אַוועקלאָזן מיטן פייער.
— אַזאַ ווינט, אַזוינע היצן.
— עס האָבן נאָך חלילה מענטשן געקענט אומקומען.
— דער בית־מדרש געקענט מיטן פייער אַוועקגיין.

בנימין־שמשון

אַ גוי מיטגענומען. ער זאָל די מלאכה אָפּטאָן.

כוועדער

איך ניש אַ גוי. איך אַ ייד — דו ייד, הינטישער ביין!

צ י ב ו ל ע

דו, הינטישער ביין, דו האַראַטשין וויל פאַרבערענ̇ען — איך דיר...

ער לאָזט זיך צו כמעדערן שלאָגן. מען נעמט אים צוועק אָן אַ זייט.

ב י י נ י ש

רבי, איך האָב אונטערגעצונדן.

ר' ל ו י = י צ ח ק

איך גלויב נישט.

ב י י נ י ש

איך האָב נאָר געוואָלט אָנשרעקן די שטאָט.

ש ט י מ ע ן

— רבי, איר זייט צו ווייך מיט די פּושעי=ישראל.

— אַז מען וועט פאַרשווייגן איצטער, וועלן זיי סוף=כּל=סוף האַראַ=טשין אוועקלאָזן מיטן פייער.

— געוועכט, איבערגעבן זיי צום משפּט!

נ ח מ ן

איך זאָג, אַז די=אָ צוויי זענען נישט שולדיק. גאַנץ כּאַטשעווע שטייט הינטער זיי. מען באַדאַרף רופן נאָך רבנים און האַראַטשין זאָל האָבן מיט כּאַטשעווע אַ דין=תּורה.

צוויי יידן, צעשראָקענע, רייסן זיך אַריין מיט אַ געשריי.

ע ר ש ט ע ר

יידן, ראַטעוועט זיך — מען איז געקומען אייך אונטערצינדן!

צ ו ו י י ט ע ר

דאַכט מיר, אַז אייער שטאָט ברענט שוין ערגעץ.

ר' ל ו י = י צ ח ק

שלום=עליכם, יידן, כּאַטשעווער יידן.

ע ר ש ט ע ר

אָט איז דאָך כוועדער, אָט איז דאָך ביינִיש.

צ ו ו י י ט ע ר

דאַנקען גאָט, געלויבט איז דער איבערשטער.

שטימען

— אַהאַ, געכאַפּט אייערע לייט!

— אפשר אויך געקומען צינדן.

— זאָל מען זיי אויך בינדן!

— שמידן אין קייטן!

— אין תּפיסה פאַרשפּאַרן, אָדער גאָר בינדן און אין הקדש אַריינוואַרפן.

ערשטער

לאָזט געמאַך, יידן. מיר האָבן זיך דערוואוסט וואָס מען וויל האַראַטשין טאָן, זענען מיר געלאָפן נישט צו דערלאָזן. די פערד שיר צום טויט נישט פאַרשמיסן.

כוועדער

דו, כוועדער, דוראַק. דו, ביינישׁ, דוראַק, דיינע אייגענע געקומען דאַנאָסען.

ר׳ לוי־יצחק

איך גלויב דאָך נישט מיינע אויגן. איך גלויב דאָך נישט מיינע אויערן. כאַטשעוועו און האַראַטשין זענען זיך צונויפגעקומען אין מיין שטוב צוליב אַ שריפה. זעט, יידן, צי די גאַנצע זאַך איז נישט אַ טעות. העלף מיר, רבונו־של־עולם, די מחלוקת איינצושטילן. איך פיל, ווי די ערד שאָקלט זיך אונטער מיר. העלף מיר, איך זאָל חלילה נישט נכשל ווערן, און אַז צוליב מיר זאָלן חלילה אונזערע יידן, בני־אברהם, יצחק ויעקב נישט נכשל ווערן. עס קומען אָן נאָך כאַטשעוועוער יידן, קוקן אויס שטאַרק צעשראָקן, גיבן אָפּ אַ גוטן אָוונט. בלייבן לעבן טיר.

ערשטער

אָט איז ביינישׁ און כוועדער, האָבן זיך אונטערגעגעבן.

צווייטער

געלויבט איז גאָט.

דריטער

געלויבט איז השם־יתברך.

פערטער

עס איז אין זכות פון רב. עפּעס נישט קיין קלייניקייט.

בנימין־שמשון

שוין באַלד גאַנץ כאַטשעווע זיך אַראָפּגעלאָזן.

אַ שטימע

אין טיר.

רבי, לייגט זיך אַריין, עס זאָל זיין שלום, וואָרעם עס איז חלילה סכּנת־נפשות.

ר׳ לוי־יצחק

ווער האָט זיך עס דאָרטן מיט אַזאַ אמת באַהאַלטן הינטער דער טיר? קומט אַריין, זייט זשע מוחל.

ייד

אין טיר.

דער רב, זאָל לעבן, ווייסט אַליין וואָס צו טאָן. דער רב, זאָל לעבן, קען באַפוילן און יידן וועלן פאָלגן.

ר׳ לוי־יצחק

נו, וועל איך טאַקע באַפוילן — איז ערשטנס פאַרלאַנג איך, ביי מיר אין שטוב זאָל כאַטשעווע און האָראָטשין זיין איין שטאָט. כאַטשעווער און האָראָטשינער עדות דערנעענטערט זיך איינס צום אַנדערן. ביי מיר, אָט־אָ־דאָ, צווישן די פאָליצעס ספרים וויל איך, אַז קיין מחלוקת זאָל נישט זיין.

אַ שטימע

נאָך יידן קומען!

נחמן

גאַנץ כאַטשעווע לאָזט זיך אַראָפּ אַהער. זאָל מען האָראָטשינער יידן צונויפרופן. גיי, בנימין־שמשון, גייט, יידן, ברענגט די באַלע־באַטים אַהער. שטאָט איז נאָך אויף. זאָל זיין אַן אַסיפה — וועט מען זעען וואָס צו טאָן. *בנימין־שמשון און נאָך אַ פּאָר יידן גייען איילנ־דיק ארויס. אין דער אייגענער צייט ווערט אַ באַוועגונג ביים טיר און נאָך פרעמדע יידן קומען אָן. אַ געררויש פון פורן הינטערן פענסטער, מיט אַ ברייטן גוטן אָוונט און מיט גרויס דרך־ארץ שפּאַרט מען זיך דורך צו ר׳ לוי־יצחקן און מען גיט זיך שלום־עליכם.*

ר׳ לוי־יצחק

ווי גרויס איז דיין פאָלק ישראל, ווען עס דערנעענטערט זיך מיטן גאַנצן האַרצן צו דיר.

כוועדער

רייסט זיך פון די וואָס האַלטן אים.

לאָז אָפּ, איך ניש אַנקלויף. איך ניש האָב וואו אַנקלויף. האָראָטשי־
בער יידן קומען אָן אויפגערעגטע.

שטימען

— אַ גוטן אָוונט, רבי.

— וואָס זאָגט צו דעם אונזער רב?

— שיינע לייט, אונטערצינדן גאָר געוואָלט.

— נישט אמת.

— וואָס טוען זיי דאָ, אויב נישט אונטערצינדן?

— אַ דין־תּורה צו אונזער רב, זענען מיר געקומען.

— ניין, געוואָלט אונטערצינדן.

— געכאַפּט אין מיטן דער אַרבעט.

— שאַ, שטיל, דרך־ארץ ביים רב אין הויז.

— שטילער זאָל זיין!

— אַן אַסיפה, רבי, אַן אַסיפה!

— זאָלן זיך ביידע שטעט צונויפרעדן, אפשר וועט מען קענען קומען צו אַ פּשרה.

— וואָס פאַר אַ פּשרה, אונזער רב איז אונזער רב!

ר' לוי־יצחק

זייט זשע מוחל, יידן פון כאַטשעווע און יידן פון האָראָטשין, איך וויל, איר זאָלט אַרויסוואַרפן די שנאה פון האַרצן און איינער דעם אַנדערן אָפּגעבן שלום... אָט אַזוי, טוט ווי יידן באַדאַרפן טאָן. זאָל מען פאַרגעסן, צוליב וואָס מען איז געקומען, און גע־דענקען, אַז גאָט איז צווישן זיי. וואו שלום, דאָרט איז גאָט, און וואו אַן עדה יידן און שלום איז צווישן זיי, איז דאָך על אחת כמה וכמה. מען פאָלגט. שווייגנדיק גיט מען זיך אָפּ שלום־עליכם. כאַטשעווער, מיט אַראָפּגעלאָזענע קעפּ.

נחמן

זאָל מען זיך אויסזעצן אַרום די טישן!

העניך־יואל

האָראָטשינער באַזונדער און כאַטשעווער באַזונדער.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס הייסט עס עפּעס באַזונדער? נאָענט איינס צום אַנדערן, ענג איינס מיטן אַנדערן. אָט אַזוי, זייט זשע מוחל. די יידן פּאַלגן. מען זעצט זיך צו ביסלעך אויס ביי די טישן.

שטימען

— דער רב זאָל לעבן, ער וועט זיך אַריינלייגן אין אַ שלום.

— איך ווייס נישט, צוליב וואָס מען האָט פאַרפירט די גאַנצע מחלוקת.

— יידן דאַרפן זיך נישט פאַרגעסן, צוליב וואָס מען לעבט אויף דער וועלט.

— אַז עס ברענט שוין אַזוי אויך אַ פייער, באַדאַרף מען נאָך שטעט אונטערצינדן?

— חלילה וחס, מען טאָר אַזוי נישט רעדן.

— עס איז ביי מיר נאָך ערגער ווי ערב־יום־כיפור.

— מ׳דאַרף גוזר תענית זיין.

נחמן

שאַט, שטיל זאָל זיין.

ר׳ לוי־יצחק

אַדרבא, זאָלן יידן זיך דורכשמועסן. היימל, וואו ביסטו? קום זעץ זיך נעענטער לעבן מיר, מיט דיר אינאיינעם וועט מיר גרינגער זיין, וועט מיר מיין מוח ליכטיקער ווערן. איך האָב היינטיקן טאָג מבטל געווען און דו האָסט זיך אָנגעטרונקען מיט דעם ליכט פון דער תורה.

שטימען

— מאַכט אַ וואַרע, לאָזט אים דורך.

— ער איז דאָך אַ רב, זאָל ער אויך הערן.

— נאָך רבנים האָט מען באַדאַרפט ברענגען.

— אפשר אָפּלייגן די אַסיפה?

— זאָל מען אָפּלייגן.

— איך גיב מיינע פערד און זאָל מען פאָרן ברענגען נאָך רבנים.

— זאָל מען מיינע פערד אויך איינשפּאַנען.

— אַדרבא, איך אַליין וועל פאָרן ברענגען רבנים.

— עס איז אַן אומכּבוד פֿאַר אונזער רב.
— מען באַדאַרף מער קיין רבנים נישט.
— מסכּים!
— וואָס מער רבנים איז בעסער.
— עס איז דאָך נישט קיין דין־תּורה.
— גרעסער ווי אַ דין־תּורה!

נחמן

שאַ, שטיל זאָל זיין!

ר׳ לוי־יצחק

און וואו זענען זיי... ביניש מיין איך — זאָל מען אים מוחל זיין. נישט זיין ווילן געווען. זאָל ער זיצן מיט אַלעמען צוגלייך ביים טיש.

שטימען

— אַ ביזיון, רבי.
— זאָל דער רבי מוחל זיין, ס׳איז אַ ביזיון.
— אַ חילול־השם, אַז ער זאָל זיצן ביים טיש.
— זיין הארץ איז געווען פֿאַרביטערט, זאָל מען אים מוחל זיין.
— נישט ער איז שולדיק, נאָר כאַטשעווע איז שולדיק.
— ער האָט דערפֿאַר געלט גענומען.

ביניש

נישט אמת!

ר׳ לוי־יצחק

זייט נישט חושד, יידן. ביניש, זיי זשע מוחל.

ביניש

לאָזט זיך אַ בלאַסער צום טיש.

העניאָך־יואל

גיי, ביניש, צום רב, אַז מען רופֿט דיך.

ביניש

מיט טרערן אין זיין שטימע.

כאַטשעווע וועט אונטערגיין, רבי.

נחמן

וואָס זאָגט איר אויף דעם צדיק אין פּעלץ?

ביינִיש

איך זאָג, אַז עס וועט זיין אַז־אָך־און־ווי צו אונז.

עוזר

מיר הייבן זיך נישט די הענט עפּעס צו טאָן זינט דער רב האָט אונז אויף הפקר איבערגעלאָזן.

הענאַך־יואל

עס איז דער מנין אין שול קיין מנין נישט.

שטימען

— נישט ניחא אַפילו עולה־לתורה־זיין.

— נישטאָ ביי וועמען פאַרהערן אַ קינד.

— דער בית־מדרש איז ליידיק געוואָרן.

— עפּעס אַ קלייניקייט, אַז אַ בית־מדרש ווערט וויסט!

ר' לוי־יצחק

די תורה האָב איך מיט זיך נישט מיטגענומען. פאַרהאַן גרויסע יידן, גרעסערע ווי לוי־יצחק, וואָס וואַרטן אויף אַ כסא־הרבנות — זאָל מען נאָר זיי דעם כבוד אָנטאָן. ווייסט ווי דען, נישט אויף אַ מענטשן, אַ בשר־ודם לייגט מען אַזאַ אחריות אַרויף.

אַ ייד

מיט אַ גראָבער שטימע הייבט אָן צו רעדן.

זייט זשע מוחל, האָט נישט קיין פאַריבל, איך בין נאָר דער שוס־טער. מאַכט נישט אויס וואָס איר קענט מיך נישט. כאָטש ביי מיר פרעגט מען נישט קיין דעה. נאָר אַז איך האָב געהערט, אַז מען פאָרט, בין איך אויך מיטגעפאָרן, איך זאָג מיר מיינס.

שטימען

— וואָס וויל ער דאָרטן?

— וואָס דרייט ער אַ מוח?

— נישטאָ וואָס צו הערן!

ר׳ לוי-יצחק

לאָזט אים רעדן. זייט זשע מוחל, ר׳ נח.

ייד

איך זאָג, אַז אויב האַראָטשין איז נישט באַשערט, קענען מיר גאָר-נישט מאַכן. זאָג איך, אַז ר׳ חיים זאָל ווערן כאַטשעוווער רב. עס ווערט אַ געטומל.

שטימען

— האַ, האַ, ער וויל פּאַרדרייען אַ קאָפּ!

— ער איז גערעכט, כאָטש אַ שוסטער.

— ר׳ חיים וועט אָנטאָן דעם כבוד.

— אוי, ניין, נישט דאָס האָבן מיר געמיינט.

— מען פרעגט נישט ביי אייך!

— לעבן זאָל ר׳ חיים!

— לעבן זאָל ר׳ לוי-יצחק און ר׳ חיים!

נחמן

שאַ, שטיל זאָל זיין. איך וויל אייך עפּעס זאָגן.

שטימען

— עך, נישטאָ וואָס צו רעדן.

— אַזוי וועט עס בלייבן.

— קום בעענטער, נח, דו ביסט אַ רודף שלום.

— נח, קום זעץ זיך לעבן רב.

ר׳ לוי-יצחק

זייט זשע מוחל, ר׳ נח. גיט אים שלום.

עוזר

אַ גרויסער כבוד פאַר דיר, נח.

שטימען

— ממש פון הימל איז ער אַראָפּגעפאַלן.

— ער האָט דעם פייער איינגעלאָשן.

— נח, זיי מיר מוחל, וואָס איך האָב דיך באַליידיקט.

— אויס מחלוקת.

—ביידע שטעט וועלן איצטער דערנעענטערט ווערן.
— לאָמיר פרעגן דעם רב.
— ר׳ חיימען באַדאַרף מען אויך פרעגן.

ר׳ לוי־יצחק

יידן, רחמנים בני רחמנים, איר טוט מיר אָן אַ גרויסן כבוד, גאָר־נישט נאָך מיינע כּוחות נאָך. איך האָב נאָך היינט געהאַט בדעה, מודיע זיין שטאָט, אַז איך וויל מיך איינגאַנצן מסלק זיין פון רבנות. באשר איך קען נישט זעען, ווי כשרע, ערלעכע יידן ווערן כּסדר איבער מיר נכשל. בין איך דאָך דער גורם, איך...

שטימען

— זייט מוחל, רבי, נישט איר זייט חלילה גורם, אַז מיר זאָלן נכשל ווערן.
— עס קען דאָך אַ שטאָט נישט זיין אָן קיין רב.
— און נישט יעדער רב קען דאָך זיין אַ רב.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס זאָגסטו מיין זון, חיים?

חיים

קאָפּ אנגעשפּאַרט אויף די הענט, ענטפערט נישט.

ר׳ לוי־יצחק

ער איז יונג, אָבער זיין האַרץ איז פול מיט דער תורה, ער האָט סמיכה. נאָך רבנים וועלן אים סמיכה געבן. אַ גרויס כבוד פאַר מיר. אַ חיילע הערשט אַן אנגעשטרענגטע שטילקייט. מען זעט, ווי צינע שטייט ביים זייט און ווישט די טרערן.

העניאָך־יואל

כּאַטשעווע וועט עס האַלטן פאַר אַ כּבוד. דאָס איז מן־השמים.

ר׳ לוי־יצחק

חיים, מיין זון, יידן וואַרטן אויף דיין תשובה.

חיים

אויב דו ביסט מסכים, אויב יידן זענען מסכים. ער בלייבט שטיל.

שטימען

— נאָך היינט קריגט ער אַ כתב.

— היינט, היינט, מיר פאָרן נישט אוועק פון דאַנען.

— אַ גרויסער כבוד, אַ גרויסער כבוד.

— האָראָטשין וועט נעענטער ווערן צו כאַטשעווע.

— אוי ווי, סאַר אַ שמחה!

— לאָמיר טרינקען לחיים.

— לאָמיר זינגען!

דער עולם פאַלט אַריין אין אַ התלהבות. מען הייבט אָן אַ שמחת־תורה־דיקן ניגון. מען כאַפּט דעם ניגון אונטער און מען פּאַטשט מיט די הענט. דאָס געזאַנג ווערט שוואַכער און ווידער שטאַרקער. פון איין ניגון פאַלט מען אַריין אין דעם אַנדערן און ביסלעכווייז ווערט שטיל. אַלע אויגן זענען געווענדט צו דער זייט, וואו עס זיצט ר׳ לוי־יצחק און ר׳ חיים.

ר׳ לוי־יצחק

איך דאַנק דיר און איך לויב דיר, רבונו־של־עולם, פאַר דעם חסד, וואָס דו האָסט געטאָן מיט מיר און לאָזט מיך בלייבן בתוך־עמי. ער וועט, אם־ירצה־השם, חתונה האָבן מיט זיין זיווג, וואָס וואַרט אויף אים.

הענאַך־יואל

לאַנג לעבן זאָל ר׳ חיים! פון עולם ציט מען זיך צו חיימען און מען גיט אים שלום. אין אַ זייט שטייט צינע, גנענדל און טייבעלע און פון זייער פּנים שטראַלט אַרויס די פרייד. מען מערקט, ווי אברהם־יעקב ווישט די טרערן.

ר׳ לוי־יצחק

איצטער וועט ר׳ חיים, מיין זון, האַלטן אַ דרשה. עס לויפט דורך אַ געמורמל דורכן עולם, מען שעפּטשעט: „אַ דרשה", „אַ דרשה", ביז עס ווערט אַן איינגעהאַלטענע שטילקייט.

ח י י ם

שטעלט זיך אויף, גאַטראַכט דעם עולם און הייבט אָן.

רבותי, אין דער תורה שטייט — והיית לי עם קדוש... זאָלסט זיין אַ הייליק פאָלק... זאָגן די חכמים אויף דעם, אַז ווער עס וויל דערגרייכן די מדרגה פון קדוש... די פנימער ביי אַלעמען לייכטן. דער עולם ציט זיך מיטן גאַנצן מהות צו דער זייט פון דעם יונגן רב.

1919.

לוי=יצחק

עפילאָג אין דריי אַקטן.

פערזאָנען:

דוד־נח

הערש־בער	זיינע קינדער
אברהם־יעקב	

צינע

ר׳ לוי־יצחק, צינעס מאַן

חיים, זייער זון

סטערע, הערש־בערס ווייב

דבורה, אברהם־יעקבס טאָכטער

רבקה, הערש־בערס טאָכטער

אלקנה

גיטל

יידן

ערשטער אקט.

ביי דוד־נחן. זומער פארנאכט, דרויסן. רעכטס אַן אַלטע שטוב איינגעבויגן. די בוימער אַרום שטאַרק פונאַנדערגעוואַקסן און מאַכן דעם אָרט אויסזען אָפּגעריסן פון דער וועלט. איינער פון די טאָפּאָל־ביימער ביים שטאַל ציט זיך אַן אויסגעטריקנטער צום הימל. שטראַלן פון דער זון האָבן זיך דורכגעריסן צווישן די ביימער און באַלייכטן די פריזבע ביים טיר. אויפן שוועל שלאָפט אַ ווייסע קאַץ. מען הערט דאָס דערנעענטערן זיך פון אַ פור הינטערן שטוב. עס קומען אָן **אברהם־יעקב** און **דבורה.** גייען שווייגנדיק אין שטוב אַריין, קומען באַלד אַרויס צוריק.

ד ב ו ר ה

די טיר אָפן און קיינער נישטאָ.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

אפשר איז דער זיידע דאָ ערגעץ אַרום שטוב.

ד ב ו ר ה

די קאַץ שלאָפט זיך אויפן שוועל. איך בין איבער איר אַריבערגעגאַנגען און זי האָט אַפילו נישט געהערט.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

וואו קענען זיי אַלע זיין?

ד ב ו ר ה

דאָ איז זייער שיין. וועט זיין אַ שאָד אַוועקצופאָרן פון דאַנען.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

מען וועט באַדאַרפן אַראָפּנעמען די פּעקלעך פון וואָגן.

ד ב ו ר ה

מיינסט, אַז דער פעטער איז שוין דאָ?

א ב ר ה ם = י ע ק ב

ווער ווייס, אפשר זענען זיי געפאָרן אים באַגעגענען.

ד ב ו ר ה

מיינסט, אַז חיים איז אויך געקומען?

א ב ר ה ם = י ע ק ב

ווייסט, ווי דען?

ד ב ו ר ה

און אפשר איז ער גאָרניט געקומען.

א ב ר ה ם = י ע ק ב

איך וועל גיין אַראָפּנעמען פון וואָגן די זאַכן. זע, אפשר איז עמעצער דאָ אַרום שטוב. אפשר אין גאָרטן. גייט אַוועק.

ד ב ו ר ה

שפּילט זיך מיט דער קאַץ. רעדט צו איר.

ווייסט, ווער איך בין, האַ? האָסט זיך באַלעקט, האַ? געסט זענען געקומען און דו שלאָפסט.

ר ב ק ה

קומט אַן אין געצייל פאַררויטלט. קוקט זיך אַן פאַרוואונדערט מיט דבורהן.

ד ב ו ר ה

אוודאי רבקה!

ר ב ק ה

אוודאי דבורה! כאַפּן זיך אַרום. קושן זיך.

ד ב ו ר ה

דאָס ביסטו, רבקה, רבקה?!

ר ב ק ה

יאָ, דבורה, דאָס בין איך, רבקה. איך האָב אַזוי שטאַרק דיך געוואָלט זען. נעמט אַרום דבורהן נאָך אַמאָל, קושט זי.

ד ב ו ר ה

און דו ביסט עס, רבקה, אַזאַ גרויסע, אַזאַ שטאַרקע!

ר ב ק ה

איך טראַכט שטענדיק פון דיר. איך האָב דיר מקנא געווען. דו ביסט עס, דבורה? יאָ, און וואו איז דער פעטער?

ד ב ו ר ה

ער איז געגאַנגען אַראָפּנעמען די זאַכן פון וואָגן. און זיי, זיי זענען שוין געקומען?

ר ב ק ה

איך ווייס וועמען דו מיינסט. נעכטן אין דער פרי זענען זיי געקומען.

ד ב ו ר ה

ווער?

ר ב ק ה

דער פעטער און חיים.

ד ב ו ר ה

האָסט אים געזעען?

ר ב ק ה

חיימען מיינסטו, האַ, אים?

ד ב ו ר ה

ווי אַזוי זעט ער אויס?

ר ב ק ה

עס דאַכט זיך מיר, אַז ער איז אַ שיינער. ער רעדט ניט, אָבער ער איז אַ קלוגער. האָט געבראַכט מיט זיך אַ גמרא און לערנט, און לערנט. דבורהלע, דו וועסט ווערן אַ רביצין.

ד ב ו ר ה

האָסט גאָרנישט גערעדט מיט אים?

ר ב ק ה

דו וועסט שוין וויסן וואָס צו רעדן מיט אים. וואָס ווייס איך?

ווען ער וואָלט מיר עפּעס געפרעגט, וואָלט איך אים שוין גע־
וואוסט וואָס צו ענטפערן.

דבורה
שטילער.

זאָג מיר, רבקהלע, וואָס פאַר אַ אויגן האָט ער?

רבקה

דאַכט זיך מיר, אַז כ'האָב נאָך זיינע אויגן נישט געזען. דאַכט זיך מיר, אַז ער האָט שווארצע אויגן. וואָס ביסטו אומעטיק גע־וואָרן? אָט איז די מומע צינע אויך אַ רביצין.

דבורה

די מומע איז אויך דאָ?

רבקה

יאָ, דער פעטער אויך. אוי, סאַר אַ פעטער מיר האָבן, אוי, סאַר אַ פעטער, דבורה. דאָ איז גאָר אַרום ליכטיקער געוואָרן, ווען זיי זענען אַהער אָנגעקומען. דער טאַטע דערציילט, אַז ער גע־דענקט אים נאָך ווען ער איז געווען אַ מלמד.

דבורה

ער האָט געלערנט מיט מיין טאַטן אויך. דער טאַטע רעדט שטענ־דיק פון אים.

רבקה

דיר איז באַשערט, אַז דיין מאַן זאָל זיין אַ רב.

דבורה

איך ווייס ניט וואָס מיר איז נאָך באַשערט... וואָס קוקסטו מיר אָן אַזוי פאַרוואונדערט? יאָ, רבקהלע, איך ווייס ניט וואָס מיר איז באַשערט.

אברהם־יעקב
קומט אַן מיט פעקלעך.

וואָס מאַכסטו, רבקה? איר האָט זיך דערקענט?

רבקה

יאָ, פּעטער, איך האָב באַלד דערקענט, אַז דאָס איז דבורה דעם פּעטער אברהם־יעקבס. קומט אין שטוב אַריין. אברהם־יעקב און רבקה גייען אין שטוב אַריין.

דבורה

בלייבט אַליין. קוקט זיך אַרום אומעטיק און נידערגעשלאָגן.

דוד־נח

קומט אָן אין איילעניש. געעלטערט. באַמערקט דבורהן. קושט זי.

האַ, מיין אייניקל, וואָס מאַכסטו, מיין אייניקל? קיין עין־הרע גרויס געוואַקסן!

דבורה

וואָס מאַכסטו, זיידע?

דוד־נח

וואָס זאָל מאַכן דער זיידע? דער זיידע האָט נחת. אַ סך נחת. אַרום און אַרום נחת. עפּעס שייך? איך ווייס גאָרנישט פאַרוואָס דאָס קומט מיר. אַוואו איז דער טאַטע?

דבורה

דו האָסט מיך דערקענט?

דוד־נח

ווייסט, ווי דען? ווי דערקענט מען נישט אַזאַ אייניקל?

אברהם־יעקב

קומט אַרויס.

דוד־נח

שלום־עליכם, זון מיינער. שוין די אויגן אויסגעקוקט דעם גאַנצן טאָג. פאַרוואָס אַזוי שפּעט?

אברהם־יעקב

ביט געקענט זיך אַרויסרייסן פריער. דער פּריץ האָט ניט אָפּגעלאָזן.

דוד־נח

אַזוי, האָט מען זיך נישט געזען גאַנצע זיבן יאָר. האָסט דאָך גע־קענט כאָטש דבורהן אַהער אַמאָל אַריבערשיקן.

ד ב ו ר ה

ווען איך וואָלט וויסן, זיידע, אַז דו בענקסט אַזוי, וואָלט איך אפשר געקומען פריער.

ד ו ד ־ נ ח

אייניקל מיינס, קינד מיינס, ווייס, ווי דען? פאַרוואָס זאָל איך נישט בענקען? האָסט באַדאַרפט אַליין נעמען און קומען, אויב דער טאַטע האָט זיך נישט געקענט אַרויסרייסן. און ווי גייט עס דיר, זון מיינער?

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

נישט צו פאַרזינדיקן, טאַטע. וואָס מאַכטו?

ד ו ד ־ נ ח

איך האָב שוין געזאָגט צו דבורהן. וואָס זאָל איך מאַכן? קיין עין־הרע נחת — עפּעס אַ קלייניקייט?

ר ב ק ה

קומט אַרויס.

ד ו ד ־ נ ח

דאָ ביסטו גאָר? האָסט שוין געזען, ווער ס'איז אַהער געקומען?

ר ב ק ה

יאָ, זיידע. כ'האָב זיי באַלד דערקענט.

ד ו ד ־ נ ח

מיינע אייניקלעך, איינע האָט רויטע באַקן און די אַנדערע איז אויסגעבלייכט.

ד ב ו ר ה

איך וועל דאָ איבערבלייבן מיט דיר, זיידע, וועל איך אויך קריגן רויטע באַקן.

ד ו ד ־ נ ח

אוודאי, וואָס מיינסטו? באַדאַרפסט עס טאַקע טאָן.

ר ב ק ה

מיינע באַקן זענען גאָר אַזוי רויט.

ד ב ו ר ה

קושט רבקהן.

דיינע באַקן זענען פריש און שיין.

ד ו ד ־ נ ח

עך, ווען די באָבע וואָלט עס איצטער געלעבט! נישט באַשערט געווען איר צו האָבן נחת. אַ טרויעריקע שטילקייט.

ר ב ק ה

קומט בעסער אין שטוב אַריין.

ד ו ד ־ נ ח

יאָ, אפשר מאַכן עפּעס צו נעמען אין מויל אַריין. באַלד וועט קומען סטערע.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

הערש־בער האָט זיך אַהער אַריינגעצויגן?

ד ו ד ־ נ ח

נו, אוודאי, ווי אַזוי האָב איך עס געקענט נעמען און אַוועקוואַרפן אַ שטוב? דאָס האַרץ האָט נישט געלאָזן.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

די שטוב איז אַ ביסל איינגעבויגן.

ד ו ד ־ נ ח

מיינסט, אַז זי איז איינגעבויגן? איך זע עס נישט. עס דאַכט זיך דיר נאָר אויס. ווייסט, ווי וואָלט איך עס נישט באַמערקט?

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

ווען זענען זיי אָנגעקומען?

ד ו ד ־ נ ח

נעכטן, מיין קינד. אַ נחת האָט איר מיר, קינדערלעך, אָנגעטאָן. אַזוי האָט עס באַדאַרפט זיין. דאָס איז אוודאי זיין קאָפּ געווען. כאָטש אַ שווער איז נישט קיין טאַטע, פונדעסטוועגן פאַרשטאַנען, אַז דאָ ביים זיידן באַדאַרף מען זיך צונויפקומען אויף אַ שמחה.

צינע און סטערע
קומען אַן.

רבקה

אָט איז די מאַמע!

סטערע

איך קען שווערן, אַז אברהם־יעקב איז געקומען.

צינע

און דאָס זאָל זיין דבורה... צעקושן זיך. וואָס מאַכסטו, אברהם־יעקב?

דבורה

דאָס איז די מומע צינע?

צינע

יאָ, מיין קינד. די מומע. פאַרוואָס האָסטו אונז קיינמאָל נישט אָנגעטאָן דעם נחת־רוח און געקומען צו אונז?

סטערע

צו אונז איז זי אויך נישט געקומען. גאָר פאַרגעסן זיך מסתמא אָן אונז אַלעמען. וואָס מאַכסטו, אברהם־יעקב? דו זעסט נישט אויס גוט, אברהם־יעקב. און זי זעט אויך נישט אויס גוט.

דוד־נח

בישקשה, זי וועט דאָ אונטערזיין אַ ביסל, וועט מען זי אם־ירצה־השם אויספאַשען.

אברהם־יעקב

וואָס מאַכט איר עפּעס אַלע אין געזונט?

סטערע

קום אַהער, רבקהלע. וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב, צו מיין טאָכטער? עס קומען צוויי ישובניקעס, איינער אַ גרויער און דער אַנדער־ער אין די מיטעלע יאָרן.

עלטערער

אַ גאָט העלף!

צווייטער

וואָס מאַכט רב דוד־נח? מען גיט זיך אָפּ שלום.

דוד־נח

וואָס מאַכט עפּעס רב איטשע־יעקב?

עלטערער

כ'האָב געמיינט, מען איז דאָ נישט באַקאַנטלעך.

דוד־נח

אַז מען זעט איינמאָל, געדענקט מען שוין ברוך־השם. וואוהין פאָרן עפּעס יידן?

איטשע־יעקב

טאַקע אהער. וואָס מיינט איר, די וועלט שלאָפט? נו, און ווער איז דער־אָ ייד?

דוד־נח

דאָס איז מיין ייִנגסטער זון.

איטשע־יעקב

אַזוי גאָר, אַ זון! געמיינט אויך עפּעס פון דער פרעמד.

אברהם־יעקב

שלום־עליכם... מען קען טאַקע באַלד זאָגן פון דער פרעמד. גאַנץ ווייט פון דאַנען וואוין איך.

איטשע־יעקב

מען שמועסט אין אונזער געגנט, אַז אהער האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אַ גרויסער רב, רב לוי־יצחק פון כאַטשעווע, יאַקבי, זאָל עס זיין.

צווייטער

יאָ, אַזוי שמועסט מען ביי אונז, אַז רב לוי־יצחק פון כאַטשעווע זאָל עס זיין.

איטשע־יעקב

מען שמועסט, אַז ער איז אייערער אַן איידעם.

דוד=נח

חלילה נישט קיין טעות. באווייזט אויף צינען. אָט דאָס איז מיין טאָכטער. געקומען אָנטאָן אַ ביסל נחת דעם טאַטן.

איטשע=יעקב

זענען מיר עס אַהער טאַקע געקומען געוואָר ווערן, אַ ביסל זיך דורכשמועסן.

צווייטער

אגב הערן וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט.

איטשע=יעקב

און אגב טאַקע עפּעס פרעגן. וואָרעם ווען קען מען זיך עס דער=שלאָגן אין שטאָט אַריין? אַז מען קומט אויף ימים=נוראים אין שטאָט, איז שוין דער קאָפּ ברוך=השם פאַרשלאָגן. ליגט שוין ברוך=השם גאָרנישט אין זינען. און אגב ווער קען זיך דעמאָלט דער=שלאָגן צום מזרח?

דוד=נח

וועט מען אפשר אויסשפּאַנען די פערד?

יינגערער

וואָס זאָגט איר, רב איטשע=יעקב?

איטשע=יעקב

מען וועט דאָ קענען איבערשטיין איבערנאַכט.

דוד=נח

וועט זיין אָנגעלייגטע געסט.

סטערע

זע נאָר, ווי ס'האָט זיך שוין צעטראָגן איבער דער גאַנצער וועלט.

איטשע=יעקב

עפּעס אַ קלייניקייט! יידן זיינען דאָך יידן. מען באַדאַרף נישט האָבן חלילה קיין סך, אַז מען זאָל זיך דערמאָנען, וואו מען איז אין דער וועלט.

צ י נ ע

אזוי פאַרגעסן געוואָרן. איך דערקען דאָ קיינעם נישט פון די יידן.

א י ט ש ע ־ י ע ק ב

דאָס איז די רביצין מסתמא. אַ חידוש, אַז מען פאַרגעסט? ס׳איז שוין פאַרהאַן וואָס בעסערס צו געדענקען. עס קומען אָן נאָך דריי יידן.

ס ט ע ר ע

מאַמעלעך מיינע, די גאַנצע וועלט לאָזט זיך אַראָפּ אַהער.

ד ו ד ־ נ ח

טאַקע אין דער ריכטיקער שעה.

ד י י י ד ן

מען גיט זיך אָפּ שלום מיט אַן ערנסטן „גאָט העלף". מען באַטראַכט זיך, מען קוקט זיך אַרום.

ד ו ד ־ נ ח

וואָס ט׳איר עפּעס זאָגן גוטס, ר׳ יידן?

ע ר ש ט ע ר

זייט איר עס, ר׳ דוד־נח?

ס ט ע ר ע

ווער קען עס נישט מיין שווער? מען ווייסט פון אים, ברוך־השם, אין דער גאַנצער געגנט.

ד ו ד ־ נ ח

חלילה, נישט צוליב מיין אייגענעם זכות.

ע ר ש ט ע ר

אייער איידעם דער רב איז געקומען צו גאַסט שמועסט מען ביי אונז.

צ ו וי י ט ע ר

אין שיניעווקע האָבן מיר געהערט.

ד ר י ט ע ר

דער קרעטשמער דערציילט יאַקבי.

ערשטער

וועט'ן אים קענען זען?

דוד־נח

ווייסט, ווי דען?

ציגע

איך פאַרהאָף צו גאָט.

ערשטער

איז דאָך טאַקע עפּעס ווערט געווען די נסיעה.

איטשע־יעקב

טאַקע צוליב דעם האָב איך מיר אַהער אַריבערגעכאַפּט.

ערשטער

באווייזט צו אברהם־יעקבן.

ווער איז אָט דער ייד? שלום־עליכם.

אברהם־יעקב

עליכם־שלום. איך בין אַ זון. דעם רבס אַ שוואָגער.

ערשטער

אַ גרויסע זכיה.

צווייטער

עפּעס ניט קיין קלייניקייט.

דוד־נח

אירט קענען דאָ אַלע איבערנעכטיקן. האָט איר פאַר די פערד מיטגענומען געגוג?

ערשטער

דאָס ט'שוין זיין די לעצטע דאגה. כ'וואָלט נאָר וועלן זיי פירן צום וואַסער.

צווייטער

אַזוי, אַזוי, איז עס טאַקע אמת?

ס ט ע ר ע

מיר ווייסן אַליין ניט וואָס פֿאַר אַ זכות מיר האָבן.

ד ו ד ־ נ ח

ווייסט, אברהם־יעקב, וואָס איכל דיר זאָגן, אַז מיין קאָפּ איז מיר אויך עפּעס אַנדערש געוואָרן זינט דעמאָלט. כ׳פלעג מיר ליב האָבן כאַפּן בייטאָג אַ דרעמל. האָט עס מיר שוין אַזוי געצויגן. באַדאַרפט האָבן נישט איין שמעק טאַבאַק דעם שלאָף צו פאַר־טרייבן. אָבער איצטער — זעסטו נישט. דער שלאָף טשעפּעט מיך שוין נישט בייטאָג.

ע ר ש ט ע ר

לאַכט הויך.

אוודאי, אַז מען האָט אַזאַ־אָ איידעם, שלאָפט מען שוין נישט בייטאָג.

ד ו ד ־ נ ח

פאַרוואָס־זשע פרעגט איר נישט, ווי קומט עס, וואָס ער האָט זיך אהער אַראָפּגעלאָזן אין מיטן דערינען?

א י ט ש ע ־ י ע ק ב

כ׳ווייס, אַן איידעם איז דאָך שוין נישט שייך.

אַ י י ד

איך קען שווערן, עפּעס אַ שמחה.

ד ו ד ־ נ ח

ער איז זיך משדך מיט מיין יינגערן זון, דאָס הייסט, מיט מיין אייניקל, זיין טאָכטער. ער איז דאָ פאַרהאַן מיט זיין זון. די ייִדן שמועצערן מיט די ליפּן פאַר התפּעלות.

ע ר ש ט ע ר

אפשר איז עס אָט די, וואָס שטייט אָטאָ דאָרטן?

צ ו ו י י ט ע ר

אַ וואָסערע?

ד ר י ט ע ר

מסתמא יענע, די בלייכערע.

ד ו ד ־ נ ח

ס׳איז מיין אייניקל.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

מיין טאָכטער, זאָל לעבן און געזונט זיין. קוקן אַלע צו דבורהן, וואָס שטייט פון ווייטן מיט רבקהן און רעדן עפּעס אין דער שטיל.

ד ו ד ־ נ ח

וועסט, סטערעלע, באַדאַרפן זען, אַז די יידן... אפשר ווילן זיי עפּעס איבערכאַפּן.

צ י נ ע

איך וועל דיר העלפן.

ס ט ע ר ע

זאָל מיך גאָט שטראָפן, צינע, אויב איך וועל דיך לאָזן זיך צו עפּעס צורירן.

ד ו ד ־ נ ח

ס׳מאַכט נישט אויס. טאַקע אַ רביצין, אָבער פונדעסטוועגן דוד־נחס אַ טאָכטער. גיי טאַקע, צינעלע, זיי זשע מוחל.

ר ב ק ה

פון ווייטנס.

אָט גיי איך אין שטוב אַריין, מומע, איכל העלפן.

ד ב ו ר ה

קומט אַלע אין שטוב אַריין. אַלע פרויען גייען אַריין אין שטוב.

ד ו ד ־ נ ח

גיי, אברהם־יעקב, אויך אַריין אין שטוב, אפשר וועסטו עפּעס בעמען אין מויל אַריין.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

איך קוק זיך אַרום און טראַכט, דאַכט זיך, אַלץ ווי געווען און פונדעסטוועגן עפּעס נישט ווי געווען.

אַ י י ד

שוין לאַנג פון דאַנען?

ד ו ד ־ נ ח

זינט די מאַמע איז געשטאָרבן. אַ שיינע עטלעכע יאָר. עס קומען אלקנה, גיטל און הערש־בער.

א ל ק נ ה

אַ וועלט מיט יידן, קיין עין־הרע. שאַ, ווער איז דאָס? כ׳קען שווערן, אברהם־יעקב. שלום־עליכם, וואָס מאַכט מען?

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

געלויבט איז דער אייבערשטער.

ג י ט ל

מאַמעלעך מיינע, טאַקע אברהם־יעקב!

ה ע ר ש ־ ב ע ר

שלום־עליכם, וואָס מאַכט מען עפעס? סאַר אַ באָרד! כ׳וואָלט דיך נישט דערקענט ווען מען זאָגט מיר נישט.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

דבורה איז אויך געקומען מיט מיר.

ג י ט ל

אַוואו איז זי, אין שטוב? איך בין איר אַ בעלן צו גיין זען. גייט אין שטוב אריין.

א ל ק נ ה

און ווער זענען אָט־אָ די־אָ יידן?

ד ו ד ־ נ ח

הערסטו דאָך, ס׳האָט זיך צעטראָגן איבער דער וועלט, אַז לוי־יצחק האָט זיך אַהער אַראָפּגעלאָזן.

ע ר ש ט ע ר י י ד

ווייסט, ווי דען, פאַרוואָס זאָל מען נישט הערן?

צ ו ו י י ט ע ר

די וועלט שלאָפט נישט.

ד ר י ט ע ר

אגב, ווי ווערט מען נישט געוואָר, וואָס עס הערט זיך מיט יידן אויף דער וועלט?

ע ר ש ט ע ר

איך וויל מיר פשוט מיט אים האַלטן אַן עצה.

צ ו ו י י ט ע ר

איך וויל פשוט כאָטש אין אים גוט אָנקוקן.

א ל ק נ ה

אַ מדינה־חכם!

ד ו ד ־ נ ח

און מיין אייניקל רב חיים?

א ל ק נ ה

עס ברענט דער קאָפּ אויף אים. איך געדענק נאָך אים אַליין, דעם פּאָטער, ווי איצטער זאָל עס זיין. אָנגעקומען אַ בלייכער יינגל מיטן פּעקל אויפן פּלייצע. זאָגט צו מיר דוד־נח, ער וויל אים אָנשטעלן פאַר אַ מלמד צו די קינדער. ס'האָט מיר געחידושט, נאַכסאָל ער וויל עס טאָן. וואָס? מורא געהאַט די קינדער זאָלן אים נישט מבזה זיין. נו, זעט איר דאָך, וואָס דער סוף דערפון איז אַרויסגעקומען. וויפל איז שוין אין דעם, דוד־נח?

ד ו ד ־ נ ח

זיבנאונצוואַנציק אָדער אַכטאונצוואַנציק יאָר.

אַ י י ד

אַזוי, האָט ער אַ זון אויף אַ לייט.

ד ו ד ־ נ ח

וואַרט שוין אויף אים אַ שטאָט. די יידן שמוצערן מיט די ליפּן.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

גייט שווייגנדיק אין שטוב אַריין.

אַ י י ד

לאָמיר גיין אויסשפּאַנען די פערד.

צוויטער

לאָמיר מיין פערד אויך אויסשפּאַנען. אַלע פרעמדע יידן גייען אַוועק צום וועג.

דוד־נח

גיי, הערש־בער, וועסט דו זיי דאָרט אָנווייזן, וואו די פערד אַריינ־צופירן.

הערש־בער

האָסט דו עפּעס גערעדט מיט אברהם־יעקבן?

דוד־נח

נאָך קיין צייט נישט געהאַט. ווי נאָר ער איז געקומען, זיינען די יידן אָנגעקומען און האָבן מיר גאָר פאַרשלאָגן דעם קאָפּ.

הערש־בער

גיי אין שטוב אַריין. איך וועל גיין דאָרט זען צו די יידן. גייט אַוועק הינטערן שטאַל.

דוד־נח

גייט אין שטוב אַריין.

רבקה און דבורה

קומען אַרויס.

דבורה

וואו זענען זיי אַלע אַזוי לאַנג?

רבקה

איך ווייס ניט. זיי גייען אַלע ווילע אַוועק אין פעלד אַריין. גייען אום ביידע. גייען אום.

דבורה

האָסט דו נאָך טאַקע מיט זיי גאָרניט גערעדט?

רבקה

ווי אַזוי קען איך רעדן מיט זיי? קיינער ביי אונז ווייס ניט וואָס צו רעדן מיט זיי. דער פעטער הייבט אָן אַלע מאָל צו רעדן און מיר שווייגן. ער איז אַ צדיק.

דבורה

און ער?

רבקה

חיים?

דבורה

ער האָט גאָרנישט געקוקט אויף דיר?

רבקה

וואָס האָט ער דען צו קוקן אויף מיר? אפשר ווען ער וואָלט מיר עפּעס פרעגן, וואָלט איך ענטפערן אפשר.

דבורה

ער האָט דערמאָנט מיין נאָמען?

רבקה

כּי, ערט אפשר קיינמאָל ניט דערמאָנען. הייַנט אינדערפרי. איך בין זייער פרי אויפגעשטאַנען. גיי איך אַרויס דרויסן, זע איך, ער שטייט און קוקט אַריין אין ברונעם. לאַנג האָט ער אַרייַנגעקוקט. איך בין געשטאַנען פון ווייטן.

דבורה

וועמען מיינסטו האָט ער געזען אין ברונעם?

רבקה

צי איך ווייס.

דבורה

ווייסט ניט, רבקה, וואָס אַזוינס ליבע מיינט.

רבקה

ס'האַרץ זאָגט מיר וואָס דאָס איז, און דו?

דבורה

אַז די צייט קומט, מוז מען וויסן, רבקה. אַז די צייט קומט צו לעבן, קאָן מען אָן ליבע ניט לעבן.

רבקה

ביסט אַזאַ קלוגע. אין שטאָט, טראַכט איך, ווערט מען שוין טאַקע קלוג.

דבורה

אפשר.

רבקה

אַז דו וועסט דאָ זיין לענגער, וועל איך זיך אפשר עפּעס אָנלערנען פון דיר.

דבורה

נעמט ארום רבקהן מיט ליבע.

דו ווייסט שוין אַלץ, רבקה, ווייסט אפשר נאָך מער פון מיר. דיין האַרץ איז אפשר קליגער פון מיינס.

רבקה

דאַכט זיך מיר, זיי גייען! קום, לאָמיר בעסער אַריינגיין אין שטוב אַריין.

דבורה

שטיי לעבן מיר. איך וויל זיי זען.

רבקה

זיי וועלן זיך אויף אונז נישט אומקוקן אַפילו.

דבורה

ער איז דאָך אונזערער אַ פעטער. חיים—אַ שוועסטערקינד. נישטאָ זיך וואָס צו שעמען. אַזוי וועלן מיר שטיין ביים שוועל, וועלן זיי שוין אונז מוזן דערזען.

רבקה

קום, לאָמיר זיך זעצן אויפן פריזבע.

דבורה

שטיי לעבן מיר, אָט אַזוי. *האַלט רבקהן ארומגענומען.*

ר׳ לוי־יצחק און חיים

קומען אַן פון צווישן די ביימער. פאַרנעמען זיך צום שטוב. ווען זיי זיינען שוין באַלד ביים שוועל, רוקן זיך די מיידלעך אינסטינקטיוו אָפּ אַ פּאָר טריט הינטער זיך. גייען ביידע אַריין אין שטוב ניט באַמערקנדיק די מיידלעך.

דבורה

אָט דאָס זענען זיי... האָבן אונז נישט באַמערקט.

רבקה

דאַכט זיך, אַז זיי האָבן אונז געזען.

דבורה

אָט דאָס איז ער?

רבקה

פארגאפט.

יאָ, חיים. האָסט אים געזען, האַ? דער פעטער איז שוין גרוי. ער האָט גרויסע ברעמען, וואָס פאַרשטעלן זיינע אויגן. מיט דער מומען האָב איך גערעדט. זי זאָגט, אַז זי איז געווען מיידלווייז אין מיר געראָטן. געווען אַזאַ פאַרשייטע שטיפערקע ווי איך, זאָגט זי.

דבורה

איר פנים ציטערט. הייבט אָן צו ווישן די טרערן.

רבקה

דו וויינסט, דבורה?... ער געפעלט דיר נישט? האַ? פאַרוואָס וויינסטו, דבורהלע? שטובּיקע שטימען קומען צום טיר.

דבורה

לאָזט זיך גיין אַ בלאסע אין הינטער-גרונט.

רבקה

גייט איר נאָך אַ פארוואונדערטע. פארשווינדן צווישן דיביימער.

די יידן און הערש־בער

קומען אָן פון וועג און אין דער אייגענער צייט קומען ארויס פון שטוב לוי־יצחק, דוד־נח און אלקנה.

ערשטער ייד

אָט־אָ דאָס איז דער רב?

צווייטער

יאָ. דאָס איז דער רב.

ר׳ לוי־יצחק

שלום־עליכם, יידן. גיט זיי אלעמען אַ שלום.

אלקנה

אָט אַזוי ווי איצטער געדענק איך יענעם אינדערפֿרי. וויפֿל איז שוין אין דעם? ביי אַ זעקסאונצוואַנציק יאָר איז שוין אין דעם.

ר׳ לוי־יצחק

זיבנאונצוואַנציק יאָר. פֿון וואַנען פֿאָרן עס יידן?

ערשטער

טאַקע אַהער געפֿאָרן.

ר׳ לוי־יצחק

אָבער פֿון וואַנען פֿאָרן עס יידן? פֿון אַ יריד, מן הסתם?

צווייטער

חלילה, נישטאָ איצט קיין ירידן אין די געגנטן.

דריטער

טאַקע תחילת איינגעשפּאַנט די פֿערד אַהערצו־צו צו פֿאָרן.

דוד־נח

צוליב דיין כבוד וועגן, שמועסט מען, זענען זיי אַהער געקומען.

אלקנה

ווילן זיך אַ ביסל דורכשמועסן מיט אַ רב.

אַ ייד

כאָטשבי אָנצוקוקן זיך געגנוג. וואָרעם וואָס קען אַ דאָרף־מענטש געפֿינען צו רעדן מיט אַ רב?

ר׳ לוי־יצחק

אַ ייד לאָזט זיך נישט סתם אַזוי אין וועג אַריין אַ מצווה צו פֿאַר־דינען. און דאָס האַרץ זאָגט שוין אָן, ווען און ווי אַזוי מען באַ־דאַרף פֿאַרדינען אַ מצווה.

איטשע־יעקב

וואו מאַכט זיך עס אַ דאָרף־יידן אַזוי גרינג אַ מצווה צו פֿאַרדינען?

ר׳ לוי־יצחק

וויפל מזל אין טאָג איז מפשפש אַ דאָרף־ייד און באַטראַכט זיך צו ער איז אַ ייד?

צווייטער

דאָס, ברוך־השם, קריכט שוין קיינמאָל נישט אַרויס פון קאָפּ. מער נישט, וואָס דאָס הארץ גאַרט צו זיין אַ רעכטער ייד. אַ ייד, ווי ביי לייטן, נאָר מען קען עס נישט באַווייזן.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס מיינט עס?

דער ייד

וואָס קען איך דען מיינען? דער רבי פאַרשטייט דאָך וואָס סע מיינט אַ ייד צו זיין.

דריטער

וואָרעם וואָס איז שייך טאַקע? איינשטעלן דאָס לעבן צוליב יידישקייט. וואָרעם מיט וואָס דען קען מען באַווייזן, אַז מען איז אַ ייד, אַז אויב נישט אָפּצוגעבן אַלץ וואָס אַ ייד פאַרמאָגט.

אלקנה

כאַ־כאַ־כאַ, מען זיצט אין דאָרף ביים טאָפּ באָב און עס פּעלט גאָרנישט, סע איז מיר אַ חידוש, ווי דער וואָס אין הימל ווענדט גאָר אום זיין פנים צו אַזוינע יידן.

ר׳ לוי־יצחק

האָבן יידן חיונה בשפע?

ערשטער

מען קען זיך נישט באַקלאָגן, רבי.

צווייטער

מער נישט, וואָס מען וואַלגערט זיך צווישן גויים.

דריטער

פון טאָג ביז נאַכט פאַריאָגט מיט ווייס איך דאָרט וואָס.

פ ע ר ט ע ר

איך בין, קיין עין־הרע, אַ שמיד אַ בעל־מטופּל.

פ י נ פ ט ע ר

וועט דער רבי נישט נעמען פאַר אומגוט, וואָס איך וואָלט וועלן זיך מיישב זיין. סע איז ביי מיר פאַרהאַן אַ יינגל, הייסט עס, כ'האָב צו אים נאָך פיר יינגלעך, נאָר ער איז דער יינגסטער, אינגאַנצן אַכט יאָר אַלט, דאַכט זיך מיר, אַז פון אים וואָלט זיך אפשר אויסגעשניטן אַ לייט.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

דהיינו?

ד ע ר י י ד

אַ קליין יינגל, נאָר מיט אַ שאַרף קעפּל. ווען דער רבי זאָל אים וועלן פאַרהערן, איך וואָלט מיר געלאָזט קאָסטן ביז צו דער לעצטער העמד. האָב איך מיר געוואָלט מיישב זיין מכוח דעם.

צ ו ו י ט ע ר

ער האָט אים מיט זיך מיטגעבראַכט.

פ י נ פ ט ע ר

איך האָב אים טאַקע אין וואָגן.

י י ד ן

ברענגט אים אַהער, הענעך־יאָשע. איך זע שוין, אַז דער רבי וועט פון אים האָבן הנאה.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

ברענגט אים אַהער, זאָל ער זיין מיט די דערוואַקסענע יידן. צוויי יידן, צווישן זיי דער פאָטער, איילן צום וועג אַרויס.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

איך קוק זיך אַרום, די ביימער נישט הינטערשטעליק געוואָרן. אויסגעוואַקסן פאַר די זעקסאונצוואַנציק יאָר.

ח י י ם

באַווייזט זיך אין טיר.

ר׳ לוי־יצחק

אָט איז מיין זון. זעסט אָט יענעם בוים לעבן ברונעם? אַז איך בין אהער געקומען צום ערשטן מאָל, איז ער געווען אַזוי דין ווי מיין פינגער; אַ ריטעלע אַרויסגעוואַקסן פון דער ערד און איצ־טער — אַ בוים.

דוד־נח

זיי זשע מוחל, געדענקסט אוודאי דעם עפל־בוים, וואָס איז גע־וואַקסן הינטערן פענסטער. נישט פאַר די ביימער געדאַכט, אַ דונער האָט אים איינגעבראָכן.

ר׳ לוי־יצחק

יאָ, אויך אויף ביימער אַז עס קומט אַ גזרה און ס׳איז נישט פאַר־האַן, ווער עס זאָל מעביר זיי די גזרה... די יידן קומען אָן, פירן אַ בלאַסן, שעמעוודיקן יינגל.

ר׳ לוי־יצחק

קנייפּט דעם יינגלס בעקל.

ווי רופט מען דיך?

יינגל

שלמה.

דער פאָטער

יאָ, שלמה איז דיין נאָמען. האָט שוין באַדאַרפט צו זיין אַ ביסל גרעסער. איז אָבער נישט ער עסט און נישט ער וואַקסט.

ר׳ לוי־יצחק

קענסטו שוין עפּעס לערנען תּורה?

יינגל

כ׳וועל קענען.

אַ ייד

מען זעט שוין, אַז ער וואַקסט אַ לייט. האָ־האָ.

ר׳ לוי־יצחק

נו, און אַז דו וועסט קענען לערנען תּורה, וואָס וועט דעמאָלט זיין?

י י נ ג ל

איכל זיין אַ רב.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

און אַז דו וועסט שוין זיין אַ רב, וואָס וועט דעמאָלט זיין?

י י נ ג ל

וועל איך פּסקענען שאלות. יידן לאַכן.

א ל ק נ ה

אויף אים איז צו גלויבן.

אַ י י ד

וואָס זאָגט איר, רבי, ער וואַקסט שוין אַ לייט, האַ?

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

ווער לערנט מיט אים?

ד ע ר פ אָ ט ע ר

אליין פון זיך, רבי. געווען אַ מלמד. אָבער דער מלמד האָט גע־זאָגט, אַז פאַר אים באַדאַרף מען האָבן אַ רבין, וואָס זאָל שוין וויסן פון דאַנען אַהין.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

נו, ייִנגעלע, ווילסטו זיין אַ רב און פּסקענען שאלות. ווי איז אָבער, אַז דו וועסט ניט האָבן קיין שאלות צו פּסקענען?

י י נ ג ל

טראַכט מיט אַן אָראָפּגעלאָזענעם קאָפּ.

אַ י י ד

כאַ־כאַ־כאַ, דאָס איז שוין אַ ביסל צו הויך פון ייִנגעלע.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

נישט צו הויך. גאָרנישט צו הויך... זאָג מיר, זונעלע, וואָס וועסטו טאָן, אַז דו וועסט נישט האָבן קיין שאלות צו פּסקענען? ביי יידן איז נישטאָ קיין טריפות. אַלץ כשר. ביי יידן איז נישטאָ קיין עוולה אין משא ומתן — כסדר צדק און יושר; וואָס וועט

דעמאָלט זיין, יינגעלע? ער זעצט זיך אנידער און ציט דעם יינגל צוליב די קני אריין. רעדט מיט התלהבות. אָט אַזוי, מיין שיין יינגעלע, וואָס וועסטו דעמאָלט טאָן? אין עולם הערשט אַ געהויבענע שטימונג, די יידנס אויגן און פּנימער צינדן זיך אָן מיט התלהבות.

יינגל

אַז איך וועל קענען גוט לערנען תורה, וועל איך שוין אַליין וויסן וואָס צו טאָן.

ר׳ לוי־יצחק

גוט לערנען תורה... דאָס איז דער עיקר. גוט צו באַנעמען די תורה, דאָס איז דער עיקר, פון דער תורה אַרויס ווינקט שוין אַרויס די אויג פון חכד און אמת און ווינקט און רופט, און עפנט אויף דאָס הארץ צום אמת. דעמאָלט וועסטו שוין זאָגן צו דער תורה: לבבתיני אחותי כלה, דו האָסט זיך באַהאַרצט, מיין שוועסטער, מיין כלה... לבבתיני באחת מעיניך — האָסט מיך באַהאַרצט מיט די אויגן דיינע, וואו חסד און אמת זיינען איינגעפּאַסט... אָט אַזוי, יידן, מיינט עס. עס הערשט אַ ווײַלע אַ געהויבענע שטילקייט. די יידן קוקן זיך דורך. ווארטן, אַז נאָך עפּעס זאָל אַרויסקומען פון לוי־יצחקס מויל אַרויס.

דער פּאָטער

זאָג, מיין קינד, דעם רבין וואָס דו האָסט געוואָלט זאָגן.

ר׳ לוי־יצחק

שוין, ער האָט שוין געזאָגט. תורה וויל ער לערנען. תורה לשמה. איך נעם אים מיט זיך. איך וועל אים האַלטן לעבן זיך. די יידן שמועסן מיט די ליפּן פאַר התפעלות.

דער פּאָטער

איכל מיר לאָזן קאָסטן ביז צו דער לעצטער העמד.

ר׳ לוי־יצחק

באַדאַרף דען אַ טאַטע נאָך צוצאָלן, ווען זיין זון באַגערט צו דער תורה? וואו עס איז גאָר אַזוינס געהערט געוואָרן? צום יינגל. איצטער קום, מיין זון. קום לאָמיר זען, צי ס׳איז שוין טאַקע צייט צו דאַוונען מנחה. נעמט אים פאַרן האַנט און גייט מיט אים אוועק צווישן די ביימער. מען הערט נאָך לוי־יצחקס ווערטער „תורה, תורה".

א י י ד

עס ווילט זיך אַוועקצוואַרפן די געשעפטן און אַלץ מיט אַנאַנדער.

צ ו ו י י ט ע ר

און וואָס?

ע ר ש ט ע ר

און וואָס — פּרעגסטו? און מען לעבט שוין ווי גאָט געבאָטן.
צום פּאָטער פון יינגל. זעסט, ווי מען ווערט אויפגעריכט?

ד ע ר פ אָ ט ע ר

עס גלויבט זיך מיר גאָר אַליין נישט. ער נעמט אים מיט, זאָגט ער.

א ל ק נ ה

סע שטעלט זיך מיר די האָר אין קאָפּ פון דער גאַנצער מעשה. וואָס זאָגסטו, דוד־נח? דו ווייסט, אַז איך טראַכט: אַנדערע צייטן קומען עפּעס אויף דער וועלט. וואָרעם אַז נישט, קען דאָך נישט געמאָלט זיין. פריער דו און איצטער כאָטש נישט איך, איז אברהם־יעקב, דוד־נח. דו ווייסט, אַז אַ הארץ איז אַמאָל נישט קיין קליי־ניקייט. צום פּאָטער פון יינגל. איר, רב ייד, האָט אַ גרויסן זכות אין הימל. איר באַדאַרפט זיך נישט האַלטן גרויס ביי זיך. חלילה נישט איבערנעמען זיך. וואָס זאָגסטו, הערש־בער?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

איך טראַכט, ווי לאַנג איז עס גאָר אינגאַנצן געווען די מעשה, ווען ער איז אַהער אָנגעקומען מיטן פּעקעלע אויפן פּלייצע. נאָך גאָר שנעקעס געווען. האָט מען גאָר חוזק געמאַכט פון אים. האָט זיך עס דעמאָלט גאָר געפּלאָנטערט. וואָס האָב איך מיר צו נאַרן? ס׳איז מיר אויך גאַנץ גוט אין זינען אַריין. אפשר אַזוי וואָלט מען זיך געפּרווט עפּעס אַנדערש. אָבער אַזוי האָט עס שוין געקי־רעוועט, געקירעוועט. נו, איז מען נישט קיין למדן, אָבער ס׳קירע־וועט שוין, עס לאָזט זיך שוין נישט פאַרקריכן אין בלאָטע אַריין. און דאָס איז ס׳אייגענע מיט אברהם־יעקבן.

אלקנה

דאָס זאָג איך דאָך, שוין אַנדערע צייטן אויפֿן דאָרף אויך. וואָס איז דאָ פֿאַרהאַן צו רעדן? כ׳האָב באַלד דעמאָלט אַרויסגעזען, כ׳האָב מיר נישט געמאַכט ווייסנדיק. איצט זע איך עס באַשיינ־פּערלעך. ער געקומען. יידן געקומען. ס׳איז שוין נישט דער איי־גענער דאָרף. איך זע עס באַשיינפּערלעך.

אברהם־יעקב

קומט ארויס.

דוד־נח

אָט איז מיין זון. וואָס מאַכסטו, האָסט זיך כאָטש אויסגערוט אַ ביסל?

אברהם־יעקב

גיט די יידן שלום.

מיר האָבן איבערגעשמועסט, אַז מען זאָל די יידן בעטן דאָ איבער־נעכטיקן. טאַקע לכּבֿוד דעם רבֿ און זיין זון דעם רבֿ.

אַ ייד

אַזוי, דער זון אויך אַ רבֿ.

דוד־נח

ער נעמט מיין אייניקל, זיין טאָכטער.

אַ ייד

יאָ, יאָ, אַז מען איז זוכה.

אלקנה

ער נעמט דאָך מיט זיך אָט דעם יידנס יינגל.

אברהם־יעקב

הלוואַי וואָלט איך דעמאָלט געווען יינגער.

דוד־נח

וואָס פֿעלט דיר חלילה אַזוי, מיין זוהן?

אברהם־יעקב

עס קען זיין, אָבער ס׳איז נישטאָ קיין גרונט וואוהין דער גע־

דאַנק קען פאַרטראָגן, אויב דו הייבסט נאָר אָן צו פאַרשטיין. אָט קוק איך אויף אים אַליין. ער שטייט נישט אויף אַן אָרט, אַז מען הייבט אָן צו שטייגן, שטייגט מען שוין.

ר׳ לוי־יצחק

קומט אָן. פירט ביים האַנט דעם ייִנגל. רעדט צו אים.

אַז מען לערנט תּורה, פאַרשטייט מען דעם פּשט פון אריה שאג מי לא יירא. אַז אַ לייב ברומט, ווער האָט דעמאָלט נישט קיין פּחד? דאָס מיינט מען דעם ליכטיקן טאָג, וואָס קומט אָן ווי אַ לייב און ברומט פאַרן טיר. ברומט הינטערן פענסטער און וועקט דאָס האַרץ צום אור התּורה. צום ליכט פון דער תּורה. באַמערקט אברהם־יעקבן. זעסט, אברהם־יעקב, וואָס אַזוינס עס וואַקסט אויפן דאָרף? איז דאָך שוין ווערט געווען די גאַנצע נסיעה, אַפילו צוליב דעם אַליין.

אברהם־יעקב

נעמט דעם ייִנגל פאַרן אויער.

ווי רופט מען דיך, שייגעץ איינער?

ייִנגל

שלמה.

ר׳ לוי־יצחק

שלמה, שלמה... גו, ייִדן, אַזוי מאַכט איר שוין אַ מנין צו דאַווענען... איז באַשערט אַ מנין — קומט ער, דער מנין. אין הינטערגרונט גייען פאַרביי רבקה און דבורה. זייערע אויגן געווענדט צום שטוב צו, וואו פאַרגאַפטע ייִדן שטייען אין אַ האַלבן קרייז.

ציגע און סטערע

באַווייזן זיך אין טיר. וואָלטן וועלן אַרײַנגיין, בלייבן דאָך שטיין, מיטן געדאַנק געווענדט צום בינטל ייִדן.

איטשע־יעקב

רבי, מיט וואָס קען אַ ייִד באַווייזן, אַז ער איז אַ ייִד?

ר׳ לוי־יצחק

די קינדער פון אברהם, יצחק און יעקב באַדאַרפן דען באַווייזן, אַז זיי זענען עס? פון אויבן ווינקט מען שוין, טייט מען שוין —

אָט דאָס זענען זיי, די זרע קודש... קומט שוין עפּעס אַרויס פון דעם אָנווייזן, פון אָנטייטן. אַמאָל ווערט די וועלט פאַרבלענדט, אַז זי קוקט אַריין אין דעם תואר־פּנים פון די זרע יעקב און אַמאָל וויל די וועלט אויסלעשן דאָס פייער, וואָס לייכט אויפן תואר פּנים פון די זרע־יעקב.

רבקה און דבורה

קומען ווידער אָן און בלייבן שטיין אין הינטערגרונד, געווענדט מיטן געדאַנק אַהער.

ציני

ווישט די טרערן.

סטערע

קוקנדיק אויף ציגען טוט זי אויך דאָס אייגענע.

אלקנה

וואָס איז דעם מענטשנס לעבן דען ווערט? וואָס פאַר אַ ווערט האָט ער אויף דער וועלט? איך זאָג מיר מיינס.

ר׳ לוי־יצחק

בישט געדרונגען, אַ סך ווערט. אַן עולם ומלואו ווערט. גאָר די אוצרות פון דער וועלט ווערט. אַ ייד באַדאַרף עס וויסן. אַ ייד באַדאַרף עס באַגרייפן, אַז מה־דאָך דאָס קליינע פליגעלע ווייס עס, אַ פּשיטא שוין דער מענטש, אַ פּשיטא שוין אַ ייד. אַ פּשיטא שוין די זרע־יעקב. אָט זע איך דעם בוים אָט־אָ דאָרטן. אַ ריטעלע געווען. איז פון דעם אַ בוים אויסגעוואַקסן. און פאַרקערט, איז אויף יענעם עפּלבוים נגזר געוואָרן כּלָיה. אָט, באַדאַרפט נגזר ווערן. נו, גייט זיך אַרום אַ מענטש מיטן צלם אלהים אויפן פּנים און איז זיך מייאש. באשר אים איז צו גוט. באשר אים איז די גאַנצע וועלט איבערגעענטפערט געוואָרן.

אברהם־יעקב

ווען איך וואָלט געקענט מיינע עסקים אַראָפּוואַרפן פון פּלייצע. בו, וועט דען דער פּריץ אַרויסלאָזן.

ר׳ לוי־יצחק

ווידער דאָס אייגענע. עס גאַפֿט אין מיר מיין נשמה דווקא דאָ זייענדיק. יאָ, און דווקא אַ רב. דווקא אַ בר־אוריין. וואָרעם ווי דען אַנדערש פרעג איך אייך יידן? במקלי עברתי את הירדן. אָט אַזוי מיט אַ שטעקעלע און מיט אַ פעקעלע אויפן פלייצע בין איך מיר אין אַזאַ ליכטיקן טאָג געקומען אַהער. יאָ, מיט זעקסאונ־צוואַנציק יאָר צוריק. וואָס זענען זעקסאונצוואַנציק יאָר? ווילט איר, איז עס אַ אָין־סוף מיט יאָרן. ווילט איר, איז עס אַ טיפּה מן הים. אַ טראָפּעלע. גאָרנישט. ערשט נעכטן געשען. דאָ בין איך אויפגעריכט געוואָרן און דאָ וועל איך איצטער אין תּוך אַריין אויפגעריכט ווערן... יאָ, מנחה דאַוונען.

חיים

באַוויזט זיך אין טיר.

צייט מנחה דאַוונען. פאַרהאַן אַ מנין.

אלקנה

יאָ, אַ מנין. אפשר צוליב אייער זכות וועלן מיר איצט האָבן אַלע טאָג אַ מנין.

ר׳ לוי־יצחק

יאָ, מיין זון, צייט מנחה צו דאַוונען. גייט אין שטוב.

דוד־נח

צו די יידן.

זייט־זשע מוחל, קומט אַריין. די יידן גייען איינציקווייז אין שטוב אַריין. ציבע און סטערע דערנעענטערן זיך.

ציבע

איך ווייס ניט, צי זאָל איך וויינען צי זאָל איך מיר פרייען. איך קוק זיך אַרום, אַלץ ווי געווען. אַלץ ווי געווען, נאָר די מאַמע איז נישטאָ.

סטערע

איך האָב דיר נישט געוואָלט דערציילן. ווייסט, אַ דונער האָט איינגעבראָכן יענעם עפּלבוים הינטערן שטוב. גייען ביידע צום פּלויט און קוקן שווייגנדיק צום צעבראָכענעם בוים. קומען צוריק.

צ י נ ע

ווי נעכטן איז עס געשען.

ס ט ע ר ע

געדענקסט, ווי דו ביסט אַראָפּגעפאַלן פון בוים?

צ י נ ע

ער איז געזעסן און געלערנט אין שטוב, האָט זיך מיר פאַרגלוסט אַרויפצוקלעטערן אויפן בוים און אָנרייסן עפּל פון זייבעטוועגן. מיט אַמאָל איז ער אַרויסגעקומען אין דרויסן. אַז כ'האָב אים דערזעען, האָט זיך מיר עפּעס אין האַרצן אָפּגעריסן און כ'בין אַראָפּגעפאַלן פון בוים. יאָ, וואו איז דבורה? כ'האָב זיך נאָך אַפילו נישט אָנגעפרייט מיט איר ווי געהעריק איז.

ס ט ע ר ע

קיין עין־הרע אַ פאַרשוין. מער נישט אַ ביסעלע בלאַס. אַוועק מסתמא שפּאַצירן מיט רבקהלען.

צ י נ ע

געלויבט איז דער אייבערשטער. דאַכט מיר, זיי דאַוונען שוין. לאָמיר אַריינגיין.

ס ט ע ר ע

דו, צינע, האָסט זיך אוודאי אויסגעלערנט דאַוונען און איך בין געבליבן אַזוי ווי דו זעסט. זאָל מען נישט באַשטראָפט ווערן.

צ י נ ע

געלויבט איז דער אייבערשטער. גייען ביידע אַריין אין שטוב.

ד ב ו ר ה

קומט אָן. בלאַס, אומעטיק.

ר ב ק ה

גייט איר נאָך אומעטיק.

פון שטוב דערטראָגט זיך די שטימע פון די דאַוונער.

ר ב ק ה

הערסט, מען דאַוונט.

דבורה

נאָ?

רבקה

באַדאַרפסט נישט וויינען, דבורהלע. דיר וועט זיין אַזוי גוט ווי דער מומע ציגנען. הערסט מען זאָגט קדושה. איך ווייס נישט וואָס צו זאָגן.

דבורה

רבקהלע, דו ביסט דאָך אין איין עלטער מיט מיר... אפשר... רבקהלע... טרערן ווארגן אירע רייד.

רבקה

וואָס מיינסטו, דבורהלע?

דבורה

דורך טרערן.

איך ווייס נישט, איך ווייס נישט...

פאָרהאנג.

צווייטער אַקט.

אַ פּאָר טעג שפּעטער ביי דודינחן אין שטוב. אַרום האַלבן טאָג. אין שטוב איז אויפגערוימט. דער טיש איז פאַרשפּרייט מיט אַ ווייסן טישטעך. עטלעכע יידן אין שטוב געזעגענען זיך מיט ר' לוי-יצחקן.

ר' לוי-יצחק

פאָרט געזונט, יידן, זייט נישט געפּאַלן ביי זיך. טאָמער קומט אויס צו וואוינען אויפן דאָרף, באַדאַרף מען נישט זיין געפאַלן ביי זיך. אַ ייד איז אומעטום אַ ייד.

ערשטער ייד

זייט געזונט, רבי, זאָל אייך גאָט באַצאָלן דערפאַר, וואָס איר האָט זיך אַראָפּגעלאָזן צו אונז.

צווייטער

און מיין קינד, רבי, וועט אפשר זיין אַ גרויסע טירחה?

ר' לוי-יצחק

וועל אים מיטנעמען. וועל האָבן איבער אים השגחה. וועט שוין זיין גוט.

דריטער

איר מיינט, רבי, אַז סעווילט זיך פאָרן אַהיים? כ'האָב נאָר מורא, מיינע זאָל נישט האָבן קיין עגמת-נפש.

ר' לוי-יצחק

פאָרט געזונט, יידן. זייט געזונט.

דער פּאָטער
צום יינגל.

גערענק, מיין קינד, זיי אַ לייט. די מאַמע וועט אפשר האָבן צער. אָבער וואָס קען מען טאָן? רבי, איך גיב אים איבער אין אייערע הענט.

ר׳ לוי־יצחק
קנייפּט דעם יינגלס בעקל.

וועט אם־ירצה־השם זיין אַ בן־תורה...

דער פּאָטער
קום, מיין קינד, מיט מיר צום וואָגן אַרויס. וועל נאָך אַ ביסל שמועסן מיט דיר. די יידן אָן חשק דערלאַנגען די הענט און גייען אַרויס, וואַרפנדיק ביים אַרויסגאַנג נאָך אַמאָל אַ בליק צו ר׳ לוי־יצחקן.

ר׳ לוי־יצחק
זעצט זיך ביים טיש לעבן פענסטער, קוקט אַריין אין אַ ספר. אָבער זיין געדאַנק איז ניט מיטן ספר. שפּאַרט אָן זיין קאָפּ אויף זיינע הענט. ווען ער הייבט אויף זיין קאָפּ, רוט אויף זיין פּנים טרויער. בלייבט אַ ווײַלע אַזוי זיצן פאַרטיפט אין זיך.

אברהם־יעקב
קומט אַריין. בלייבט מיט דרך־ארץ שטיין פון ווייטן אַ ווײַלע. וויל שוין אַרויסגיין.

ר׳ לוי־יצחק
באַמערקט אים.

נו, וואָס, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב
זייט זשע מוחל, איך וויל אייך נישט מפסיק זיין.

ר׳ לוי־יצחק
גאָרנישט געדרונגען, אַז מען איז מיר מפסיק.

אברהם־יעקב
דער עולם איז זיך פונאַנדערגעגאַנגען.

ר׳ לוי־יצחק
זעץ דיך אַנידער, אברהם־יעקב. פאַרהאַן מסתמא פון וואָס צו שמועסן?

אברהם=יעקב

יאָ, מען וואָלט באַדאַרפט. עס וואָלט נישט געשאַדט. אַז מען זעט זיך אַזוי זעלטן.

ר׳ לוי=יצחק

דעם גדן וואָס דו ג׳סט איז דאָך מסתּמא נישט איבער דיינע כּוחות. נו, וואָס איז שייך אַנדערע עניִנים.

אברהם=יעקב

הלוואַי וואָלט איך געהאַט מער קינדער. בנים זכרים; איך וואָלט זיי געשיקט צו אייך, איר זאָלט זיי מדריך זיין. נו, האָט זיך אַזוי געמאַכט.

ר׳ לוי=יצחק

און ער, דער פּריץ, איז ער נישט חלילה מדיח, מען זאָל באַדאַרפן עפּעס פּוגם זיין?

אברהם=יעקב

וואָלט וועלן פּרוּוון אַמאָל. אַז די שנאה צום יידן שפּראָצט אַרויס, איז דאָך נישט שייך. נו, איז דאָך צוריק די אייגענע מעשה. איז מען דאָך אַ ייד. געדענק איך נאָך וואָס איר האָט מיט מיר אַמאָל געלערנט.

ר׳ לוי=יצחק

איז מען דאָך אַ ייד. דאָס איז דער עיקר. איך געדענק דיר נאָך, ווי איצטער וואָלט עס געווען. אָט=אָ=דאָ אין דער אייגענער שטוב, דאַכט מיר, אַז בּיים אייגענעם טיש. דעמאָלט איז געווען די אמתע שעה זיך מתדבק צו זיין אין זיין גרויסקייט און זיך דערהייבן צו דער מדרגה וואָס אַ ייד באַדאַרף זיך דערהויבן. *קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט וועלן באַטראַכטן יעדן ווינקל אין שטוב. דאָס אייגענע טוט אברהם=יעקב.*

אברהם=יעקב

איר געדענקט עס נאָך, רבּי?

ר׳ לוי=יצחק

אָט=אָ=דאָ בּיים אייגענעם טיש. יאָ. אפשר איז עס געווען אַ טעות,

אפשר איז געווען פאַר דיר דעמאָלט אַן אַנדער וועג. אָבער שאַדט נישט. איז דאָך איצטער אויך דיין וועג אַ גאַנץ אַנדערער. טוסט צדקה. עס ציט צום שורש. דאָס איז דער עיקר. נו, וואָס נאָך? איך האָב געוואָלט שמועסן מיט איר.

אברהם־יעקב

מיט דבורהן, מיינט איר?

ר׳ לוי־יצחק

יאָ, עפּעס האָט מיר דאָס האַרץ מדחה געווען דערפון. איילן זיך איז נישט כדאי.

אברהם־יעקב

איך פאַרשטיי נישט זייער גוט. איר וועט אפשר מוחל זיין געבן מיר צו פאַרשטיין נאָך אַמאָל.

ר׳ לוי־יצחק

עס איז געווען תחילת מיין כוונה, איך זאָל עס דוחה זיין אויף נאָך אַ פּאָר טעג. דאַכט זיך מיר, אַז וואָלקנדלעך קומען אָן. דאַכט זיך מיר, אַז די ערד האָט עפּעס ווי אַ ציטער געטאָן אונטער מיינע פיס.

אברהם־יעקב

אומרויִק, בלאַס.

איר מיינט, רבי, דבורהן? ס׳איז אפשר געווען קרום פון מיר צו שיקן זי אין דער שטאָט אַריין; לאָזן, זי זאָל זיך לערנען זייטיקע זאַכן.

ר׳ לוי־יצחק

עס איז געווענדט, וואוהין די זייטיקע זאַכן פירן אַוועק דעם גע־דאַנק. אַמאָל איז דער זייטיקער וועג אויך אַ וועג. אַמאָל איז דער זייטיקער וועג דער עיקר־וועג. עס איז געווענדט, ווען און ווי אַזוי. ווייסט, אברהם־יעקב, מיין טבע, ווייסטו דאָך, אַז איך, בטבע, בין גאָרנישט קיין מקפּיד און אויך נישט קיין מהרהר. וואָרעם וואו עס איז אַ האַרץ פאַרהאַן, דאָרט איז שוין אַלץ

פאַרהאַן. איז שוין עפּעס צום האַרצן אויך פאַרהאַן. אָבער דאָס האַרץ באַדאַרף זיך נויגן צו דער רעכטער זייט. דאָס איז שוין אוודאי און אוודאי.

אברהם-יעקב

זאָל איך, רבי, זי לאָזן רופן און זי פרעגן? אפשר אַ טאַטע איז בלינד.

ר׳ לוי-יצחק

חלילה-וחס. איך האָב חלילה גאָרנישט צו איר. ווייסט, ווי קען איך עס גאָר?

אברהם-יעקב

רבי, איך קען גאָרנישט פאַרשטיין וואָס דאָס מיינט. איך ווייס נישט, צי איך זאָל האָבן עגמת-נפש צי איך זאָל... זייט זשע מוחל, רבי...

דוד-נח

קומט אריין.

אָט-אָ-דאָ גאָר זענען מיינע קינדער.

ר׳ לוי-יצחק

זייט-זשע מוחל, שווער.

אברהם-יעקב

וואָס מאַכסטו, טאַטע? אזוי ווינציק גערעדט מיט דיר.

דוד-נח

ס׳האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז מיינע קינדער וועלן קומען, וועל איך זיצן גאַנצענע טעג און שמועסן מיט זיי. נו, לאָזט זיך גאָר אויס, אַז ס׳איז נישט פאַרהאַן פון וואָס צו שמועסן. נאָר אויף איין זאַך פאַרדריסט מיר, וואָס די מאַמע איז נישטאָ דערביי און קען נישט האָבן דעם נחת. געדעקסט, אברהם-יעקב, ווי דו ביסט שטענדיק געזעסן מיט לוי-יצחקן, אָט ווי איצט און געשמועסט? און איצטער, פונדעסטוועגן, האָט זיך ווידער געפונען פון וואָס צו רעדן. אוודאי רעדט מען פון עפּעס אַ גרויסע נדבה אויף אַ בית-

מדרש. אוודאי. איך זאָג אויך, אברהם־יעקב, אַז גאָט האָט דיר אַזוי ווייט געהאָלפן, אַז אין שטאָט זאָל מען פון דיר אויך וויסן. קענסט עס טאָן דורך לוי־יצחקן און אפשר דורך היימלען. אפשר טאַקע אין זיין שטאָט.

אברהם־יעקב

איך האָב טאַקע שוין אַליין געטראַכט פון דעם. אם־ירצה־השם איך וועל עס טאָן.

דוד־נח

זיי זיך מיישב מיט לוי־יצחקן, אפשר וועסטו לאָזן שרייבן אַ ספר־תורה. איך וועל אויך געבן אַ קלייניקייט צושטייער. וואָס זאָגסטו, איידעם מיינער?

ר׳ לוי־יצחק

ווען נאָר דער רצון איז דערביי פאַרהאַן. און ביי אברהם־יעקבן איז דאָך געוויס רצון פאַרהאַן.

ציני

קומט אריין.

גאָר דאָ ביסטו, טאַטע. איך האָב געמיינט, דו בינסט אַוועק־געגאַנגען צו אלקנהן?

דוד־נח

וואָרעם וואָס, מיין טאָכטער?

ציני

וואָס מאַכסטו, אברהם־יעקב? פון וואָס רעדט איר דאָ?

דוד־נח

ער איז מסכים, ווייסט, ווי דען? אַז דער וואָס אין הימל העלפט— פאַרוואָס נישט? וואָס זאָגסטו אויף דעם, מיין טאָכטער?

ציני

מיין האַרץ איז מיר עפּעס אַזוי פאַראומערט, אַז איך געפין מיר גאָר קיין אָרט נישט

דוד־נח

סטייטש, ווי פאַלסטו עס אויס גאָר אַזוינס צו רעדן, מיין טאָכ־טער? וואָס קען מען מאַכן? ס'וואָלט טאַקע גוט געווען, ווען די מאַמע וואָלט איצטער געלעבט. נו, וואָס קען מען מאַכן? כ'האָב שוין נישט איינמאָל איבערגערעדט.

ציגע

ווישט די טרערן.

ר' לוי־יצחק

ציגע, זיי זשע מוחל. ער גייט אַרויס. ציגע נאָך אים. אברהם־יעקב און דוד־נח בלייבן אַ ווײַלע שטיל, צרומגעכאַפּט פון אַ פרעמדן אומעט.

דוד־נח

האַ, זאָגסטו, עפּעס מיין זון?

אברהם־יעקב

יאָ, טאַטע, איך וועל אם־ירצה־השם לאָזן שרייבן אַ ספר־תורה.

דוד־נח

האָסט גערעדט מיט חיימלען?

אברהם־יעקב

אַ ביסל גערעדט. מען קען אים נישט אָפּרייסן פון ספר.

דוד־נח

וואָס זאָגט לוי־יצחק? מיינסט, עס וואָלט געווען גאָרנישט קרום דאָ צו פּראַווען די חתונה.

אברהם־יעקב

איך וועל געוויס מסכים זיין אויף דעם.

דוד־נח

וואָס זאָגט לוי־יצחק אויף דעם?

אברהם־יעקב

איך וועל איבערשמועסן מיט אים.

דוד־נח

ער האָט דיך האָלט, מיין זון. איך געדענק, ווי נאָך דעמאָלט האָט

ער דיך העלטער געהאַט פון אַלע קינדער. ווייסט, אלקנהס זון וויל אים זען, נאָר ער האָט ניט קיין מוט אַריבערצוקומען אַהער. אַ נאַר וואָס ער איז. מאַלע וואָס ער האָט דעמאָלט נישט געוואָלט לערנען. וואָס האָט עס צו דעם? לוי־יצחק האָט שוין מסתמא לאַנג פאַרגעסן אָן דעם.

אברהם־יעקב

זאָל ער אַריבערקומען, איך וואָלט אַליין זיך אויך וועלן זען מיט אים.

דוד־נח

אלקנה האָט איבערגעשמועסט, אַז טאָמער וואָלסטו דאָרטן לעבן זיך געפונען פאַר אים עפּעס צו טאָן. די צייטן זענען ביי אים גאָר שפּלדיק... איך וועל גיין זען הערש־בערן. באַדאַרף ביי אים עפּעס פרעגן, וועט באַלד קומען צוריק. גייט ארויס.

אברהם־יעקב

גייט צום פאַרמאַכטן ספר, וואָס לוי־יצחק האָט געלאָזן. בלעטערט אים, נעמט ארויס ברילן, טוט זיי אָן און פרוווט זיך פאַרטיפן אין ספר.

דבורה

קומט אריין, בלאַס און נידערגעשלאָגן.

אברהם־יעקב

נו, וואָס, דבורה, וואו ביסטו געווען דעם גאַנצן פרימאָרגן? אַלע האָבן דיך אַרומגעזוכט.

דבורה

איך ווייס נישט, טאַטע.

אברהם־יעקב

טאָ ווער זאָל וויסן, אַז אויב דו ווייסט נישט?

דבורה

איך ווייס נישט, טאַטע, וואָס זאָל איך דיר זאָגן?

אברהם־יעקב

וועסט דאָך מיר נישט אָנטאָן אַזאַ עגמת־נפש.

דבורה

אדרבה, זאָג דו מיר וואָס איך זאָל טאָן. איך האָב דאָך קיינעם נישט אויסער דיר, ביי וועמען איך זאָל קענען פרעגן. (ווישט די טרערן).

אברהם־יעקב

נו, שאַ, קינד מיינס. האָסט נישט וואָס צו וויינען.

דבורה

איך וועל רעדן מיט אים אַליין.

אברהם־יעקב

מיט חיימען. איך האָב אַלץ געוואַרט, אַז דו וועסט מיט אים רעדן.

דבורה

ניין, איך וועל רעדן מיטן פעטער. ער וועט מיך בעסער פאַרשטיין.

אברהם־יעקב

הייסט עס, אַז ער געפעלט דיר נישט. אַזוי גיך? האָסט דאָך נאָך אַפילו מיט אים נישט גערעדט. זע די מומע צינע, אדרבא, קוק זיך צו צו איר.

דבורה

טאָ פאַרוואָס האָסטו מיך געשיקט אין שטאָט אַריין לערנען? פאַרוואָס האָסטו מיך נישט געהאַלטן אין דער היים, איך זאָל זיין אַזוי ווי רבקה? איך וואָלט מיר אפשר דעמאָלט געפילט גליקלעך צו ווערן אַ רביצין ווי די מומע צינע.

אברהם־יעקב

איצטער איז דאָך נאָך שענער. ווייסט, עפּעס אַ קליינינקייט צו האָבן רב לוי־יצחקן פאַר אַ שווער? און ער אַליין — עס וואַרט דאָך שוין אויף אים אַ שטאָט.

דבורה

איך וויל אָבער, אַז דו זאָלסט פאַרשטיין, אַז איך בין ניט ווי רבקה — און דו ביסט דאָך ניט ווי דער פעטער הערש־בער, ביסט דאָך אַן אַנדער מענטש.

אברהם-יעקב

וואָס הייסט, איך בין אַן אַנדער מענטש—בין איך נישט קיין ייד? וויל איך נישט, אַז מיין איינאונאיינציק קינד זאָל נישט זיין קיין יידישע טאָכטער? ווי דען וואָלט איך עס געקענט באווייזן? אַז ער האָט מיר דעמאָלט אָנגעזאָגט די בשורה, האָט זיך פאַר מיר ממש אויפגעעפנט דער טויער פון הימל. פאַרוואָס האָסטו דעמאָלט געשוויגן? איך האָב דאָך אין דיר דערקענט, אַז דו וועסט טאָן אונזער אַלעמענס פאַרלאַנג.

דבורה

איך האָב געמיינט, אַז איך וועל קענען זיך אַליין גובר זיין. אָבער איך קען נישט. טו עס נישט, טאַטע, וואָרעם איך בעט דיר, טו עס נישט.

אברהם-יעקב

מען האָט זיך שוין דאָס וואָרט געגעבן. אפשר וועט נאָך די חתונה זיין אין אַ פּאָר וואָכן אַרום. אפשר טאָקע דאָ ביים זיידן אין שטוב.

דבורה

אין צוויי וואָכן אַרום חתונה?

אברהם-יעקב

וואָס ביסטו אַזוי צעשראָקן?

דבורה

דער פעטער וועט מיך אפשר פאַרשטיין בעסער. קום מיט מיר צו אים. איך וויל אים פרעגן אויב עס איז שוין פאַרפאַלן.

אברהם-יעקב

וואָס הייסט פאַרפאַלן? צי דען פירט מען דיך צו דער שחיטה? איצט פאַרשטיי איך שוין, פאַרוואָס ער האָט ניט געוואָלט נעכטן, אַז מען זאָל דערפון רעדן. יאָ, דאָס איז עס. אויף דעם האָב איך זיך שוין גאָרנישט געריכט.

דבורה

פאַר מיר איז אָפן אַן אַנדער וועלט. איך וויל עס זאָגן דעם

פעטער. דו אַליין האָסט געמאַכט אַזוי, איך זאָל עפענען מיינע אויגן. איך בין נישט שולדיק. איך וועל עס זאָגן דעם פעטער.

אברהם־יעקב

צערטלט זי.

קינד מיינס, איך וויל דיר נישט אָנטאָן קיין עגמת־נפש. אָבער מיר דאַכט זיך, אַז דו וועסט אונז אַלעמען פינסטער מאַכן דאָס לעבן. צי דען וויל איך דיך פאַרפירן חלילה אין אָפּגרונד אַריין? ווי קען איך גאָר טאָן אַזאַ זאַך?

דבורה

אויב דו פאַרשטייסט אַזוי, וועל איך שוין בעסער גאָר שווייגן. טו מיט מיר וואָס דו ווילסט.

אברהם־יעקב

פון נעכטן אָן, ממש, איך דערקען דיך נישט. האָסט זיך אַזוי פאַ־ענדערט, בלייך און דאָס פּנים איינגעצויגן.

צינע

קומט אריין.

איך ווייס אַלץ, אברהם־יעקב. ווײן נישט, דבורה, ווײן נישט. ביסט אַ יתומה און ס'איז מיר נישט ניחא ווען דו פאַרגיסט טרערן. איך וועל גיין איבעררײדן מיט לוי־יצחקן. דאַכט מיר, אַז ער פאַרשטייט אַלץ.

אברהם־יעקב

זיי זשע מוחל, צינע. וואַרט אַ ווײַלע. אפשר, מען איז דאָך אייגענע מענטשן.

צינע

יאָ, דעריבער זאָג איך דאָך. וואָלט איר מאַמע געלעבט, וואָלט געווען עפּעס אַנדערש. אָבער איצט — איך זאָג דיר, דבורה־לע, ביסט מיר טייער ווי מיין אייגן קינד. און אַזוי ווי איך ווינטש מיין קינד קיין שלעכטס נישט, אַזוי וויל איך דאָך, אַז דיר זאָל אויך זיין גוט. וואָרעם אויב אַנטקעגן דיין

ווילן וועט מען דיך נייטן, טאָ וואָס וועט דערפון אַרויסקומען? צי דען קען איך עס גאָר דערלאָזן?

אברהם-יעקב

זיי האָבן נאָך ביידע צווישן זיך אַפילו קיין וואָרט נישט אויסגערעדט. זאָלן זיי זיך כאָטש ביידע אָנקוקן.

ציינע

הימל איז פאַרטיפט אין זיין לערנען. לוי-יצחק וויל אים אַמאָל אָפרייסן פון ספר — אַפילו ער קען אים נישט אָפרייסן פון ספר. אויף צען ווערטער ענטפערט ער אַמאָל מיט איינעם. אָבער ער איז דאָך מיין זון. איך ווייס וועך מיין קינד איז, אַ וועלט קלינגט דאָך מיט אים. מסתמא ווייס דאָך אַ וועלט וואָס זי טוט. צי האָב איך דען גערעדט פאַר דער חתונה מיט לוי-יצחקן? דאָ אין דער אייגענער שטוב איז דאָך עס געשען. כ'האָב גאָר געפאָלגט וואָס מיין האַרץ האָט מיר געהייסן. נו, וואָס האָב איך פאַרזינדיקט ביי גאָט? כ'האָב אויך געפאָלגט וואָס מיין האַרץ זאָגט מיר.

דבורה

וויל איך אויך טאָן וואָס מיין האַרץ הייסט מיר.

ציינע

טאָ וויין נישט. כ'האָב גאָר מורא, אַז צוליב אונז זאָלסטו פאַרגיסן טרערן; אַז צוליב הימלען זאָלסטו האָבן דיין האַרץ חלילה צעבראָכן. אברהם-יעקב, מען טאָר נישט. מען טאָר נישט. גייט צו דבורהן, נעמט זי אַרום. הער אויף צו וויינען. נו, שאַ. דיין טאַטע פאַרשטייט אויך אַלצדינג.

אברהם-יעקב

לאָז געמאַך, ציינע.

ציינע

איך בין אויך געווען אַמאָל יונג. אַז איך האָב לוי-יצחקן באַגעגנט, בין איך אויך יונג געווען. איך האָב אויך תחילת געלאַכט פון אים. אָבער שפּעטער... ווען די מאַמע, זאָל זיין אין גן-עדן, וואָלט איצט געלעבט, וואָלט זי עס דיר דערציילט.

א ב ר ה ם = י ע ק ב

פאַרוואָס זאָל דבורה נישט זיין ווי דו?

צ י נ ע

אָשר, אברהם=יעקב. אפשר איז זי גערעכט. ווער דען וועט זיך צוהערן צו איר הארץ, אויב איך וועל עס נישט טאָן? לוי=יצחק וועט אויך דאָס אייגענע זאָגן.

ד ב ו ר ה

טאָ לאָזט מיר כאָטש אַ ווײַלע. איך בין צעטומלט. איך ווייס גאָר=נישט. אפשר ווייסט איר בעסער.

צ י נ ע

מיר וועלן גאָרנישט טאָן אַנטקעגן דיין ווילן. איך האָב מורא, איך בין אויך אַמאָל יונג געווען.

א ב ר ה ם = י ע ק ב

וועט מען איבערוואַרטן נאָך אַ פּאָר טעג. מה=רעש? וועסט זיך באַקענען. און פון לוי=יצחקן איז דאָך גאָר נישטאָ וואָס צו רעדן. און חיים — לאָמיר וואַרטן. אגב זעגען מיר דאָך ביים טאָטן צו גאַסט איצט. וואָס איז שייך.

צ י נ ע

עס וועט זיין רעכט. איך וויל אויף מיין אייגן קינד קיין נסיון נישט ברענגען. און כ׳וויל אויף דיין קינד אויך נישט. קושט דבורהן.

ח י י ם

קומט אריין.

צ י נ ע

אָט איז חיים, מע רעדט איצטער פון דיר, מיין זון. אַוואו ביסטו געווען?

ח י י ם

איך האָב מיר אַוועקגעלאָזן מיטן שטעג, ביז איך בין געקומען צום וואַלד.

צ י נ ע

דו זאָלסט עס טאָן, אַ וואונדער. ווייסט גאָרנישט, מיין קינד, ווי

דאָ איז מיר יעדער ווינקעלע ליב. דאַכט מיר, נישטאָ דאָ קיין ווינקל, וואו מיינע פיס זענען נישט אויסגעווען.

חיים

כ'האָב דערקענט טריט ביים וואַלד, וואָס מיינסטו, מאַמע?

ציגע

גאָט ווייס, צי מיינע טריט דערקענט מען נאָך אַזוי לאַנג. באָר־וועסע טריט געווען. באָרוועס בין איך אַרומגעלאָפן. זאָל עס נאָר מיר נישט פאַררעכנט ווערן.

חיים

אָט־אָ־דאָ איז דאָס דיין היים, מאַמע?

דבורה

הערט מיט פאַרוואונדערונג צו זיינע רייד.

ציגע

יאָ, מיין קינד. דאָ אין שטוב בין איך געבוירן געוואָרן. דאָ בין איך אויסגעוואַקסן. דאָס איז נאָך דער אייגענער טיש, אַזוי איז ער דע־מאָלט געשטאַנען לעבן פענסטער. דו געדענקסט דאָך, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

געדענקסט, ווי לוי־יצחק האָט אונז ביידן געלערנט אָנצושרייבן אונזער נאָמען?

ציגע

וואָס בין איך דעמאָלט געווען? מ'שטייגס געזאָגט. און איצט — היימל הערט זיך איין... יאָ, די אייגענע שטוב.

אברהם־יעקב

וואָס זשע זאָגסטו, חיים, האָב נישט קיין פאַריבל.

חיים

צווייערליי פעלדער זענען פאַרהאַן און צווייערליי זריעה איז פאַר־האַן. איך זאָג, אַז אין איין פעלד באַדאַרף יעדער איינער קערנד־לעך פאַרזייען.

צ י נ ע

האָסט געזען די פעלדער אַרום, מיין קינד? ווי פלעג איך עס ליב האָבן אַוועקלויפן אין די קאַרנס אַריין, אַז מען זאָל מיך אינגאַנצן נישט אַרויסזען.

ח י י ם

רעדט מער נישט. זעצט זיך ביים טיש און פאַרטיפט זיך אין ספר.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

אפשר ווילסטו, מען זאָל דיר נישט מבטל זיין, וועלן מיר אַרויסגיין.

צ י נ ע

אַז עס האָט זיך שוין געמאַכט אַזוי, איינמאָל אין אַ לעבן געקו־מען צום זיידן, איז קיין בייז נישט, טאָמער וועט ער אַ ביסל מפסיק זיין פון לערנען. ווינקט צו אברהם־יעקבן. די קינדער ווילן דאָך מסתמא צווישן זיך רעדן. קום, אברהם־יעקב. גייען ביידע אַרויס.

ד ב ו ר ה

בלייבט פאַרוואונדערט. וואָלט וועלן אַרויסגיין, נאָר זי האָט ניט קיין מוט. זעצט זיך פון ווייטנס און קוקט צו חיימען.

ח י י ם

אָנגעשפאַרט דעם קאָפּ אויפן האַנט, ניט קוקנדיק צו איר, רעדט חי־ פון דער גמרא אַרויס.

ברייטער אַז מען עפנט אויף די אויגן, זעט מען די טיפקייט נישט אַרויס. שטאַרק אַז מען פאַרמאַכט די אויגן, זעט מען די שטערן אין זיבעטן הימל. אַ ווײַלע שטיל.

ד ב ו ר ה

איר רעדט צו מיר, חיים?

ח י י ם

יאָ, צו דיר.

ד ב ו ר ה

כ׳האָב געמיינט, אַז איר ווייסט אַפילו נישט מיין נאָמען.

ח י י ם

נישט דער נאָמען איז דער עיקר.

ד ב ו ר ה

איר לערנט כסדר די תורה.

ח י י ם

אַמאָל לערנט מען די תורה, אַמאָל איז מען יוצא מיט ליב־האָבן די תורה, אַמאָל ברענגט מען זיך פאַר אַ קרבן צו דער תורה און אַמאָל ברענגט מען די תורה פאַר אַ קרבן צו זיך אַליין.

ד ב ו ר ה

האָט איר אַמאָל געטראַכט פון מיר בשעת איר לערנט די תורה?

ח י י ם

געטראַכט? אפשר יאָ און אפשר ניין.

ד ב ו ר ה

איר האָט אפשר קיינמאָל פון מיר נישט געטראַכט, אָבער איך האָב שטענדיק געחלומט פון דעם, וואָס וועט זיין מיין געליבטער. איך האָב שטענדיק געוואָלט וויסן ווער ער איז.

ח י י ם

וואָס איז דען דער חילוק?

ד ב ו ר ה

דער טאַטע האָט מיך אַוועקגעשיקט אין שטאָט אַריין לערנען. ער האָט אָבער נישט געוואוסט, אַז אויב איך וועל זיך גוט לערנען, וועל איך זיך אויסלערנען אים נישט צו פאָלגן. דער טאַטע האָט געלערנט ביים פעטער און איך האָב געלערנט ביי פרעמדע.

ח י י ם

איז דען פאַרהאַן אַזאַ תורה, וואָס פירט אַראָפּ פון גלייכן וועג?

ד ב ו ר ה

איך בין נישט אַראָפּ פון גלייכן וועג.

ח י י ם

ווי דען?

ד ב ו ר ה

איך האָב אויפגעעפנט די אויגן.

חיים

איז דאָך גוט. וואָס נאָך דען פֿאַרלאַנגט אַ מענטש?

דבורה

איך האָב ליב דעם טאַטן, דעם פֿעטער. מיר געפֿעלט דער זיידע, אַפֿילו רבקהן האָב איך אויך ליב — אָבער אין זייערע וועגן קען איך נישט גיין.

חיים

מיר קומען דאָך אַלע אַרויס פֿון אַט־אָ־דער שטוב אַרויס. אדרבה, איך וויל הערן פֿון דיין וועג. וואָס פֿאַר אַ דרך איז דיינער?

דבורה

איך קוק שוין אויפֿן לעבן מיט אָפֿענע אויגן.

חיים

ס׳איז נישט ווי אַזוי מען קוקט, נאָר — וואָס מען זעט.

דבורה

איך קוק אַנדערש און איך זע אַנדערש. ווען דער טאַטע וואָלט געזען ווי איך, וואָלט ער אָן מיין וויסן מיך נישט פֿאַרבונדן אויף אַ גאַנצן לעבן.

חיים

אַ פֿאָטער בינדט נישט זיין קינד.

דבורה

יאָ. ער בינדט.

חיים

אַ פֿאָטער טראָגט זיין קינד ווי אַן אָדלער טראָגט זיינע קינדער אויף די פֿליגל.

דבורה

איר פֿאַרשטייט אַזוי און איך פֿאַרשטיי אַנדערש.

חיים

דו פֿאַרשטייסט אויך ווי איך.

דבורה

ניט איך פאַרשטיי ווי איר און ניט איך פיל ווי איר. איך האָב אַנדערע צילן אין לעבן.

חיים

איז רעכט. וועל איך זיך נישט לאָזן גיין אויף יענע וועגן. וועל איך נישט. וואָלסטו געוועזן מיין גלייכן. ביסטו דאָך אָבער נישט. קען איך זיך דאָך פּנים אל פּנים מיט דיר נישט דורכשמועסן.

דבורה

בין איך נישט אייער גלייכן?

חיים

גייט פּלוצלונג ארויס פון שטוב.

דבורה

בלייבט אַ ווײַלע צעטומלט. גייט צום פענסטער און קוקט אים נאָך. שפּעטער גייט זי צום טיש און באַטראַכט דעם ספר, וואָס חיים האָט איבערגעלאָזן.

רבקה

לויפט אריין.

דבורהלע, קיינער איז נישטאָ, לערן מיר אויס טאַנצן.

דבורה

איך קען נישט טאַנצן, רבקהלע.

רבקה

דו קענסט, דו קענסט, איך בעט דיך, לערן מיר אויס.

דבורה

צוליב וואָס באַדאַרפסטו די טענץ?

רבקה

אפשר וועל איך באַדאַרפן. אפשר ביי דיר אויף דער חתונה?

דבורה

ביי מיר אויף דער חתונה? וואָס פאַר אַ חתונה?

רבקה

איך זע, אַז חיים געפעלט דיר נישט. זאָג פאַרוואָס?

ד ב ו ר ה

בעם דו אים פאַר אַ חתן. ער וועט דיך וועלן.

ר ב ק ה

דאָס איז אַן עבירה, אַז דו רעדסט אַזוי. דו מיינסט באשר, אַז איך בין אויסגעוואַקסן אין דאָרף, פאַרשטיי איך שוין גאָרנישט. מיר דאַכט זיך אויס, אַז דיר איז שלעכט אויף דער וועלט. איך פאַרשטיי נישט פאַרוואָס. האָסט אַזאַ גוטן טאַטן. מיר האָבן אַזאַ שיינעם פעטער. וואָס דאָ טוט זיך אָפּ אַרום אונז! דער קומט, דער פאָרט אַוועק. יידן אַזעלכע, וואָס איך האָב גאָר קיינמאָל נישט געזען, קומען אַהער. מיר איז אַזוי גוט, אַז איך קען אפשר ווייבען.

ד ב ו ר ה

איין טאַנץ קען איך, אפשר וועל איך זיך דערמאָנען. ווילסט?

ר ב ק ה

מיר איז אַזוי אומעטיק געוואָרן, אַז איך ווייס נישט, צי איך וועל גאָר קענען טאַנצן. היינט זענען אַלע עפּעס אומעטיק. אַלע גייען אַרום באַזונדער, איך קלער וואָס דאָס איז.

ד ב ו ר ה

איך וויל נישט זיין קיין רביצין, רבקהלע.

ר ב ק ה

וואָס?

ד ב ו ר ה

איך זאָג דאָך דיר, אַז איך וויל נישט זיין קיין רביצין.

ר ב ק ה

האַ?

ד ב ו ר ה

פאַרשטייסט נישט וואָס איך זאָג צו דיר?

ר ב ק ה

אוי, דו פאַרדינסט אַן עבירה.

דבורה

איך מיין עס מיט אַן אמת. איך וויל נישט זיין קיין רביצין. דעריבער וויל איך נישט חיימען.

רבקה

קוקט אַן מיט פאַרוואונדערונג דבורהן.

דבורה

ווערט אונטערטעניק און צעטומלט קוקנדיק אויף רבקהן.

רבקה

אוי, ווי איז מיר, איך פאַרדין אויך אַן עבירה. אפשר טאָרן מיר פון אים נישט רעדן. דער פעטער איז אַזאַ צדיק. און מיר רעדן אַזוי.

דבורה

פלוצלונג.

קום טאַנצן מיט מיר, רבקה?

רבקה

פאַרוואָס עפּעס טאַנצן?

דבורה

איצטער וויל איך טאַנצן.

רבקה

אַן עבירה, מען טאָר נישט, מען טאָר נישט.

דבורה

מען מעג, איך זאָג דיר, אַז מען מעג. קום. רייס זיך נישט אַרויס פון מיר. קושט ליידנשאַפטלעך רבקהן.

רבקה

דבורהלע, דבורהלע, מען טאָר נישט אַזוי, מען טאָר נישט.

דבורה

ווען דו וואָלסט אַזוי פאַרשטיין ווי איך פאַרשטיי. דיר איז דאָך אַזוי גוט. דיר איז וואויל, רבקהלע. דיר וועט נאָך זיין אַ סך בעסער, אַז דו וועסט חתונה האָבן, אפשר טאַקע מיט חיימען, מען

קען נאָך גאָרנישט וויסן. וואָס קוקסטו מיך אַזוי אָן? איך מיין מיטן אַן אמתן.

ר ב ק ה

ניין, ניין. פֿאַרדינסט אַן עבֿירה, אַז דו רעדסט אַזוי. איך וועל אפשר באַלד אָנהייבן צו וויינען. פֿאַררעקט דעם פּנים מיט די הענט און לאָזט זיך צום טיר.

ד ב ו ר ה

וואַרט אויף מיר, רבֿקהלע. דאַכט זיך מיר, עמעצער גייט אין שטוב אַריין. גייען ביידע אַרויס.

עס קומען אַריין לוי־יצחק, חיים, דוד־נח, הערש־בער, אלקנה, אבֿרהם־יעקבֿ און צוויי פֿרעמדע יידן.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

זייט זשע מוחל, יידן, זיצט. אַלע זעצן זיך אויס און מען שווייגט. וואַרטנדיק לוי־יצחק זאָל אָנהייבן צו רעדן.

ח י י ם

עס פֿעלן מיר דאָ ספֿרים.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

און אַז אָן ספֿרים, מה רעש? זון מיינער, אַז מען לויפֿט הין און צוריק אויף דעם אייגענעם וועג, געפֿינט מען נישט אויס קיינמאָל קיין נייעם וועג.

ד ו ד ־ נ ח

וואָס הייסט, אייניקל מיינער, דו מיינסט, אַז דו ווילסט שוין אָוועקפֿאָרן פֿון זיידן?

א ל ק נ ה

מיט אַ ישובֿניק קאָן מען נישט גיין צום טיש.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

ער מיינט דאָך נישט מסתמא אַוועקצופֿאָרן.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

מען קען שיקן אַ פֿאָר פֿערד מיט אַ מענטשן דאָ אין שטאָט אַריין. וואָס איז שייך? דער רבֿ וועט אַרויסשיקן ספֿרים.

חיים
רב בנימין איז דאָרט רב?

אַ פרעמדער ייד
אָן ספרים איז טאַקע אָן ספרים — וואָס איז שייך?

ר' לוי-יצחק
אז עס פעלן אויס ספרים, איז צומאָל ווי עס פעלט אויס וואסער. נו, וואָס זשע טוט מען, אַז סע פעלט אויס וואסער? כאַ-כאַ-כאַ— זאָלן די פרעמדע יידן זאָגן.

ערשטער
וואָס זאָל איך זאָגן? ביי מיר האָט מען געגראָבן אַ ברונעם.

צווייטער
ביי מיר טראָגט מען וואסער פון טייך.

ר' לוי-יצחק
ווי טיף האָט מען באַדאַרפט גראָבן?

ערשטער ייד
ווי טיף? גאָר אָן אַ שיעור ווי טיף. מען האָט געגראָבן, איז איינגע-פאַלן די וואַנט. האָט מען ווייטער געגראָבן ביז מען האָט געקראָגן.

ר' לוי-יצחק
געקראָגן קאַלט וואסער?

דוד-נח
אַז מע גראָבט שוין אַזוי טיף, איז מסתמא דאָס וואסער קאַלט.

אלקנה
און קלאָר אויך.

דער ייד
ווייסט וואסער — נישטאָ אַזאַ וואסער אין דער היגער געגנט.

ר' לוי-יצחק
הערסט, מיין זון, וואָס די יידן זאָגן? אז מען וויל האָבן קאַלטע וואסער, פרישע וואַסער, קלאָרע וואסער, באַדאַרף מען גראָבן טיף.

צווייטער ייד

אוודאי, רבי, וואָס טיפער מע גראָבט, אַלץ קלאָרער איז דאָס וואַסער.

אלקנה

דער שכל איז מחייב, אַז אין דער טיף באַדאַרף דאָס וואַסער זיין קאַלט. וואָס זאָגסטו, דוד־נח?

דוד־נח

יאָ, מסתמא איז דער שכל מחייב.

הערש־בער

סע טרעפט, אַז מע גראָבט און מע גראָבט און ס'אי נישטאָ קיין וואַסער.

אברהם־יעקב

דאָס באַווייזט, אַז מען האָט נישט געגראָבן גענוג.

ר' לוי־יצחק

מיט ליכטיקער התפעלות.

אָט דאָס מיין איך דאָך. נישט טיף געגראָבן! וואָרעם קוואַלן זענען נישט גלייך איינער צום אַנדערן סיי מיט זייער גרייס און סיי מיט זייער טיף. אַן אַנדער קוואַל בויערט און גראָבט אין דער טיף, און אַן אַנדערער שלאָגט, שלאָגט און וויל זיך אַרויסשלאָגן צו דער זון. איין קוואַל האָט געהאַט דעם זכות אַליין, מיט זיינע אייגענע כוחות זיך צו דערשלאָגן אויף דער ליכטיקער וועלט אַרויס, און דער אַנדערער האָט נישט געקענט. קיין זכות נישט געווען. קומט שוין צו אים, צום דאָזיקן קוואַל, קומט שוין צו אים צו הילף דער מענטש מיט זיין כוח, דער מענטש מיט זיין שכל, דער מענטש מיט זיין רצון און העלפט אים אַרויסקומען אויף דער ליכטיקער וועלט אַרויס.

חיים

זענען דאָך פאַרהאַנען קוואַלן, וואָס בלייבן אין דער פינ־סטערניש.

דוד־נח

הערסט, אלקנה?

ר׳ לוי־יצחק

אָבער נישט אויף אייביק וועלן זיי בלייבן אין דער פינסטערניש. אויך זיי וועלן ווערן אויסגעלייזט. זאָלן זיי זיך גראָבן אין דער פינסטערניש, אָבער מיט גוואַלד וועלן זיי ווערן אויסגעלייזט. ווייל דער קוואַל, וואָס דער מענטש האָט נאָך פון אים נישט געטרונקען, האָט נאָך זיין תיקון נישט געהאַט.

אלקנה

אוודאי, וואָס פאַר אַ ווערדע האָט וואַסער, ווען עס לויפט און קיינער האָט נאָך אויף דעם קיין ברכה נישט געמאַכט?

ר׳ לוי־יצחק

אָט דאָס מיין איך דאָך. אַ ברכה מאַכן, מתקן זיין. מתקן זיין.

אַ ייד

צום אנדערן.

וואָס זאָגסטו, שמעון?

שמעון

איך טראַכט, אַז ביסקל מע צערעדט זיך נישט, ווייסט מען טאַקע נישט וואָס אויף דער וועלט טוט זיך.

חיים

פעטער אברהם־יעקב, אויב איר קלערט צו שיקן אַ פור און ברענגען ספרים, וועל איך מיטפאָרן.

ר׳ לוי־יצחק

דו וועסט פאָרן צו די ספרים. נו, ביסטו דאָך אַרויס פון מיין רשות. און בפרט ווען עס איז שייך מיט דעם אופן ווי איינער פאַרשטייט די תורה. וועל איך אפשר אויך פאָרן? דער עולם קוקט זיך דורך אומרויִק.

דוד־נח

סטייטש, חיימל, דו זאָלסט אַזאַ עגמת־נפש אָנטאָן דעם זיידן און

און אַלעמען, וואָס הייסט? בכלל קען איך דאָך נישט פאַרשטיין די גאַנצע זאַך. מען איז דאָך געקומען צוליב... וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

איך ווייס נישט וואָס צו זאָגן, טאַטע.

הערש־בער

מען האָט דאָך געוואַרט, געוואַרט, די אויגן אויסגעקוקט.

אלקנה

אוודאי, אוודאי, וואָס זאָגסטו, דוד־נח?

הערש־בער

און וואָס זאָגט ציִנע? זי וויל אויך שוין אָוועקפאָרן? זעקס און צוואַנציק יאָר נישט געווען ביים טאַטן אין דער היים...

א ייד

זעקס און צוואַנציק יאָר!

צווייטער

זעקס און צוואַנציק יאָר!

ציִנע

קומט אריין.

דוד־נח

אָט איז מיין טאָכטער. הערסט וואָס מען שמועסט, אַז חיימל וויל פאָרן אַהיים. און לוי־יצחק איז אויך מסכים; איך מיין, ער וויל אויך שוין אַוועקפאָרן. אפשר ווייסט אברהם־יעקב די סיבה פאַרוואָס?

ציִנע

יאָ. אברהם־יעקב ווייסט פאַרוואָס. ווישט די טרערן.

ר׳ לוי־יצחק

זיי זשע מוחל, ציִנע.

ציִנע

שטאַרקט זיך.

וואָס, מיין זון, אַז מען איז שוין יאָ געקומען איינמאָל אין אַ יובל אַהער...

די צוויי יידן, איינער חינקט צום אנדערן און זיי גייען ביידע ארויס.
א ווײַלע איז א שווערע שטילקייט.

צינע

איך ווייס נישט, אויב ס'איז נייטיק צו שטיקן זיך. מען איז דאָך אייגענע מענטשן, זאָל אברהם־יעקב רעדן.

אברהם־יעקב

לוי־יצחק ווייסט נישט.

ר' לוי־יצחק

לוי־יצחק ווייסט. צום אמת איז זיך גרינג צו דערקלייבן. אוודאי ווייסט לוי־יצחק.

הערש־בער

פון וואָס רעדט איר? וואָס איז דער גאַנצער שמועס?

אלקנה

א מעשה עפּעס מסתמא. האָסט עפּעס געהאַט א ידיעה פון דער היים, אברהם־יעקב?

דוד־נח

קינדערלעך מיינע, האָט נישט קיין עגמת־נפש. מה רעש? מע וועט חיימלען בעטן, וועט ער נישט אַוועקפאָרן. מע וועט טאָן ווי אברהם־יעקב האָט געזאָגט: שפּאַנען פערד און שיקן אין שטאָט אריין נאָך ספרים.

ר' לוי־יצחק

הייסט עס, אברהם־יעקב, האָבן מיר ביידע געמאַכט אַ טעות.

אברהם־יעקב

ס'איז נישט קיין טעות, רבי. עס וועט זיין ווי מיר האָבן גערעדט.

דוד־נח

פון וואָס רעדט מען דאָ, אלקנה, אפשר פאַרשטייסטו?

ר' לוי־יצחק

געדענקט איר, שווער, מיט זעקס און צוואַנציק יאָר צוריק, אַז איך האָב מיר אָנגעטאָן דעם כוח און גערעדט מיט אייך?

דוד־נח

ווייסט ווי דען. אָט ווי איצטער וואָלט עס געווען.

ר׳ לוי־יצחק

אָבער זעקס און צוואַנציק יאָר איז שוין פאַרהאַן אין דעם. שוין אַן אַנדער דור אויפגעשטאַנען. און יעדער דור פאַרשטייט אויף זיין אופן.

דוד־נח

איך טראַכט, אַז מיין אייניקל איז אויך געראָטן אין טאַטן און אין דער מאַמען. וואָס זאָגסטו, אלקנה?

אברהם־יעקב

דבורה האָט זיך אַ ביסל פאַרעקשנט. אָבער ס׳מאַכט נישט אויס. מע וועט זיך מיט איר דורכשמועסן.

חיים

מען וועט זיך אָבער מיט איר נישט דורכשמועסן.

ציבע

וואָס מיינסטו, מיין זון?

חיים

איך האָב דאָך געזאָגט, אַז איך וויל פאָרן אַהיים, ווייל דאָ פעלן מיר אויס ספרים.

ר׳ לוי־יצחק

נישט מער רעדן פון דעם. איך בעט אייך. ווייל נישט דאָס איז דער עיקר. זאָל עס זיין גלייך ווי גאָרנישט צוליב דעם ענין בין איך אַהער געקומען. איז עס אויך גאָר ווערט געווען.

דוד־נח

אָבער סטייטש, דבורה, מיין אייניקל... וואו איז זי? איך וועל מיר מיט איר דורכשמועסן. דער זיידע וועט רעדן מיט איר.

ר׳ לוי־יצחק

שווער, זייט נישט מבייש די תורה.

אלקנה

ביי איר באַדאַרף מען גאָרנישט פרעגן.

דוד=נח

צי האָב איך דען ביי צינען געפרעגט?

ר׳ לוי=יצחק

מען באַדאַרף יאָ פרעגן. איך זאָג, אַז מען באַדאַרף יאָ. אָבער ווען איז דאָס גערעדט געוואָרן, אַז בלויז אַ הסכּמה באַדאַרפסטו נעמען ביי יענעם. בלויז פון יענעם דעם יאָ צו הערן. דעם יאָ, וואָס קומט פון האַרצן אַרויס. אָבער דעם נישט צו הערן... איז לוי=יצחק טויב אָדער חלילה בלינד?

דוד=נח

וואָס הייסט, זענען זיי חלילה אַנדערע קינדער?

הערש=בער

אוודאי אַנדערע קינדער. געפעלן מיר נישט.

ר׳ לוי=יצחק

איך בין נישט מסכּים מיט דיר, הערש=בער, נישט אין אונזערע הענט איז עס. נישט מיר קענען זאָגן: דאָס געפעלט אונז און דאָס נישט. און בפרט עס איז גערעדט געוואָרן וועגן קינדער. און בפרט דאָס איז נוגע זיך אַליין... האָב נישט קיין עגמת=נפש, אברהם=יעקב, און דער עיקר שטאַרק זיך, איך האָב נישט קיין שנאה צו איר. ווייס, אַז זי איז דיינס אַ קינד. איז דאָך מן=הסתּם קלוג און גוט, מיט אַ גוט האַרץ... יאָ, מיר האָבן דאָך אַזוי קנאַפּ גערעדט צווישן זיך. אַזוי קנאַפּ זיך נאָך משמח געווען איינער מיטן אַנדערן און מען שמועסט שוין פון אַוועקפאָרן צוריק.

א שטילער טרויער דריקט אַלעמענס געמיט. דאַכט זיך, אַז באַלד וועלן אַלע אין דער שטיל אָנהייבן צו וויינען.

אברהם=יעקב

רבי, אפשר...

ר׳ לוי=יצחק

צוויי יידן פרעמדע זענען דאָ געווען. האָבן זיי דאָך עפּעס באַדאַרפט.

דוד־נח

זענען נאָך נישט אוועקגעפאָרן. ווען אָן אַ זיי־געזונט נישט אוועקפאָרן.

אלקנה

איך קען זיי, די יידן.

ר׳ לוי־יצחק

זיי זשע מוחל, צינע, דערציייל דעם טאַטן פון דיינע צוויי שיינע טעכטער.

צינע

דער קאָפּ איז מיר אַזוי פאַרשלאָגן...

ר׳ לוי־יצחק

קום, אברהם־יעקב, זיי זשע מוחל: קום, מיין זון. לוי־יצחק, אברהם־יעקב און חיים גייען ארויס.

דוד־נח

וואָס זאָגסטו, הערש־בער?

הערש־בער

ווישט די טרערן. גייט שטיל ארויס.

אלקנה

מען זעט שוין, אַז עס קומען אַנדערע צייטן. אין אונזערע יאָרן האָט אַזעלכעס נישט געקענט פּאַסירן. אין מיין קאָפּ פּאַטויפּעט זיך עס נישט.

דוד־נח

נו, וואָס קען מען טאָן? איך ווייס דאָך אַלץ נישט אין וואָס די מניעה איז. קום, אלקנה. גייען ביידע ארויס.

צינע

בלייבט אליין, ווישט די טרערן.

ר׳ לוי־יצחק

קומט אריין.

צינע, זיי זשע מוחל, וואָס טוסטו? דו וויינסט?... נו, נו, ביסט דאָך עפּעס מיט לוי־יצחקן זעקס און צוואַנציק יאָר. און טאַקע אָטאָ־

דאָ ביים טאַטן אין הויז. טאַקע דאָ אין דער אייגענער שטוב. ווייסטו דאָך, וואָס איך האָב ליב און וואָס איך האָב פיינט. ווייסט דאָך, אַז אַ טרוקן בלעטל, ווען עס פאַלט פון בוים אַראָפּ, מאַכט עס אַ גערויש. אָבער אַנדערש איז ווען אַ גרינער בלאַט באַדאַרף פאַלן פון בוים אַראָפּ. פאַלט ער שטיל, אָן גערויש.

צינע

וואָס מיינסטו, לוי־יצחק?

ר׳ לוי־יצחק

דאָס האַרץ עפּעס זאָגט מיר, אַז נישט אומזיסט האָב איך מיין ערשטן גרויסן טרויער באַדאַרפט דערשפּירן דווקא דאָ; דווקא אין דער שטוב. אַז אַהער דווקא האָב איך באַדאַרפט קומען און אַריינקוקן אין תּוך אַריין. אין עיקר אַריין.

צינע

וואָס וועט זיין?

ר׳ לוי־יצחק

וואָס זאָל זיין? באַווייזט עס, אַז זי איז נישט זיין זיווג. איך מיט אברהם־יעקבן האָבן געמאַכט דעם קשר. און מיר ביידע וועלן אים לויז מאַכן. אָבער נישט דאָס איז דאָך דער עיקר. דאָס איז דאָך גישט מער ווי אַ פּינטעלע. און איך האָב עס מורא צו רירן. בפרט, אַז איך הער ווי די ערד אונטער מיינע פיס ציטערט, ציטערט. די ערד בעט זיך ביי לוי־יצחקן. ציטערט און בעט... נו יאָ, איך ווייס עס. ער האָט זי ווייט פון זיך אַוועקגעשיקט. האָט זי איבערגעגעבן אין אַן אַנדער רשות; אין איר אייגענעם רשות. יאָ, דאָס געפעלט מיר אויך, איך האָב נישט קעגן דעם, צינע, פאַרשטייסט, אַ מענטש באַדאַרף זיך האָבן זיין בחירה. און איך מאַך נישט קיין חילוק בין איש לאישה. זי מעג אויך האָבן איר בחירה. אָט אַזוי איז דאָך מיט דיר געווען, מיט מיר געווען. מער נישט אונזער ביידנס יאָ איז שוין גרייט געווען. בלויז דער טאַטע האָט עס אין דער הויך אַרויסגערעדט, איז עס געוואָרן אונזער אַלעמענס יאָ. אונזער אַלעמענס שמחה. אונזער אַלעמענס

חדווה. אָבער זי האָט דעם ניין געבראַכט פון אַן אַנדער וועלט, פון אַ פרעמדער וועלט. און דאָס איז מיין צער. דאָס איז מיין טרויער.

צינע

נו, טאָ וואָס באַדאַרף מען זיך שטיקן אין זיך אַליין? זי איז אַ קינד אַ יתומה, באַדאַרף זי צוליב אונז חלילה קיין טרערן נישט פאַרגיסן. זאָל מען זי פריי לאָזן. חיימס זיווג וועט זיך באַווייזן אין דער רעכטער שעה, און מיר זענען דאָך געקומען איינמאָל אין אַ יובל צום טאַטן, לאָמיר זיך משמח זיין. לאָמיר דעם טאַטן נישט אָנטאָן קיין עגמת־נפש. אַז ער האָט יאָ דערלעבט אַלע קינדער אינאיינעם צו האָבן ביי זיך.

ר׳ לוי־יצחק

אָט דאָס זענען דאָך מיינע רייד, צינע, און ס׳איז אַ ביזיון פאַר דער תורה, ווען מען האָט אַפילו אַזוי פיל טרויער פאַר די אויגן געבראַכט. נו, שוין, באַדאַרף מען נישט מער. בין איך דאָך נישט קיין טרוקן בלעטעלע, וואָס פאַלט מיט גערויש פון בוים אַראָפּ.

צינע

מסתמא איז היינט אַן אַנדער וועלט. וואָס זאָל מען טאָן?

ר׳ לוי־יצחק

ניין, די וועלט איז נישט קיין אַנדערע. בלויז איין דור קומט צו גיין און דער אַנדערער גייט אַוועק. אָבער די ערד האָט זיך איר קיום. עס איז נאָר געווענדט אין וואָס פאַר אַ דור די ערד באַדאַרף איר קיום אַנטהאַלטן. אַמאָל ציטערט די ערד, שפּירנדיק וואָס פאַר אַ דור עס באַדאַרף איבער איר אַריבערטרעטן, אַריבערגיין. יאָ, אָט דאָס האָב איך דאָך געזאָגט. איך שפּיר, ווי די ערד ציטערט, ציטערט און בעט זיך רחמים ביי לוי־יצחקן.

צינע

איך בין מסכים.

ר׳ לוי־יצחק

האָסטו באַטראַכט, ווי די ביימער זענען אויסגעוואַקסן? באַצווייגט, באַבלעטערט.

ציבע

אוי, מיין האַרץ ציטערט, אַז איך קוק זיך אַרום.

ר׳ לוי־יצחק

דיין האַרץ ציטערט. יאָ, ציטערט. און פאַרוואָס ציטערט אַזוי דאָס האַרץ? אוודאי נישט צוליב אונזער זון. ער האָט זיך זיין וועג. אַ גלייכער וועג. ער וועט זיין אַ רב, אפשר אַ מנהיג, ער איז ראוי דערצו. אָבער איך, לוי־יצחק... מיר איז שווער צו זיין העכער פון דעם יינגסטן גרעזעלע. מיין נסיעה איז געווען מן־השמים.

ציבע

וואָס מיינסטו צו זאָגן, לוי־יצחק.

ר׳ לוי־יצחק

קום, באַווייז מיר איצטער און נאָך אַמאָל, ווי אַזוי די תבואה וואַקסט אין פעלד... טרויערסט נאָך אַלץ. אָבער איצטער וועל איך זיך צוהערן צום קול פון יעדן צמח, פון יעדן גרעזעלע און זיך מתדבק זיין מיט דעם קול. זאָל חיים פאַרנעמען לוי־יצחקס אָרט. לאָזט זיך צום טיר.

ציבע

קוקט איר נאָך פאַרוואונדערט און מיט אַן אומקלאָרן אויסדרוק אויפן פנים לאָזט זי זיך אויך גיין נאָך לוי־יצחקן.

פאַרהאַנג.

דריטער אַקט.

בײַ דוד־נחן פאַרן שטוב, אין דעם אייגענעם טאָג פאַרנאַכט. אלקנה און דוד־נח זיצן בײדע אויף אַ קלאָץ אַראָפּגעלאָזן די קעפּ, פאַרטראַכט. שווײַגן אַ צײַט.

דבורה

קומט אָן פון צווישן די ביימער. גײט צוריק אין שטוב. װיל אַרײַנגײן. באַמערקט די צוויי אַלטע, באַטראַכט זײ אַ װײַלע און אַזוי אָן װערטער קערט זי זיך אום צוריק. דאָס פרעמדע ייִנגל קומט אַרויס פון אַהינ־טערן ברונעם. קוקט זיך אַרום פרעמדלעך און מיט נײַגעריקײט. אלקנה באַמערקט אים. ער װינקט צו אים, ער זאָל זיך זעצן. ער זעצט זיך לעבן זײ און דער שװײַגן גיסט זיך אײנאײנעם.

אלקנה

װאָס זשע זאָגסטו, דוד־נח?

דוד־נח

עפּעס אַזאַ מין עגמת־נפש און עפּעס נישט קײן עגמת־נפש. נישט צו באַגרײַפן. און אַז מען איז נאָך אַן עם־הארץ דערצו.

אלקנה

סע פּאַטופּעט זיך נישט אין מײַן אַלטן קאָפּ, און הײסט עס — באַרנישט. נישטאָ קײן דעה. *נעמט אַרויס די פּושקע טאַבאַק, שמעקט אַלײן און דערלאַנגט דוד־נחן... מען שמעקט טאַבאַק און קוקן צום שװײַגנדיקן ייִנגל, װאָס זיצט לעבן זײ.*

דוד־נח

זעסט אים? קוק עס אָן, אַ ייִד, שוין אַ גאַנצער ייִד.

א ל ק נ ה

איך האָב שוין פאַר דעם דרך־ארץ. גאָרנישט אונזער גלייכן.

ד ו ד ־ נ ח

מען איז אַלט געוואָרן, אלקנה.

א ל ק נ ה

יאָ, דוד־נח, מען קען פאַר דער עלטער די טיר נישט פאַרשפאַרן.

צום יינגל. ווי רופט מען דיך?

י י נ ג ל

שלמה.

ד ו ד ־ נ ח

הערסט?

א ל ק נ ה

וואָס קען מען מאַכן?

ד ו ד ־ נ ח

וואָס קען איך העלפן? מיינס אַן אייניקל. אָבער וואָס קען אַ זיידע טאָן? עגמת־נפש. וואָס קען אַ זיידע מאַכן?

א ל ק נ ה

אָט אַהער קען מען שוין דעם קאָפּ נישט אַריינשטופּן. גייסט, דוד־נח?

גייען אוועק הינטערן שטאַל. פאַרשווינדן.

י י נ ג ל

שטייט אויף, קוקט אריין אין ברונעם אריין. נעמט ארויס פון קעשענע אַן עפּל, באַטראַכט אים און לייגט אים צוריק אריין אין קעשענע. זיין פּנים מאַכט דעם איינדרוק ווי ער קלייבט זיך וויינען. גייט אוועק אין גאָרטן.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק און צ י נ ע

קומען אַן פון צווישן דיביימער און בלייבן שטיין ביים ברונעם. אַ צייט קוקט זיך ר׳ לוי־יצחק ארום אַן ווערטער.

צ י נ ע

מיין הארץ איז מיר פאַרקלעמט, לוי־יצחק, אויף אַזאַ עגמת־נפש האָב איך זיך נישט געריכט.

ר׳ לוי־יצחק

מיינסט צו זאָגן, אַז דאָס האַרץ איז פול מיט חדווה און עס איז ענג, ווילט זיך דערהויבן.

צינע

אפשר, לוי־יצחק, איז טאַקע אַזוי, אָבער מיין עגמת־נפש איז נישט אַריבערצוטראַגן.

ר׳ לוי־יצחק

נישט דער זיווג. אַ טעות גמור געווען. חיים זאָל גיין זיין וועג. זיין וועג איז אַנדערש, אַן אַנדער מדרגה. און זי, דיין ברודערס אַ טאָכטער, איך וויל נישט מערער זיין, נישטאָ קיין קשר, אויך נישט איר זיווג. דעריבער זאָג איך דיר: שטאַרק זיך, צינע, ווייל אפשר וועלן זיך אַ סך ענינים אָנהייבן אויפסניי. איך זע איצטער נאָך אַמאָל, וואָס איך האָב דעמאָלט געזען, און איצטער באַגרייף איך עס קלאָרער. מן־השמים איז געווען מיין נסיעה אַהער.

צינע

וואָס מיינסטו, לוי־יצחק?

ר׳ לוי־יצחק

איך האָב געשמועסט מיט חיימען אויך; נו ער איז מיט אַן אַנדער דעה. זיין דרך איז אַן אַנדערער. ער מעג עס. אַהין, וואו עס צילט זיין האַרץ. זאָל ער. אָבער איך באַגער איצט התבודדות, יחידות. דער געריוויש פון די טענות־ומענות, וואָס יידעלעך ברענגען צו מיר אין שטאָט פון אינדערפרי ביז בייבאַכט, איז אין דער בחינה פון אַ פאַרשייט וואַסער, אָבער נישט קיין קוועליק וואַסער. נישט דער חומר און נישט די נשמה קוויקן זיך אין אַזאַ וואַסער. זענען דאָך די יידן אָט־אָ־דאָ אויך יידן, אָבער מיט פשטות. אַ ייד, וואָס איז אַ שמח בחלקו, טרעט אַנדערש די ערד, און נישט שווער זענען די טריט פון אַזאַ יידן. אָט־אָ־דאָ וועל איך אויסלעבן מיינע יאָרן.

צינע

האַ?

ר׳ לוי־יצחק

האָסט נישט פאַרשטאַנען?

צינע

נישט אומקערן זיך מער אַהיים, האַ?

ר׳ לוי־יצחק

יאָ, דאָס מיין איך, אָט־אָ־דאָ, קיינער וועט מיך מער נישט מטרד זיין, קיינער וועט צו מיר נישט ברענגען זיינע עוולות. זייערע דרכים אין משא־ומתן איז מיר דערווידער, שטענדיק איז דאָס געווען ווי אַ דאָרן אין מיינע אויגן, דו ווייסט דאָך, צינע.

צינע

און חיים?

ר׳ לוי־יצחק

חיים איז דאָך אונזער קינד, אַ דערוואַקסן, ווייסט וואָס ער וויל. וויל ער פירן ביד רמה, וויל ער זיין שטרענג, — זאָל ער. אויך דאָס באַדאַרפן יידעלעך האָבן, און אפשר באַדאַרפן זיי מלקות אויך האָבן. אָבער צי דען באַדאַרף לוי־יצחק בייגן זיין נאַקן אונטער אַ נישט נייטיקן עול? מיט דעם רעיון האָב איך מיך גע־לאָזט אין וועג אַריין, וואָרעם אַז נישט, וואָלט דאָך אברהם־יעקב צו מיר געקומען.

צינע

אפשר ווען ער קומט אַריבער צו אונז, אפשר וואָלט מען פאַר־שפּאָרט דעם גאַנצן עגמת־נפש, וואָלט אפשר דער עגמת־נפש נישט געווען אַזוי גרויס.

ר׳ לוי־יצחק

איך בעט דיך, צינע, האָב נישט קיין פאַריבל, נישט נייטיק מער פון דעם צו רעדן, אַ סוף. האַ, ווי עס דאַרשט מיר!

צינע

איילט אין שטוב אַריין. קומט ארויס מיט אַ קופּערנער קוואָרט. ציט ארויס פון ברונעם אַ פרישן עמער וואסער, שעפּט אָן און דערלאַנגט לוי־יצחקן אַ טרונק.

ר׳ לוי־יצחק

נעמט דאָס וואַסער, מאַכט אַ ברכה און קוקט זיך מיט דעם.

ציני

ווישט די פרומע טרערן, וואָס קוועלן פון אירע אויגן אַרויס.

ר׳ לוי־יצחק

מן־הסתּם ביסטו דאָך מסכּים.

ציני

פאַרשטייסט דאָך אוודאי, וואָס דו טוסט. — און וואָס וועט זיין מיט די קינדער?

ר׳ לוי־יצחק

חיים איז נישט אין מיין רשות, האָט זיין כסא הרבנות. די טעכטער? נו, וועלן וואַרטן אויף זייער זיווג און העלפן דער מאַמען.

ציני

דיין ווילן. אוודאי באַדאַרף דאָך זיין אַזוי. וואָס בין איך דען? צי דען באַדאַרפסטו ביי מיר פרעגן? אפשר וואָלט איך יאָ עפּעס געהאַט צו פרעגן, אָבער צי דען באַדאַרף איך גאָר פרעגן?

ר׳ לוי־יצחק

מיט עקסטאַז.

דען ווי אַזוי אַנדערש וואָלט זיך לוי־יצחק געקענט דערהויבן? נו, געוויס אַזוי, אַן עול אויף די פּלייצעס. און ווי דאָס גרעזעלע, דאָס סאַמע יינגסטע גרעזעלע נידעריק זיין, אָבער אָן אַן עול.

ציני

איך בין דיר קיינמאָל נישט געווען דערווידער. מיין האַרץ איז מיר אפילו אומרויק. אָבער דו פרעג נישט ביי מיר.

ר׳ לוי־יצחק

ליכטיק וועט זיין ביז גאָר אָן אַ סוף. אָט־אָ־דאָ, וואו אַלץ איז מגושמדיק, וועל איך פּושט זיין מיין גשמיות. דאָ וועל איך מיך לייטערן, ביז גאָר אָן אַ סוף.

חיים

קומט אַרויס פון שטוב מיט דער יאַרמלקע פאַרשאַרט אויף הינטן, פאַרמוחט, ווי ער וואָלט גאָרנישט באַמערקן די אַנוועזנדע. גייט אום אויף און אָפּ. רעדט מיט אַ געוויסער חריפות און שטרענגקייט, כאָטש ער קוקט נישט צו ר׳ לוי-יצחקן, אָבער די רייד זענען געווענדט צו אים.

אַזוי האָט נישט באַדאַרפט צו זיין. אַ חטא גמור, מבייש געווען די תורה, דאָפּלט מבייש געווען, און דווקא אַהער געקומען. איך האָב אַ כסא-הרבנות, באַדאַרף איך דאָ נישט זיין.

ר׳ לוי-יצחק

נישט מסכים מיט דיר, מיין זון. ווייסטו דאָך — כּי האדם עץ השדה הוא. און נאָר אַ שטורעם-ווינט קען פאַר דער צייט אַ בוים אויסוואָרצלען, און נאָך עפּעס באַטייט עס. אָבער איך וויל דיך נישט ברענגען צו קיין נסיון.

ציבע

ביסט דאָך, מיין קינד, געקומען צום זיידן.

ר׳ לוי-יצחק

אוודאי, מה רעש? נישטאָ קיין ביזיון התורה. נישט פאַר לוי-יצחקן. נישט פאַר זייז קינד.

חיים

איך קען נישט גיין אין דעם וועג פון עם-הארץ, איך קען נישט. ס׳איז מיר פינסטער, עס טוט זיך פון מיר אָפּ די תורה, איך פאַרגעס. די אויגן זעען נישט.

ר׳ לוי-יצחק

אַפילו דאָס וואָס איך האָב מיט דיר געלערנט?

חיים

איך וויל דיר נישט סותר זיין.

ר׳ לוי-יצחק

דו מעגסט סותר זיין. הלוואי וואָלסטו מיר סותר געווען אין ענינֵי תורה. הלוואי וואָלט איך געקענט זאָגן, אַז מיין קינד האָט מיך אויף

זיין אַקסל געטראָגן. אָבער אין תוך גענומען זעט יעדערער אויף זיין אופן דעם אור־התורה און דעם אור־החיים, וואָס קוועלט פון אור־התורה.

חיים

עס איז געווען אַ ביזיון, וואָס דו האָסט זיך אַהער מטריח געווען און מיך אַהער מיטגענומען.

ציניע

ווישט די טרערן.

ר׳ לוי־יצחק

הלוואי וואָלט איך געקענט מיינע טעג דאָ אויסלעבן און יעדן טאָג הערן די טריט פון די פשוטע מענטשן און כאָטש קענען מיט מיין געדאַנק זיך באַהעפטן מיט זיי. אפילו דיין שורש קומט דאָך אַרויס פון דאַנען. וואָס וועסטו אויף דעם זאָגן?

חיים

די צווייגן דערווייטערן זיך פון שורש.

ר׳ לוי־יצחק

קיינמאָל נישט ווייטער פון גאַנצן בוים. און אַזוי צוריק צום שורש. אפילו צום גראָז, אַז איך בויג מיין אויער, אפילו פון אים, דעם שפל, האָב איך פאַרנומען די דברי אלהים חיים.

חיים

איך וויל צוריק פון דאַנען, באַהאַלטן דעם קאָפּ אין די אַלמערס ספרים, אפשר וועט אַראָפּגענומען ווערן די בושה פון מיין פנים.

ר׳ לוי־יצחק

שוועך מיר צו הערן דיינע רייד. אפשר דו, ציניע, אפשר וועסטו אים קענען געבן צו פאַרשטיין. אפשר וועט ער דיר צוליב טאָן. און איך — מיינע מחשבות האָבן מיך פאַרטראָגן. האָב איך דאָך דעמאָלט געטרונקען דאָס וואַסער פון אָט דעם אייגענעם ברונעם.

צינע

מה רעש, מיין קינד, איך וויל דעם טאַטן מיינעם נישט אָנטאָן קיין עגמת־נפש. ער איז שוין אַזוי אַלט געוואָרן פאַר דער צייט, און גאָט ווייסט, ווען דו וועסט אים ווידער זען. איך האָב זיך באָך אפילו נישט אָנגעזעטיקט מיט דעם אַלעמען, וואָס איז מיר געבליבן אין האַרצן אַזוי איינגעבאַקן. די אויגן זענען מיר פאַר־טרערט און איך האָב נאָך אַפילו גאָרנישט געזען און גאָרנישט אַרומגעקוקט זיך.

ר׳ לוי־יצחק

דאָס קענסטו, מיין זון, נעמען אויפן וואָגשאָל. און וואָס וואָלסטו ענטפערן אויף דעם, ווען איך נעם און זאָג: לוי־יצחק וועט זיך שוין גאָר אין שטאָט אַריין נישט אומקערן און וועט אויף זיין כסא־הרבנות נישט זיצן? לוי־יצחק קען זיך שוין אַליין נישט באַ־באַרן און מיינען, אַז זיינע פלייצעס זענען טאַקע בכוח צו טראָגן אַ גאַנצע וועלט אויף זיך?

חיים

קוקט אים אָן פאַרוואונדערט.

לוי־יצחק

אַ חידוש, האַ? אַ גרויסער חידוש?

צינע

אברהם־יעקב האָט היינט מיט מיר גערעדט. ער בעט אויך, אַז חיים זאָל נאָך נישט אַוועקפאָרן. ער רעכנט נאָך, אַז...

ר׳ לוי־יצחק

דאָס איז דווקא נישט נייטיק, אדרבה —

חיים

גייט אום אויף און אָפּ, אומרויִק.

ר׳ לוי־יצחק

אין וועג וועל איך אים נישט שטיין. דו טוסט ווי דיין האַרץ זאָגט דיר אונטער. כיבוד־אב איז פריער פון אַלץ, און היימען

באַדאַרפן מיר נישט ברענגען צו קיין נסיון. דאָס איז שוין מייך חוב, דיין חוב. נו, זאָל ער פאָרן צוריק, זיינע אַ זאַך, זיין רצון.

צינע

חלילה, ווער וועט דען עפּעס טאָן אים זאָל זיין דערווידער? איך בעט נאָר, אַז מען זאָל דעם טאַטן און אַלעמען דאָ נישט אָנטאָן קיין עגמת־נפש, איבערבלייבן אויף נאָך עטלעכע טעג. איצטער, אַז איך הער, וואָס דו רעדסט, כאָטש איך פאַרשטיי נישט אַזוי גוט, איז מיר שוין דאָך אַלץ ניחא. לאָמיר זיך אַלץ אַרויסשלאָגן פון קאָפּ און נישט דערמאָנען צום בייזן, חלילה, נישט אברהם־יעקבן און נישט זיין קינד.

אברהם־יעקב

קומט אָן.

ר׳ לוי־יצחק

נו, אברהם־יעקב, וואָס מאַכסטו? נעמט אים אונטערן אָרעם און שפּאַצירט מיט אים אויף און אָפּ. ווייסט, אברהם־יעקב, איך האָב שוין גערעדט מיט מיין זון אויך. וואויל, אַז מען דערהייבט זיך פון דער נידער. דעמאָלט באַגרייפט מען יעדע מדרגה באַזונדער. מדרגות זענען בבחינת טאָג און נאַכט אוןביידע האָבן זייער עובדה און זייער צייט אונטערן הימל.

אלקנה

קומט אָן.

אַ גאָט העלף, רבי, אַ גאָט העלף אייך אַלעמען.

מען ענטפערט אים.

ר׳ לוי־יצחק

רב אלקנה, וואָס מאַכט אַ ייד?

אלקנה

מיר איז גוט, רבי, איך האָב גאָרנישט וואָס צו זאָרגן.

ר׳ לוי־יצחק

שיין געוועןן הייַנט דרויסן און מאָרגן וועט דאָך ווידער זיין שיין.

איך דערמאָן מיך, אַז איך האָב דאָ תחילת נישט געקענט פאַרטראָגן די גרויסע שפע פון טאָג. די זון געבלענדט. באַדאַרפט האַלטן די האַנט אויפן שטערן די זון צו פאַרשטעלן.

אלקנה

און איצטער, רבי?

ר׳ לוי־יצחק

די אייגענע זון, אָבער אַן אַנדער לוי־יצחק.

אלקנה

דער אייגענער ר׳ לוי־יצחק, וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב?

אברהם־יעקב

יאָ, ר׳ אלקנה, איך וויל עס פועלן, אַז מען זאָל דאָ פאַרווײַלן אפשר נאָך אַ פּאָר טעג. די פערד זענען שוין אַפילו באַשטעלט, מען וועט קענען אויסשפּאַנען און אַז מען וועט באַדאַרפן ווידער אײַנשפּאַנען.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס זאָגסטו, חיים, מײַן זון?

חיים

אײַנשפּאַנען און ווידער אויסשפּאַנען, איך בין נישט בבחינת פערד.

דער עולם שווײַגט. דערשטוינט מיט דרך־ארץ.

דוד־נח

קומט אַן און מיט אים הערש־בער.

ציבע

וואָס מאַכסטו, הערש־בער?

דוד־נח

האָט זיך אַנידערגעלייגט אין די היי. טוט אים ווי דער קאָפּ. זאָג איך צו אים: בעסער קום אין שטוב אַרײַן, וועט דיר דער קאָפּ אויפהערן ווי צו טאָן.

ר׳ לוי־יצחק

וואָס עפּעס, הערש־בער, אַ חולה?

הערש־בער

עס מאַכט נישט אויס. אַ ביסל נישט מיט אַלעמען.

דוד־נח

עפּעס אַ קליינקייט, אַזאַ עגמת־נפש!

צינע

פאַרוואָס זענען די קינדער אַ גאַנצן טאָג נישטאָ?

דוד־נח

זענען דאָ געווען אַפריער.

אלקנה

איך זאָג אייך, אַז מען זאָל פון אַלצדינג מאַכן אַ תכלית און מיטפאָרן אין שטאָט אַריין, כאַ־כאַ כאַ. —

ר׳ לוי־יצחק

און איך קלער, וואו וועלן עס זיין מיינע ד׳ אמות אָט־אָ־דאָ?

חיים

גאַנץ אומגעריכט.

אַ טעות, זיי מיר מוחל.

ר׳ לוי־יצחק

איך בין אויף דעם דרך־האמת. מיינע טריט שפּירן זיין יסוד.

אלקנה

צו דוד־נחן.

איך בין גאָר אַ בלינדער מענטש. וואָס דאָ טוט זיך, פאַרשטיי איך נישט, אָבער ס׳ווייזט אויס, אַז ער וויל בלייבן אויפן דאָרף.

ר׳ לוי־יצחק

משמעות אַזוי, און געוויס אַזוי. ווייל דאָרטן איז סוף וועלט און דאָ איז פאַר מיר דער אָנהייב פון אַלע אָנהייבן. בראשית; וואויל, אַז מען שטייט נאָך פאַר בראשית. קום, מיין זון, כ׳האָב נאָך

מיט דיר וועגן וואָס זיך איבערשמועסן. ער גייט אין שטוב אריין,
חיים גייט אים נאָך.

דוד=נח

זאָג מיר, מיין טאָכטער, וואָס איז דאָ דער מער? איך האָב פאַר אים אַזוי פיל אָפּשיי, אַז איך קען ממש נישט רעדן צו אים. האָב נישט קיין פאַריבל, קינד מיינס, איז דאָס נישט חלילה עפּעס צוליב דבורהן?

ציני

חלילה וחס. דאָס האָט מען זיך שוין אַרויסגעשלאָגן פון קאָפּ. דו באַדאַרפסט פון דעם נישט האָבן קיין עגמת=נפש. חיים וועט קריגן זיין זיווג און דבורה, איך זאָג עס דיר, אברהם=יעקב, דו זאָלסט זיך נישט נעמען צום האַרצן, איז אַן איין=און=איינציק קינד, אַ טייער קינד, אַ טייער קינד. איר האַרץ לאָזט איר נישט, טאָ זיי חלילה נישט אין כעס אויף איר. לוי=יצחק האָט אויך געזאָגט דאָס אייגענע.

אברהם=יעקב

איך וועל עס פּשוט נישט איבערטראָגן.

הערש=בער

איך בין שוין אויס מענטש.

אלקנה

ר' לוי=יצחק איז נישט רויק. מען דערקענט, אַז ער איז אויפגע=בראַכט, און דאָס איז אַ סכנה.

ציני

חלילה וחס. איצטער איז עפּעס גאָר אַנדערש. ער וויל דאָך נישט פאָרן מער אין שטאָט אַריין. ער וויל זיין אַליין. וויל מער נישט זיין קיין רב.

דוד=נח

אָט דאָס האָט ער געמיינט, מיין קינד?

אלקנה

איך בעט דיר איבער טויזנט מאָל. איך קלער, אַז דו מאַכסט אַ טעות.

אברהם=יעקב

אָט דאָס מיינט ער, און חיים איז דאַקעגן.

הערש=בער

מיר טוט ווי דער קאָפּ, אַזוי ווי מען וואָלט מיר מיט אַ טעמפּער האַק דערלאַנגט איבערן קאָפּ. איך וויל מיט איר רעדן. איך בין איר אַ בעלן צו זאָגן, וואָס מיר טוט זיך אויפן האַרצן.

צינע

גאָט איז מיט דיר, הערש=בער. עס איז דאָך שוין אַלץ נאָך אַלע=מען. אַז חיים זאָגט ניין, מוז דאָך שוין אַזוי בלייבן.

דוד=נח

מען שמועסט דאָך איצטער פון לוי=יצחקן. איך קען דאָך עס גאָר=נישט באַנעמען. וואָס זאָגסטו, אלקנה? ער וויל נישט זיין קיין רב. וואָס הייסט? אדרבה, וואָס הייסט? מען וויל דאָך אים. מען וועט דאָך אָן אים גאָרנישט אויסקומען.

אלקנה

ווי קען די וועלט אָן אַזוינס אויסקומען? מען וועט אים נישט לאָזן.

צינע

ער האָט בדעה דאָ צו בלייבן און איך זאָל פאָרן ברענגען די קינדער אַהער.

אלקנה

וואָס הייסט, די וועלט שלאָפט? די וועלט שלאָפט נישט. מען וועט אַהער אויך טרעפן.

אברהם=יעקב

נו, ווייסט ווי דען. איך אַליין וועל אַהער אַריבערציען. דאָ וועט ווערן אַ שטאָט.

צ י נ ע

ער וויל אַליין זיין מיט זיך, וויל זיך אָפּזונדערן.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

אָפּזונדערן פון דער וועלט הייסט עס.

א ל ק נ ה

אַזוי גאָר!

ד ו ד ־ נ ח

און דאָס האָט זיך מיר געמאַכט צו דער עלטער, נישטאָ שוין קיין כוח דאָס איבערצוטראָגן, ווען די אויגן זעען שוין שוואַך און די פיס דינען נישט.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

אַזוי, וואָס רעדט איר? דאָס קען נישט געמאָלט זיין.

צ י נ ע

וואָס זאָגסטו, טאַטע, צו דער עלטער וועסטו זיין נישט אַליין. איך וועל קענען אויף דיר אַכטונג געבן.

ד ו ד ־ נ ח

צוליב מיר, מיין טאָכטער, וואָס דו רעדסט. חלילה, נאָר נישט צוליב מיר.

צ י נ ע

איך ווייס אויך נישט וואָס צו זאָגן. מיר איז שווער אויפן האַרצן און עס איז מיר אַזוי פול אין האַרצן אפשר... טרערן ווערגן אירע רייד.

ד ו ד ־ נ ח

נו, ציניע, טאָכטער מיינע. גאָט וועט רחמנות האָבן.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

אַוואו וועט איר וואוינען? אפשר צו מיר? אַ גרעסערע שטוב.

צ י נ ע

איך ווייס נאָך גאָרנישט. אַלץ וואָס ער וועט זאָגן, אַזוי וועט דאָס זיין.

אלקנה

ער ווייסט שוין וואָס ער טוט.

הערש־בער

ביין, דאָס איז עפּעס אַנדערש. מיר וועט מען נישט אַריינרעדן.

דבורה

קומט אָן. בלאַס. קוקט זיך אַרום. ווייזט אויס נישט אויסגערעכנט צו טרעפן אַלעמען דאָ פאַרן שטוב. ווי זי וואָלט וועלן אַוועקגיין, נאָר די אַלגעמיינע שטימונג פּרעסט זי צונויף און זי בלייבט ווי ניט אויף איר פּלאַץ.

צינע

אָט איז דבורהלע. וואו ביסטו געווען אַ גאַנצן טאָג, קינד מיינס?

דוד־נח

געקומען צום ויידן, און דער זיידע איז זיין קאָפּ אַזוי פאַרדרייט.
וואָס מאַכסטו, מיין אייניקל?

אברהם־יעקב

וואו ביסטו טאַקע געווען, מיין טאָכטער?

אלקנה

מסתמא אַרומגעגאַנגען, באַטראַכט אונזער געגנט.

צינע

האָט נאָך היינט אפשר גאָרנישט געהאַט אין מויל.

אלקנה

זי איז ביי דיר אַן אויסגעבלייכטע, אברהם־יעקב.

דבורה

פאַלט אויף צינעס ברוסט און כליפּעט. אַ געדריקטע שטילקייט. דער עולם מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ.

אלקנה

אַוועק די אַמאָליקע צייטן.

אברהם־יעקב און הערש־בער

זיצן אויף אַ קלאָץ מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ.

ד ו ד = נ ח

נישטאָ די אַמאָליקע שמחות.

א ל ק נ ה

ער האָט געמיינט אויף קאַטאָוועס, בין איך משער.

ד ו ד = נ ח

איך קלער אויך, אַז ער האָט געמיינט אויף קאַטאָוועס.

א ל ק נ ה

וואָס וועט ער דען דאָ טאָן? ווער באַדאַרף דאָ אַ דין־תורה אָדער פרעגן אַ שאלה?

ד ו ד = נ ח

וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב?

א ב ר ה ם = י ע ק ב

מיר גלויבט זיך שוין אַלצדינג.

א ל ק נ ה

חיימל איז אַ כלי, הערסט, צינע, זיי מוחל, אַזאַ זון איז עפּעס נישט קיין קלייניקייט.

א ב ר ה ם = י ע ק ב

וואו ביסטו געווען, דבורה, דעם גאַנצן טאָג? ווילסט אַפילו נישט זיין מיט אונז.

א ל ק נ ה

אַז מען ווייסט נישט אַפילו וואָס צו רעדן מיט זיי. אָט זענען זיי אַוועק אין שטוב אַריין. מוזן האָבן אַ שאַרפן שמועס.

ה ע ר ש = ב ע ר

אַז מען ווייסט נישט אַפילו, ווי צו עפענען אַ מויל, אַז מען בלייבט מיט זיי. אָט אַפילו צינע, זי אויך, כאָטש אַ שוועסטער, אָבער ס'איז נישט שייך. מען ווערט עלטער, פאַרשטייט מען שוין עפּעס אַנדערש.

א ב ר ה ם = י ע ק ב

גייט צו נעענטער צו דבורהן.

נו, וואָס, מיין טאָכטער, האָסט זיך אפשר מיישב געווען?

א ל ק נ ה

פונדעסטוועגן האָט זיך דיין טאָכטער געדאַרפט איבערלייגן איידער זי האָט אָפּגעטאָן אַזאַ זאַך.

ד ו ד = נ ח

ווייִן נישט, אייניקל מיינס. גאָט זאָל דיך נישט שטראָפן פאַר דעם עגמת־נפש, וואָס דו האָסט אונז אַלעמען אָנגעטאָן.

צ י נ ע

זאָל מען שוין פון דעם מער נישט רעדן. זאָל שוין זיין אַ סוף.

קושט דבורהן.

ה ע ר ש = ב ע ר

לגבי זיי איז מען אַ בלינדער מענטש. מיר פּאַטופּעט זיך עס נישט אין קאָפּ.

א ל ק נ ה

אפשר צו דער עלטער ווערט מען עובר־בטל, וואָס זאָגסטו, דוד־נח?

א ב ר ה ם = י ע ק ב

אדרבה, צינע, איך וויל, דו זאָלסט רעדן מיט איר — זי איז דאָך געקומען מיט פאַרוויינטע אויגן. אפשר האָט זי עפּעס צו זאָגן. אפשר האָט זי זיך אַרומגעזען, אַז זי מאַכט אַ טעות.

ה ע ר ש = ב ע ר

איך בין פאַר עגמת־נפש קראַנק געוואָרן און איך ווייס גאָרנישט וואָס צו זאָגן. איך קוק אָן דיין טאָכטער, אברהם־יעקב, און מיר גלויבט זיך גאָרנישט, אַז זי איז דיין טאָכטער. איך זאָג דיר דעם אמת, אַזוי ווי אַ פרעמדע גייט זי אַרום. איך בין שוין אין כעס. אַזאַ זאַך איז נישט פאַרלאָפן אין דער האַלבער וועלט.

אלקנה

ניסע, הערש־בער, ס'איז נישט דיינע אַ זאַך. פאַרהאַן עלטערע מענטשן. ווייסן וואָס זיי טוען. אַז לוי־יצחק רעדט נישט און ציּנע זאָגט גאָרנישט, טאָ באַדאַרפן מיר אויך שווייגן. מיר קריכט נישט אַרויס פון קאָפּ, וואָס ער האָט געזאָגט, אַז ער וויל מער נישט זיין קיין רב, און דער עיקר, אַז ער וועט דאָ זיך באַזעצן.

דוד־נח

איך וואָלט שוין בעסער געפאָרן צו אים אין שטאָט אַריין, הערסט, ציּנע. איך וואָלט בעסער געפאָרן צו דיר, דאָרטן וואָלט איך נאָך צו דער עלטער עפּעס געזען. עפּעס אַ קלייניקייט. וואָס זאָגסטו, מיין טאָכטער?

הערש־בער

מיר איז דאָ שווער. איך וועל זיך גיין צולייגן.

דוד־נח

אָט לאָז געמאַך, וואו איז סטערע? זאָל זי אים געבן עפּעס אין מויל אַריין.

הערש־בער

צו דבורהן.

דבורה, וועסט פאָלגן דיין פעטער. ער פאַרשטייט נאָך אַמאָל פון דאַנען אַהין. איך וויל דיר זאָגן.

דבורה

אויפגערעגט.

זאָגט מיר, נו, זאָגט מיר. איך וויל הערן, וואָס איר האָט מיר צו זאָגן. אַלע שווייגן. קוקן זיך איבער.

ציּנע

דאָס האַרץ איז איר, נעבעך, פאַרקלעמט, פונקט ווי אונז איז דאָס האַרץ פאַרקלעמט. נישט נייטיק, הערש־בער. מען טאָר נישט, איך האָב מורא פאַר לוי־יצחקן און חיימען. זי וועט זיך אם־ירצה־השם פאָרן געזונטערהייט אַהיים, האָב קיין עגמת־נפש נישט. קיינער צווינגט דיר נישט. איך און מיין קינד אַוודאי

נישט. לאָמיר אַלע גאָר גיין אין שטוב אַריין. זיי זענען אויך אין שטוב. קומט אין שטוב אַריין אַלע. מען מאַכט אַ באַוועגונג צום גיין.

לוי=יצחק און חיים

קומען אַרויס ביידע, האַלטן אינמיטן אַ וויכּוח. ביידע אויפגערעגט.

דבורה

גייט אָפּ אַן אַ זייט און זיצט מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ.

חיים

עס איז דער חוב פון דעם, וואָס קען משפטן, אַז ער זאָל משפטן. אַ חוב גמור. און ווער קען זיין אַ מסיח דעתו דערפון?

ר' לוי=יצחק

אַפילו אויף אַ שטויבעלע זאָל מען חס זיין, אָט דאָס איז דער חוב אַפילו אויף דעם מינדסטן פון די בני=אדם.

חיים

אלהים איז אַ דיין=אמת.

ר' לוי=יצחק

זאָל ער משפטן! זאָל ער, נישט איך. אינמיטן פון דער וועלט וויל איך שטיין, אָבער נישט מיט קיין וואָגשאָל אין דער האַנט. גיי דיר דיין אייגענעם וועג. זיי אַ גבור אויף דיין וועג, זיי געבענטשט אויף דיין וועג. וואָס נאָך קען איך זאָגן? וואָס נאָך באַדאַרף איך זאָגן? אָט=אָ=דאָ איז געוועזן דער אָנהייב, כּמעט דער אָנהייב פון מיינע טעג און ווידער דאָ... ווידער דאָ, טאַקע אָט=אָ=דאָ, ווייל עס ציטערט נישט די ערד אונטער דעם מענטשנס פיס איידער דאָס האַרץ האָט אַ ציטער געטאָן. וואָס זאָגט איר, יידן?

חיים

מען איז מיר דאָ מבטל פון תורה. איך באַדאַרף פאָרן אַהיים.

אברהם=יעקב

פאַרלאָרן.

אַלץ בעסער ווי גאָרנישט. איך וועל הייסן שפּאַנען פערד.

אלקנה

וויל גאָר פאָרן אַליין!

דוד-נח

וואָס איז שייך? טאָכטער מייַנע! וועט דער אַלטער טאַטע שוין מער גאָר קיין נחת נישט האָבן?

ר׳ לוי-יצחק

באָר אָן עצבות, שווער. דאָס איז אסור ווי חזיר.

דוד-נח

איך זע, אַז מייַנע קינדערלעך וועלן מיר אַזוי גיך נישט איבערלאָזן.

ר׳ לוי-יצחק

אַזוי איז מייַן דעה מיט גאָטס חסד. מען וועט מיר מייַנע טעכטער אַריבערברענגען. יאָ, ציפּנע? נאָר אָן עצבות. מייַן זון וועט זיך זיצן אויף זייַן כסא-הרבנות. *ווערט אָפּגעשוואַכט, זוכט אַן וואָס זיך אָנצושפּאַרן.*

חיים

גייט אום אויף און אָפּ.

ר׳ לוי-יצחק

באַמערקט פון ווייטן דבורהן.

איך בין מבטל אייַער צייַט. וואָס איז דער חילוק? אַזוי גוט ווי תורה. כאָטש מייַן זון איז נישט מסכים. דאַכט זיך, דייַן טאָכטער דאָרטן? האַ, אברהם-יעקב? מסתמא באַגערסטו דאָך אַוועקצופאָרן, ווען פאָרסטו, אברהם-יעקב?

אברהם-יעקב

מען וועט זען פריער אייַך, איר און היימל זאָלן פאָרן.

ר׳ לוי-יצחק

איך נישט. איך בלייַב דאָ. פאַרוואָס גלויבט איר מיר נישט. איך זאָג דאָך, אַז אָט-אָ-דאָ, מיט אייַך און מיט נאָך יידן פשוטע, אָן טענות, אָן מענות, אָן דין-תורות... אפשר וועט מיך ר׳ אלקנה אַרייַננעמען צו זיך אין שטוב אַרייַן?

א ל ק נ ה

איך וואָלט טאַקע וועלן האָבן דעם כבוד, אפשר איינשפּאַנען, אפשר טאַקע צופאָרן צו מיר, און אפשר צוגיין דורך די פעלדער?

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

מען וועט גיין, מען וועט גיין. מיט גאָטס חסד, עס לייטערט זיך אויס אַרום מיר. איך וועל וויסן יעדן טריט מיינעם צוליב וואָס איך שטעל אים. דער ציל פון יעדער נסיעה וועט מיר קלאָר זיין. וואו איז ער, דער תלמיד מיינער? דער פאָטער האָט אים דען נישט איבערגעלאָזן?

א ל ק נ ה

ער קאָלאָטשעט זיך אַרום אין די גערטענער מסתמא. ווייסט ווי־דען, ער האָט אים איבערגעלאָזן.

ד ו ד ־ נ ח

גיי, אברהם־יעקב, און טו אים אַ זוך.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

נישט בייטיק, זיין רעכט אַזוי... דער עולם געפינט זיך ווי אין דער פינסטערניש. קוקן זיך דורך און באַגרייפן נישט לוי־יצחקס רייד. אפילו ציגע, זעט אויס, באַגרייפט נישט קלאָר, וואָס דאָ קומט פאָר.

א ל ק נ ה

כאַ־כאַ־כאַ, אַנומלט דאָ דורכגעפאָרן אַ מענטש אין די עלטערע יאָרן. געשטאַנען אַ ביסל ביי מיר אין שטוב, האָט ער מיר דער־ציילט אַ מעשה, גערעדט, גערעדט און איך האָב נישט פאַר־שטאַנען.

ר ב ק ה

קומט אָן, באַטראַכט פאַרוואונדערט אַלעמען אַרום, גייט אָן ווערטער פאַרזיכטיק דורך צו דבורהן, וואָס זיצט אָן אַ זייט און זעצט זיך לעבן איר.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

צו דוד־נחן.

שווער, זייט זשע מוחל, ער נעמט אים אונטערן אָרעם און שפּאַצירט מיט אים אַוועק.

הערש־בער

הייבט זיך אויף.

איך בעט דיר, צינע, דער קאָפּ האָט זיך מיר פאַרדרייט. איך וויל וויסן, וואָס טוט זיך דאָ ביי אונז? דו ביסט דאָך קליגער פון מיר. גיב עס מיר צו פאַרשטיין.

אלקנה

מאַך זיך נישט נאַריש. עגמת־נפש און דאָס איז אַלץ. אַ פינסטערע שמחה און דאָס איז גענוג.

צינע

פאַרוואָס זאָלט איר אַזוי רעדן, ר' אלקנה? איר זייט דאָך אַ קלוגער ייד. איר זעט דאָך, ווי לוי־יצחק, ער נעמט זיך גאָרנישט צום האַרצן. אדרבה, ער וויל דאָ איבערבלייבן. און ער איז דאָך אַזוי זיך משמח. איר קענט דאָך אים. פאַרוואָס מיינט איר, אַז ער האָט עגמת־נפש.

הערש־בער

און ר' חיים?

צינע

אויך דאָס אייגענע.

הערש־בער

איך וועל דיר אָפּטרעטן די שטוב, דו זאָלסט קענען זיין דאָ מיטן טאַטן.

צינע

אפשר וועט מען זיין אַלע אינאיינעם...

הערש־בער

קינדיש.

איז טאַקע אמת?

אלקנה

אמת, אמת, נישט דו פאַרשטייסט און נישט איך פאַרשטיי, ווי אַזוי מען קען אוועקוואַרפן אַ וועלט און פאַרזעצן זיך אין דאָרף

מיט דאָרפס־מענטשן. אפשר נאָך אַ טאָג וועל איך קליגער ווערן. וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב?

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

מיין שמחה איז מיר אַ פאַרשטערטע. קוקט צו חיימען, וואָס שפּאַצירט אום הין און צוריק אין הינטערגרונד, ווי צו אַ ווייסן חלום. ער גייט צו דבורהן און קוקט זי אָן, קיין וואָרט נישט זאָגנדיק. מען דערהערט אַ גערויש פון אַן אָנקומענדיקער פור.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

קוקט צווישן די ביימער.

דאַכט מיר, עמעצער פאָרט אַהער. יאָ, אַ פולע פור יידן אָנגעקומען.

צ י ב ע

געלויבט איז דער אייבערשטער.

א ל ק נ ה

ווידער זיין אַ מנין.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

נאָך אַ פור אָנגעקומען מיט אַ ווייסן פערד. און מיט אַ גרויסן ראַבן הונט.

א ל ק נ ה

מיט אַ גרויסן הונט?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

ווי אַ קאַלב די גרייס.

א ל ק נ ה

טאַקע אַ חידוש, יידן זאָלן פאָרן מיט אַ גרויסן הונט.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

דאַכט מיר, באַקאַנטע יידן.

עס קומען אָן עטלעכע יידן, אַ יידענע און זי פירט ביים האַנט אַ מיידל פון אַ יאָר זיבעצן מיט אַ פרעמדער ראַזיקייט אין די באַקן און מיט פאַרווירטע בליקן. מען גיט זיך אָפּ אַ גאָט־העלף.

י י ד ע נ ע

מיט אַ וויינענדיקער שטימע.

איך בעט אייך, יידן, וואו איז דאָ דער רב?

י י ד

מען שמועסט, אַז דאָ געפינט זיך איצטער אַ גרויסער רב.

צ ו ו י י ט ע ר

יידן, וואָס זענען דאָ נעכטן דורכגעפאָרן, האָבן דערציילט.

א ל ק נ ה

אמת, ר׳ לוי־יצחק איז דאָ פאַרהאַן.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

וואָס ט׳איר זאָגן גוטס?

ה ע ר ש ־ ב ע ר

אָט דער יונגערמאַן, וואָס שטייט דאָרטן לעבן בוים, איז אויך אַ רב.

י י ד ע נ ע

ער איז צו יונג. מיר באַדאַרפן דעם רב, וואָס מען האָט אונז דערציילט — ער זאָל מיר ראַטעווען מיין...

צ י נ ע

גאָט איז מיט אייך.

י י ד ע נ ע

די רביצין אַוודאי, האָט רחמנות אויף מיין קינד. לאָזט מיר צו צום רב.

י י ד

לאָזט זי צו. וואו איז ער, אין שטוב?

צ י נ ע

איך ווייס נישט, צי זאָל מען עס טאָן. ער האָט היינט עגמת־נפש.

א ל ק נ ה

וואָס איז מיט אייער מיידל?

אַ י י ד

שטום געוואָרן פאַר שרעק.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

ווילט איר, אַז ער זאָל זי מאַכן רעדעוודיק?

יידענע

איך בעט אייך, האָט רחמנות אויף מיר, וואו איז ער? לאָזט מיך צו צו אים.

אלקנה

איך ווייס נישט, צי ס׳איז כדאי.

אברהם-יעקב

וואָס זאָגסטו, צינע?

יידענע

גזלנים מענטשן, וואָס האָט איר קיין רחמנות נישט אויף מיין קינד?

אלקנה

וואַרט אַ ביסל, וויינט נישט, יידענע, ער וועט באַלד מסתמא אַרויסקומען.

ייד

מילא, הער אויף צו וויינען. מען הייסט וואַרטן, באַדאַרף מען וואַרטן.

ר׳ לוי-יצחק

באַווייזט זיך אין טיר, נאָך אים דוד-נח.

יידענע

אָט דאָס איז דער צדיק!

ייד

שטיי אויף אַן אָרט. ער וועט צוקומען אַהער.

אלקנה

זאָל זי נישט קריכן צו אים אין די אויגן. אלע אין דערוואַרטונג ביז ר׳ לוי-יצחק דערנעענטערט זיך.

ר׳ לוי-יצחק

יידן! אַ וועלט מיט יידן. שלום-עליכם, יידן. וואוהין פאָרן עס יידן?

יִיד

עליכם־שלום, רבי, מען איז געקומען אַהער, צו׳ן אייך, רבי.

צווייטער

נעמט נישט פאַר אומגוט, רבי.

ר׳ לוי־יצחק

נו, וועט דאָך הײַנט ווידער זיין אַ מנין.

יִיד

מיר האָבן זיך קוים דערשלאָגן אַהער. פאַרשמיסן די פערד. מורא געהאַט, מען זאָל זיך נישט אויסמיידן.

ר׳ לוי־יצחק

זייט נישט אַזוי שפּלדיק, יידן. וואָס איז דער מער?

יידענע

אַ וויסטער אומגליק איז געשען מיט מיין קינד מיט אַ וואָך צייט צוריק. מיין טאַטע איז געשטאָרבן ביי אונז אין שטוב, איז זי אַליין געבליבן אין שטוב נאָך דער לוויה. געפירט אים אין שטאָט אַריין. מיר האָבן זי איבערגעלאָזן געזונט און פריש. געשיינט, ווי די ליכטיקע זון, און אַז מען איז געקומען אַהיים, איז שוין געווען אַ חושכניש אויף מיין קאָפּ. מיין קינד האָט אָפּגענומען דאָס לשון. געפונען זי אַ האַלב טויטע און אָן לשון. האָט נאָר קוים דער־ציילט, אַז ווען מען איז אַרויס מיט דער לוויה פון שטוב אַרויס, איז מיין טאַטע אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, נאָכדעם ווי מען האָט אים אויפן וואָגן אַוועקגעפירט אין שטאָט אַריין. דאָס אַלץ, און שטום געוואָרן.

אלקנה

וואָס הייסט? דער בר־מינן אַריינגעקומען אין שטוב?

יִיד

פאַר שרעק דאָס לשון אָפּגענומען.

צווייטער

שטום ווי די וואַנט.

דריטער

הערט וואָס מען רעדט, פאַרשטייט וואָס מען זאָגט, גאָר דאָס לשון איז אָפּגענומען געוואָרן.

יידענע

פּאַלט צו צו ר׳ לוי־יצחקן.

הייליקער רב, האָט רחמנות און ראַטעוועט מיר מיין קינד. ווי די ליכטיקע זון האָט זי געשיינט און איצטער איז מיר מיין גאַנצע וועלט פינסטער געוואָרן.

א ייד

איר זעט, זי קוקט אויפן רב, זי דערקענט, אַז דאָס איז דער רב.

ר׳ לוי־יצחק

בלאַס.

יידן, איר זייט זיך טועה. איך בין אַ ייד ווי אַלע יידן, אַ פּשוטער ייד.

ייד

רבי, מיר ווייסן, ווער איר זייט.

ר׳ לוי־יצחק

מופתים באַווייזן? דאָס נישט. דאָס קען איך נישט. יידן, איך קען נישט. איך בין מער קיין רב נישט.

יידענע

איך וועל נישט אָפּטרעטן ביז מיין קינד וועט נישט אָנהייבן צוריק צו רעדן.

אַ ייד

אַז אַהער איז מען געקומען, מסתמא האָט מען געוואוסט, וואוהין מען פאָרט.

ר׳ לוי־יצחק

אדרבה, זאָגט מיר, וואָס איר ווילט פון אַ פּשוטן יידן? איך בין דאָך נישט מער ווי אָט דער ייד. יענער ייד. ווי אַזוי קען איך מופתים באַווייזן? ווי קען עס גאָר אַ ייד? און דער עיקר בימינו.

אין אונזערע צייטן. דאָס איז דאָך עבודה זרה. וואָס זאָגט איר, ר׳ אלקנה? און וואָס זאָגסטו, אברהם־יעקב?

א ל ק נ ה

אַז יידן זענען געקומען, האָבן זיי געוואוסט וואָס זיי טוען.

י י ד ע נ ע

צו צינען.

איר זייט דאָך די רביצין, מען דערקענט דאָך עס. מיט זיך פאַר מיר, בעט פאַר מיר, איך האָב נישט קיין כוח מער.

א ל ק נ ה

זינט די וועלט שטייט, איז אַזוינס נישט געהערט געוואָרן.

ר׳ ל ו י ־ י צ ח ק

חיים, מיין זון, דערצייל די יידן, ווער איך בין. זאָג זיי, אַז איך בין נישט קיין בעל־מופת.

ח י י ם

אפשר מאַכן די יידן נישט קיין טעות.

י י ד

איר האָט געהערט?

צ ו ו י י ט ע ר

זיין זון! ער זאָגט, אפשר מאַכן יידן נישט קיין טעות.

י י ד ע נ ע

וויינט אויפן הויכן קול.

ד ו ד ־ נ ח

זייט־זשע מוחל, יידן, הייסט זי נישט וויינען אַזוי.

ה ע ר ש ־ ב ע ר

הערט אויף דאָרט צו קלאָגן.

א ב ר ה ם ־ י ע ק ב

פאָרט געזונטערהייט אַהיים. גאָט וועט העלפן אייער טאָכטער. איר הערט דאָך, וואָס מען רעדט צו׳ן אייך.

ר׳ לוי־יצחק

אַז עס קומט די צייט חלילה פאַר איינעם, אַז דאָס לשון זאָל מען פון אים צונעמען, ווער קען דען דעמאָלט מכריע זיין אויף דער אַנדערער זייט? אַ גזר־דין. מסתמא האָט באַדאַרפט אַזוי זיין. און אַ פשיטא שוין, אַז איך קען נישט מכריע זיין. איך קען נישט, יידן.

אַ ייד

זי האָט נאָך אָבער געהאַט דאָס לשון מיט אַ וואָך צוריק. עס קען זיין, אַז זי הערט אַלצדינג, וואָס מיר רעדן דאָ. איר זעט, אַז זי פאַרשטייט און וויינט. זי בעט זיך מיט די אויגן, אַז מ׳זאָל זי ראַטעווען, און וואָס קען מען מאַכן?

צינע

אפשר, לוי־יצחק.

ר׳ לוי־יצחק

אַ חידוש מיר אויף דיר, צינע גייט אום אויף און אָפּ אויפגערעגט און בלאַס. אַ גרויסער חידוש אינגאַנצן. אַ ניסיון. ווי קען איך עס? אָט שטייען יידן. יעדער ייד האָט דאָך זיין מדרגה. פאַרוואָס דווקא איך? אפשר ווייס אָט יענער ייד מער פון מיר. מער בעל־כוח פון מיר. פאַרוואָס דווקא איך?

חיים

באַפּויל, דו ביסט דער מרא־דאתרא.

ר׳ לוי־יצחק

איך בין נישט. איר טוט מיר אָן עינויים. אַ פשוטער בשר־ודם. איך קען קיין מופת נישט באַווייזן.

יידענע

צום מיידל.

גיי צו נעענטער, בעט דעם הייליקן רבין, ער זאָל פון דיר די קללה אַראָפּנעמען. גיי צו, מיין קינד.

ייד

זאָל זי צוגיין.

צווייטער

האָב קיין מורא נישט, גיי צו נענטער

מיידל

מאַכט אַ פּאָר טריט נעענטער צו ר׳ לוי־יצחקן. איר פּנים איז פול מיט פּחד. קוקט צו אים מיט תּחינה.

ר׳ לוי־יצחק

גאָר אומגעריכט.

האָט זי געקענט מאַכן אַ ברכה אויף ברויט, אויף וואַסער?

יידענע

געקענט, רבי.

ייד

אוודאי, האָט געקענט איבער אַלצדינג מאַכן אַ ברכה.

ר׳ לוי־יצחק

שעפּט אָן פון עמער אַ קוואָרט וואַסער, דערלאַנגט דער מיידל און זאָגט צו איר פאָטערלעך שטרענג.

נעם, מאַך אַ ברכה שהכל און טרינק!

מיידל

נעמט די קוואָרט וואַסער מיט ציטערנדיקע הענט. מאַכט הויך אַ ברכה שהכל און טרינקט דאָרשטיק. אַ ווילדע איבעררעשונג אין עולם. מען שמועסט מיט די ליפּן.

איינער

געמאַכט אַ ברכה!

צווייטער

אויפן הויכן קול?

אלקנה

אין דער האַלבער וועלט פאַרלויפט עס נישט.

דוד־נח

גאָרנישט צו גלויבן.

ר' לוי־יצחק

שטייט בלאַס און צעטומלט, ווי ער וואָלט גאָרנישט באַגריפֿן, וואָס דאָ איז געשען.

יידענע

כאַפּט איר טאָכטער און האַלזט זי און קושט זי מיט ווילדער שמחה.

ייד

פּלאי־פּלאָים!

צווייטער

זי וועט שוין רעדן.

מיידל

קום, מאַמע, פֿיר מיך אַהיים.

ייד

אַ מופֿת! זי האָט אָנגעהויבן צו רעדן. הערט, הערט!

צווייטער

זאָל דאָס וויסן די גאַנצע וועלט!

יידענע

פֿאַלט צו ר' לוי־יצחקס פֿיס.

ווי אַזוי קען איך עס באַדאַנקען דעם הייליקן רבין?

אברהם־יעקב

גייט אַוועק, יידענע, גייט געזונטערהייט.

הערש־בער

זע, ווי ער איז בלאַס געוואָרן.

ציבע

גייט אַהיים, גייט געזונטערהייט.

ר' לוי־יצחק

ווערט זיך.

נישט אמת! נישט איך. נישט צוליב מיין באַפֿעל. אַ טעות גמור

חיים

דיין באַפֿעל.

דוד־נח

דו, ווייסט ווי דען?

אלקנה

ער האָט געהייסן, האָט זי געמוזט.

ייד

די גאַנצע וועלט זאָל עס וויסן!

ר׳ לוי־יצחק

יידן, רחמנים בני רחמנים, טוט עס נישט. פּייניקט מיך נישט. נישט איך. איך בין אַ גרעזעלע און נישט מער. אַ שוואַך ריטעלע און נישט מער. ווי קען גאָר לוי־יצחק? ווי איז ער גאָר בכּוח? פּאָרט געזונטערהייט. חלילה, יידן, טוט עס נישט. זאָג זיי, מיין זון — דערציייל זיי, ווער איך בין. זאָג זיי, אַז איך בין נישט קיין בעל־מופת. אַ טעות, אַ טעות.

אלקנה

(אָן אַ זייט צו אַ יידן).

נעמט דאָס מיידל און פאָרט אַהיים. איר באַדאַרפט זיין צופרידן, וואָס אַזוינס איז געשען.

ר׳ לוי־יצחק

ווער בין איך, וואָס בין איך, אַ תּולעת־יעקב. וואָס ווילט איר פון מיר? וואָס ווילט איר פון אַ תּולעת־יעקב? ווען מיר איז געווען ליכטיק, טאָ פאַרוואָס פאַרשטעלט מען פון מיר די שיין?

יידענע

(פירט אָפּ אָן אַ זייט דאָס מיידל און ווינקט צו די יידן, אַז מען זאָל שוין פאָרן).

ר׳ לוי־יצחק

אַ טעות געווען. אפשר האָט מען זיך גענאַרט? אפשר גאָר...

ייד

זייט געזונט, רבי, גאָט זאָל אייך ממלא זיין.

צווייטער

זייט געזונט, רבי... די וועלט וועט וויסן, ווער עס וואוינט אָט־אָ־דאָ־אָ. זייט געזונט, יידן... די פרעמדע יידן פארשווינדן ביסלעכווייז. די היימישע קוקן זיי נאָך פארחידושט.

אלקנה

אַנטלויפט נישט, יידן. מען האָט געקענט האָבן אַ מנין.

צינע

וואָס איז דאָ געוועזן מיט אונז. ווי איז מיר, לוי־יצחק, וואָס ביסטו אַזוי? לוי־יצחק.

אברהם־יעקב

נאַראָנים, יידן, האָבן זיך דערשראָקן און אַנטלאָפן געוואָרן.

צינע

חיימל, מיין קינד, גיי צו נעענטער... ווי איז מיר.

חיים

לוי־יצחק וויל נישט זיין דאָס, וואָס ער איז! ער וויל נישט זיין דאָס, וואָס ער מוז זיין! צי קען זיך דער לייב גלייכן צום וואָרעם? צי קען זיך דער טענענבוים גלייכן צום שוואַכן דאָרנבוים אָדער צום שוואַך גרעזעלע?

ר׳ לוי־יצחק

שוואַך און מיד.

התבודדות איז מיין באַגער. האָב איך נאָך דעם ערשטן טריט נישט געמאַכט, לאָזט מען מיר נישט דעם ערשטן טריט מאַכן. איך בין נישט קיין שופט, בין נישט קיין מוכיח, אַ פשיטא שוין אַז איך בין נישט קיין בעל־מופת. וואו זענען זיי? איך וויל אַליין איבערפרעגן. צי האָט זי טאַקע נישט געקענט רעדן. לאָזט מען מיך נישט. לאָזט מען מיך נישט אַפילו אויפן ערשטן שטאַפּל... צום ערשטן שטאַפּל... צום... לאָזט זיך אַראָפּ לעבן ברונעם אין אָנמאַכט. מען רינגלט אים אַרום.

צינע

לוי־יצחק, לוי־יצחק... מינטערט אים!... חיימל!

ר׳ לוי־יצחק

פאַרשאַרט די יאַרמלקע אויף הינטן. עס פעלט אים לופט. קוים וואָס ער איז בכּוח צו רעדן, ציט די הענט זיך אויפצוהויבן און קען נישט. שעפּטשעט.

אַ נסיון. איך קען אים נישט איבערטראָגן. צו נידעריק אין דער נידער געפאַלן. אפשר וועל איך זיך דערהויבן. אפשר... ער הייבט זיך אויף און מיט שוואַכע טריט לאָזט ער זיך צום שטוב. מ׳פירט אים, ער ווערט אַלץ שוואַכער, וואָס נעענטער מען קומט צום טיר. גייענדיק קוקט ער מיט שטאַרע אויגן צו די ביימער אַרום, מען פירט אים אין שטוב אַריין).

דבורה

איז געבליבן לעבן שטאָל זיצן, דער קאָפּ אַראָפּגעלאָזן.

דאָס פרעמדע יינגל

קומט אַרויס פּאַמעלעך פון הינטערן שטאָל אַרויס, ווי ער וואָלט געוואָלט גיין אין שטוב אַריין. פּלוצלונג הייבט אָן צו קומען ציטער געוויין פון שטוב אַרויס, וואָס וועקט און בעט: „לוי־יצחק! לוי־יצחק!“ דאָס פרעמדע יינגל בלייבט שטיין און קוקט פאַרוואונדערט צום שטוב.

סוף.

1922.